

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM DİN KÜLTÜRÜ VE AHLÂK BİLGİSİ EĞİTİMİ
ANABİLİM DALI
İLKÖĞRETİM DİN KÜLTÜRÜ VE AHLÂK BİLGİSİ EĞİTİMİ
BİLİM DALI

İLKÖĞRETİM DİN KÜLTÜRÜ VE AHLÂK BİLGİSİ V. SINIF
DERS KİTABININ GAGNE'NİN ÖĞRETİM İLKELERİNE
GÖRE İÇERİK AÇISINDAN İNCELENMESİ

Muhammed Muhdi GÜNDÜZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Doç. Dr. Adem ŞAHİN

Konya-2010

Muhammed
Muhdi
GÜNDÜZ

İLKÖĞRETİM DİN KÜLTÜRÜ VE
AHLÂK BİLGİSİ V. SINIF DERS
KİTABININ GAGNE'NİN ÖĞRETİM
İLKELERİNE GÖRE İÇERİK
AÇISINDAN İNCELENMESİ

Yüksek Lisans 2010
Tezi

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM DİN KÜLTÜRÜ VE AHLÂK BİLGİSİ EĞİTİMİ
ANABİLİM DALI
İLKÖĞRETİM DİN KÜLTÜRÜ VE AHLÂK BİLGİSİ EĞİTİMİ
BİLİM DALI

İLKÖĞRETİM DİN KÜLTÜRÜ VE AHLÂK BİLGİSİ V. SINIF
DERS KİTABININ GAGNE'NİN ÖĞRETİM İLKELERİNE
GÖRE İÇERİK AÇISINDAN İNCELENMESİ

Muhammed Muhdi GÜNDÜZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Doç. Dr. Adem ŞAHİN

Konya-2010

Ek- 1: Bilimsel Etik Sayfası

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

	Adı Soyadı	Muhammed Muhdi GÜNDÜZ
	Numarası	075247001006
Öğrencinin	Ana Bilim / Bilim Dalı	İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Eğitimi/ İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Eğitimi
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☐ Doktora ☐
	Tezin Adı	İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi V. Sınıf Ders Kitabının Gagne'nin Öğretim İlkelerine Göre İçerik Açısından İncelenmesi

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Muhammed Muhdi GÜNDÜZ

Ek- 2: Yüksek Lisans Tezi Kabul Formu

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Muhammed Muhdi GÜNDÜZ tarafından hazırlanan ‘İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi V. Sınıf Ders Kitabının Gagne’nin Öğretim İlkelerine Göre İçerik Açısından İncelenmesi’ başlıklı bu çalışma 15/10/2010 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Ünvanı, Adı Soyadı	Başkan	İmza
Doç. Dr. Adem ŞAHİN Ünvanı, Adı Soyadı	Üye	İmza
Prof. Dr. Mustafa TAVUKÇUOĞLU Ünvanı, Adı Soyadı Doç. Dr. Fehmi	Üye	İmza

ÖNSÖZ

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (DKAB) derslerinde en çok kullanılan materyal ders kitaplarıdır. Ders kitapları öğretmen ve öğrenciler için temel kaynaktır. Öğretmen ders kitapları ile bilgileri sistemli, düzenli bir şekilde, programın amaçlarına uygun olarak, öğrencilere aktarır. Öğrenciler ders kitapları ile bilgileri istedikleri zaman, istedikleri yerde ve istedikleri tempoda tekrar edebilirler.

Ders kitapları öğrencilerin bilişsel, duyuşsal ve ahlâki gelişimleri göz önünde bulundurarak hazırlanmalıdır. Onların severek öğrenmelerini sağlayacak şekilde tasarlanmalıdır. Bunun için ders kitaplarında birçok etkinliklere yer verilmelidir. Etkinlikler onların zekâ türlerini geliştirecek türde ve şekilde olmalıdır. Özellikle konuya uygun hikâyelere yer verilmelidir.

Öğretim programı ile öğrenci arasında köprü kuran temel araç ders kitaplarıdır. Ders kitapları hazırlandığı programa uygun olarak konuları öğrencilere sunar. Ders kitabında yer alan konular belirli kurallara göre işlenilir. Bu uyulabilecek kurallardan biri de Robert Gagne tarafından geliştirilen öğretim ilkeleridir.

Robert Gagne'nin öğretim ilkeleri şunlardır:

1. Dikkat çekmek
2. Öğrenciyi dersin hedeflerinden haberdar etme
3. Önbilgilerin hatırlatılması
4. İçeriğin sunulması
5. Öğrenciye yol gösterme (Rehberlik etme)
6. Davranışı ortaya çıkarma (Alıştırma)
7. Dönüt- düzeltme verme
8. Değerlendirme
9. Öğrenilenlerin kalıcılığı ve transferin sağlanması

Gagne'ye göre öğrenmenin olabilmesi için dış koşulların iç koşullarla desteklenecek şekilde düzenlenmesi gerekir. Eğitim-öğretimin iç ve dış koşullarını beraber ele aldığı öğretim ilkeleri, yapılan araştırmalarla etkili bir öğrenme sağladığı ortaya konmuştur.

Ders kitaplarında, Gagne'nin öğretim ilkelerine uygun olarak, öğrencilerin dikkati soru, resim v.b etkinliklerle konuya çekilir. Öğrencilerin önbilgilerini hatırlatarak, konu sonunda ulaşmaları gereken kazanımlardan öğrenciler haberdar edilir. İçeriğin sunumunda, öğrencilerin zekâ türlerini göz önünde bulundurularak, resim, hikâye, örnek olay v.b

etkinliklere yer verilir. İçeriğin sunumunda; programın amacına yönelik, öğrencilere göre, somuttan soyuta, bilinenden bilinmeyene, yakından uzağa v.b ilkeler göz önünde bulundurulur. Öğrencilere öğrendiklerini, uzun süreli bellekte kaydederken, hangi önbilgilerle ilişkilendirilmeleri gerektiği konusunda rehberlik edilir. Konu sonunda soru, resim, v.b etkinliklerle öğrencilerin doğru öğrendikleri pekiştirilir, yanlış öğrendikleri düzeltilir, eksik öğrendikleri ise tamamlanılır. Konunun kazanımlarına uygun olarak öğrencileri değerlendirecek ‘Ünitemizi Değerlendirelim’ etkinliklerine yer verilir. Ders kitaplarında, öğrencilerin yeni öğrendiklerini uzun süreli bellekte etkili depolayabilmeleri için, önemli bilgiler gerekli yerlerde tekrarlanır.

Bu araştırmada V. sınıf DKAB ders kitaplarını içerik açısından Gagne’nin öğretim ilkelerine uygunluğunu belirlemek amacıyla yapılmıştır. Bu temel amaçtan yola çıkarak ders kitaplarını ‘öğretim ilkelerine’ uygun olarak içerik açısından incelemeye alındı ve değerlendirmede bulunuldu.

‘İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi V. Sınıf Ders Kitabının Gagne’nin Öğretim İlkeleri Açısından İçerik Yönüyle İncelenmesi’ adlı bu çalışma giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde bu araştırmaya sevk eden temel problem ortaya konarak araştırmanın amacı, önemi, varsayımları ve sınırlıkları belirlendi. Birinci bölümde ders kitapları, ders kitaplarının eğitimdeki yeri ve önemi açısından ele alındı. İkinci bölümde Gagne ve onun öğretim ilkeleri araştırıldı. Üçüncü bölümde araştırmanın problemini oluşturan örneklem olarak seçilen 5. sınıf DKAB ders kitapları incelendi ve değerlendirildi. Sonuç ve öneriler bölümünde, araştırma sonuçlandırılıp değerlendirilerek öneriler geliştirildi.

Çalışmamın her aşamasında yardım ve desteğini gördüğüm danışman hocam Doç. Dr. Adem ŞAHİN’e, beni bu konuyu çalışmama teşvik eden hocam Prof. Dr. Mustafa TAVUKÇUOĞLU’na ve hocam Yrd. Doç. Dr. Davut IŞIKDOĞAN’a teşekkür ederim.

Bu çalışmanın bundan sonra konuyla ilgilenecek araştırmacılara yol göstermesini umarım.

Muhammed Muhdi GÜNDÜZ.
Konya, 2010

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Muhammed Muhdi GÜNDÜZ	Numarası 075247001006
	Ana Bilim / Bilim Dalı	İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Eğitimi/ İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Eğitimi	
	Danışmanı	Doç. Dr. Adem ŞAHİN	
Tezin Adı		İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi V. Sınıf Ders Kitabının Gagne'nin Öğretim İlkelerine Göre İçerik Açısından İncelenmesi	

ÖZET

Bu araştırmada ilköğretim V. sınıf DKAB (Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi) ders kitapları Gagne'nin öğretim ilkeleri açısından içerik yönüyle incelenmiştir.

Örnekleme oluşturan V. sınıf DKAB ders kitaplarındaki her bir öğrenme alanı Gagne'nin öğretim ilkelerine göre incelenmiştir. Yapılan araştırmada ders kitaplarının biçimsel-içerik açısından önceden de incelendiği, fakat bunların önceki programa uygun olarak hazırlanan ders kitapları olduğu görülmektedir. Bu anlamda bu araştırmanın bu alandaki boşluğu dolduracağı düşünülmektedir.

Araştırmada incelenen DKAB ders kitaplarının büyük ölçüde Gagne'nin öğretim ilkelerine uygun olarak hazırlandığı görülmektedir. Öğrencilerin dikkatini konuya çekmek için âyet, hadis, şiir, hikâyecikler gibi etkinliklerden yararlanılmıştır. Öğrencileri dersin kazanımlarından haberdar etmek için herhangi bir etkinliğe yer verilmediği, ders kitaplarında yer alan etkinliklerin görsel-sözel zekâ türleri arasında kaldığı görülmektedir. 'Ünitemizi Değerlendirelim' etkinliğinde yer alan soruların nasıl çözüleceğini gösteren yönergeler açısından eksiktir.

Anahtar Kelimeler: Ders Kitabı, Gagne'nin Öğretim İlkeleri, DKAB, Ölçme-Değerlendirme

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Muhammed Muhdi GÜNDÜZ	Numarası 075247001006
	Ana Bilim / Bilim Dalı	İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Eğitimi / İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Eğitimi	
	Danışmanı	Doç. Dr. Adem ŞAHİN	
Tezin İngilizce Adı		Vth class in primary schools Culture Moral Information Gagne's class textbooks for teaching the principles examined in terms of content	

SUMMARY

Vth class in primary schools Culture Moral Information Gagne's class textbooks for teaching the principles examined in terms of content.

By sample 5 th class Culture Moral Information textbook learning classes for each area according to the principles of teaching Gagne's investigated. In a survey of textbooks have been examined previously in terms of formal-content, but they are prepared in accordance with the previous program is seen as textbooks. In this sense, this research will fill a gap in this area is thought.

Study examined the textbooks largely Culture Moral Information Gagne'nin are prepared in accordance with the principles of teaching. To be informed of the course students gain in any activity not included, the effectiveness of the textbooks, visual-verbal intelligence was observed among the stay. 'We prepare the unit' event in question predominantly 'cognitive memory' type of questions that are not included in other kinds of questions. 'S assessment of our units' activities in the field of measurement and evaluation of the traditional type of questions asked that an alternative measurement-evaluation or no type questions are given very little space.

Keywords: Textbook, Gagne's Education Policy, Culture Moral Information, Measurement-Evaluation

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	iv
ÖZET	vi
SUMMARY	vii
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR	xii
GİRİŞ	1
1. Tezin Konusu	3
2. Tezin Amacı	3
3. Tezin Önemi	4
4. Araştırmanın Sınırları	6
5. Araştırmada Kullanılan Tanımlar	6
6. Verilerin Toplanması ve Analizi	8
7. Varsayımlar	9

I. BÖLÜM

DERS KİTABININ EĞİTİM-ÖĞRETİM FAALİYETLERİ İÇİNDEKİ YERİ VE ÖNEMİ ..	10
1. Ders Kitabı	10
1. 1. Ders Kitabının Tanımı.....	10
1. 2. Ders Kitaplarının Gelişim Süreci.....	11
1. 3. Türkiye’de Ders Kitaplarının Gelişim Süreci.....	12
1. 4. Ders Kitaplarının Çocuğun Gelişimine Etkileri	13
1. 4. 1. Ders kitabının İşlevi	13
1. 4. 2. Ders Kitabının Eğitimdeki Yeri ve Önemi	14
1. 4. 3. Öğretmen Açısından Ders Kitabının Önemi.....	17
1. 4. 4. Öğrenci Açısından Ders Kitabının Önemi.....	18
1. 4. 5. Ders Kitabının Avantajları.....	20
1. 4. 6. Ders Kitabının Dezavantajları.....	22
2. Öğrencinin Gelişimi.....	24
2. 1. Bilişsel Gelişim.....	25
2. 2. Dini Gelişim	26
2. 2. Ahlâki Gelişim.....	28

II. BÖLÜM

GAGNE VE ÖĞRETİM İLKELERİ	31
1. Robert Gagne'nin Hayatı	31
2. Gagne'nin Eğitim Tarihindeki Yeri ve Önemi.....	33
3. Gagne'ye Göre Öğrenme	34
3. 2. Gagne'ye Göre Öğrenme Ürünleri.....	36
3. 2. 1. Sözel Bilgi.....	37
3. 2. 2. Zihinsel Beceri	38
3. 2. 3. Bilişsel Stratejiler	40
3. 2. 4. Tutumlar	40
3. 2. 5. Psiko-motor (Devinimsel) Beceriler	41
4. Gagne'ye Göre Öğrenme Türleri.....	42
5. Gagne'nin Öğretim İlkeleri	43
5. 1. Dikkat Çekme	44
5. 2. Öğrenciyi Dersin Hedeflerinden Haberdar Etme.....	44
5. 3. Ön bilgilerin Hatırlatılması.....	45
5. 4. İçeriğin Sunulması	45
5. 5. Öğrenciye Yol gösterme (Rehberlik Etme).....	46
5. 6. Davranışı Ortaya Çıkarma (Alıştırma).....	47
5. 7. Dönüt-Düzeltilme Verme (Geribildirim).....	47
5. 8. Değerlendirme	48
5. 9. Öğrenilenlerin Kalıcılığının ve Transferinin Sağlanması	48

III. BÖLÜM

DKAB (DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ) V. SINIF DERS KİTAPLARININ GAGNE'NİN ÖĞRETİM İLKELERİ AÇISINDAN İÇERİK YÖNÜYLE DEĞERLENDİRİLMESİ.....	50
1. Ders Kitaplarının Genel Değerlendirilmesi	50
2. Yeni DKAB Programı.....	51
3. Ders Kitaplarının Gagne'nin Öğretim İlkeleri Açısından Değerlendirilmesi.....	55
3. 1. İnanç Öğrenme Alanı (Allah İnancı)	55
3. 1. 1. Dikkat Çekme	57

3. 1. 2. Öğrenciyi Dersin Hedeflerinden Haberdar Etme.....	63
3. 1. 3. Ön bilgilerin Hatırlatılması.....	63
3. 1. 4. İçeriğin Sunulması.....	64
3. 1. 5. Öğrenciye Yol Gösterme.....	71
3. 1. 6. Davranışı Ortaya Çıkarma.....	73
3. 1. 7. Geribildirim Verme.....	74
3. 1. 8. Değerlendirme.....	75
3. 1. 9. Öğrenilenlerin Kalıcılığının ve Transferinin Sağlanması.....	77
3. 2. İbadet Öğrenme Alanı (İbadet Konusunda Bilgi).....	78
3. 2. 1. Dikkat Çekme.....	80
3. 2. 2. Öğrenciyi Dersin Hedeflerinden Haberdar Etme.....	81
3. 2. 3. Ön bilgilerin Hatırlatılması.....	81
3. 2. 4. İçeriğin Sunumu.....	82
3. 2. 5. Öğrenciye Yol Gösterme.....	87
3. 2. 6. Davranışı Ortaya Çıkarma.....	88
3. 2. 7. Geribildirim Verme.....	89
3. 2. 8. Değerlendirme.....	89
3. 2. 9. Öğrenilenlerin Kalıcılığının ve Transferinin Sağlanması.....	91
3. 3. Hz. Muhammed Öğrenme Alanı (Hz. Muhammed ve Aile Hayatı).....	92
3. 3. 1. Dikkat Çekme.....	93
3. 3. 2. Öğrenciyi Dersin Hedeflerinden Haberdar Etme.....	94
3. 3. 3. Ön bilgilerin Hatırlatılması.....	95
3. 3. 4. İçeriğin Sunumu.....	95
3. 3. 5. Öğrenciye Yol Gösterme.....	98
3. 3. 6. Davranışı Ortaya Çıkarma.....	99
3. 3. 7. Geribildirim Verme.....	100
3. 3. 8. Değerlendirme.....	100
3. 3. 9. Öğrenilenlerin Kalıcılığının ve Transferinin Sağlanması.....	102
3. 4. Kur'an ve Yorumu Öğrenme Alanı (Kur'an'da Kıssalar).....	102
3. 4. 1. Dikkat Çekme.....	104
3. 4. 2. Öğrenciyi Dersin Hedeflerinden Haberdar Etme.....	104
3. 4. 3. Ön bilgilerin Hatırlatılması.....	104
3. 4. 4. İçeriğin Sunumu.....	105
3. 4. 5. Öğrenciye Yol Gösterme.....	109

3. 4. 6. Davranışı Ortaya Çıkarma	109
3. 4. 7. Geribildirim Verme	110
3. 4. 8. Değerlendirme.....	110
3. 4. 9. Öğrenilenlerin Kalıcılığının ve Transferinin Sağlanması.....	112
3. 5. Ahlâk Öğrenme Alanı (Sevinç ve Üzüntülerimizi Paylaşalım).....	113
3. 5. 1. Dikkat Çekme	114
3. 5. 2. Öğrenciyi Dersin Hedeflerinden Haberdar Etme.....	115
3. 5. 3. Ön bilgilerin Hatırlatılması.....	115
3. 5. 4. İçeriğin Sunumu	115
3. 5. 5. Öğrenciye Yol Gösterme	118
3. 5. 6. Davranışı Ortaya Çıkarma	118
3. 5. 7. Geribildirim Verme	119
3. 5. 8. Değerlendirme.....	119
3. 5. 9. Öğrenilenlerin Kalıcılığının ve Transferinin Sağlanması.....	121
3. 6. Din ve Kültür Öğrenme Alanı (Vatanımızı ve Milletimizi Seviyoruz)	121
3. 6. 1. Dikkat Çekme	123
3. 6. 2. Öğrenciyi Dersin Hedeflerinden Haberdar Etme.....	123
3. 6. 3. Ön bilgilerin Hatırlatılması.....	123
3. 6. 4. İçeriğin Sunumu	123
3. 6. 5. Öğrenciye Yol Gösterme	125
3. 6. 6. Davranışı Ortaya Çıkarma	126
3. 6. 7. Geribildirim Verme	126
3. 6. 8. Değerlendirme.....	126
3. 6. 9. Öğrenilenlerin Kalıcılığının ve Transferinin Sağlanması.....	128
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	130
KAYNAKÇA	135

KISALTMALAR

- T.C.: Türkiye Cumhuriyeti
DKAB: Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi
DİB: Diyanet İşleri Başkanlığı
DİBY: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları
MEB: Milli Eğitim Bakanlığı
MEK: Milli Eğitim Kanunu
M.Ö. :Milattan Önce
M.S. :Milattan Sonra
t.y: Tarih Yok
T.D.: Tebliğler Dergisi
TDK: Türk Dil Kurumu
TTK: Talim Terbiye Kurulu
Ünv. : Üniversite
v.b: ve benzeri
v.d: ve diğerleri
v.s: ve saire

GİRİŞ

Okullarda eğitimin sürdürülmesinde çeşitli araç ve gereçler kullanılmaktadır. Kullanılan araç ve gereçlerle öğrenme aktif bir süreç haline getirilmeye çalışılmaktadır. Özellikle bilgisayarın eğitim ortamına girmesiyle öğrencilerin öğrenme stillerindeki çeşitlilik ortaya çıkarılmakta, öğrenci kendi ilgi alanına göre öğrenme olanağı bulmaktadır. Ancak tüm teknolojik gelişmelere rağmen ülkemizde öğretim aracı olarak kitap kullanımı hala önemini korumaktadır. Öğretimin en temel hatta en çok kullanılan materyali kitaplardır. Kullanılan tüm teknolojik materyaller öğretim esnasında kitaba ek olarak sunulmaktadır. Kitap öğrenciler tarafından kolay başvurulabilen, onların bilgiye istedikleri an rahatça ulaşabildikleri, istedikleri zaman ve tempoda tekrar edebildikleri kaynaklardır. Bu ve benzeri faktörler düşünüldüğünde ders kitaplarının eğitim-öğretimdeki önemi yadsınamaz bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır.

İlköğretim DKAB programına uygun olarak hazırlanmış ders kitapları yalnız öğrenci için değil öğretmen için de iyi bir kaynaktır. Öğretmenler öğretecekleri bilgileri kitaplarda hazır olarak bulur. Öğrencilere ek bilgiler vermek istedikleri durumlarda yine kitaplara paralel olacak şekilde diğer teknoloji ve materyalleri de kullanırlar. Kullanılan diğer araçlar ders kitaplarının etkinliliğini artırmaya yöneliktir.

DKAB programında yapılan değişiklikler ders kitaplarına da yansımıştır. Ders kitaplarında işlenen konular, konu içerisinde yapılan etkinliklerle pekiştirilmektedir. Yeni program neticesinde hazırlanmış ders kitapları, öğrenciyi merkeze almakta ve her öğrenciyeye kendi bilgilerinin yapılandırma imkânı vermektedir. Ders kitabı, yapılan her türlü öğretim çalışmasında temel materyal olarak yerini almaktadır. Ders kitabının şekli, içeriği, içeriğinde yer alan etkinlikler öğrencinin zihinsel, duygusal ve ahlâki gelişimini dikkate alarak tasarlanmaya çalışılmıştır. Kitaplarda yer alan temel bilgi ve beceriler öğrencinin gerçek yaşamıyla ilişkilendirilmeye çalışılmıştır. Kitaplarda yer alan etkinlikler öğrencileri ezberden öğrenmekten uzaklaştırarak bilgileri kendi bilgi ve değerleri ile keşfetmelerine imkân vermektedir.

Yeni programda kavram öğretimi önemli bir yer tutmaktadır. Ders kitaplarında öğrencilerde din dilinin oluşması ve derste kullanılan kavramların öğrenciler tarafından

anlaşılabilmesi için kavramaların açıklamasına yer verilmiştir. Yer yer kavramlar birbiri ile ilişkilendirilerek onların uzun süreli belleğe kodlanması sağlanmıştır.

Öğrenci kitaplarla birebir iletişim kurmaktadır. Bu durum kitapla öğrenci arasında iyi bir iletişimin kurulması gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır. Kitaplar dil ve anlatım kanalıyla öğrencilere yani alıcılara ulaşabilmektedir. Ders kitapları ile öğrenci arasında sağlıklı bir iletişimin kurulabilmesi için belirli ilkelere göre yazılması gerekir. Bu ilkelere Robert Gagne tarafından geliştirilmiş olan öğretim ilkeleridir.

Gagne, bilgi işleme modelini temel alan, etkili bir öğretim kuramı oluşturmuştur. Gagne etkili bir derste yer alan aşamaları belirlemiştir. Bu öğrenme süreçlerini sağlayacak öğretim etkinliklerinin neler olması gerektiğini açıklamıştır (Senemoğlu, 2009:483). Gagne'nin öğretim ilkeleri, White ve üniversite öğrencileri üzerinde yaptığı çalışmayla Winkless yaptıkları uygulamalı araştırmalarla son derece etkili öğrenme sağladığı ortaya konmuştur (Smith ve Ragan, 2000:161).

İyi şekilde tasarlanmış ders kitabı, Gagne'nin öğretim ilkelerine uygun olarak, konu başında öğrencilerin dikkatini konuya çekmek için sorulara, resimlere veya etkinliklere yer verir. Ayrıca bunlarla öğrencilerin ön bilgilerini harekete geçirir. Ders kitaplarında her öğrenme alanının başında ulaşılması gereken kazanımların açık bir şekilde belirtilmesi gerekir. Bununla öğrenciye kazanımlara nasıl ulaşması gerektiği konusunda bilişsel strateji belirlemeye yardımcı olunur. Programa uygun olarak hazırlanan ders kitapları, konu anlatımında öğrencilerin değişik öğrenme stillerini de göz önünde bulundurarak konu içerisinde değişik etkinliklere yer verir. Konu sonunda yer alan etkinlik veya sorularla öğrencilerin eksik ve yanlış öğrenmelerini tespit etmelerine imkân tanır. Ayrıca öğrenme alanları sonunda 'Ünitemizi Değerlendirelim' etkinliklerine yer vererek öğrencilerin öğrenme alanıyla ilgili öğrendiklerini ortaya çıkarma fırsatı yaratır.

Ders kitaplarında içeriğin anlatımında öğretim ilkeleri göz önünde bulundurulur. Anlatılan konu ile örneklerin öğrencilerin çevresinden başlanarak uzağa doğru olmasına dikkat edilir. Soyut konuların somutlaştırılmasına, öğretilen konularda ekonomik davranılmasına, verilen örneklerin güncel olmasına v.b ilkelere dikkat edilir.

Öğretmenlerin en çok problem yaşadıkları alanların başında ölçme ve değerlendirme gelir. Ders kitaplarında öğretmenlere bu alanda kolaylık sağlayacak örnek sorulara yer verilir. 'Ünitemizi Değerlendirelim' etkinliği ile öğrencilere öğrenme alanıyla ilgili kendilerini değerlendirme fırsatı verdiği gibi; öğretmenlere de öğrenciyi değerlendirme konusunda da rehberlik eder.

Kısacası ders kitabıyla öğrenme, algılama ve yorumlama meselesidir. DKAB dersinde uyarıcılar öğrencilerin bedensel, zihinsel ve duygusal özellikleri göz önüne alınarak verilmelidir.

1. Tezin Konusu

Çalışmamızın konusu, ilköğretim V. sınıf Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi ders kitaplarını Gagne'nin öğretim ilkelerine göre içerik açısından incelenmesidir. Ders kitapları içerik açısından incelenirken 'amaca yönelik, öğrenciye görelilik, aktiflik, somuttan soyuta, güncellik, yakından uzağa, bilinenden bilinmeyene, hayata yakınlık, ekonomiklik, bütünlük ve sosyallik' öğretim ilkelerine olan uygunluğu açısından da değerlendirilmiştir.

2. Tezin Amacı

Bu araştırmada, İlköğretim DKAB V. sınıf ders kitabı içeriğinin Gagne'nin öğretim ilkelerine göre incelenmesi amaçlanmaktadır. İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi ders kitapları hazırlanırken Gagne'nin öğretim ilkelerinden ne kadar yararlandığı ortaya konulmaya çalışılmaktadır.

Gagne'nin öğretim ilkelerine göre İlköğretim V. sınıf DKAB ders kitaplarının içeriğinin eğitim-öğretime uygun olup olmadığının incelenmesidir. Ders kitaplarının içeriklerinin anlatımında 'amaca yönelik, öğrenciye görelilik, aktiflik, somuttan soyuta, güncellik, yakından uzağa, bilinenden bilinmeyene, hayata yakınlık, ekonomiklik, bütünlük ve sosyallik' öğretim ilkelerine olan uygunluğunun da araştırılması amaçlanmaktadır.

Çalışmamızın amaçlarına ulaşabilmek için aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

1. İlköğretim V. sınıf DKAB ders kitabı öğrencilerin dikkatini konuya yeteri kadar çekmekte midir?
2. İlköğretim V. sınıf DKAB ders kitabı konuyu bir önceki konuyla ilişkilendirmekte midir?
3. İlköğretim V. sınıf Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi ders kitabı, konu içerisinde geçen dini kavramları yeteri kadar açıklamakta mıdır?
4. İlköğretim V. sınıf DKAB ders kitabı, öğrencilerin hazırbulunuşluk seviyelerini dikkate almakta mıdır?
5. İlköğretim V. sınıf DKAB ders kitabı, öğrencilere günlük hayattan (Hayatilik, Yakından Uzağa İlkesi) örnekler vermekte midir?
6. İlköğretim V. sınıf DKAB ders kitabı, soyut kavramları somutlaştırmak için örnek hikâyelere yer vermekte midir?

3. Tezin Önemi

Eğitim teknolojisindeki gelişmeler doğrultusunda; genel eğitim-öğretimde olduğu gibi DKAB dersinin eğitim-öğretiminde de bilgilerin sistematik bir şekilde sunulmasında araç-gereçlerin önemi oldukça fazladır. DKAB dersinde yer alan soyut konuların somutlaştırılmasında, öğrencilerin seviyelerine hitap edilebilmesinde v.b konularda araç-gereçlerin kullanılmasının önemi yadsınamaz bir gerçektir.

Yapılan araştırmalarda, DKAB dersi öğrencilerin en çok sevdikleri dersler arasında yer almaktadır (Özdemir, 2004:56; Şen, 1997:36). Öğrencilerin derse karşı var olan bu ilgilerini sürekli ve canlı tutabilmenin yollarından biri de ders araç-gereçlerinin onların seviyelerine, ilgilerine ve dersin amaçlarına uygun olarak hazırlanmasıdır.

Birçok durumda eğitimin vazgeçilmez tek öğretim materyali olan ders kitapları, öğrencinin, öğretmenin anlattıklarını istediği yerde istediği zamanda istediği tempoda tekrar etmesine imkân veren temel materyaldir. DKAB dersinde çoğu zaman tek materyal olan ders kitaplarının (Özdemir, 2004:63) içerik yönünden sahip olması gereken bazı özellikler vardır. Araştırmamızda ilköğretim 5.sınıf DKAB ders kitaplarını içerik açısından Gagne'nin öğretim ilkelerine göre inceledik.

DKAB dersi eğitim programında, eğitim amaçları ve öğretim ilkeleri konusunda yeterli araştırma yapılırken 'muhteva (içerik)' konusunda yeterli araştırmanın yapılmadığı görülmektedir. Yeni programa uygun olarak hazırlanan İlköğretim DKAB ders kitaplarını içerik yönünden inceleyen herhangi bir araştırmaya rastlanılmamıştır. Bununla birlikte DKAB ders kitapları üzerinde aşağıdaki araştırmalar yapıldığı görülmektedir.

Özbek (2004), Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Derslerinin Müfredatı ve Buna Dayalı Olarak Yazılan Kitapların Değerlendirilmesi' adlı çalışması 'Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Çalışma Toplantısının birincisinde' sunulmuş bir tebliğdir. Tebliğde din eğitiminin bireye ve topluma olan katkısı ortaya konulduktan sonra DKAB dersinin yeni programına uygun olarak hazırlanan ders kitaplarının eksiklerini tespit etmiştir. Bu eksiklikler temel bilgiler açısından bakıldığında adalete yeteri kadar önem verilmediği, 'Ceza=Karşılık Kanunu'un yeteri kadar işlenilmediği tebliğde belirtilmiştir. Şekil ve Resimler açısından bakıldığında, resimlerin konularla bütünlüğü zayıf olduğu vurgulanmıştır. Ders kitaplarında yer yer yanlış ve eksik bilgilerin olduğu ifade edilmiştir. Kullanılan dil açısından bakıldığında kitaplarda dil birlikteliğinin olmadığı sonucuna varılmıştır.

Tebliğde ‘Ders kitaplarında yer alan ünitelerin yazılımında öğretmenlerin rastgele görevlendirilmemesi gerekir. Yazma komisyonunda bulunan öğretmenlerin isimlerinin yer alması gerekir.’ önerisinde bulunmuştur.

Bulut (2008), ‘İlköğretim Ders Kitaplarının Görsel Boyut ve İçerik Tutarlılığı Açısından İncelenmesi’ adlı çalışmasında MEB’in onayladığı IV. ve V. sınıfta okutulan sosyal alanı (Türkçe, Sosyal Bilgiler, Trafik ve İlk Yardım, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi) ders kitaplarının ‘görsel boyut ve içerik tutarlılığı’ açısından incelenmiştir. Çalışmamıza konu olan V. sınıf ders kitabı ile ilgili aşağıdaki sonuçlara varılmıştır.

İlköğretim V. sınıf DKAB ders kitabı incelemeye konu alan problem (görsel boyut ve içerik tutarlılığı) açısından yüksek düzeyde yeterli olduğu söylenebilir. Ancak metin- ana fikir-görsel tutarlılığı kısmen yeterli olduğu söylenebilir. Kitapta yer alan görsel öğeler içerik ile kısmen örtüşmekte, içeriği somutlaştırmada yetersiz kalmaktadır. Ders kitaplarında konu içeriklerinin güncel hayatla ilişkilendirilmediği görülmektedir. Örneğin 2. Ünite ‘Niçin İbadet Edilir?’ konusunda, ibadetin bireye sosyal ve ruhsal açılardan yararlarına yer verilmemiş, bir emir olarak yapılması gerektiği gibi bir işleniş şekline girilmiştir. Ders kitabının içeriğinde, birbirleriyle güncel yaşamda ve ülkemiz ve evrensel boyutta konulara yeterince yer verilmediği görülmektedir. Özellikle laiklik ve farklı inançta insanların insanlarına olabileceği konusuna yeterince yer verilmediği için eksik olduğu görüşüne varmıştır. Ders kitabın içeriği ile ilgili olarak aşağıdaki sonuçlara varıldığı söylenebilir.

1. İlköğretim V. sınıf DKAB ders kitabında konu başlığı-metin ana fikir tutarlılığının yüksek oranda çok olduğunu söylenebilir.
2. İlköğretim V. sınıf DKAB ders kitabında konu başlığı görsel öge tutarlılığının yüksek oranda orta olduğunu söylenebilir.
3. İlköğretim V. sınıf DKAB ders kitabında metin-ana fikir-görsel öge tutarlılığının orta olduğu söylenebilir.

Diler (2001), ‘İlköğretim IV. Sınıf Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Ders Kitaplarının Değerlendirilmesi’ çalışmasında 4.sınıfta TTK tarafından kabul edilip okutulan 4 özel yayım evi ders kitaplarını içerik ve biçimsel yönden incelenmiştir. Genelde ders kitaplarının biçimsel yönden iyi olabileceğini ifade etmiştir. İçerik açısından ders kitaplarında öğretim ilkelerine uyulduğu ve konuların birbiriyle ilişkilendirilerek anlatıldığı görüşüne varmıştır.

Çalışmasında ders kitabı yazma kılavuz kitapların hazırlanması, ders kitaplarının bir komisyon tarafından yazılması, ders kitaplarında örnek olaylara ve örnek kişilere daha çok yer verilmesi, ders kitaplarında yardımcı unsuların (resim, fotoğraf, harita, şema v.b) açıklayıcı,

eğitici özelliklerinin yanı sıra öğrencinin dikkatini çekmesi bakımından, estetik değere sahip olması gerektiği önerilerinde bulunmuştur.

4. Araştırmanın Sınırları

Çalışmamızın aşağıdaki konularla sınırlıdır.

1. Araştırmamız İlköğretim V. sınıf Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 2007 yılı M.E. B. yayınlı ders kitabı ve 2009 yılı Tuna Matbaacılık ders kitabı ile sınırlıdır.
2. Çalışmamız aşağıda yer alan Gagne'nin öğretim ilkelerine göre ders kitaplarının içeriğinin incelenmesi ile sınırlıdır.
 - Dikkat çekme
 - Öğrenciyi dersin hedeflerinden haberdar etme
 - Önbilgilerin hatırlatılması
 - İçeriğin sunulması
 - Öğrenciye yol gösterme (Rehberlik etme)
 - Davranışı ortaya çıkarma (Alıştırma)
 - Dönüt-düzeltilme verme (Geribildirim)
 - Değerlendirme
 - Öğrenilenlerin Kalıcılığının ve transferinin sağlanması

5. Araştırmada Kullanılan Tanımlar

Eğitim: Ertürk eğitimi, *'bireyin davranışlarında kendi yaşantı yoluyla ve kasıtlı olarak istedik değişme meydana getirme sürecidir'* (Ertürk, 1984:12) şeklinde tanımlamıştır. Karşılı eğitimi: *'bireyin doğuştan getirdiği gizil güçlerini ortaya çıkarma ve bunları yeniden dönüştürme sürecidir'* (Karşılı, 2008:48) diye tarif etmiştir. Her iki tanımın ortak noktası ise eğitimin bir süreç olduğudur. Karşılı eğitimin süreç boyutunu, her öğrencinin eğitilecek bir yönünün olduğu ve eğitimin amacının öğrencide var olan gizil güçlerin ortaya çıkarmak veya geliştirmek düşüncesini ön planda tuttuğu için tanımını tercih ettik.

Öğrenme: Ertürk öğrenmeyi, *'yaşantı ürünü ve nispeten kalıcı izli davranış değişmesi'* (Ertürk, 1984:78-79) olarak tanımlamıştır. Ülkü öğrenmeyi, *' bireyin kendi tepkileri etkinlikleri ve yaşantıları yoluyla çevresine uyum tarzını değiştiren davranışlar geliştirmesi veya davranışların farklılaşması'* (Sünbül, 2007:5) diye tarif etmiştir. Tanımların benzer noktaları öğrenme süreci, öğrenenin davranışının değişmesi ile sonuçlanır. Bir diğer nokta öğrenmenin yaşantı yoluyla kazanılıp değiştirilmesidir. Üçüncü ortak nokta ise öğrenmenin bir süreç olduğudur. Öğrenme tanımını yapan yazarların her davranış değişikliğinin öğrenme

sayılamayacağı konusunda birleşmektedirler. Bir davranış değişikliğin öğrenme sayılabilmesi için planlı, davranış değişikliğin istedik yönde olması yani planlı ve iyiye, güzele yönelik olması gerekir. Ertürk tanımında öğrenmenin yaşantı ürününü ve davranış değişikliğinin sürekliliğini vurgulamıştır. Bunun için bizim öğrenmeden kastımız Ertürk'ün tanımıdır.

Öğretim: Sünbül öğretimi, *'Öğrenmenin gerçekleşmesi için uygun kaynak, araç, ortam, yöntem ve personel kullanma süreci'* (Sünbül, 2007:3) olarak tanımlamıştır. Senemoğlu öğretimi, *'içsel bir süreç ve ürün olan öğrenmeyi destekleyen ve sağlayan dışsal olayların planlanması, uygulanması ve değerlendirmesi sürecidir'* (Senemoğlu, 2009:397) şeklinde tarif etmiştir. Varış öğretimi, *'Eğitimin okulda planlı, programlı olarak yürütülen kısmına denir'* (Sünbül, 2007:3) diye ifade etmiştir. Tanımların ortak noktası öğretimin planlı, programlı olmasıdır. Tanımlardan anlaşılacağı gibi öğretim sürecinin üç aşaması bulunmaktadır. 1) Öğretimin planlanması, 2) Öğretimin uygulanması, 3) Öğretimin değerlendirilmesidir. Öğretim planlı bir etkinliktir. Öğretim ortamında yapılacak etkinliklerden tümü önceden planlanır ve bu plan çerçevesinde yürütülür (Sünbül, 2007:3). Karşlı bunlardan farklı olarak öğretiminin zihinsel süreçlerin yanında duyuşsal süreçleri de ön plana çıkararak öğretimi *'Bireyin (eğitim sürecinde oluşturulan) yeteneklerinin kendi kapasitesi oranında geliştirme sürecidir'* (Karşlı, 2007:52) şeklinde tarif etmiştir. Öğretimi, öğrenmeyi bir bütün olarak ve her bir öğrenciyi kendi yetenekleri doğrultusunda geliştirmeyi vurguladığı için Karşlı'nın tanımını tercih ettik.

Öğretim İlkeleri: Eğitim-öğretim sürecinde öğretimin verimli ve etkili olabilmesi için uyulması gereken ilkeler vardır. Bu ilkelere öğretim ilkeleri denir. Eğitim tarihinde öğretimin nasıl yapılacağı konusunda birçok düşünür değişik fikirler ileri sürmüştür. Bunlardan biri de Robert Gagne'dir. Robert Gagne'nin öğretim ilkeleri şunlardır.

- Dikkat çekme
- Öğrenciyi dersin hedeflerinden haberdar etme
- Önbilgilerin hatırlatılması
- İçeriğin sunulması
- Öğrenciye yol gösterme (Rehberlik etme)
- Davranışı ortaya çıkarma (Alıştırma)
- Dönüt-düzeltilme verme (Geribildirim)
- Değerlendirme
- Öğrenilenlerin Kalıcılığının ve transferinin sağlanması

Ders Kitapları: Eğitimin vazgeçilmez aracı olan ders kitabı *'Eğitim programlarında belirlenen amaçlar doğrultusunda; öğretim programlarındaki dersin içeriği ile ilgili bilgileri*

öğrencilere sunan, pekiştirme, sınava hazırlama ve öğrenme hızlarına uygun çalışma olanağı sağlayan bir materyal' (Hesapçioğlu, 1998:304) şeklinde tanımlanabilir.

Ölçme: Turgut ölçmeyi, *'Herhangi bir niteliğin gözlenmesi ve gözlem sonuçlarının sayılar veya başka sembollerle ifade edilmesi'* (Turgut, 1988:12) diye tanımlamıştır. Ölçmenin oluşabilmesi için üç temel unsuru vardır. Bunlar: 1) Ölçülecek bir niteliğin (davranışın) olması, 2) Niteliğin gözlenmesi, 3) Gözlem sonuçlarının amaca uygun sayı veya sembollerle gösterilmesidir (Karaca, 2008:3).

Değerlendirme: Atılgan değerlendirmeyi, *'ölçümlerden sonuç çıkarma, ölçülen birey ya da nesnelere ile bir değer yargısına varmak'* (Atılgan, 2007:307) olarak tanımlamıştır. Turgut ise değerlendirmeyi, *'ölçme sonuçlarının aynı alana ait bir ölçüt ile kıyaslanarak bir değer yargısına ve oradan da bir karara ulaşma sürecidir'* (Turgut, 1988:3) şeklinde tarif etmiştir. Değerlendirmenin yapılabilmesi için ölçme sonuçlarına ve ölçme sonuçlarını karşılaştıracağımız bir ölçüte gerek vardır. Kullanılan ölçüte bağlı olarak bir karara varılır. Varılan kararın sağlıklı olabilmesi için kullanılan ölçütün değerlendirmenin amacına uygun olması gerekir. Bunun yanında ölçme sonuçlarının hatasız, geçerli ve güvenilir olması da gerekir.

6. Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmamızın yöntemi tarama modeli niteliğindedir. Sosyal bilimlerde tarama modeli, araştırmacının bağımsız değişken ya da faktörler üzerinden manipülasyonun olmadığı araştırma desenleri tanımlar.

Betimsel çalışma niteliği taşıyan bu araştırmamızda aşağıdaki adımlar izlenmiştir.

1. Konu alanı ders kitapları başta olma üzere Gagne ve ilkeleri, ölçme ve değerlendirme, öğretim ilkeleri sahasında hazırlanmış kitap, makale, tebliğ ve hazırlanmış tezler incelenmiştir.
2. İncelenecek kitaplardaki her bir öğrenme alanı Gagne'nin öğretim ilkelerine göre gruplandırılarak incelenmiştir. Araştırma sürecinde ayrıca Gagne'nin öğretim ilkelerinin her bir adımında bulunması gereken özellikler ile ders kitapları karşılaştırılarak sonuca varılmaya çalışılmıştır.

2007-2008 eğitim-öğretim yılında diğer kademelerde olduğu gibi V. sınıflarda yeni ilköğretim DKAB programı uygulandı. Yeni programa uygun olarak hazırlanan V. sınıf MEB yayınlı ders kitapları, 2008-2009 eğitim-öğretim yılında bütün okullara ücretsiz olarak dağıtıldı. 2009-2010 eğitim-öğretim yılında MEB yayınlı ders kitapların yanında özel yayınevi kitaplar da okulların 5. sınıflarında kullanıldı. Bu özel yayınevi kitaplardan biri de

Tuna Matbaacılık yayınevindir. Bu iki ders kitabını okullarda kullanma fırsatımız olduğu için bu iki yayınevini araştırmamız için seştik.

Bunun için araştırmamızın 6rneklemini DKAB V. sınıf 2007 yılı MEB yayınlı ders kitabı ve 2009 yılı Tuna Matbaacılık ders kitabı oluşturmaktadır.

7. Varsayımlar

1. Ders kitapları Gagne'nin 6ğretim ilkelerine uygundur.
2. Ders kitaplarında konuların anlatımında somuttan soyuta, bilinenden bilinmeyene, 6ğrenciye g6relilik vb 6ğretim ilkelerine uygundur.
3. Ders kitaplarında konuların anlatımında 6rnek olay /hik6ye etkinliklerine yeteri kadar yer verilmiştir.
4. '6nitimizi Değerlendirelim' etkinliklerinde yer alan sorular kazanımlara ve 6ğrenme alanına uygundur.

I. BÖLÜM

DERS KİTABININ EĞİTİM-ÖĞRETİM FAALİYETLERİ İÇİNDEKİ YERİ VE ÖNEMİ

1. Ders Kitabı

Okullarda eğitim-öğretimin düzenlenmesinde birçok materyale başvurulur. Bunlardan biri ve temel olanı ders kitabıdır.

1. 1. Ders Kitabının Tanımı

Eğitim sisteminin vazgeçilmez araçlardan biri olan ders kitabı, öğrenme –öğretme araçlarının en eskisi ve en çok kullanılanıdır. Ders kitabı, ilk eğitim sisteminin kurulmuş olduğu yıllardan günümüze kadar teknolojik ve teknik gelişmelere paralel olarak çeşitli gelişmeler göstermiş ve değişimler geçirmiştir. Pek çok eğitimbilimci ders kitabını farklı şekilde tanımlamıştır. Aralarında pek çok farklılık olmamasına rağmen birkaç otoritenin tanımına yer vermek yararlı olacaktır.

- Richadue ders kitabını, ‘ *çeşitli disiplinlerle ilgili bilgileri öğretmek amacıyla hazırlanan kolaydan zora uzanan sistemli, programlı ve metinlerden oluşan teknik bir kitaptır.*’ (Güneş, 2002:5)

- Bamburger ders kitabını, ‘ *Çeşitli alıştırma ve tekrarlarla anımsamayı ve öğrenmeyi kolaylaştıran bilgilerin aşamalı ve düzenli olarak sıralandığı kitaptır.*’ (Güneş, 2002:5)

- Aydın (2001:8) ders kitabını, ‘*Eğitim programlarında belirlenen amaçlar doğrultusunda; öğretim programlarındaki dersin içeriği ile ilgili bilgileri öğrencilere sunan, pekiştirme, sınava hazırlama ve öğrenme hızlarına uygun çalışma olanağı sağlayan bir materyaldir.*’

- Ceyhun ve Yiğit (2004:16) ders kitabını, ‘*bir derste kullanılan ve o dersin gelişmesine esas oluşturan kitaptır.*’

- Güneş (2002:5) ders kitabını, ‘*öğretim programları doğrultusunda hazırlanan, belirli düzeydeki öğrenciler için yazılan ve öğrenim amacıyla kullanılan, öğrenmeyi anımsamayı kolaylaştıran, kolaydan zora uzanan sistemli ilerleme ve gelişme sunan teknik bir kitaptır.*’

- Tosunoğlu ve Aslan (2001:7) ise ders kitabını, ‘ bir derste, bilgilerin öğrenciye aktarımı sürecinde öğrencinin yaş ve seviyesine uygun, öğretim programları esas alınarak hazırlanmış basılı eğitim araçtır.’

- MEB Ders Kitapları Yönetmeliği 4. Maddesi (MEK, 1965), ‘ her tür ve derecedeki örgün ve yaygın eğitim kurumlarında kullanılacak olan konuları öğretim programları doğrultusunda hazırlanmış, öğrenim amacı ile kullanılan basılı eserlerdir.’

Yukarıdaki tanımlara bakıldığında bir kitabın ders kitabı sayılabilmesi için belirli özelliklere sahip olması gerekir. Bunlar:

- 1) Ders kitabının matbu eser olması,
- 2) Ders kitabının hitap ettiği öğrencilerin seviyesine uygun olması
- 3) Ders kitabı içeriğinin belirli bir sistemle tasarlanması.
- 4) Ders kitabı hazırlandığı dersin öğretim programına uygun olması

Öğrenim amacıyla hazırlana en temel kaynaklar olan ders kitapları eğitimin soyut amaçların somut bir yansımasıdır. Bundan dolayı ders kitapları öğretimi belirleyen ve yönlendiren bir eğitim aracıdır (Tosunoğlu v.d, 2001:7).

Ders kitabının amaçlarından biri de öğrencileri dersin amaçları çerçevesinde eğitmektir. Bu nedenle ders kitaplarında, öğretilcek bilgiler özlü ama konuyu en iyi şekilde kavratacak şekilde sunulmaktadır. Ders kitabı, öğretme-öğrenme etkinliklerini yönlendirecek, zenginleştirecek şekilde düzenlenmektedir. Öğrencilere bilimsel düşünme, tutum ve davranışları kazandırmaya yönelik bir yapı ve özelliğe de sahip bulunmaktadır (Güneş, 2002:4).

1. 2. Ders Kitaplarının Gelişim Süreci

Tarihin ilk çağlarından beri öğrenme kaynağı olarak kullanılan ders kitapları, teknolojinin bu derece geliştii günümüzde bile önemini kaybetmemiştir. İlk ders kitapları, Mısır’da M.Ö. 4000 yıllarında papirüs üzerine yazılmış kitaplardır. M. Ö. 3000 yıllarında, Asur ve Babiller döneminde kül tabletler üzerine yazılmış olan ders kitaplarına rastlanmıştır.

M. S. 15. yüzyılda Batı’da yeni baskı tekniklerin bulunmasıyla kitap basımında yeni bir dönem başladı. Özellikle 19. yy. ilk yıllarında, metal baskının, şerit kâğıdın bulunuşu gibi birçok yeni teknik, artan isteği karşılamak için kitabın görünüşünü değiştirmeden, baskı sayısını büyük ölçüde artırma, bunun sonucu olarak da maliyetini düşürme olanağı sağladı. Resimleme alanında, çelik üzerine kazıma ve taşbaskısı gibi yeni yöntemler geliştirildi. Basımda motor gücünden yararlanılması, bitkisel kâğıt kullanımı fotoğraf ve daha sonra dizgi makinelerinin, rotatifin, ofset yoluyla resim aktarımının bulunması basımın hızlanmasına, ders kitaplarında resme yer verilmesine, daha sonra da renk kullanılmasına olanak sağladı. 19. yy.

baskı ve dizginin makineleşmesi, sanayileşmiş toplumların artan kitap talebini karşılama olanağı sağladı (Ceyhan ve Yiğit 2004:15). Bu yeni baskı teknikleri kitapların çoğaltılması ve geniş kitlelere ulaşımı çok kolay ve daha ekonomik bir hale getirdi. Bu sayede, her öğrencide ders kitapları bulunacak kadar çoğaltma imkânı doğdu. Ders kitapların bu kadar çoğaltılması ders kitaplarında bir standardizasyona gitme gereği duyuldu. Bu dönemden itibaren ders kitapları eğitim etkinliğinin temel aracı oldu (Tosunoğlu v.d, 2001:10).

1. 3. Türkiye’de Ders Kitaplarının Gelişim Süreci

Türkiye’de ders kitapları, çeşitli evrelerden geçerek gelişmeler göstermiştir. Matbaanın kurulmasından sonra ders kitapların sayısı giderek artmış çeşitli alanlarla ilgili pek çok ders kitabı basılmaya başlanmıştır.

‘Türkiye’de ilk matbaa İbrahim Müteferrika tarafından kurulduktan sonra 1729’da Vankulu Lügât’ı basılmıştır. 18. yüzyılın sonuna kadar dil, tarih, sözlük, matematik, fen ve askerlik konularında 45 kadar eser basılmıştır. Bu kitaplardan bir tanesi olan Resimli Elifbâ-yı Osmanî, 1874 tarihinde Hafız Refi tarafından hazırlanan resimli ilk Türkçe alfabe ve okuma kitabıdır’ (Akyüz, 2000:3-8).

‘18. yüzyılın sonu 19. yüzyılın başlarında kitap basımı hızlanmış pek çok alanda eserler basılmıştır. 1871 yılında yayınlanan Ahmet Mithat Efendi’nin ‘Hace-i Evvel ve Kıssadan Hisse’ adlı eseri önemli bir eğitim aracı işlevini üstlenmiştir’ (Tosunoğlu v.d, 2001:11).

1927’de ‘Küçükleri Zararlı Yayınlardan Koruma Yasası’ kabul edildi. 1928 tarihinde yazı devrimiyle beraber Arap alfabesi yerine Latin alfabesi kabul edildi. 1928-1929 ders yılına yeni harflerle basılan kitaplarla girildi (Kılıç, 2003:11).

‘1930 yılına kadar geçen sürede, ders kitapları tek kitap ilkesine göre hazırlanmıştır. Ancak 1933 Haziran’ında yürürlüğe giren bir yasayla Türkiye’de kitap basımı yayını düzenlenmeye başlanmıştır. Bu yasa ‘Maarif Vekilliğine Bağlı Mekteplerde Okutulacak Ders Kitaplarının Basılması ve Dağıtılmasıyla, Bu Maksat için Kurulacak Mektep Kitapları Sandığı Hakkında Kanun’ adını almıştır. Aynı kanun ders kitapları için bir yarışma düzenlenmesini ve bu yarışmada dereceye giren kitapların basılacağını belirtmiştir. Bu dönemde çağdaş Türkiye’nin ilk ders kitapları oluşmaya başlamıştır. Türkiye’nin ilk grafik sanatçılarından İhap Hulusi Görey’in kapağını, Ramiz Gökçe’nin de resimlemelerini hazırladığı Alfabe kitabı yayımlanmıştır’ (Kılıç 2003:12-13).

‘1949 yılında kabul edilen bir yasayla ‘çok kitap’ uygulamasına geçilmiş ve bu yasa ‘Okul Kitap Sandığı’ni kaldırarak, ‘Devlet Kitapları döner Sermayesi’ni kurmuştur. Bu

yasayla beraber dil devriminden geri dönüşler başlamış, buna bağlı olarak ders kitaplarının dilleri eskiye dönmüş, bu durum 1973'te yürürlüğe giren 'Milli Eğitim Temel Kanunu'na kadar sürmüştür. Bu kanunla Milli Eğitim araç ve gereçlerini, kişilere, düzenlediği yarışmalarla hazırlar, ya da hazırlananlar arasında seçer veya tavsiye eder ilkesini benimsemiştir. Demokrat Parti'nin başa geçtiği dönem içinde ders kitaplarının basımında serbest rekabet ortamının, kitapların kalitesini artırılacağı düşünülmüşse de denetlemelerin siyasi otoritelere bağlı olması bu düşünceyi haksız çıkarmıştır. Bu dönemde özel girişimciler, ders kitaplarından çok iyi paralar kazanımlarına rağmen, bu durum, kitapların kalitesinde bir artışa yol açmamıştır. 1973 yılında çok kitap uygulamasına son verilmiş ve tekrar tek kitap uygulamasına geçilmiştir. Kitaplar siyasi otoriteye yakın bazı yazarlara ısmarlama yöntemiyle yazdırılmaya ve tasarlanmaya başlanmıştır. Demokratik anlayışa ters düşen bu uygulama, çok fazla tepki almıştır. Türk Dil Kurumu'nun 'İsmarlama Kitapları Üzerine Bir Rapor' adıyla yayımladığı araştırma, bu yöntemle hazırlanan kitapların düşünce özgürlüğü, halkçılık, laiklik devrimcilik gibi ilkelerin önemli derecede yaralar aldığını belirtmiştir' (Kılıç 2003: 16-17).

Günümüzde araştırmamıza konu olan DKAB ders kitapları da dâhil olmak üzere tüm ders kitapları devlet tarafından ücretsiz dağıtılmaktadır. Bu öğrencilere ve velilere yüklenen maddi yükleri azaltmaktadır. Ancak bütün yük devlete binmiş maliyetinin azaltması adına, kaliteden ödün verilmek zorunda kalınmıştır.

Ders kitapları, hitap ettiği öğrencilerin gelişimini olumlu veya olumsuz bir şekilde etkiler. Ders kitaplarını eğitim- öğretim sürecinde etkili kullanılabilmesi için bu özelliklerinin bilinmesi gerekir.

1. 4. Ders Kitaplarının Çocuğun Gelişimine Etkileri

Ders kitapları, ders konularına ait bilgileri, öğrencilerin kendi kendine okuyarak, sıralı ve doğru bir biçimde öğrenmeleri için kullanılmak üzere, öğretim programlarına uygun biçimde ve özel bir amaç ile hazırlanmış yazılı bir metindir. Ders kitapları, ait oldukları bilim dallarından alınarak öğretim programlarında yer almış bulunan konulara ilişkin bilgileri plânlı, düzenli ve tasnifli bir biçimde inceleyip açıklar (Hesapçioğlu, 1998:304). Bu yönüyle kitapları dersin kendisine, öğretmene ve öğrenciye birçok kolaylıklar sağlar.

1. 4. 1. Ders kitabının İşlevi

Ders kitabı eğitimin amaçlarını gerçekleştirmek üzere öğrencinin öğrenmesine kaynaklık eden en önemli öğretim aracıdır. Ders kitabının temel işlevleri şunlardır:

1. Bilgiyi verme
2. Bilgiyi dizgeleştirme (sistematiikleştirme)
3. Kendi kendine öğrenme
4. Eşgüdümleme (koordine etme)
5. Kişilik geliştirme olarak ifade edilebilir (Kılıç, 2005: 42).

'Demokratik çağdaş ve özgürlükçü bir tutumun kişilik özelliği olarak yerleştirilmesi kitapların biçim ve içerik olarak bilimsel sanatsal ve teknolojik yetkinliğini; yaratıcı ve atılcı yaşama anlayışını gerçekliğin duymusal ve zihinsel incelemesini sağlayan bilgiler bütününi taşımak zorundadır. Toplumsal gereksinimlerin doğru tasarlanıp eğitim hedeflerinin tam olarak kitaplara yansıtılmasını sağlamak ders kitaplarının yukarıda bahsedilen işlevlerini eksiksiz gerçekleştirmesine yardımcı olacaktır' (Ünal, 2001:7).

'Ders kitabı sadece bazı bilgilerin sunulduğu bir kitap değildir. Ders kitapları bilgileri yanı sıra bilimsel bakış, tutum ve davranışlar ile teknik yapıyı da kapsamalıdır' (Tural 2007:5).

Bilimsel yönden ders kitapların işlevleri:

1. Sürükleyici olması
2. Güncel bilgileri içermesi
3. Kültürleştirici olması
4. Tarihi aydınlatıcı olması
5. Bazı sosyal amaçların verildiği bilgileri içermesidir (Güneş, 2002:12).

Ders kitaplarının kurumsal işlevlerini yerine getirebilmesi için de bazı özelliklere sahip olması gerekir. Bunlar:

1. Eğitim sisteminin genel yapısına uygun olması gerekir.
2. Sınıflar arası geçişleri kolaylaştıracak şekilde düzenlenmelidir.
3. Yöneldiği programlara uygun olarak hazırlanmalıdır (Güneş, 2002: 12).

1. 4. 2. Ders Kitabının Eğitimdeki Yeri ve Önemi

Ders kitabı, eğitim-öğretim etkinliklerinde, geçmişte olduğu gibi bugün de önemini korumaktadır. Ders kitaplarının bugün de eğitim-öğretim sürecinde kullanılan en önemli öğretim materyali olmasını Tosun ve Doğan (2001: 19-20) ders kitapların sağladığı yararları bağlamaktadır. Bu yararlar şunlardır:

1. Ders kitabın bir öğretim aracı olarak kullanılması.

2. Ders kitabın dersi organize etmesi: Ders kitapları programa uygun olarak hazırlanmıştır. Ders kitapların içerisinde içerik, etkinlik ve değerlendirme eğitim programındaki amaçlara uygun bilgiler sırayla yer almaktadır.
3. Ders kitapların kolay kullanılabilmesi: Ders kitapları eğitim programlarına uygun olarak hazırlanıldığı için hem öğretmene hem de öğrenciye programı kolayca uygulama imkânı verir. Dersin takip edilmesini kolaylaştırır.
4. Ders kitapları öğrenciyi objektif bir şekilde değerlendirmeyi sağlar.
5. Ders kitapları eğitimi bireyselleştirir. Yani öğrenciye öğretmenin anlattıklarını istediği yerde istediği zamanda ve istediği tempoda tekrar etme imkânı verir.
6. Ders kitapları eğitim süreçlerinde dönüt, düzeltme, pekiştirme, ipucu, araç-gereç, kaynaklar, strateji, yöntem- teknik v.b değişkenlerin yerini, zamanını ve türünü belirlemede yardımcı olur (Kılıç ve Seven, 2002:21).

Ders kitapları, içerdiği özellikleriyle öğrencilerin yaşam boyu sürecek yetenek ve ilgilerinin gelişmesine yardımcı olmaktadır. Öğrencilere sağlam bilgi oluşturmak sağlam kişilik geliştirmenin en önemli yoludur. Düşüncelerin kişilere göre gelişmesi bireyleri karasızlığa itmektir. Bir alanda tam bir bilgiye sahip olmak ise bireyin davranışlarını geliştirecek ve kişiliğini güçlendirecektir. Bu nedenle ders kitapları kararlı bireyler yetiştirmenin temelini atmaktadır (Güneş, 2002:15).

Eğitimin öğelerinden biri de eğitim programlarıdır. Eğitim programının başarısını etkileyen önemli etkenlerden biri de ders kitaplarıdır. Ders kitabı programla öğrenci arasında köprü kuran temel araçtır. Ders kitabı, eğitim programı ile ilişkisi olan herkese programın işlevselliği ile ilgili dönüt verir. Örneğin bir öğrenci kitap aracılığıyla programın amacından, dolayısıyla kendisinin öğrenmesi gereken içerikten haberdar olur. Kitapta yer alan değerlendirme soruları hem öğrencinin öğrenme düzeyi ve hem de ilgililere yapılan işin etkiliği ile ilgili bilgi verir (Kılıç ve Seven, 2002:22, Bulut, 2006:17).

Bir kitabın ders kitabı olarak nitelendirilebilmesi için, ilgili dersin eğitim programlarıyla örtüşmesi gerekir. Bu da ders kitabının öğretme-öğrenme sürecindeki yerini farklılaştırır. Bu durum, ders kitabının eğitim programının kazanımlarının gerektirdiği etkinliklere uygun bir araç olduğunu gösterir. İyi hazırlanmış ders kitapları, konuların sıralanışı, hazırlık değerlendirme soruları ve hazır etkinlikler içermesi nedeniyle amaca uygun, düzenli, hızlı ve etkili bir öğretimin yapılmasına olanak sağlar. Okullarda çoğu zaman öğretim ortamları ders kitapları esas alınarak düzenlenmektedir (Kılıç ve Seven, 2002:19).

Öğretmenin sınıf ortamdaki öğrenci sayısından dolayı, öğrencilere her zaman yeterince rehberlik etmesi mümkün olmayabilir. İşte bu durumda öğrencilere gerekli

rehberliği ders kitapları yapar. Ayrıca okul dışında öğretmenin görevini yerine getirerek öğrencilere öğretmenin kılavuzlama ve rehberlik etme işlevini yerine getirir. Ders kitapları, öğrenciye temel bilgilerin kazanmasına yardımcı olduğu gibi, ona yapacağı yönlendirmelerle, başka kaynaklardan yararlanması için rehberlik yapar. Bu da öğrencinin konu hakkında bilgisinin artmasını sağlar.

Ders kitapları öğrenme-öğretme sürecinde en çok kullanılan öğretim araçlarından biri olduğunu söylemiştik. Bunun nedenlerinden biri de ders kitaplarının öğrencilerin neleri öğreneceği ve öğretmenlerin neleri ve nasıl öğreteceğini önemli ölçüde etkileyen bir kaynak olmasıdır. Bu durum ders kitapların etkisini merkezileştirerek öğretimdeki rolünü artırmaktadır. Ders kitaplarının öğretimdeki rolünü şu şekilde sıralanabilir (Kılıç ve Seven 2002:19-20).

1. Öğretim etkinliklerinin büyük bir bölümü kitabın içeriğine göre belirlenmektedir.
2. Sınıf içi uygulamalarda, öğretim materyali olarak en çok ders kitapları kullanılmaktadır.
3. Okullardaki araç-gereç eksikliği, ders kitaplarının öğretim aracı olarak seçilmesinde etkili olmaktadır.
4. Ders kitapları öğretim programlarının uygulanmasında en çok başvurulan araçlardan biridir. Bunun nedenleri ders kitabının öğretim programının bütün öğelerini içermesi özelliğine sahip olmasıdır denilebilir. Çünkü ders kitabı, bir eğitim programının kazanım, içerik, öğretme-öğreneme (eğitim) durumları ve değerlendirme öğelerin hepsini kapsar.

Eğitim araçların başında gelen ders kitaplarında belirli ölçütlere dikkat etmek gerekir. Bunlar:

1. Ders kitabı bilgi kaynağıdır, eğitim öğretim içeriklerin anlatım aracıdır.
2. Ders kitabında temel bilimsel kavramlar incelenir, açıklanır ve dilsel düzeyde kesin biçimde ifade edilir. Bu bağlamda ders kitabı, öğrencinin dil becerisi ve beğenisini geliştiren en önemli kaynaktır. Dili geliştirmek bilmenin ön koşuludur. İfade edilmeyen düşünce somutlaşamaz, bu nedenle ders kitaplarının dil yönünden zengin düzeyli ve güncel olması zorunludur.
3. Ders kitapları bilgi ve deneyimlerin etkili bir biçimde ifade etmeyi sağlayan araçtır. Bilginin üretken kullanımı, öğrencinin bilinci gelişimi yönünden önemi büyüktür. Bu yönden öğrenciye verilen bilgilerin yaşamda yerlerinin olması, sorun

çözmede öğrencinin işini kolaylaştırır nitelikte olması gerekir. İşlevi olan bilgiler, kavrama yeteneğinin ve öz bilincin gelişimini kolaylaştırır.

4. Ders kitapları, toplumun bilimsel ve sanatsal düzeyini yükselterek çağdaş eğitim düzeyine ulaştırır. Bireyi çözümleyici, toplumu esnek ve gelişmelere açık hale getirerek, sanatsal düzeyinin yükselmesine, yaratıcılığa ve hoşgörüyeye olanak verir.
5. Ders kitapları, bir araç olarak doğal olayları, toplum ve insana özgü deneyimleri, seçici bir tutum içerisinde öğrenciye sunar. Öğrenciyi üretken kılmak için öğrenci üzerinde özel yeteneklerin gelişmesini sağlar. Üretime katılımını kolaylaştırır.
6. Ders kitapları bireylerin estetik algısının gelişmesine hizmet eden ilk ve önemli bir araçtır (Aktaran: Tural, 2007:6).

Ders kitabın öğrenme-öğretme süreçlerindeki yararları şöyle sıralanabilir (Tosunoğlu v.d., 2001:77-78).

1. Ders kitapları sözlü anlatımda açıkta kalan boşlukların doldurulmasını sağlar.
2. Öğretmene kılavuzluk eder.
3. Ders kitabı eğitim programının amaçlarına en kısa yoldan ulaşmasına yardım eder.
4. Ders kitabı sınıftaki iletişimin ortak materyalidir.

1. 4. 3. Öğretmen Açısından Ders Kitabının Önemi

Öğretmenin öğrenme-öğretme süreçlerindeki sorumluluğundan biri de öğrencinin düzeyine, konu içeriğine ve okulun koşullarına göre sınıf ortamını düzenlemesidir. Öğretmen, bunu yapmak için pek çok olanaktan yararlanabilir. Bu olanaklardan biri de yazılı materyallerdir. Yazılı materyaller içinde ise en yaygın kullanılanı ders kitaplarıdır.

Ders kitapları, öğretmene, dersin nasıl işleneceği konusunda kılavuzluk eder ve öğretmenin dersi planlı ve sistemli bir şekilde işlemesine yardımcı olur. Ders kitapları öğretmenin çalışmalarına yön verir. ‘*Sözlü anlatımı görsel hale getirmesi bakımından da öğretmenin anlattıklarının kalıcı olmasına yardımcı olur. Diğer yandan işlenecek konuları orta seviyede sınırlandırdığı için ders kitabı, öğretmenin anlatacaklarının sınırlarının belirlenmesine yardımcı olur*’ (Tosunoğlu v.d, 2001:79). ‘*Öğrenciye verilecek ev ödevlerin türü, kapsamı, düzeyi ve zamanı da yine ders kitapları aracılığıyla daha kolay olmaktadır. Bunun yanında ders kitaplarında bulunan sorular ve ölçme araçları, öğretmene öğrenciyi objektif olarak değerlendirme olanağı vermektedir*’ (Güneş, 2002:17).

‘*Ders kitapları, öğretmene zaman kazandıran bir araç olarak da görülebilir. Öğrencinin kendi kendine öğrenmesine vesile olacağından, birçok bilginin sadece pekiştirilmesi öğretmen tarafından yapılır. Öğretmenin programlı, sistemli ve Milli Eğitim*

müfredatına uygun bir şekilde ders hazırlanmasını sağlaması bakımından da önemli bir yere sahiptir' (Tosunoğlu, v.d:2001:80).

'Ayrıca ülkemizdeki eğitim sistemi göz önünde bulundurduğumuzda, kalabalık sınıflarda zaman zaman öğretmenlerin öğrencilere rehberlik yapmadığı durumlarda, ders kitapları öğrencilerin ihtiyaç duyduğu açıkları kapatmalarına yardımcı olabilir' (Kılıç, 2005:48). Ders kitaplarının öğretmenlerin yüklerini hafifletmeleri beklenir.

Ders kitabı, öğretme-öğrenme süreçlerinde öğretmene pek çok yararlar sağlar. Bu yararlar aşağıdaki gibi sıralanabilir (Tosunoğlu v.d., 2001:78-80).

1. Dersin nasıl işlenmesi ile ilgili öğretmene fikir verir, yol gösterir.
2. Öğretmenin işini kolaylaştırır, derse hazırlıklı gelmesine yardım eder.
3. Öğretmene yöntem ve teknik seçiminde yol gösterir.
4. Öğretmenin kendini geliştirmesine yardım eder.
5. Öğretmene, planlı hazırlamada kaynaklık eder.
6. Öğretmenin, öğrenciye ödev vermesinde kaynaklık eder.
7. Öğretmene zaman kazandırır.
8. Öğretmenin aktif ders işlemesine yardımcı olur.

1. 4. 4. Öğrenci Açısından Ders Kitabının Önemi

Günümüzün eğitim sisteminde, öğretmenler, ders kitabını hala temel öğretim materyali olarak kullanır. Öğrenciler öğretmenin sınıf içinde anlattıklarını ders kitabıyla takip eder. Ders kitabı, öğrencilere, öğretmenin anlattıklarını istedikleri yerde, istedikleri şekilde ve zamanda, istedikleri tempoda tekrarlama imkânı sağlar. Bu da öğretim sürecinde öğrenciye birçok avantaj sağlar.

Derse kitabı, öğrencilere yeni birikimler sağlayabilmesi adına önemli bir araçtır. *'Sürekli elinin altında olan bir kaynak olması nedeniyle de, öğrenciye bilgiyi tekrar etme, gözden geçirme ve hatta diğerleriyle karşılaştırma imkânı sunar. Görsel dünyasını zenginleştirir'* (Tosunoğlu v.d., 2001:81).

Ders kitabı, öğrencinin kişiliğinin oluşmasına da katkıda bulunur. *'Ders kitapları içerdiği özellikleriyle öğrencilerin yaşam boyu sürececek yetenek ve ilgilerin gelişmesine yardımcı olacaktır. Öğrencilerde sağlam bilgi oluşturmak, sağlam kimlik geliştirmenin en önemli yoludur. Düşüncelerin kişilere göre gelişmesi bireyleri karasızlığa itmektedir. Bir alanda tam bir bilgiye sahip olmak ise bireyin davranışlarını geliştirecek ve kişiliği güzelleştirecektir. Bu nedenle ders kitapları kararlı bireyler yetiştirmenin temelini atmaktadır'* (Güneş, 2002:15).

Ders kitapları öğrencinin derse aktif olarak katılmasını sağlar. *‘Davranışı kazanacak ve hedefe ulaşacak kişi öğrencidir. Öğrencinin bunun için öğrenme ortamına aktif olarak katılması gerekir. Fakat öğrenci ön bilgileri açısından eksiklik içerisinde ise, aktif katılımı sağlayamayabilir. Yine öğrencinin elinde, yapılacak etkinliklerle ilgili gerekli yönerge ve işlem basamakları mevcut değilse, etkinliklere aktif katılımı güçleşecektir’* (Kılıç ve Seven, 2002:23).

Ders kitapları, öğrenciye ön bilgilerini tamamlama ve yapılacak etkinlikleri önceden görme ve hazırlanma imkânı vermektedir. Ayrıca öğrencinin derse aktif katılımı öğrenme-öğretme ortamındaki disiplin problemlerinin pek çoğunu ortadan kaldırdığından, istenilen ortamın oluşmasına da katkıda bulunur (Kılıç ve Seven, 2002:23).

Ders kitapları öğrencileri pek çok zorluktan kurtarması ve zamanlarını daha olumlu kullanmalarına olanak sağlaması bakımından da önemli bir materyaldir. *‘Ders kitapları, öğrencileri derste ders notu tutma güçlüğünden kurtarmaktadır. Bu nedenle öğrenci derste öğretmenini daha rahat dinleyebilmekte ve derse etkili katılım olanağı bulmaktadır’* (Güneş, 2002:16). Ders kitabı bununla öğrencileri pek çok zorluktan kurtararak zamanını olumlu kullanmak konusunda öğrenciye imkân sağlamaktadır.

Ders kitabı, bireyin yaratıcılığın gelişmesine de önemli katkılar sağlar. *‘Özellikle Türk Eğitim Sistemi’nde yaşanan en büyük sıkıntıların başında araştırmacı, sorgulayıcı, kuşkucu, yaratıcı, eleştirel ve analitik düşünceye sahip kuşakların yetiştirilmesinde yaşanan eksiklikler gelmektedir. Bu sıkıntının giderilmesi ise yaratıcı düşünceyi okul ortamında geliştirebilmek için okul ortamını öğrencinin yaratıcı davranışlarını geliştirebilecek biçimde düzenlenmesi ile sağlanabilir. Bunu sağlamak için ise uygun öğretim stratejilerinin yanında uygun araç-gereç kullanımına gidilmelidir’* (Artut, 2001:139). Bundan dolayı ders kitapları öğrencilerin yaratıcılık yeteneklerini geliştirecek şekilde düzenlenmelidir.

Milli Eğitim Bakanlığı da Ders Kitaplarının Hazırlanması ile İlgili Esas ve Usuller’de konuların, öğrencileri muhakeme etmeye, bağımsız ve yaratıcı düşünmeye, kıyaslamaya ve edinilen bilgilerden hareketle sonuçlar çıkarmaya yöneltecek şekilde işlenip işlenmediğini belirleyici bir ölçüt olarak göstermektedir.

‘Dikkatle hazırlanmış bir ders kitabı öğrencinin bilgi birikimini artırır, hayal dünyasını genişletir, araştıran, gözlemleyen, eleştiren ve çözüme ulaşan birey olarak yetişmesini sağlayacaktır’ (Tosunoğlu v.d, 2001:82).

Dikkatle hazırlanmış bir ders kitabı, bireyin estetik duygusunu da geliştirir. *‘Çocuğun sadece teorik bilgilerle donanması değil, çevresine ve tüm dünyaya duyarlı bir insan olabilmesi de ders kitaplarının estetik gelişmesine katkısı ile ilgili bir durum olur. İyi seçilmiş*

görsel malzemelerde çocuğun yaşadığı çevreye, doğaya duyarlı saygılı olması sağlanabilir' (Sever, 2003:183).

Ders kitabının öğretme-öğrenme süreçlerinde öğrenciye sağladığı yararlar aşağıdaki gibi sıralanabilir (Tosunoğlu v.d, 2001:81-83):

1. Öğrenciyi dersin kazanımlarına yönlendirir.
2. Bilginin daha kalıcı olmasını sağlar.
3. Bilgiyi tekrar etme, gözden geçirme ve karşılaştırma imkânı sağlar.
4. Öğrencinin görsel dünyasını zenginleştirir.
5. Öğrencinin araştırma yapmasına imkân verir.
6. Derse ilgiyi artırır.
7. Öğrencinin bilgi kaynaklarından en kolay biçimde yararlanmasını sağlar.
8. Öğrencinin kendi başına iş yapabilme becerisini geliştirir.
9. Öğrencinin ana dilini geliştirir.
10. Öğrenciyi gerçek hayata hazırlar.
11. Öğrencinin hayal dünyasını geliştirir.
12. Soyut- somut ilişkisini kavramlaştırmasını sağlar.
13. Öğrenciye okuma alışkanlığı kazandırır.

Ders kitaplarının öğrencilere yararlı olduğu eğitimcilerin çoğu tarafından kabul edilmektedir. Ancak bazı eğitimciler, ders kitabının öğrenciyi sınırlandırdığını, başka kaynaklara yönelmesini engellediği ve öğretmenin eğitim sürecindeki etkisini azalttığını öne sürmektedir (Güneş, 2002:15).

Bunun nedenlerinden biri de ders kitaplarının özensiz hazırlanmasıdır. Diğer bir nedeni de ders kitaplarının bilinçsiz seçimi veya kullanımınıdır. Bu da ders kitaplarının avantajları ve dezavantajlarını gündeme getirmektedir.

1. 4. 5. Ders Kitabının Avantajları

Her öğretim materyali gibi ders kitabının da bir takım avantajları vardır. Ders kitapları uzun, kullanımı kolay, istenilen zamanda ulaşabilme, öğrenci kontrolünde olma, gerektiğinde tekrar etme gibi bir takım üstünlükleri vardır. Ders kitaplarının üstünlüklerini aşağıdaki gibi sıralanabilir (Ceyhan ve Yiğit, 2003:18-19):

1. Ekonomiktir: Kitap öğretimde kullanılan diğer araç gereçlere göre daha ucuza mal olur.
2. Öğrenmeyi bireyselleştirir: Kitap her öğrencinin kendi hızına göre çalışabilmesini sağlar. Bireysel olarak, her öğrencinin ilgi zekâ düzeyi ve

öğrenme hızı birbirinden farklıdır. Kitap ile öğrenciler değişik ortam ve zaman dilimlerinde kendi özellik ve hızlarına göre kitabı okuyup anlayabilirler.

3. Öğretimi yapısallaştırır: Ders kitapları belli düzene göre, (genelden-özele, basitten-karmaşığa, kolaydan-zora, somuttan soyuta) birbirini mantıklı olarak izleyen ünitelerden oluşurlar. Öğretiminin belli bir mantık sırası izlemesi öğrenmeyi kolaylaştırır, kitapta yer alan alıştırmalar ve uygulamalar kavramaya katkıda bulunur.
4. Kitaplar başka araçlarla birlikte kullanılabilir: Kitaplar diğer görsel-işitsel araçlarla birlikte kullanılabilir. Özellikle son yıllarda birçok kitabın beraberinde öğretimi destekleyen materyallerle satışa sunulması bu tür kullanımı yaygınlaştırmıştır.
5. Öğretmenin en iyi yardımcılarıdır: Özellikle mesleğe yeni başlayan öğretmenler için iyi bir kitap, iyi bir yardımcıdır. Öğretmen kılavuzu ile birlikte kullanıldığında daha da yararlıdır.
6. Belli bir konuda herkesin anlayabileceği, bir örnek ortak bilgi kaynağı oluştururlar.
7. Belli bir dersin öğretilmesinde yapılandırılmış, bölümlenmiş ve konu ile ilgili resimleri, grafikleri haritaları ve şekilleri etkili bir şekilde gösterebilirler.
8. Çok miktardaki bilgiyi etkili bir şekilde sunabilirler.
9. Belli bir izlenceye göre hazırladıkları için, dersin planı kitabın akışına göre hazırlanabilir.
10. Eğer iyi bir uzman tarafından ve ilgi çekici bir şekilde hazırlanmışsa, öğrencilerin derse ve konuya güdülmesinde de önemli rol oynarlar.
11. Yazar ünitelerde gerekli soruları araya koymuşsa, bu tür çalışmalar bilgiyi pekiştirmek ve genişletmek için iyi bir fırsat yaratır.
12. İyi bir planlamayla analiz, uygulama ve problem çözümü için gerekli zamanın iyi bir şekilde kullanılmasını sağlar.

Sonuç olarak bir ders kitabının iyi olabilmesi için aşağıdaki özelliklere sahip olması gerekir (Ceyhan ve Yiğit, 2003:19):

1. Milli Eğitimin programını iyi yansıtmalı.
2. Öğrenci ve öğretmen açısından kullanımı kolay olmalı.

3. Görsel açıdan ilgi çekici olmalı. Gerekli resim ve şekilleri işlevsel olarak içinde bulundurmalı.
4. Kendi alanına özel içerik özellikleri bulunmalıdır.

1. 4. 6. Ders Kitabının Dezavantajları

Her öğretim materyali gibi ders kitaplarının da bir takım dezavantajları da vardır. *‘Ders kitapları sınıftaki etkinliklerin ana merkezi oluşturmuşsa, öğretmen kitaptan başka kaynağı kaynak olarak sınıfa getirip sunmuyorsa, ders kitabını tek başına yeterli görüp, diğer araç gereçle başvurmayı gereksiz görüyorsa, sınıf içinde öğretim açısından verimsiz bir yöntem kullanıyor demektir’* (Ceyhan ve Yiğit, 2003:20).

Öğretmenler ders kitaplarını tek kaynak olarak kullanmalarının nedeni arasında ders kitabının yeterli olması ileri sürülebilir. Özellikle etkin öğretme yaklaşımlarının uygulandığı günümüz eğitim sisteminde ders kitapları tek kaynak olamaz ve olmamalıdır. Birden fazla kaynak her zaman gereklidir. Misanchuk ve Willis göre ders kitapların başlıca dezavantajları şunlardır (Alıntı: Aydın, 2002:12):

1. Kitaplarda yazılı metinlerin yoğun kullanımı öğrenci için çoğu zaman sıkıcı olabilmektedir.
2. Kitaplarda görselliğin sınırlı ölçüde kullanılabilmesi, gerçeğin sınırlı bir ölçüde yansıtılabilmesine neden olabilmektedir.
3. Öğrencilerin daha iyi anlaması için bazı soyut kavram ve konuları somutlaştırma, sözel anlatımda zor olmaktadır.
4. Öğrencinin kitaptan etkili bir şekilde yararlanabilmesi öğrencinin okuma becerisiyle doğru orantılıdır. Okuma alışkanlığı olmayan öğrenciler için kitaptan çalışmak zor ve motive edici değil.
5. Kitap temelli gerçekleştirilen eğitimde, öğrencinin daha çok motivasyona ihtiyacı vardır. Öğrenci öğrenme süreci içinde yalnız olduğu için, kendi kendini yönlendirmek ve gönüllü olmak zorundadır.
6. Kitaplar çoğunlukla öğrenciyle etkileşiminin sağlanamadığı tek yönlü iletişim araçlarıdır. Özellikle değerlendirme ve katılım etkinliklerinin olmaması öğrenmeyi olumsuz yönde etkiler.

Bunların yanında Ceyhan ve Yiğit’e (2003:20-21) göre ders kitabının dezavantajlarını şunlardır:

1. Özellikle teknoloji içerikli bilgilere dayanan kitaplar kısa bir süre içerisinde kullanılmaz bir hale gelebilir, içerdiği bilgiler eskiebilir, modası geçer.
2. Kitap, sınıfta öğretmen tarafından tek kaynak olarak kabul ediliyorsa, diğer görsel-işitsel araçların kullanımı ihmal edilir.
3. İyi bir kitabın seçimi zordur, zaman alır.
4. Kitap amaçların yazımı için bir araç olarak kabul edilmektedir, oysa kitaplar daha önce belirlenmiş amaçlara göre seçilmektedir.
5. Kitaba sıkı bağlılık ve sürekli seçilen kitabın izlenmesi, bu alanda yazılan daha değerli diğer kitapların gözden kaçmasına neden olabilir.
6. Kitaplar genellikle bilgiyi tek yönlü sunarlar. Zincirleme ve tekdüzen, sunuş biçimi öğrencide düşünmeyi engeller, ezberciliği artırır. Özellikle tek bir kitabın izlenmesi öğrencilerin bu kitabı ezberlemesine yol açar.
7. Kitaplar, bilgiyi yüzeysel sunarlar. Ana hatlarıyla verirler.
8. Kitaplar öğretimi kendi etrafında koşullandırır.

Birtakım tedbirler alınarak ders kitaplarının dezavantajları giderilebilir. Bu tedbirler şunlardır (Ceyhan ve Yiğit, 2003:21):

- Ders kitabı seçilirken dersin programını yansıtan nitelikli bir kitap seçilerek,
- Sınıf içi etkinliklerinde tek bir kitabın izlenilmemesi, birden çok kaynaktan yararlanılarak,
- Günümüzün eğitim teknolojilerinden internet, tepegöz, bilgisayar v.b. yararlanılarak

Sonuç olarak etkili ve verimli bir ders kitabının tasarımında dikkat edilmesi gereken noktalar vardır. Bu noktalar şunlardır (Aydın, 2002:12-13):

1. Ders kitabındaki metinler bir kitap ya da bir makale gibi değil, öğrencilerle konuşuyormuş gibi yazılmalıdır.
2. Ders kitabındaki cümleler kısa ve özlü olmalıdır.
3. Ders kitabında etken yapıda olan cümleler tercih edilmelidir.
4. Ders kitabında verilen örnekler öğrencinin alışkın olduğu, ona yakın gelen örnekler olmalıdır.

5. Ders kitaplarında gereksiz ve zor kelimelerin kullanımından kaçınılmalıdır.
6. Ders kitaplarında bazı ayırım ve vurgular için farklı renkler kullanılabilir.
7. Ders kitaplarında belirli bir biçim belirlendikten sonra aynı biçim diğer öğrenme alanlarında kullanılmalıdır.
8. Ders kitaplarında öğrencileri yeni bilgilere hazırlayacak eski bilgilerin uyarılmasını sağlayacak ön düzenleyicilere yer verilmelidir.
9. Ders kitaplarında aktarılan bilgilere ilişkin örnekler ve örnek olamayacak durumlar sıkça verilmelidir.
10. Ders kitaplarında kışkırtıcı sorulara yer verilerek öğrencilerin ilgisini canlı tutulmaya çalışılmalıdır.
11. Ders kitaplarında öğrencilerin konunun aktarılması biçimini algılayabilmesi için içindekiler bölümüne yer verilmelidir.

2. Öğrencinin Gelişimi

Ders kitapları hangi yaş grubundaki öğrenciye yönelik hazırlanmışsa, içerik de ona göre düzenlenir. Öğretmenin, öğrencilerin seviyesine uygun etkinlikleri bulması işini kolaylaştırır. Ayrıca etkinlikler öğrencinin seviyesine uygun olduğu için severek öğrenmesini sağlar. Bu da öğrenmeyi kalıcı hale getirir.

Ders kitaplarında, öğrencinin gelişim düzeyi yaşı, bedensel, zihinsel, duygusal ve sosyal gelişim özellikleri gibi farklı gelişim alanları, bir bütün olarak, göz önünde tutularak hazırlanması gerekir. Bu da öğrencinin gelişimini daha sağlıklı sürdürmesine ve ortamda kendini bulmasına yardımcı olur.

Öğrenme özellikleri, gelişim özelliklerine ve içinde bulunan ortama bağlı olarak değişiklik gösterir. Ders kitaplarında, öğrenme özellikleri bir bütün olarak (gelişim alanları göz önünde bulundurarak) ele alınıp düzenlenmelidir. Bu öğretmenin işini kolaylaştıracağı gibi öğrencinin kendini daha rahat hissetmesini sağlar (Kılıç ve Seven, 2002:24).

'Eğitim sürecinde gerekli başarıyı sağlamak için öğrencilerin gelişim basamakları dikkate almak yaş ve olgunluk seviyelerine uygun kitaplar hazırlamak gerekmektedir' (Güneş, 2002:31). Bunun için ders kitapları hitap ettiği öğrencilerin bilişsel ve ahlâk gelişimlerini göz önünde bulunduracak şekilde hazırlanmalıdır. Bilişsel gelişim açısından geliştirilen en önemli teorilerden biri de Jean Piaget'in bilişsel gelişim teorisidir. Ahlâki gelişim açısından geliştirilen en önemli teori Kohlberg'in ahlâki gelişim teorisidir.

2. 1. Bilişsel Gelişim

İsviçreli bilim adamı olan Jean Piaget, bilişsel gelişimi dört temel evreye ayırmıştır. Bunlar sırasıyla duyuşsal motor, işlem öncesi, somut işlemler ve soyut işlemler dönemidir. Piaget'e göre, bir dönemde kazanması gereken tüm şema* ailesine sahip olup, gerekli biliş yapılarının oluşturduğu o dönemdeki gelişimlerini tamamlamaktadır (Senemoğlu, 2009,39).

Piaget, tüm çocukların bu gelişim aşamalarını sırasıyla geçirmesi gerektiğine inanmaktadır. Ancak bireylerin gelişim dönemlerine girme ve tamamlama bireylerin zihinsel gelişmelerine kültürel geçmiş ve yaşantılarına göre, sosyal ekonomik değişken ilkelerine bağlı olarak farklılık gösterebilir (Sarı, 2002:72).

Aşağıdaki tabloda Piaget'nin dört temel dönem ve özellikleri kısaca özetlenmiştir.

Evreler	Tahmini Yaş	Evrenin Temel Özellikleri
Duyuşsal Motor	0-2 yaş	Kendini dış dünyadan ayırt etme. Hareket merkezi olarak kendini tanıy ve kendi isteğiyle hareketi başlatır. Refleksi davranışlardan amaçlı davranışlara geçme. Nesnenin sürekliliğini kazanma.
İşlem Öncesi Dönem	2-7 yaş	Çevresindeki olay ve nesnelere çeşitli sembollerle ifade etme. Tek yönlü sınıflandırma yapma. Başlangıçtaki ben merkezden giderek uzaklaşma.
Somut İşlemler Dönemi	7-11/12 yaş	Mantıksal düşünme yeteneğinde gelişme Objeleri birkaç özelliği ile sınıflandırma yapma. Korunum kazanma. Ben merkezlikten uzaklaşma. Somut yollarla problem çözme.
Soyut İşlemler Dönemi	12 + yaş	Soyut düşünme. Bilimsel yöntemlerle problem çözme. Değer ve inanç sistemini yapılandırma

* Piaget'e göre şema, bireyin çevresindeki dünyayı anlamak için geliştirdiği bir bilgisayar programı gibidir. Çevresindeki problemi anlama, çözme dünya ile baş etme yolları yapıları olarak düşünülebilir. Şema yeni gelen bilgilerin yerleştirildiği bir çerçevedir. Bilişsel yapılar yada şemalar yoluyla birey çevresine uyum sağlar ve çevreyi organize eder (Senemoğlu 2009:39).

Fikir dünyasıyla aktif olarak ilgilenme ve düşüncesini etkinliklere yansıtma.

Yukarıdaki tabloya baktığımızda ilköğretim 5. sınıfta okuyan öğrencilerin somut işlemler döneminde olması beklenir. Ancak bireylerin gelişim dönemlerine girme ve gelişim dönemlerini tamamlama bireylerin zihinsel gelişmelerine kültürel geçmiş ve yaşantılarına göre, sosyal ekonomik değişken ilkelerine bağlı olarak farklılık gösterebileceğine değinmiştik. Bunun için bu yaştaki öğrencilerin soyut işlemler döneme geçmiş olanlar olabilir. Nitekim okuldaki gözlemlerimizde 5. sınıfta okuyan öğrencilerin somut işlemler ve soyut işlemler döneminde, yani her iki dönemin özelliğini taşıdığı gözlemlenmiştir. Bunun için DKAB ders kitapları hazırlarken öğrencilerin bu dönemdeki bilişsel düzeyleri göz önünde bulundurularak hazırlanması gerekir.

2. 2. Dini Gelişim

İnsanların yaşamında belli dönemlerde belli fizyolojik ve psikolojik özellikler ağır basar. Psikologlar bu özelliklere bağlı olarak insan yaşamını dönemlere ayırmıştır (Peker, 2003:163). Bu psikologlardan biri de Jean Piaget'tir. Piaget insan gelişimini dört temel evreye ayırmıştır. Dini gelişimin Piaget'in bilişsel gelişim teorisine uygun olarak geliştiği araştırmalarla ortaya konmuştur (Yıldız, 2007:65).

Piaget'in geliştirdiği bilişsel gelişim teorisine uygun olarak dini gelişim aşağıdaki şekilde özetlenebilir.

Evreler	Tahmini Yaş	Evrenin Temel Özellikleri
Bebeklik Dönemi	0-2 yaş	Dini bir belirti söz konusu değildir (Peker, 2003:165). Bebeğin ruhunda dini inancın tohumları mevcuttur (Peker 2003:166). Allah'ın varlığına inanmaya ve dini kabul etmeye hazır durumdadır (Peker, 2003:166) Anne-baba veya bakıcıyla kurduğu güven bağı inancının temelini oluşturur (Yıldız, 2007: 72).
İlk çocukluk Dönemi	2-7 yaş	Aile çocuğun dini gelişiminde en belirgin faktördür (Peker, :2003:167; Hökelekli, 2008:258; Yıldız, 2007:67). Çevresindeki her türlü dini davranışı bilinçsizce taklit eder (Peker, 2003:167; Hökelekli, 2008:255). Çevresinden duyduğu dini kavramların içeriğini merak

		<p>eder ve kendisine verilen cevapları olduğu gibi kabul eder (Peker, 2003:168; Hökeleli, 2008:254; Yıldız, 2007:79).</p> <p>Benmerkezcilikten dolayı yaratıcıyla özel türden bir ilişkiye sahip olduklarını düşünürler (Yıldız, 2007:41).</p> <p>Allah'ı insan şeklinde tasavvur eder (Peker, 2003:168; Hökeleli, 2008:264; Yıldız, 2007:68).</p> <p>Kendisine verilen dini eğitime bağlı olarak yaratıcıyı ya cezalandırıcı ya da merhamet edici olarak tasavvur eder (Peker, 2003:169; Yıldız, 2007:28).</p>
Son Çocukluk Dönemi	7-11/12 yaş	<p>Dini inancın uyanmaya ve gelişmeye başladığı dönemdir (Hökeleli, 2008:257).</p> <p>Yaratıcı ile olan ilişkisi daha çok kişiseldir (Yıldız, 2007:89).</p> <p>Antropomorfik (yaratıcıyı insan şeklinde tasavvur etmek) düşünce yerine yavaş yavaş soyut yaratıcı düşünce yer alır (Peker, 2003:169; Hökeleli, 2008:254).</p> <p>Çocuğun gelişen çevresiyle beraber aile, okul ve arkadaş çevresi dini gelişiminde temel rol oynar (Peker, 2003:169).</p> <p>Çevresinde gördüğünü çelişkili davranışlar çocuğun sağlam dini fikirlerin uyanmasına engel olur ve bu konuda şüpheyi düşmesine neden olabilir (Peker, 2003:170).</p>
Erinlikle Başlayan Dönem	12 + yaş	<p>Aile etkisinin dini ve ahlaki değerlerin yerini akranların etki ve değerleri almaya başlar (Peker, 2003:171).</p> <p>Soyut düşünme yeteneği geliştiğinden dolayı (Peker, 2003:171) yaratıcı kavramını soyut olarak kavramlaştırır (Yıldız, 2007:57).</p> <p>Dini konularda kararsızlık ve şüphe hâkimdir (Peker, 2003:172).</p> <p>Vicdan gelişimi hızlıdır (Peker, 2003:173).</p> <p>Dini ibadetlerdeki karmaşıklıkları açıkça anlamaya başlar (Yıldız, 2007:62).</p> <p>Dinin dışsal olarak belirlemekten ziyade içsel süreçlerden kaynaklandığını anlar (Yıldız, 2007:62).</p> <p>Yaratıcı 'en iyi arkadaş, yardım eden, ihtiyaçları karşılayan, karşılıksız seven ve bağışlayan biri olarak' tasavvur edilir (Yıldız, 2007:93).</p>

İlköğretim 5. sınıfta okuyan öğrencilerin somut işlemler döneminde olması beklenir. Ancak dini ritüellere katılmak, dini eğitim almak, ebeveynlerin tutumları ve dini davranışları çocukların dini gelişimlerini etkiler (Yıldız, 2007:64). 12- 13 yaşlarına kadar işlenmemiş antropomorfik düşünce kalıntıları bulunabileceğine (Yıldız, 2007:63) göre 5. sınıf ders kitapları son çocukluk dönemi ve erinlikle başlayan dönemin genel özellikleri göz önünde bulundurularak hazırlanmalıdır.

2. 2. Ahlâki Gelişim

Kohlberg'in ahlâk gelişim kuramı, Piaget'nin kuramının yeniden incelenmesi ve anlamlandırılmasıdır. Kohlberg de Piaget gibi çocuk ve yetişkinlerin, belirli durumlarda davranışları yöneten kuralları nasıl yorumladıklarını incelemiştir (Senemoğlu, 2009:64).

Kohlberg araştırmasını, çocukları oyunlarında gözleyerek değil, çocuklara ahlâki ikilemleri kapsayan belirli durumlar vererek onlara bu durumlarda nasıl tepkide bulunacaklarını sorarak yürütmüştür (Senemoğlu, 2009:64; Aydın, 2005:45).

Kohlberg üç temel aşama ve üç alt aşama olmak üzere toplam altı aşamalık bir teori teklif etmiştir. Bu teorideki aşamalar değişmez karakterde, ardışık, hiyerarşik ve everensel özelliklere sahiptir. Yani teorideki her evre bir öncekiden daha kompleks, daha kapsamlı, daha bütünleşmiş ve daha farklılaşmış bir özellik taşımaktadır (Karaca, 2007:74).

Kohlberg'in ahlâki gelişim teorisini Senemoğlu (2009) aşağıdaki tabloda özetlemiştir.

Ahlâki Gelişim Düzeyleri

1. Geleneksel Öncesi Dönem

- Kurallar başkası tarafından düzenlenir.
- Etkinliğin fiziksel sonuçlarına göre kötü ya da iyi belirlenir.
- Bireyin kendi gereksinimi ön plandadır.

Ahlâki Gelişim Aşamaları

a) Ceza ve İtaat Eğilimi

- Çocuk otoriteye uyar ve cezadan kaçınır.
- İyi ya da kötü etkinliği fiziksel sonuçlar belirler.

b) Araçsal İlişkiler Eğilimi

- Her ne olursa olsun bireyin kendi ihtiyaçları önemlidir. Bazen diğerlerinin ihtiyaçlarını da dikkate alır. Ancak ne kadar alırsa, o kadar verir.

2. Geleneksel Düzey

- Aile grup ve ulusun beklentileri, yakın ve açık sonuçları düşünülmezsizin önemlidir.

- Bireyin kendi ihtiyaçları gruplarınkine göre ikinci plandadır.

- Kanunlara uyma ve sosyal düzeni koruma önemidir.

Ahlâki Gelişim Aşamaları

d) Kişiler Arası Uyum Eğilimi

- İyi davranış başkalarına yardım etmek ve başkalarını mutlu etmektir.

- Kurallara bağlılık ve iyi adam olma, ‘altın kural’dır (Aydın, 2005:48).

e) Kanun ve Düzen Eğilimi

- Kanunlara ve sosyal düzene uymak önemlidir.

- Doğru davranış, bireylerin sosyal düzene otoriteye uygun olarak görevini yerine getirmesidir.

3. Gelenek Sonrası Düzey

- Bireyin kendine özgü ahlâk ilkelerini seçtiği ve değer sistemini örgütlediği düzeydir.

f) Sosyal Sözleşme Eğilimi

- Kanunlar toplumun iyiliği için değiştirilebilir.

- Değerler ve kanunlar eleştireci bir şekilde incelenir.

g) Evrensel Ahlâk İlkeleri Eğilimi

- Birey Kendine özgü ahlâk ilkeleri örgütler.

- Bu ilkeler genellikle eşitlik adalet insan haklarına dayalıdır.

- ‘Adalet Kanununun Üstündedir.’

‘Eğitim ve ahlâk arasında sıkı bir ilişki vardır eğitimsiz ahlâk düşünülemez. Bireyler arasındaki ahlâki gelişim farkı eğitim yolu ile azaltılabilir. Bunun için insanlar, ahlâki bakımından bir üst düzeye geçme konusunda güdülendirilebilir. Genel geçer ahlâki kurallar ve ilkeler bakımından eğitim almaları, insanların daha üst düzeyli ahlâki değerleri tanımalarına zemin hazırlayacaktır. Eğitimin son amacı da ahlâki insanlar yetiştirmektir (Aydın, 2005:51).

Eğitimin amaçlarına uygun olarak hazırlanan DKAB ders kitaplarında öğrencilerin ahlâki bakımından üst düzeye geçmeleri için onları güdülendirecek bilgi, etkinlik, soru, hikâye ve benzerlerine yer verilmelidir. Kohlberg’in ahlâki gelişiminde aynı kişi bazı zaman ve durumlarda bir aşamada davranış gösterirken, bir başka zaman ve durumda da başka bir aşamada davranış gösterebilmektedir (Senemoğlu, 2009:65). Bunun için bütün ahlâki gelişimlerini göz önünde bulundurularak ders kitapları tasarlanmalıdır.

Bütün öğretim etkinlikleri, insanın öğrenmesine ilişkin kurallara dayalı olarak gerçekleştirilmesi gerekir. Öğrenme kuramı öğrenmenin nasıl meydana geldiği, hangi koşullar

altında oluştuğu sorusu ile ilgilenmektedir. Bu öğrenme kuramlarının okullarda işlevsel hale gelmesi yani eğitim-öğretim işinde kullanılması öğretim ilkeleri ile sağlanmaktadır.

Okullardaki eğitim-öğretim belirli ilkelere göre yapılmaktadır. Bunlara öğretim ilkeleri denir. Günümüze kadar pek çok öğretim ilkeleri geliştirilmiştir. Bunlardan biri de Robert Gagne tarafından geliştirilen öğretim ilkeleridir.

II. BÖLÜM

GAGNE VE ÖĞRETİM İLKELERİ

1. Robert Gagne'nin Hayatı

Amerikalı, psikolog, eğitimci Robert Gagne 1916 yılında, kuzey Andover'de, Massachusetts kentinde doğdu. Avrupa'dan gelen göçmenlerin yoğun olarak yaşadığı Massachusetts kentinde liseyi bitirdi. Psikolog olmak isteyen Robert Gagne Yale Üniversitesinde bursluluk ile okudu. Günün büyük çoğunluğu Yale Üniversitesi ile aynı kentte bulunan Brown Üniversitesinin kütüphanesinde okuma ve araştırma ile geçirdi. Bu dönemde öğrenme sürecinde 'sembolik süreçler'e ilgi duyuyordu. 1937 Yale Üniversitesinden A.B. derecesini kazanarak mezun oldu (American Psychological Association, 2000:283-284).

1940 yılında 'Connecticut College for Women' okulunda öğretmen olarak ilk görevine başladı. II. Dünya savaşı döneminde ordunun eğitimi ilgili değişik laboratuvarlarda çalıştı. Buradaki gözlemleri öğrenme ile ilgili teorisin geliştirmesinin temeli oldu (American Psychological Association, 2000:285).

Pennsylvania Üniversitesindeki geçici görevinden sonra Connecticut College for Women okuluna geri döndü. Bu dönem de 'öğrenmeyi öğrenme ve ayırt edici motor davranışların görevlerinin transferi üzerindeki etkisi' konusunu 'Navy Special Devices' kuruluşunda çalıştı (American Psychological Association, 2000:285).

1949 yılında Alton Melton davetiyle Amerikan havacılık organizasyonu ismi daha sonra 'Hava Kuvvetleri Personeli' olarak değiştirilecek olan 'İnsan Kaynakları Araştırma Merkezi'ne katıldı. Buradaki ilk görevi 'Perceptual and Motor Skills Laboratory' araştırmanın direktörü ve askeri eğitim ile ilgili basit araştırmalar yapmaktı. Bu da onun 'Human Performance' adlı eserini Edwin A. Fleishman'le beraber yazmasını sağladı (American Psychological Association, 2000:288).

1958 yılında Princeton Üniversitesine profesör olarak akademik yaşamına geri döndü. Bu dönemde problem çözme ve matematik problemleri üzerinde çalıştı. 'Amerikan birliği ve bilimin ilerlemesi için çalışan dernek tarafından desteklenen 'Science A Process Approach' adlı projede yer aldı. Burada öğrencileri yakından takip ederek zihinsel beceriler ve önbilgiler hakkında gözlemlerde bulundu. Bu da onun 'öğrenme hiyerarşisi'ni formüle etmesini sağladı (American Psychological Association, 2000:287).

1962 yılında John C. Flange'nin başkan olduğu 'American Institutes for Research' organizasyonuna katıldı. Bu kuruluşta eğitim ile ilgili araştırmalara, ölçme-değerlendirme, eğitim programlarını geliştirme ve problemlerle ilgili çalışmalara ağırlık veriliyordu. Burada direktör olan Gagne çalışmalarını üç farklı yerde sürdürdü. Bu yoğun ve zengin gözlemleri sonucu 'The Conditions of Learning (Öğrenme Koşulları)' adlı ilk eserini yazdı. Bu eser Japonya, Almanya ve İspanya'da yakından takip edildi ve diğer ülkeler tarafından da kabul edildi (American Psychological Association, 2000:288).

Gagne, 1969 yılında, 'Florida State University'de 'Department Educational Research' bölümünde çalışmalarının en verimli yıllarını geçirdi. Burada L.J.Briggs ile beraber 'Principles of Instructional Design' kitabını yazdı. 'The Conditions of Learning' kitabını 2. ve 3. kez gözden geçirdi ve kitabın baskısı yapıldı. Bu dönemde öğrencilerle beraber yeni bir program hazırladı. Akademik çalışmalarda bulunmak ve misafir öğretim üyesi olarak Avustralya'da 6 ay bulundu (American Psychological Association, 2000:288).

1989 yılında 'Eğitim Programının İlerlemesine Öneriler' adlı bir projeye davet edildi. Bu projenin amacı, kısa bir eğitim süreci ile daha sonra dersleri rehberlik ile geliştirilen araç uzmanı, onların etkili ve verimli çalışmalarını mümkün kılan araçlar geliştirmektir. Gagne'nin, içeriklerin anlamlı ve ayrıntılı örneklerle düzenlenerek rehberlik yapılması gerekir, yaklaşımı kabul edildi. Gagne program başkanlığına davet edilerek, kendi yaklaşımını uyguladı (Spector, 2000:213).

Gagne; Apa Division of Military Psychology and Educational Psychology ve American Educational Reserve Associational kuruluşlara başkanlık yaptı. Journal of Educational Psychology, Instructional Science, Human Learning, Journal of Instructional Development mesleki dergiler editörlük yaptı (American Psychological Association, 2000:289).

Gagne mesleki yaşamı boyunca birçok ödül aldı. Bunla şunlardır:

- AERA-Phi Delta Kappa ayırt edici ödülü (1972).
- E.L. Thorndike ödülü (1974).
- Amerikan Psikoloji Derneği tarafından, Ayırt edici ödülü (1983) (American Psychological Association, 2000:289).

Robert Gagne, aşağıdaki üniversitelerde öğretim üyesi olarak görev aldı (Saba, 2002:1).

- 1958–1967 Princeton Üniversitesi
- 1966–1969 Berkely Kalifornia Üniversitesi
- 1969-1985 Floribla Eyalet Üniversitesi

01.04.2002 yılında 85 yaşında Chattanooga’nda (White, t.y:1) ölen Robert Gagne, 50 yıldan fazla akademik çalışmalarıyla arkasında zengin bir miras bıraktı. Ferhan Saba Gagne’nin ölümü ile ilgili olarak Distance-education.com.’da ‘O kibar, etrafına gülümseyen bildiklerini söylemede tereddüt etmeyen biriydi. Bizim alanımız; alan katkı sağlayan, yardımsever, lider ve bilge birini kaybetti’ (Saba, 2002:2) sözleri ile Gagne’nin kişiliğini özetler.

2. Gagne’nin Eğitim Tarihindeki Yeri ve Önemi

Eğitim-öğretim ile ilgili literatürün Gagne’nin çalışmalarıyla ilgili referanslarla dolu olması eğitimdeki yeri ve önemini göstermektedir. Araştırmalar detaylandığında onun eğitimdeki yeri ve önemi daha da ortaya çıkmaktadır.

Gagne’nin çalışmalarından önce çoğu otoriter, bu günkü geleneksel eğitimde olduğu gibi, çocuğun gelişim yaşı ile öğretilen konu arasındaki ilişkinin çok önemli olduğuna inanılırdı. Gagne ise psikolojik ihtiyaçların da çok önemli olduğunu vurguladı. Buna sadece teorik çalışmalara bağlı olarak değil, okullarda yaptığı pratik çalışmalarla ulaştı (Smith ve Ragan, 2000:150–151).

Gagne’nin üzerinde durduğu önemli konulardan biri de öğrenmede transferdir. Ona göre bilgiler genelleştirilerek yeni ve değişik durumlara transfer edilecek şekilde öğretilmesi gerekir. Gagne’nin eğitime kazandırdığı olumlu ve olumsuz transfer kavramları eğitimde bugün de geçerliliğini korumaktadır. Önbilgilerin yeni öğrenmeler üzerindeki etkisini yaptığı araştırmalarla ortaya koyan Gagne, ‘önbilgiler hatırlatılarak/öğretilerek karmaşık bilgiler kolaylıkla öğretilir’ (Fields, 2000:196) yaklaşımının program geliştirmelerde ve ders içeriklerinin düzenlenmesinde etkili olmuştur ve olmaktadır.

Robert Gagne’nin programla ilgili düşüncelerini sürekli değiştirmesi ve geliştirmesi onun önemli özelliklerinden biriydi. O kendisinden sonra birçok öğretim programcısını etkiledi. Modern programcıların kurucusu olarak kabul edilen W.B. Rogan’ın en çok etkilendiği kişilerin başında Gagne gelir. Rogan onun öğrenme ile ilgili düşüncelerinden yola çıkarak kendi düşüncelerini açıkladı. Robinson, Ross ve White (1985), Gagne’nin geliştirmiş olduğu öğrenme ile ilgili her bir öğrenme alanı için bir program geliştirdi (Smith ve Ragan, 2000:181). Prosiner ve Rudtmsky (1994), Gagne’nin öğrenme ile ilgili düşüncelerine dayanarak bir öğrenme programı önerdi. Etkilediği diğer programcılara Merrill, Smith, C.M. Reijelluh’tir (Smith ve Ragan, 2000:184).

Robert Gagne pek çok eseri ve 50 yıla aşkın kariyeri ile öğretim ilkelerini etkilemiş ve etkilemeye devam etmektedir. Teori ve pratik arasındaki boşluğu bilen Gagne, bunu

doldurmak için birçok araştırmacıyla beraber uygulamalı çalışmalar yaptı (Smith ve Ragan, 2000:183). Bu araştırmacılar, London (1972), Betterby, (1987), Schön (1987), Chark (1988), Huberman (1990) ve Wills (1993)'dir.

Robert Gagne 1950–1960 yılları arasında yaptığı çalışmalarla bilimsel çalışmaların ‘Problem çözmeyi bilimsel yöntemlerle çözmeye şeklinde öğretilmesi gerekir’ (190) fikri oldukça etkili olmuştur. Robert Gagne'nin bilimsel çalışmalara olan katkısı Francios, Bocan, Robet Boyle, Sir İsaac, Newton ve Hume gibi kabul edilir (Smith ve Ragan, 2000:189).

3. Gagne'ye Göre Öğrenme

Bilgiyi işleme kuramcılarının öncülerden biri olan Robert Gagne, öğrenmeyi hem bir ürün hem de bir süreç olarak ele almaktadır. Gagne'ye göre öğrenme, beyinde gerçekleşmekte ve gözlenebilir davranışlardan oluşmaktadır. Bu nedenle, öğrenmede yalnız pekiştirme, bitişiklik ve tekrar gibi dış etkenler değil, iç etkenlerin de etkisi vardır (Aydın, 2007:63).

Gagne öğrenmeyi *'sadece büyüme sürecine atfedilmeyen, insanın eğiliminde ve yeterliklerinde belli bir zaman diliminde oluşan bir değişimdir'* (Senemoğlu, 2009:88) şeklinde tarif etmiştir.

Gagne'ye göre öğrenmenin ilkeleri şunlardır:

1. Farklı öğrenme sonuçları için farklı öğretim yöntemleri gereklidir.
2. Öğrenme olayları öğrencilerde öğrenmelerin koşullarını oluşturacak şekilde işler.
3. Öğretimsel olayları oluşturan özel işlemler her bir farklı öğrenme sonuçları için farklıdır.
4. Öğrenme hiyerarşisi: hangi zihinsel becerilerin öğretileceğini ve ardışık öğretilmelerin ne olduğunu tanımlar (Gagne,2000:108).

Gagne'nin öğretim ilkeleri kuramı, birbirlerini tamamlayan ve birbirleriyle uyumlu olan iki farklı kaynaktan gelir. Bunlardan birincisi, öğretme sürecinde ne yaptığının gözlenmesi, yani öğretme girişiminin nasıl ilerlediğidir. Bu tam olarak bir öğreticinin ya da bir öğretmenin ne yaptığı değildir. Bu bir öğretmenin ya da ders kitabının öğretimi gerçekleştirmede (eğitim durumlarında) ne yaptığıdır (Gagne, 2000:111).

İkincisi bilgiyi işlemedir. Öğretme sürecinde ne yapılması gerektiğini anlamamız için bilgiyi işleme kuramının ne olduğunu bilmemiz gerekiyor.

Bilişsel öğrenme süreçleri aşağıdaki maddeler halinde özetlenebilir (Senemoğlu, 2009:267-268).

1. Çevremizdeki uyarıcıların alıcılar (duyu organları) yoluyla alınması
2. Duyusal kayıt yoluyla bilginin kaydedilmesi (duyusal kayıt)

3. Dikkat ve seçici algı süreçleri harekete geçirilerek, duyuşsal kayıta gelen bilginin seçilerek kısa süreli belleğe geçirilmesi
4. Bilginin bir müddet kısa süreli bellekte kalabilmesi için zihinsel tekrarın yapılması (kısa süreli bellek)
5. Bilginin uzun süreli bellekte depolanabilmesi için işleyen bellekte (kısa süreli bellek) anlamlı kodlamanın yapılması
6. Kodlama bilginin uzun süreli bellekte depolanması
7. Bilginin uzun süreli bellekten işleyen belleğe getirilmesi
8. Bilginin işleyen bellekten yani kısa süreli bellekten tepki üreticiye gönderilmesi
9. Tepki üreticinin bilgiyi vericilere (kaslara) göndermesi
10. Öğrenenin çevresinde performansı göstermesi
11. Yürütücü kontrol tarafından tüm bu süreçlerin kontrol edilmesi, düzenlenmesi

Gagne'nin bilgi işleme dayalı öğretim modeli bilişsel kurama dayalı öğrenme yaklaşımıdır. Gagne, bilginin öğrenmesinden çok bilginin nasıl aktarıldığıyla ilgilenmiştir. Bu nedenle Gagne'nin yaklaşımı bilişsel öğrenme kuramlarının özgün bir sentezi olarak değerlendirilebilir.

Gagne'ye göre öğrenme, gözlenen davranışlardan dolayı olarak anlaşılır. Öğrenme insanın içinde (beyninde) yer alır. Bu nedenle, öğrenme sürecinde ne olup bittiğini anlamak etkili bir öğretim düzeni kurmak için gereklidir. Gagne'ye göre öğrenme yalnız dış faktörle değil, iç faktörlerin de etkisiyle oluşur. Her iki grup faktöründe etkileşimi öğrenme için gereklidir. Öğrenme sürecinde etkisi olan iç faktörlerin belli başlıları öğrenenin daha önce öğrenmiş olduğu bilgiler, zihinsel beceriler ve bilişsel stratejilerinin yanı sıra ilgi, tutum ve değerlerimiz gibi duyuşsal özellikleridir. Gagne öğrenmede iç faktörlerin rolünü ortaya koymasını yanında öğretmenler için yararlı olabilecek yeni görüş ve ilkelerde geliştirmiştir. Bunları şöyle sıralayabiliriz (Karaoğlu v.d., t.y:2).

1. Gagne'ye göre birbirinden farklı öğrenme ürünleri vardır. Bir kelimenin öğretimi, bir problem çözme konusundan farklı önlemler almayı gerektirir. Öğretme sürecinde, hangi tür öğrenme ürünlerinin kazandırılacağına önceden bilinmesi öğretim işinin planlamasını kolaylaştırır.

2. Öğrenme birikimli bir süreçtir. Yeni öğrenmeler daha önce öğrenilmiş bilgi ve beceriler üzerinde inşa edilir. Zihinsel beceriler, basitten karmaşığa doğru bir hiyerarşi içinde oluşurlar.

Öğrenmenin hiyerarşik bir düzen içinde oluşması ön koşul kavramını ortaya çıkarmaktadır. Öğrenme hiyerarşileri ve bunlar arasındaki ilişkiler yeni öğrenmelerin hangi

davranışlara dayalı olarak kazandırılabilceğini gösterir. Bu suretle öğretmene önkoşul davranışları tanımada yardımcı olur. Örneğin, öğretmen bir ilkenin öğretimi ile ilgileniyorsa, öğrencilerin söz konusu ilke ile ilgili kavramları bilip bilmediklerini kontrol etmek zorundadır.

3. Gagne'nin getirdiği öğretim yaklaşımı farklı kuramların bir arada uygulanması fırsatını vermektedir. Çeşitli öğrenme ürünlerinin varlığı bu ürünleri elde etmek için uygun öğrenme kuram ve ilkelerini bir arada kullanma fırsatı vermektedir.

4. Gagne'nin, getirdiği yaklaşım öğrenme sürecinin en sonunda ulaşılabilecek hedeflerden başlayarak geriye doğru gitmek suretiyle öğretimin planlanmasını sağlamaktadır. DKAB dersinde 'Allah'a İman' ile kazandırılmak istenilenin ne olduğu iyice saptandıktan sonra geriye doğru gidilerek her adımda hangi kavramın ve temel fikirlerin sırayla kazandırılacağı saptanabilir. Böyle aşamalı bir yaklaşım mantıklı ve ekonomiktir. Öğrencilerin ilgili konuda nerede oldukları bilindikten sonra, öğretmen konuya nereden başlayabileceğini ve hangi öğrenme yaşantılarının kazandırılması gerektiğini kolayca planlayabilir.

5. Gagne'nin öğrenme konusunda ortaya koyduğu en önemli fikir, öğrenmenin, öğretmenin yaptıklarından çok öğrencilerin kendi yaptıkları ile oluştuğudur. Bu nedenle öğrenmede öğrencinin aktif katılımı ve katkısı gerekir. Aktif katılım öğrencinin daha önceki öğrenmelerinin sağlığına ve onları kullanabilmesine bağlıdır.

Gagne öğretim ile ilgili iki temel sorunun sorulması gerektiğini savunmuştur ('Sanal 2', t.y:1).

1. Eğitim-öğretim sürecinin sonunda öğrencinin ne bilmesini veya ne yapabilmesini istiyoruz.
2. Bu sonuca ulaşabilmek için öğrenci neleri bilmek ve yapabilmek zorundadır (Hazırbulunmuşluk seviyesi nedir)?

Bu süreçte önemli olan öğretim sonunda ulaşılabilecek hedefleri belirlemek ve öğretim etkinliklerini ona göre düzenlemektir (Aktaran :Tanyeri, 2004:34).

3. 2. Gagne'ye Göre Öğrenme Ürünleri

Gagne'ye göre beş tür öğrenme ürünü vardır. Öğretim hedefleri bu öğrenme türlerine göre sınıflanabilir. Her bir türdeki öğrenme, değişik öğrenme yöntemini gerektirir. Öğrenme ürünleri şunlardır (Gagne, 1975:33):

- (1) - Sözel bilgi (verbal information),
- (2) - Zihinsel beceriler (intellectual skills),
- (3) - Bilişsel stratejiler (cognitive strategies),

- (4) - Tutumlar (attitudes),
 (5) - Devimsel becerilerdir (motor skills).

Bu öğrenme ürünlerinin ya da alanlarının önemine ya da karmaşıklığına göre özel bir sıralama yoktur Bireyin kendi düşünme ve öğrenme süreçlerini kontrol etmek için değişik yollar kullanması da bilişsel stratejidir. (Senemoğlu, 2009:412). Örneğin Hz. Muhammed (s.a.v) doğum gününün ‘Mevlit Kandili’ olduğunu bilmek bir sözel bilgidir. Mevlit Kandilini kutlamak bir tutumdur. Önceki bilgilere dayanarak Mevlit Kandilinde yapılacakları sınıflandırmak zihinsel beceridir. Namazı kurallarına işlem basamaklarına uygun olarak kılmak devimsel bir beceridir. Aşağıda bu öğrenme ürünlerinin özellikleri kısaca açıklanıp, bu ürünlere uygun hedef örnekler verilmiştir.

3. 2. 1. Sözel Bilgi

Günlük hayatta hatırlayıp kullandığımız bilgilerin çoğu sözel bilgilerdir. Sözel bilgi, formal eğitim (okulda eğitim programları) ile öğrenilebileceği gibi informal eğitimle de (okul dışında) öğrenilebilir. *‘Sözel bilgi sadece okuma ve dinleme ile değil, televizyon izleme, deney yapma vb. çok çeşitli etkinliklerle, diğer duyu organları yoluyla da kazanılabilir. Diğer bir deyişle sözel bilgi, görsel imajlar ya da değişik yollarla depolanabilir ve geriye getirmede de bunlar ipucu olarak kullanılabilir. Ancak sözel bilgi performans olarak göstermenin en uygun yolları söyleme ya da yazmadır. Örneğin; bir sözel bilgiyi grafiklerle depolayabiliriz fakat öğrendiğimiz bilgiyi sözlü ya da yazılı olarak açığa çıkarırız’* (Senemoğlu, 2009:413). ‘Son peygamberin, ‘Hz. Muhammed’ (s.a.v) olduğunu bilmek’, ‘Müslümanların kutsal kitabının ‘Kur’an-ı Kerim’ olduğunu bilmek’ gibi ifade etmeye dayalı bilgiler sözel bilgiye örnek olabilir.

Sözel bilgiler öğrendiklerimizin çoğunun temelini oluştururlar. Ders kitaplarında ya da derslerdeki anlatımda, terimler, olgular, ilkeler, genellemeler ve yorum gerektiren bazı bilgiler sözel bilgidir. (Senemoğlu, 2009:414).

Sözel bilginin birçok temel iş görüşü vardır. Senemoğlu (2009) bunları aşağıdaki gibi sıralamıştır.

1. *Sözel bilgi ileri öğrenmeler için gerekli olan “önkoşul öğrenme” olarak iş görmesidir. Diğer bir deyişle sözel bilgiler, genellikle önkoşul öğrenmelerdir. Örneğin; kişinin namazı kurallarına uygun olarak kılabilmesi için namazın içindeki ve dışındaki farzları ve nasıl kılınacağını bilmesi gerekir.*

2. *Sözel bilgi, günlük yaşamımızda kullandığımız önemli pratik bilgileri kapsar. Günlük yaşamda kullandığımız sözel bilgi; objelerin ortak adları, haftanın günleri yılın ayları gibi, günlük iletişim için gerekli birçok terimleri kapsar.*
3. *Sözel bilginin düşünme için araç olmasıdır. Örneğin; yeni bir problemi çözmek için, sahip olunan bilgi araç olarak kullanılmaktadır.*

3. 2. 2. Zihinsel Beceri

Zihinsel beceri, insanların çevresindekileri anlamlandırarak, problemleri çözme kapasitesidir (Gagne, 1975:23). Zihinsel beceriler “nasıl’ı bilme” ile ilgilidir. Yani, zihinsel beceri, öğrenci semboller sözel ifadelere nasıl dönüştürecek (Senemoğlu, 2009:415) ‘Namaz nasıl kılınır’, ‘Allah’a nasıl ibadet edebiliriz’ gibi, bilgiyi kapsamaktadır. Bunun için zihinsel beceriler formal eğitim (okulda öğrenme) için en temel ve her zaman gerekli olan bilgidir. Zihinsel becerilerin öğrenimi okul öncesi başlar ve hayat boyunca devam eder (Gagne, 1975:24).

Zihinsel beceriler kendi içinde beş alt gruba ayrılmaktadır. Bunlar (Gagne, 1975:36-47);

- a) Ayırt etme (Response Chains),
- b) Tanımlanmış kavram (Discrimination),
- c) Somut kavram (Concrete Concept),
- d) Kurallar (Rules),
- e) Çoklu kural uygulamadır (Higher Order Rules).

a) Ayırt etmeyi öğrenme: Algısal öğrenme olarak da adlandırılabilen ayırt etmeyi öğrenme, semboller yolu ile çevreye tepkide bulunmadır. ‘*Bir nesnenin diğerinden farkını ya da bir sembolün diğerinden farkını ayırt etmeyi kapsar*’ (Senemoğlu, 2009:314). Kısa kelimeleri birbirinden ayırt etmek bilgi öğelerinin yani hafızanın temelidir (Gagne, 1975:39). Örneğin; çocuk daha konuşmaya başlamadan önce kabaca şekilleri, renkleri, sesleri ayırt etmeye başlar. Daha sonra, ince detayları ayırt edebilir hale gelir. ‘*Namazların farzlarını ve sünnetlerini birbirinden ayırt etme*’ ayırt etmeyi öğrenmedir.

b) Tanımlanmış kavramlar: ‘*Bazı kavramlar, kavramların nitelikleri ya da kavramlar arasındaki ilişkiler, objenin kendisi somut olarak gösterilerek açıklanamaz. Bu tür kavramların tanımlanması gerekir*’ (Gagne, 1975:39; Senemoğlu, 2009:416). Öğrenciler kavramları öğrenmeye erken yaşlarda daha çok rastladıkları için zihinsel becerilerin gelişmesinde temel rol oynar. (Gagne, 1975:39). Örneğin; DKAB dersinde namaz konusu işlenirken öğrencinin ‘farz’ kavramını bilmesi gerekir. ‘Farz’ kavramı tanımlanarak öğrenciye

açıklanabilir. ‘Farz’ Allah’ın kesin bir şekilde emrettikleridir’ şeklinde tanımlanabilir. Bu genel tanım doğrultusunda kavramın özellikleri ve diğer kavramlar arasındaki ilişkiler (ağ) açıklanarak öğrenciyi sonraki öğrenmeler için hazırlanır.

c) Somut kavramlar: Kavram, ait olduğu grubun özelliklerini ve onun diğerlerinden ayrı yönlerini ortaya koymaktır (Gagne, 1975:40). *Somut kavramlar genellikle somut obje ve olayların sınıflamasıdır. Birçok somut kavram çocukluk çağında öğrenilmektedir. Örneğin; iskemle, masa, kapı, ağaç, namazlık vb. objelerin ortak adı öğrenilmektedir. Ayrıca, nesnenin niteliği ile ilgili bazı somut kavramlar da öğrenilir. Örneğin; renk, boya, pürüzsüz, yuvarlak gibi. Yukarıdakilere ek olarak bazı somut kavramlar da mekânda konum (uzay) ile ilgilidir. Yanında, altında, üstünde, arasında, uzak yakın vb. objelerin arasındaki ilişkileri gösteren kavramlar da gerek okul öncesi eğitim döneminde gerekse ilköğretimin ilk yıllarında kazanılabilecek kavramlardır* (Senemoğlu, 2009:416). Somut kavramlar, sonradan öğrenilecek karmaşık kavramların temelidir (Gagne, 1975:41). Bunun için DKAB gibi soyut konuların çok olduğu derslerde somut kavramlar iyi öğretilmelidir ki sonraki öğrenmeler için kolaylaştırıcı olsun.

d) Kurallar: *‘Zihinsel beceriler arasında kural öğrenme önemli yer tutmaktadır. Genellikle kuralları “sözel ifade” olarak biliriz. Ancak, kuralın sözel olarak ifade edilmesi kuralın öğrenildiğini göstermez. Kuralın değişik durumlarda nasıl kullanıldığını, işlemi yaparak göstermemiz gerekir’* (Senemoğlu, 2009:416). Kuralın öğrenildiğini söyleyebilmemiz için öğrencinin değişik durumlarda kurala düzenli olarak uyması gerekir (Gagne, 1975:43). Örneğin; ‘Doğru tevekkül anlayışı’: ‘Elinden geleni yaptıktan sonra gerisini Allah’a bırakmaktır’. Ancak, kişinin değişik zamanlarda elinden geleni yaptıktan sonra gerisini Allah’a bıraktığı zaman doğru tevekkül anlayışına sahiptir denilebilir. Kişi o zaman bu kuralı öğrenmiş demektir.

e) Çoklu kural uygulama (Higher order rules): *‘Basit kurallar öğrenildikten sonra, çoklu kural uygulama; gerektiğinde kurallardan çeşitli kombinasyonlar oluşturarak problem çözümede kullanmaktır. Diğer bir deyişle öğrenci, çok çeşitli kuralları problem çözümede bir arada kullanmaktadır’* (Senemoğlu, 2009:416). Eğitimin en önemli amaçlarından biri de problem çözmedir. Öğrenci yeni bir durum karşısında bırakılarak sorunu çözmesi istenir. Örneğin; öğrenci günlük hayatta hastalık ile karşı karşıya kalmaktadır. Bu sıkıntıdan kurtulmak için Allah’a dua etmektedir. Allah’ın kendi duasını kabul etmesi için sabretmesi gerekir çünkü Hz. Eyyüp sabrederek iyileşmiştir. Allah’a tevekkül etmesi için Doktora gitmesi gerekir, çünkü tevekkülün elinden geleni yaptıktan sonra geriye kalanı Allah’a bırakması gerektiğini öğrenmiştir.

Sonuç olarak, Gagne'ye göre, bilgiyi kullanma, uygulamadır. Zihinsel beceriler, alttan yukarı doğru birbirinin önkoşuludur. Ayırt etme somut kavramlar için, somut kavramlar tanımlanmış kavramlar için, tanımlanmış kavramlar kurallar için, kurallar çoklu kural uygulamalar için önkoşul öğrenmelerdir (Senemoğlu, 2009:417).

3. 2. 3. Bilişsel Stratejiler

Bilişsel strateji, öğrencinin değişik problemleri çözmesi, tanımlamasını içeren rehberlik ve seçme yeteneğinin içsel bir örgütlenmedir. Diğer bir deyişle öğrencinin kendini içsel davranışlarını kontrol etmesidir. Bilişsel stratejiler, öğrencinin dikkatine, öğrenmesine, hatırlamasına ve düşünmesine rehberlik eder. Bireyin kendini izleme, kendine rehberlik etme etkinlikleri daha çok bireyin zihinsel becerileri etkili olarak kazanmasına ve kullanmasına yardım eder (Gagne, 1975:47).

Eğitimin en önemli hedeflerinden biri de öğrencilere nasıl düşünceleri gerektiğini öğretmektir. Bunun için dışsal uyarıcılar öğrencilerin bilişsel öğrenmeleri için hazırlamak gerekir. Öğrencileri, öğrenmeleri gereken bilişsel stratejilerle baş başa bırakarak öğrencilere öğrenme fırsatı verilmesi gerekir (Gagne, 1975:49).

Bilişsel stratejilerin öğrenilmesini sağlamak, eğitimde çok önemli bir hedef olmalıdır. Öğrencinin dikkat etme, kodlama, geriye getirme, transfer ve problem çözme için çeşitli stratejileri öğrenmesi, bağımsız öğrenciler ve bağımsız düşünürler yetiştirmek açısından önem taşımaktadır.

3. 2. 4. Tutumlar

Öğrenme ürünlerinden bir diğeri de tutumlardır. Tutumlar okuldaki öğretimde oldukça etkilidir. Öğrencilerin okul, öğretmenleri ve sınıftaki arkadaşları ile işbirliği içinde çalışma istekleri derse karşı olumlu tutum geliştirmelerine bağlıdır. Bu da onların öğrenme hızlarını etkiler.

Birçok tutum öğrenmenin sonunda ulaşılması gereken (duyuşsal nitelikli) kazanımlar olarak yer almaktadır. Örneğin; din, dil, ırk, cinsiyet farkı gözetmeksizin insanlara karşı hoşgörülülük ve saygılı olmak; insanlara yardım etmek; başkalarını düşünmek; başkalarının hissettiklerine karşı duyarlı olmak. Özellikle bu tür tutumlar, başlangıçta aile içinde, okul öncesi eğitim ve ilköğretimin ilk yıllarında kazandırılmaktadır (Senemoğlu, 2009:418).

Genellikle ikinci düzeydeki tutumlar, çeşitli durumlarla ilgili olumlu tercihleri yansıtmaktadır. Örneğin; klasik müzik dinlemek, bilgisayar oyunu oynamak, öğrenmekten hoşlanmak, İbadetleri severek yapmak gibi eğilimler ikinci düzey tutumları yansıtmaktadır.

Üçüncü düzey tutum grubu, vatanını sevmek, toplumun ihtiyaçlarını ve amaçları ile ilgilenmek; vatandaş olarak sorumluluk almaya isteklilik gibi vatandaşlık özelliklerine ilişkin tutumlardır. Bu üç temel grup, istendik tutumlara dönüktür (Senemoğlu, 2009:418).

Tutumlar, kişinin, olaylara, kişilere, nesnelere v.b seçmesini etkileyen içsel süreçler olarak tanımlanabilir (Gagne, 1975:62). Tutumlar (attitudes) zaman zaman değerlerle (values) birleştirilmektedir. Ancak değerler, tutumlardan daha genel bir doğaya sahiptir. Tutum belli bir durumda özel tercihe dönüktür. Tutum aynı zamanda, duyuşsal alan özelliği olarak görülmekte ve duyuşsal ögesi vurgulanmaktadır. Tutumlar, kesinlikle hissetmeyi kapsamakla birlikte tutumların öğrenilmesi sadece “duyguların öğretiminden” daha fazlasını gerektirir. Tutum, insan performansını etkileyen eğilimini ve özel tercihlerini kapsamaktadır (Senemoğlu, 2009:416).

Bireyin herhangi bir grup şeye, bireylere, olaylara ve çok çeşitli durumlara karşı bireysel etkinliklerindeki seçimini etkileyen kazanılmış içsel bir durum olarak tanımlanabilen tutumlar direk olarak öğretilebileceği gibi dolaylı olarak da öğretilir. Ancak dolaylı olarak öğretilen metodun daha kalıcı olduğu Gagne tarafından ifade edilmiştir (Gagne, 1975:63-65).

Tutumlar, günlük hayatımızda önemli bir yer tutar. Örneğin; dönüştürülebilir çöplere karşı tutumunuz, meyve suyu şişelerini, yiyecek kutularını vb. atıkları nasıl toplayacağınızı etkiler. Klasik müziğe karşı olan tutumunuz, kaset ve CD alımınızı, dinlediğiniz radyo ve izlediğiniz televizyon programlarını etkiler. DKAB dersine karşı tutumunuz, satın almada tercih edeceğiniz kitapları, gazetede tercih edeceğiniz köşeleri, izlemek için tercih edeceğiniz televizyon programlarını etkiler. Okul öğrenmeleri genellikle olumlu tutum kazandırmaya çalışır. Ancak, sigara alışkanlığını önleme, uyuşturucu kullanma alışkanlığını önleme gibi zararlı nesnelere kaçınmayı sağlamayı da amaç edinir (Senemoğlu, 2009:419).

3. 2. 5. Psiko-motor (Devinimsel) Beceriler

Bir başka öğrenme ürünü ya da hedef alanı da devimsel becerilerdir. Devinimsel beceriler, bedensel hareketlerin hızlı, tam ve eksiksiz olarak yansıtılan performansın öğrenilmesi olarak tanımlanabilir (Gagne, 1975:67). Devinimsel beceriler, insan performansında geniş bir yer kaplamaktadır. Örneğin otomobil kullanma, Namaz kılma gibi etkinlikler devinimsel beceriyi kapsadığı gibi, sportif etkinliklerde de devinimsel beceri ağırlık taşımaktadır.

Devinimsel beceriler, okuldaki öğrenmelerin çoğunun temelini oluşturmaktadır. Örneğin okula yeni başlayan çocuğun yazı yazması, sesleri doğru çıkarması kazanması gereken önemli devinimsel becerilerdir.

Devimsel becerilerin düzgün, pürüzsüz istenilen nitelik ve sürede yapılması, becerilerin sık aralıklarla tekrarlanmasını ve otomatikleşmeyi gerektirir. Ayrıca, devimsel beceriler, sadece kasları koordineli olarak kullanmayı değil, beceri ile ilgili sözel bilgiyi, stratejiyi ve beceriyi yapmaktan hoşlanmayı gerektirir (Senemoğlu, 2009:419).

4. Gagne'ye Göre Öğrenme Türleri

Gagne öğretim ile ilgili iki temel sorunun sorulması gerektiğini savunduğuna değinmiştik. Bu sorular şunlardır:

- 1- Eğitim-öğretim süreci sonunda öğrencinin ne bilmesini veya ne yapabilmesini istiyorsunuz?
- 2- Bu sonuca ulaşabilmek için öğrenci neleri bilmek ve yapabilmek zorundadır? Bu sorulara verilecek cevaplardan bir öğrenme hiyerarşisi oluşturulmalıdır.

Gagne'ye göre öğrenme bir biriyle ilişkili sekiz kategoriden oluşan bir süreçtir. Bu öğrenme sürecinde koşullu öğrenmelerde yer alan uyarıcı-tepki ilişkisi de dikkate alır. İlk üç aşama koşullu öğrenmelerde olduğu gibi, uyarıcı tepki arasındaki ilişkiye işaret eder. Dördüncü aşama anlam ağı kurma ile ilgilidir. Beş ve altıncı aşama, kavrama/ayırıştırıcı ve bütünleştirici düşünmeyi kapsar. Yedinci aşama, ilkelerin öğrenilmesi; sekizinci aşama ise, ilkeleri uygulayarak problem çözme becerisinin kazanılmasına işaret eder. İlkelerin uygulanması, bilginin transferi niteliğini taşır (Ülgen, 1997:148). En karmaşık öğrenme çeşidi olan problem çözme hiyerarşinin en sonunda, en basit öğrenme olan işaretle öğrenme hiyerarşinin en başında yer alır. Bu sekiz öğrenme kategorisi şunlardır:

1- İşaret öğrenme: Öğrenmenin en alt basamağıdır. Çocuğun sesin, ışığın, rengin farkına varmasında olduğu gibi. Öğrencinin DKAB dersinde 'farz' tanımlayabilmesi.

2- Uyarıcı davranış bağı öğrenme: Kişi bu basamakta uyarıcıyla davranım arasındaki bağı öğrenir. Müslümanların 'ezan' okunduğunda namaz vaktinin girdiğini öğrenmesi.

3- Uyarıcı davranım bağlarını kurarak uyarıcı-davranım zincirlerini oluşturma: Bu basamakta kişi zincirleme davranımlar oluşturur. 'Fatiha'yı ezberleyen bir öğrencinin namaz kılarken 'Kıyam'da Fatihayı okuması.

4- Sözlü karşılıklarıyla uyarıcı-davranım zincirlerini öğrenme: Sözcüklerin anlamlarını öğrenme ve iki sözcük arasında ilişki kurmada olduğu gibi. 'İbadet' ve 'Dua' arasında ilişkinin kurulması gibi.

5- Ayırt etmeyi öğrenme: Kişi bu basamakta nesnelere, ilişkileri, hayvanları, olguları birbirinden ayırt eder. Öğrencinin 'farz' ve 'sünnet' kavramlarını birbirinden ayırt etmesi.

6- Kavram öğrenme: Kişi bu basamakta kavramların ne anlama geldiğini öğrenir. ‘Farz’, ‘sünnet’, ‘cami’ gibi kavramları öğrenmesi ve bunları birbirinden ayırt etmesi.

7- İlke öğrenme: Kavramlar arasındaki ilişkileri, neden-sonuç, öncelik-sonralık bağlarını kişi bu basamakta öğrenir. ‘Namazın vakitlerini öğrenen bir öğrencinin hangi namazın ne zaman kılınacağını öğrenmesi’ gibi.

8- Problem çözme: Kişi bu basamakta ilgili kanun, ilke, kural, genellemeleri kullanarak bir problemi çözmeyi öğrenir. Dini bir problemle karşılaşan bir öğrencinin bunu nasıl çözüleceğini bilmesi gibi.

Bu öğrenmelerden ilk beşi davranışçı kuramcılar tarafından açıklanan öğrenmelerdir. İşaret öğrenme “klasik koşullanma” uyarıcı davranım bağı ile motor ve sözel zincirlerin öğrenilmesi ve ayırt etme ise “edimsel koşullanma” ile açıklanmaktadır. Ancak Gagne daha sonraki yıllarında son dört öğrenme türü üzerinde durmuştur. Bunlar kendi aralarında sıkı bir aşamalılık ilişkisi gösterirler. Örneğin kavram öğrenmek için ayırt edebilmek, ilke öğrenmek için ilkeyle ilgili kavramları, problem çözmek için ise problemle ilgili ilke ve kavramları bilmek gerekmektedir. Bu nedenden dolayı Gagne’ye göre öğrenme, birikimler sonucu gerçekleşir (Senemoğlu, 2009:425).

Gagne’nin öğrenme ile ilgili düşünceleri aşağıdaki gibi özetlenebilir (‘Sanal 1’, 2).

•Gagne’ye göre öğretimin amacı, öğrencilerin problem çözme becerilerinin geliştirilmesidir.

•Gagne’ye göre öğrenme, dışsal uyarıların bilişsel süreçlerle yapılandırılmasına bağlı bir işlemdir.

•Öğrenme, öğretim materyali, pekiştirme, tekrar gibi iç faktörlerin etkileşimine bağlıdır.

•Bilişsel stratejiler içinde bireyin duygusal özelliklerini tanımlayan ilgi, beklenti, tutum ve değerlerde önemli bir etkidir.

5. Gagne’nin Öğretim İlkeleri

Gagne, öğrenme durumları ile ilişki kuran ve tarif eden durumlar diye adlandırdığı dokuz adımlık bir süreci ortaya çıkarmıştır. Bu dokuz öğrenme adımı eğitim durumlarında temel bir araç gibi hizmet etmenin yanında dersin çerçevesini oluşturmada da hizmet eder (Gagne, 2000:108).

Gagne’nin geliştirmiş olduğu öğretim ilkeleri öğrencinin yeteneklerinin geliştirilmesi ve kazanımlar ulaşmak için ‘nereden başlamalı’ sorusuna yanıt verir (Gagne, 1975:123). Bazı durumlarda öğretim ilkeleri öğrenmenin doğal bir sonucu olarak ortaya çıkabilir. Örneğin

DKAB dersinde ‘Namaz’ konusu işlenirken ‘farz, vacib, sünnet’ gibi kavramların hatırlatılarak derse başlanılır. Bu da Gagne tarafından geliştirilen öğretim ilkeleri adımlarından biri olan ‘önbilgilerin hatırlatılması’na uygun olduğu görülmektedir.

Gagne’nin öğretim ilkelerini temel yaklaşım aşağıdaki dört ilke üzerine kurulmuştur (Gagne, 1975:4-6).

1. Öğretim planı bireyseldir.
2. Öğretim planı şimdiki kapsadığı gibi, uzun bir süreyi de kapsar (geçmiş ve gelecek öğrenmeleri).
3. Sistematik öğretim tasarımı kişilerin gelişimini etkiler.
4. Öğretim ilkeleri kişilerin nasıl öğrendikleri üzerinde kurulmalıdır.

5. 1. Dikkat Çekme

Öğrenci öğrenme-öğretme sürecinde birçok uyarıcıya maruz kalmaktadır. Öğrencinin duyuşsal kaydına gelen bu uyarıcıların tümünü bilme imkânı yoktur. Öğretimin kazanımlara uygun olarak gerçekleşmesi için dikkatinin konuya çekilmesi gerekir. Öğrencinin dikkati görsel (resim, film, tablo, harita vb.) ve sözel (fıkra, günlük yaşantıdan seçilecek bir örnek vb.) uyarıcıdan yararlanabilir (Erden ve Akman, 2006:180). Bunların yanında öğrenciye ilginç sorular sorarak, ilgi duydukları konulara değinerek veya ilginç bir davranışta bulunarak öğrencinin dikkati çekilebilir.

Dersten önce iyi bir planla öğrencinin dikkati derse çekilmesi gerekir. Eğitim-öğretim öğrenci merkezli olduğu için her bir öğrencinin dikkatini çekmek için değişik dikkat çekme yöntemleri kullanılmalıdır (Gagne, 1975:124).

5. 2. Öğrenciyi Dersin Hedeflerinden Haberdar Etme

Öğrenme-öğretme sürecinden önce öğrencinin neyi öğreneceğini bilmesi onu öğrenmeye hazırlar. Öğrenme-öğretme sürecinde maruz kalacağı uyarıcılar arasında seçici davranmasını sağlar. Bunun için dersin başında öğrencilere o derste nelerin öğretileceği belirtilmelidir. Böylece öğrenci dersin sonunda kendisinin neye göre değerlendireceğinin bilgisine sahip olur. Bunu bilen öğrenci, ders sırasında verilen uyarıcılardan kazanımlara uygun olanı seçer kısa ve uzun süreli belleğe kodlar (Gagne, 1975:125; Erden ve Akman,2006:181). Öğrencinin dersin sonunda kazanacağı kazanımlardan haberdar olmasından dolayı bunlara ulaşmak için hangi yöntem ve stratejileri kullanacağını bulmasına yardımcı olabilir (Fidan, 1996:86). Öğrencide öğreneceği konuyla ilgili bir beklenti oluşturmak öğrenciyi öğrenmeye güdüler, öğrencinin yoğun olarak öğrenmesini sağlar.

Yoğun olarak öğrenen öğrenci başarılı bir performans gösterir. Bu da öğrencinin öz yeterlilik algısının gelişmesine katkıda bulunur (Senemoğlu, 2009:486). Bunların yanında, öğrencileri dersin sonunda ulaşacağı kazanımlardan haberdar etme, öğrencinin merak duygularını uyandırır. Bu da derse karşı güdülenmelerin ve dikkatini derste sunulan konular üzerine toplamalarına yardımcı da olur (Erden ve Akman, 2006:181). Öğrenci dersin sonunda neyi öğreneceklerini bildikleri için derse olan ilgisi artar ve derse daha iyi bir şekilde güdülenir. Bunun sonucunda derste ulaşılan kazanımlar daha kalıcı olur (Sönmez, 1994:138).

Öğretmenin öğrencileri dersin başında, dersin hedeflerinden haberdar etmesi ders sürecinde bu hedeflere (kazanımlara) uygun olarak davranacağı için öğrencilerin gözünde dürüst, güvenilir bir öğretmen imajı oluşur. Bu da öğrencilerin derse olan tutumlarını olumlu yönde etkiler (Gagne, 1975:125).

5. 3. Önbilgilerin Hatırlatılması

Bilgiyi işleme kuramına göre, bir bilginin kalıcı bir şekilde öğrenilebilmesi için uzun süreli belleğe kodlanması gerekir. Bunun için de kısa süreli bellekteki bilgilerin uzun süreli bellekteki önbilgilerle ilişkilendirilmesi gerekir. Bu nedenle yeni bir bilgi sunulmadan önce, öğrencinin yeni öğreneceği konuyla ilgili önbilgisinin hatırlatılması gerekir. Böylece öğrenci, yeni gelen bilgiyi, var olan bilgi ile ilişkilendirerek, uzun süreli belleğine anlamlı ve örgütlü biçimde kodlayabilir. Bu da öğrenmenin daha hızlı ve kolay gerçekleşmesini sağlar (Gagne, 1975:126; Erden ve Akman, 2006:181).

Öğretmen, öğrencilerin daha önceden kazanmış oldukları yeterlilikleri soru sorarak, açıklama yaptırarak ve tartışarak ortaya çıkarabilir. Örneğin DKAB dersinde ‘Namaz’ konusunda öğrencilerin önceden öğrendikleri ‘farz, vacib, sünnet’ ile ilgili soru sorarak önbilgileri hatırlatabilir. *‘Böylece önbilgiler, kısa süreli belleğe geri getirilerek yeni öğrenmelerle ilişkilerin kurulması ve var olan eski şemalara eklemeler yaparak anlamlı öğrenme sağlanabilir’* (Senemoğlu, 2009:487)

5. 4. İçeriğin Sunulması

Öğrencinin dikkati çekilip, önbilgileri hatırlatıldıktan sonra, kazanımlarla ilgili uyarıcılar öğretim ortamına sunulur. Konun özelliğine bağlı olarak, çeşitli öğretim yöntemi kullanılarak bilgiler öğrencilere aktarılır. Bu aşamada dikkat edilmesi gereken, çeşitli öğretim yöntem, teknik ve materyalden yararlanılarak öğrencilere sunulmasıdır. Gagne’ye göre her bir öğrenme alanına uygun olarak içeriklerin sunulması gerekir. Sözel bilgi öğretilcekse kitaplar, notlar, işitsel mesajlar kullanılabilir. Zihinsel becerilerin öğretileceği konularda kavram ya da

ilkenin temsilcisi olan semboller, nesnelere, modeller örnekler gerçek varlık ya da olaylar gösterilebilir. Bilişsel stratejiler öğretilenlerse öğretmen sözel olarak açıklayabileceği gibi kendisi model olarak her bir adımı uygulamalı olarak gösterebilir. Devinimsel becerilerin öğretiminde temel hareketler ve davranışlar öğretmen tarafından gösterilmelidir. Tutumların öğretiminde, öğrencilere model olabilecek ilgi çekici kahramanlar içeriğinin sunumunda kullanılabilir (Senemoğlu, 2009:487).

Yeni içerikler öğrencilere düzgün, organize olmalı, öğrenme türleri açıklanarak sunulmalıdır. Öğrenci sunulan uyarıcıları seçerek, örgütleyerek ve önbilgileriyle karşılaştırarak uzun süreli belleğine kodlamaya çalışır (Erden ve Akman, 2006:182). Sunulan bilginin düzgün ve doğru bir şekilde uzun süreli belleğe kodlanabilmesi için, yeni öğrenilen kurallar birçok örnekte veya durumda kullanılmalıdır. Ayrıca yeni bilginin ayırt edici yönünü vurgulamak için benzerlerden farkı tam olarak ortaya konması gerekir (Gagne, 1975:127-128).

İçeriğinin sunumundan sonra sözel bilgi ve motor (devinimsel) becerilerin öğrenilmesinde kurallara ulaşmak için öğrencilere rehberlik yapılır (Gagne, 1975:127).

5. 5. Öğrenciye Yol gösterme(Rehberlik Etme)

Öğrencilerin istenmeyen davranışları kazanmaması ve başarılı olmalarının sağlanması için onlara öğrenme ortamında rehberlik edilmesi gerekir. Bu amaçla, öğrenciye çalışacağı kaynak konusunda yol gösterilir. Eğitim-öğretim sürecinde nelere dikkat etmesi gerektiği kısa ve uzun süreli bellekte anlamlı, düzenli kodlama yapabilmesi yani öğrenilmiş olan hangi bilgilerle veya önbilgilerle birleştirileceği konusunda rehberlik edilir (Erden ve Akman, 2006:182). Her öğrenci kendine özgü şekilde öğrendiğinden dolayı rehberlik etme etkinliği öğrenciye göre farklılık gösterebilmektedir (Fidan, 1996:88; Senemoğlu, 2009:488). Bu aşamada öğrenciye öğrenme yolu öğretilmektedir. Her bir öğrenme alanına uygun olarak öğrencilere rehberlik yapılır. Öğrenilecek bilgi sözel bilgi ise öğrenciye içeriği anlamlı hale getirecek yol ve araçlar öğretilir. Kavram ya da kural öğrenilecekse, kavram ve kuralın kapsadığı alt kavram ve kurallar arasındaki ilişkiyi gösteren şemalar ve sözel ifadeler kullanılır. Devinimsel beceri ise beceri sıkça tekrar edilerek otomatikleşmesi sağlanır (Senemoğlu, 2009:488). Öğrencilere yapılan rehberlik doğrudan olabileceği gibi dolaylı da olabilir. Ancak öğrenmenin kalıcı olabilmesi için öğrenciye yapılan rehberliğin dolaylı olması gerekir (Gagne, 1975:129-130). Rehberlik etme örneklerinin kullanımı, çalışma kutuları, grafiklerin yeniden sunumu, kıyas v.b içerir.

'Genel olarak, öğrenme rehberi; konunun organize edilmesinde kullanılan yollar, öğrenilen bilginin eklemleme yoluyla diğer bilgilerle ilişkilendirilmesini ve bellek destekleyicilerini kapsamaktadır. Diğer bir deyişle, öğretimin bu aşamasında öğrenciye, anlamlı öğrenilmesini sağlamak üzere rehberlik edilmektedir' (Senemoğlu, 2009:488).

Öğrenciye ders içerisinde gerekli rehberlik yapıldıktan sonra öğrencinin öğrendiklerini sergilemesi yani davranışlarını ortaya çıkarması beklenir.

5. 6. Davranışı Ortaya Çıkarma (Alıştırma)

Öğrenme-öğretme sürecinde öğrenciye yeni yetenekleri veya davranışları pratikte yapma imkânı verilmesi gerekir. Öğrenciye öğrendiklerini sergileme imkânı sağlamak amacıyla alışırmalar yapılmalıdır. Bu alıştırmalar yazılı veya sözel sorularla gerçekleştirilebilir. Böylece davranışı ortaya çıkarma aşamasında öğrencilerin öğrendikleri bilgileri sergileyebilme imkânı olur. Her konu sonunda ulaşılması gereken kazanımlara ne kadar ulaşıldığının yoklanması gerekir. Konu sonunda ulaşılması gereken kazanımlar gözlenemezse eğitim-öğretim ortamı yeni etkinlikler veya materyallerle zenginleştirilmeli öğrenciye yeni ipucular verilmelidir (Gagne, 1975:130; Erden ve Akman, 2006:182).

Öğrenci istenilen davranışlar sergiledikten sonra öğrenmeleri ile ilgili öğrenciye dönüt verilmesi gerekir.

5. 7. Dönüt-Düzelme Verme (Geribildirim)

İstenilen davranışlar ortaya çıktığında öğrenmenin gerçekleşmiş olduğu varsayılır. Fakat öğrencinin gösterdiği davranışın doğruluğu hakkında bilgilendirilmesi gerekir. Bilgilendirme ve davranışın ortaya çıkma aşamaları birbirine yakın olmalıdır (Senemoğlu, 2009:489). *'Öğrenci gösterdiği davranışın doğru olduğunu bilirse davranışı pekiştirir ve öğrenmeye karşı güdüsü artar. Öğrencinin gösterdiği davranış yanlışsa, bir daha aynı hatayı tekrarlamaması ve yanlış öğrenmeye neden olunmaması için hatanın düzeltilmesi gerekir'* (Erden ve Akman, 2006:182). Geribildirim dıştan sağlanması gerekir (Fidan, 1996:89). Farklı sorular sorarak, özel egzersizler, diyaloglar geribildirim için kullanılabilir. Bu alandaki ekstra rehberlik ve sağlanan cevaplar geribildirim formatı olarak da isimlendirilir. Geribildirimde kullanılan formatlar not için kullanılmamalı. Bunların yanında geribildirim baş sallama, mimik hareketleri, gülümseme kabul anlamında söz söyleme şeklinde de olabilir (Gagne, 1975:131).

Öğrencinin davranışları ile ilgili kendisine geribildirim verildikten sonra davranışları değerlendirilir.

5. 8. Değerlendirme

Eğitim-öğretim süreci sonunda hedeflenen performansın ortaya konulması öğrenmenin gerçekleştiğinin göstergesidir. (Açıkgöz 2000:126; Senemoğlu, 2009:490). Bunun için öğretim durumunun sonunda her bir öğrencinin istendik davranışı ne derecede kazandığının belirlenmesi gerekir. Öğretmen informal yollarla birkaç davranışı gözledikten sonra öğrenmenin gerçekleştiğine kanaat getirebilir. Değerlendirme formal olarak izleme testleriyle daha sistemli olarak gerçekleştirilebilir. Bu testlere final ölçme ya da post-test ismi verilir. Bu değerlendirme geribildirimden farklı olarak ipucu verilmeden ve ima edilmeden tamamlanır. Öğrenme başarısı %80- %90'dan daha fazla ise hedeflenen öğrenme gerçekleştirilmiştir demektir ('Sanal', 2009:5).

Ancak değerlendirmede kullanılan testlerin güvenilir ve geçerli olması gerekir. Öğrencinin yeni öğrenenleri ezberlemesine engel olmak için değerlendirmede kullanılan materyallerin sunumda kullanılanlardan farklı olmasına özen gösterilir (Gagne, 1975:131).

Öğrencilerin yeni kazandıkları kazanımları güvenilir ve geçerli testler veya gözlem formları ile değerlendirildikten sonra yeni öğrenilenlerin kalıcılığın sağlanması gerekir.

5. 9. Öğrenilenlerin Kalıcılığının ve Transferinin Sağlanması

Bilgi işlem modeline göre, kısa süreli belleğe gelen bilginin uzun süreli bellekte kalıcı ve hatırlanacak şekilde kodlanabilmesi için ön bilgilerle iyi bir şekilde örgütlenmesi gerekir. Uzun süreli bellekteki bilgiyi hatırlamak ve yeni durumlarda kullanmak için belli aralıklarla tekrar edilmesi gerekir. Bu tekrar öğrenilen bilginin özelliklerine bağlı olarak yoğun ya da aralıklarla olabilir. Bilginin uzun süreli bellekte iyi örgütlenmesi için yeni durumlarda da kullanılmalıdır (Gagne, 1975:132; Fidan 1996:89). Bu amaçla öğrencilere yeni kazandıkları bilgileri uygulayabilecekleri problem durumları verilmelidir. Böylece hem öğrenme eksikleri fark edilip giderilebilir, hem de yeni oluşturulan şema güçlenir (Erden ve Akman, 2006:182). *'Öğrenci uzun süreli bellekteki bilgileri kullandıkça kendine birtakım içsel ek ipuçlar kazanmasını, geliştirmesini sağlar. Bu da hatırlamasını kolaylaştırır'* (Senemoğlu, 2009:491).

Ders ya da konu içerisinde transfer öğrencilerin, 1) yeni öğrenmelerini güçlendirir, 2) bir sonraki konunun ön bilgilerini tam hale getirir, 3) aynı konu içindeki aşamalı olan zihinsel becerileri tam hale getirir (Senemoğlu, 2009:491).

Transfer ve kalıcı öğrenmeyi sağlayan etkinlikler ile aşağıdaki yararlar sağlanır (Senemoğlu, 2009:491):

- 1) Etkinlikler dersin hem kendi içindeki konular arasında, hem de bir sonraki aşamada yer alan dersler için gerekli ön bilgiler sağlanır.

- 2) Uzun süreli bellekteki bilgiyi çok çeşitli yollarla araştırma ve işleyen belleğe geri getirme imkânı sağladığından hatırlamayı kolaylaştırır.
- 3) Bilginin kalıcılığını artırır.
- 4) Yeni öğrenmeler için gerekli önbilgiyi kısa süreli belleğe getirilmesine yardım ettiği için yeni öğrenmeler daha kısa sürede gerçekleşir.

III. BÖLÜM

DKAB (DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ) V. SINIF DERS KİTAPLARININ GAGNE'NİN ÖĞRETİM İLKELERİ AÇISINDAN İÇERİK YÖNÜYLE DEĞERLENDİRİLMESİ

1. Ders Kitaplarının Genel Değerlendirilmesi

Çalışmamıza konu olan DKAB ders kitaplarından biri MEB yayınları diğeri ise Tuna matbaacılık yayınlarıdır. Bundan sonraki bölümlerde MEB yayınları Kitap 1, Tuna yayınları Kitap 2 olarak isimlendirilecektir. 'Ders kitapları' ifadesinden kast ettiğimiz ise her iki ders kitabıdır. Çalışmamıza konu olan ders kitapların değerlendirilmesine yardımcı olacak bilgiler yani kitapların künyesi aşağıda çıkarılmıştır.

Kitap 1'in künyesi:

Yazarlar: Dr. Mehmet Akgül, Abdullah Albayrak, Tuğrul Çiftçi, Ahmet Kara, Ekrem Özbay, Musa Şimşekçakan, Ramazan Yıldırım, Abdullah Çatal, Ahmet Ekşi, Eyüp Koç, Hüseyin Paça, Ali Sacit Türker

Yayın Evi: MEB yayıncılık

Basım Yeri: İstanbul,

Basım Tarihi: 2007

Kitap 2'nin künyesi:

Yazar: Mehmet Şahinbaş

Yayın Evi: Tuna yayıncılık

Basım Yeri: Ankara

Basım Tarihi: 2009

Ders kitaplarının etkili olması için bazı özelliklere sahip olması gerekir. Bunlardan biri ders kitapların, tek yazar yerine çok yazarlı, ressamı, editörlü bir ekip tarafından hazırlanmasıdır (Ceyhan ve Yiğit, 2003:22). Bu yönüyle baktığımızda Kitap 1'in çok yazarlı bir komisyon tarafından, Kitap 2'nin ise tek bir yazar tarafından hazırlandığı görülmektedir. Ders kitaplarında bir kitap yazma komisyonunda bulunması gereken editör, dil uzmanı, ölçme değerlendirme uzmanı, görsel tasarım, rehberlik uzmanı ve program geliştirme uzmanı yer almaktadır. Bunların yanında Kitap 1'de eğitim teknolojisi uzmanı da yer almaktadır. Bu

yönüyle baktığımızda Kitap 1'in Kitap 2'ye göre, daha geniş bir komisyon tarafından hazırlandığı için, bir ders kitabında bulunması gereken özellikleri taşıdığı söylenebilir.

DKAB ders kitabı yazabilmek için yazarların dini bilgilere sahip olmanın yanında yeni DKAB öğretim programının temel felsefesini de bilmeleri gerekir. Çünkü bu yeni program yeni ve farklı bir anlayışla hazırlanmıştır. Diğer taraftan hazırlanan DKAB ders kitaplarının yazım komisyonunda dil uzmanı, çocuk gelişim uzmanı, eğitim bilimcisi ve din eğitimi bilimcisi, din psikologu tarafından da incelenmiş olması ya da bunların komisyonda yer alması gerekir. Bunun için yazarların özgeçmişi ve akademik çalışmaları hakkında bilgi verecek 'yazarların özgeçmişi' olmalıdır (Tosun ve Doğan, 2001:26; Doğan ve Tosun, 2003:222). Araştırmamıza konu olan ders kitaplarında yazarların özgeçmişi hakkında bir bilgiye yer verilmemiştir. Bunun yanında ders kitaplarının kimin veya kimlerin incelediği ya da ders kitaplarına kimin veya kimlerin katkılarının olduğu hakkında da bir bilgiye yer verilmemiştir. Bu yönüyle ilgili ders kitapların, ders kitaplarında olması gereken yazarların özgeçmişine yer vermeleri açısından, eksik olduğu söylenebilir.

Ders kitapların, ders programı ile öğrenci arasında köprü vazifesi gördüğünü bunun için ilgili olduğu programa uygun olarak hazırlanması gerektiğine daha önce değinmiştik. Ders kitabını içerik açısından incelemesine geçmeden önce çalışmamızla ilgili olarak yeni DKAB öğretim programı genel hatlarıyla ele alacağız.

2. Yeni DKAB Programı

Yeni DKAB öğretim programında biyolojik, sosyal, kültürel ve ahlâki yönleriyle bir bütün olarak düşünülen insan, eğitimin hem öznesi hem de nesnesi olarak ele alınmıştır.

Yeni DKAB öğretim programı geliştirilirken çalışmamızla ilgili öne çıkan hususlar şunlardır (DKAB, 2006:10-11).

1. 'Gerekli ve yeterli bilgi' yaklaşımıyla hareket edilmiştir.
2. Öğrenci, bilgilerin doldurulacağı bir depo görülmeyip öğretmenin rehberliğinde bilginin inşacısı konumundadır. Bu bağlamda, bilgi ezberlenmeye değil, bilgi üretmeye dayalı eğitim yaklaşımı ve modelleri temel alınmıştır.
3. Her öğrenci özgün bir birey olarak kabul edilmiştir.
4. Öğrencilerin hayatlarına ışık tutularak gelecekte beklenen nitelikleri geliştirebilmeleri hedeflenmiştir.
5. Bilginin artması, kavramların anlaşılması, değerlerin oluşması ve becerilerin gelişimi sağlanarak öğrenmeyi, öğrenmenin gerçekleşmesi ön planda tutulmuştur.
6. Öğrenciler düşünmeye, soru sormaya ve görüş alışverişi yapmaya özendirilmiştir.

7. Öğrencilerin haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren bir birey olarak yetişmeleri önemsenmiştir.
8. Her öğrenciye ulaşabilmek için öğrenme-öğretme yöntem ve tekniklerindeki çeşitliliği dikkate alınmıştır.
9. Öğrencinin problem üzerinde yoğunlaşması ve öğrenme sürecinde etkinliklere katılmasının sağlanması amaçlanmıştır.
10. Öğrencinin din öğretiminde ana kaynaklar olan âyet (Kur'an) ve hadislere (Sünnet) erişebilmeleri ve bunları dini bilgi edinmede kendilerine merkez almaları gerektiği vurgulanmıştır.
11. Programda alternatif değerlendirme yöntem ve teknikleri dikkate alınmıştır.

Yeni DKAB öğretim programının yapısına baktığımızda öğretim programı genel amaçlar, öğrenme alanları, kazanımlar, etkinlik örnekleri ve açıklamalardan oluşmaktadır (DKAB, 2006:11).

Genel amaçlar başlığı altında 28 amaç ifade edilmiştir. Bu genel amaçlar bireysel, toplumsal, ahlâki, kültürel ve evrensel açıdan sınıflandırılmıştır.

Öğrenme alanı, *'aynı konunun ardışık eğitim basamaklarında genişletilerek verilmesini amaçlayan sınıf seviyelerine göre değişiklik ve aşamalık gösteren ilgili konuların bir arada verildiği bir yapıdır'* şeklinde tanımlanabilir (DKAB, 2006:13). Öğrenme alanları birbiri ile ilişkili beceri, tema, kavram ve değerlerin bir bütün olarak görülebildiği, öğrenmeyi organize eden yapılardır (Akdağ, 2009:18). Öğrenme alanları DKAB programında kavram, beceri ve değer boyutunun öğrenme fonksiyonunu işaret etmektedir. Yeni DKAB programında İnanç, İbadet, Hz. Muhammed, Kur'an ve Yorumu, Ahlâk, Din ve Kültür olmak üzere toplam altı öğrenme alanı vardır. DKAB öğretim programında öğrenme alanları belirlenirken aşağıda sıralanan özellikler göz önünde bulundurulmuştur (DKAB, 2006:13).

1. Öğrencinin ilgisini çekmesi, öğrencilerde merak ve araştırma isteği oluşturması,
2. Öğrencilerin yeni çalışmaları denemelerine ve kazanmalarına fırsat vermesi,
3. Kişisel niteliklerin kazanılmasına imkân sağlaması,
4. Çeşitli öğrenme yaklaşımlarına uygun olması,
5. Diğer disiplinlerle bütünleşebilmesi ve eğitim yoluyla ulaşabilecek kadar sınırlı olması,
6. Öğrenmede derinliği teşvik etmesidir.

Öğrenme alanları hem kendi içinde hem de diğer öğrenme alanlarıyla bir bütünlük içerisinde ele alınmış ve birbiriyle ilişkilendirilmiştir. Çalışmamızın ilerleyen bölümlerde her bir öğrenme alanı üzerinde durulacaktır.

Kazanım, program öğeleri olan kavram, beceri ve değer boyutunda öğrenciden beklenen tutum ve davranışlar olarak tanımlanabilir (DKAB, 2006:18). Öğrencilerin öğrenme alanlarındaki gelişmeleri, kazanımların elde edilmesine bağlıdır. Öğrencilerin bu kazanımları elde edebilmesi öğretim süreci içerisinde başta kendisi olma üzere öğretmen, okul, aile, çevre v.b'lerinin gösterdikleri performans ile doğrudan ilgilidir. *'Kazanımlar öğrencinin gelişim düzeyine ve öğrenme alanın özelliklerine göre 4. sınıftan 8. sınıfa kadar verilmiş olup kazanımların yazılımında bir mantık bütünlüğü de gözetilmiştir'* (DKAB, 2006:18). Öğretim programında sıralanan kazanımlar önemdeki önceliği göstermemektedir. Kazanımlar belirlenirken konu bütünlüğünün yanında kavram, değer ve becerilerin esas alındığı programda ifade edilmiştir. Programlarda kazanımların, öğrenciler tarafından gerçekleştirilebilecek etkinlikler aracılığıyla elde edilmesi söz konusu olduğu için programın en kritik ögesi öğrenme-öğretme etkinlikleridir. Programın türüne ve niteliğine göre uygun ölçme ve değerlendirme, yöntem ve tekniklerinin kullanılmasına imkân veren bir yaklaşım benimsendiği ifade edilmiştir (DKAB, 2006:18).

Etkinlikler başlığı altında, öğretim programının uygulanmasında öğretmenlere kolaylık sağlamak ve yol göstermesi için örnek etkinliklerin düzenlendiği ifade edilmiştir. Öğretmenler bu etkinlikleri olduğu gibi kullanabilecekleri gibi ekleme veya eksiltme de yapabilirler. Öğretmenler kendi etkinliklerini de yapabilirler. Bu etkinliklerin hangi kazanıma yönelik olduğuna ve içeriğine dikkat edilmeli, çevresel özelliklerle, öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçları da göz önünde bulundurularak hazırlanmalıdır. Öğretmenler tarafından hazırlanan etkinliklerin öğretim programının mantığına uygun olmalı yani öğrenci merkezli ve öğrencinin etkin bir rol üstlenmesinin sağlayacak şekilde düzenlenmelidir (DKAB, 2006:18). Bunun için ders kitaplarında yer verilen etkinliklerin ilgili konuya uygun olmasının yanı sıra öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçlarını göz önünde bulundurularak hazırlanmalıdır.

Öğretme-öğrenme etkinliklerinde, öğrencilerin birbiriyle ve öğretmenlerle karşılıklı iletişime ve etkileşime girmelerini, birbirlerine açık uçlu ve anlamlı sorular sormalarını, araştırma yapmalarını sağlayıcı etkinliklere yer verilmesi gerektiği ifade edilmiştir (DKAB, 2006:18).

Açıklamalar kısmında öğretmenlerin DKAB programını uygularken (öğrenme-öğretme sürecinde) nelere dikkat etmesi gerektiği konusu yer almaktadır. Açıklamalar kısmında öğretmenlerin aradıkları bilgilere çabuk ulaşabilmeleri için semboller kullanılmıştır.

DKAB dersi 5. sınıf öğretim programında diğer kademelerde olduğu gibi altı öğrenme alanı bulunmaktadır. Bu alanlar ve üniteler aşağıda yer almaktadır.

İnanç Öğrenme Alanı	: Allah İnancı
İbadet Öğrenme Alanı	: İbadet Konusunda Bilgilenelim
Hız. Muhammed Öğrenme Alanı	: Hız. Muhammed ve Aile Hayatı
Kur'an ve Yorumu Öğrenme Alanı	: Kur'an'da Kıssalar
Ahlâk Öğrenme Alanı	: Sevinç ve Üzüntülerimizi Paylaşalım
Din ve Kültür Öğrenme Alanı	: Vatanımızı ve Milletimizi Seviyoruz

Yeni DKAB programına uygun olarak hazırlanması gereken ders kitapları, bireylerin bireysel farklılıklarını göz önünde bulundurarak zengin etkinliklere dayalı olması gerekir. Etkinlikler öğrencinin fikir ve düşüncelerini dikkate alarak esnek bir yapıda olmalıdır. Etkinlikler öğrenme sürecinde öğrencinin aktif katılımını esas alacak şekilde düzenlenmelidir. Bunun yanında ders kitapları, 'takım çalışması yapabilen, kendi problemlerini çözebilen, araştırabilen, bilgi iletişim teknolojilerini rahatlıkla kullanabilen, eleştirel düşünen, olaylara çoklu bakış açısıyla yaklaşabilen, etkili karar verebilen, projeler üretebilen, girişimci' ve 'yaşam boyu öğrenmeyi sürekli öğrenme bilinci haline getiren, ekonomik anlamda bilinçli tüketimi yaşam haline getiren, ailesine ve topluma yararlı bireyleri' yetiştirmeye katkıda bulunacak şekilde düzenlenmelidir.

Bir öğrenme alanı kendi içinde bütün ve anlamlı olan alan bilgi gruplarına ayrılıp bu gruplarda birinin öğrenilmesi diğerini kolaylaştıracak ya da mümkün kılacak şekilde sıralanmalıdır. Diğer bir deyişle öğrenme alanı içindeki konular aşamalı bir şekilde örgütlenmelidir. Böylece öğrenci, bir bütünü öğrendikten sonra diğerine geçeceğinden öğrencinin öğrenmesi kontrol altına alınabilir ve öğrenme düzeyi yükselebilir. Aşamalılık ilişkisi olmayan derslerde de kapsam, mantıklı bir bütünlük oluşturacak, öğrenmeyi kolaylaştıracak biçimde örgütlenmelidir (Senemoğlu, 2009:385).

Yukarıda verilen ilkeler çerçevesinde ders kitaplarına baktığımızda DKAB ders kitaplarında yer alan konular birbirlerinin öğrenmelerini kolaylaştıracak şekilde yerleştirildiği görülmektedir. Örneğin ilk öğrenme alanı olan İnanç öğrenme alanında İslam inancının temeli olan imanın şartları öğretilmektedir. İbadet öğrenme alanında iman gereği olan ibadetleri konu edinirken; Hız. Muhammed öğrenme alanında da ibadetleri yaparken bizler için model olan Hız. Muhammed model olarak öğretilmektedir. Hız. Muhammed (s.a.v.)'in en büyük mucizesi olan Kur'an, Kur'an ve Yorumu öğrenme alanında öğretilirken, Ahlâk öğrenme alanında Kur'an'ın en büyük amaçlarından biri olan 'ahlâki bireyler yetiştirmek'e uygun olarak ahlâk ilkeleri öğretilmektedir. Bunların tümüyle yoğrulmuş olan kültürümüz Din ve Kültür öğrenme alanında öğretilmektedir.

Aşamalılık ilişkisi olmayan DKAB dersindeki öğrenme alanlarına baktığımızda kendi içlerinde kapsamlı, mantıklı bir bütünlük oluşturacak, öğrenmeyi kolaylaştıracak biçimde öğrenme alanlarının örgütlendiği görülmektedir.

3. Ders Kitaplarının Gagne'nin Öğretim İlkeleri Açısından Değerlendirilmesi

Bilgi işleme modeline göre öğrenme içsel sürecin ürünü olarak meydana gelmektedir. Bu süreçler ardışık değişmez nitelikte değildir. Bu süreçler aynı anda ya da paralel bir şekilde meydana gelebilir. Bu nedenle Gagne'ye göre, öğrenmeyi oluşturan bu içsel süreçler sırası değişebilir (Senemoğlu, 2009:485).

Ders kitaplarına baktığımızda, Gagne'nin öğretim ilkeleri açısından, her bir adımı konu içerisinde dağıldığı görülmektedir. Bir soru hedeften haberdar etme, dikkat çekme ve önbilgilerle ilişkilendirme özelliklerine sahip olabilmektedir.

DKAB ders programa uygun olarak sıralanmış altı öğrenme alanı vardır. Ders kitaplarında ilk öğrenme alanı 'İnanç Öğrenme Alanı'dır.

3. 1. İnanç Öğrenme Alanı (Allah İnancı)

İslam dini inancına göre kâinatı yaratan, idare eden, kendisine ibadet edilen tek ve en yüce varlık Allah'tır. Allah'a iman, iman esaslarının birincisi ve temelidir. Bütün inanç ve esaslar Allah'ın varlığı ve birliği esasına dayandığından İslam dininde Allah'ın varlığı ve birliği en önemli esas olmuştur. Bundandır ki bir kişinin Müslüman olmasının ilk ve vazgeçilmez şartı, Allah'ı bilmek, tanımak, kalbiyle tasdik edip, diliyle de O'na iman ettiğini söylemektir (Bardakoğlu, 2004:82).

İnanç sisteminin, önemli özelliklerden biri de insanları kötülükten uzaklaştırıp, iyiliğe yönelten en büyük etken olmasıdır (Ay, 2010:133).

İslam dininde bu kadar önemli olan Allah inancı, yeni DKAB programında 5. sınıfta inanç öğrenme alanında yer almaktadır. Ders kitaplarında da inanç öğrenme alanından Allah inancı ünitesi/öğrenme alanı yer almaktadır.

Ders kitapların özelliklerinden biri de programı yansımasıdır. Bunun için 'Allah İnancı'nın programdaki yeri hakkında kısaca bilgi vereceğiz.

Programa baktığımızda Allah inancı öğrenme alanı 5. sınıf ders programının %22'sini içermektedir. Bu öğrenme alanı için önerilen süre 13 ders saatidir. Allah inancı öğrenme alanında 9 kazanım vardır (DKAB, 2006:28). Bunlar aşağıdaki kazanımlardır (DKAB, 2006:41).

1. İnsanın akıllı ve inanan bir varlık olduğunun farkında olur.
2. Evrendeki düzenden hareketle yaratıcının varlığını kavrar.
3. Allah'ın bizi ve her şeyi yarattığını farkında olur.
4. Allah'ın eşi ve benzeri olmadığını kavrar.
5. Allah'ın her şeyi işittiği, bildiği, gördüğü ve her an bizimle beraber olduğunun bilincine varır.
6. Allah'ın her şeye gücünün yettiğine evrenden örnekler verir.
7. Çalışmanın Allah tarafından karşılıksız bırakılmayacağı bilinci ile iyi işler yapmaya istekli olur.
8. Allah inancının hayatımızdaki yerini ve önemini fark eder.
9. İhlâs suresini ezbere okur ve anlamını söyler.

Ders kitaplarının içeriği, programın hedefleri doğrultusunda belirlenmiş olan kazanımlara ulaşmak için bir araçtır. Bunun için ders kitapları, kazanımlara uygun şekilde hazırlanmalı ve onunla tutarlı olmalıdır.

Ders kitaplarına baktığımızda aşağıdaki konu başlıklarına yer verilmiştir.

1. İnsan Akıllı ve İnanan bir Varlıktır
2. Evrende bir Düzen Vardır
3. Allah Vardır ve Birdir
4. Her Şeyi Yaratan Allah'tır
5. Allah'ın Eşi ve Benzeri Yoktur
6. Allah Her Şeyi İşitir, Bilir ve Görür
7. Allah'ın Her Şeye Gücü Yeter
8. Allah Bizimle Beraberdir
9. Çalışırım, Allah'ın Yardımına Güvenirim ve Başarıyorum
10. İhlâs Suresi ve Anlamı

Ders kitaplarında konu başlıklarının içerikle tutarlı olduğu görülmektedir. İçeriğin kazanımlara ulaşmak için yeterli olduğu söylenebilir. Ancak bazı konularda konuların bir yönünün ön planda tutulduğu görülmektedir. Kitap 1'de 'Allah Bizimle Beraberdir' konusunda 'Allah her zaman bizimle beraberdir' bilgisine yer verilmektedir. Konunun ilerleyen bölümlerde zor durumdayken bizimle beraber olduğu vurgulanmaktadır. Öğrencilerin bu bilgiyi kazanabilmeleri için diğer durumlara da örneklerin verilmesi gerekirdi. Bu da ders kitaplarında olması gereken amaca yönelik ilkesine uygun olurdu.

Kitap 2’de ise aynı konuyla ilgili olarak ‘Allah her zaman bizimle beraberdir’ bilgisine yer verilmektedir. Ancak konu içerisinde yer alması gereken gerçek hayattaki örneklere yer verilmediği görülmektedir. Öğrencilerin günlük hayatta karşılaşabilecekleri örneklere yer verilebilirdi. Örneğin sınava çalışan bir öğrencinin Allah’ın yanında olacağı vb. örneklerle konu zenginleştirilebilirdi. Böylece hayata yakınlık ilkesine uyulmuş olunurdu.

Gagne’nin öğretim ilkeleri açısından ders kitaplarını incelemeye geçmeden önce eğitim sürecinde ders kitaplarında bulunması gereken niteliklere değineceğiz.

Tertemiz’e (2004:48-52) göre, ders kitaplarında bulunması gereken nitelikler şöyle sıralanabilir:

1. Ders kitaplarında yer alan etkinlikler farklı öğrenme tarzları olan çocuklara göre olmalı.
2. Öğrenme etkinlikleri sürekli ve tekrarlanabilir olmalı, öğrenme etkinlikleri diğer derslerle ilişkili olmalı.
3. Öğrenme etkinlikleri bütünlük taşımalı.
4. Öğrenme etkinlikleri birden fazla davranışı gerçekleştirebilir olmalı.
5. Ünite ve konular bilimsel düşünmeyi sağlayacak şekilde olmalı.
6. Öğrenmeyi kolaylaştırıcı örnekler olmalı.
7. Metinler açıklayıcı resim, grafik ve şemalarla desteklenmeli.
8. Gereksiz, önemsiz, amaçsız, metne uygun olmayan yüzeysel ve önyargılı bilgiler olmamalı.
9. Teknolojiden yararlanma özendirilmeli.
10. Aile katılımına olanak verecek etkinlikler olmalıdır.

Yukarıdaki ilkeleri (özellikle etkinlikleri değerlendirirken) ve Gagne’nin öğretim ilkelerine göre ders kitaplarını içerik açısından inceleyeceğiz.

Bundan sonraki bölümlerde incelemeye Kitap 1 ile başlayıp Kitap 2 ile devam edeceğiz. Daha sonra ders kitapları karşılaştırılarak kendi görüşlerimizi açıklayacağız.

3. 1. 1. Dikkat Çekme

Öğrenci öğrenme-öğretme sürecinde birçok uyarıcıyla karşı karşıya kalmaktadır. Öğrencinin duyuşsal kaydına gelen bu uyarıcıların tümünü bilme olanağı yoktur. Bunun için öğrencinin dikkat ve seçici algı süreçleri harekete geçirilerek onun duyuşsal kaydına gelen bilgilerin kısa süreli belleğe geçirilmesi sağlanır. Öğrencinin dikkati öğretilecek materyale çekilerek konunun farkına varılması istenir.

Kitap 1'e baktığımızda öğrencilerin derse dikkatini çekmek için ağırlık olarak sorulara yer verildiği görmekteyiz. Örneğin '*İnsan Akıllı ve İnanan bir Varlıktır*' konusunda, '*İnsanı diğer varlıklardan ayıran özellikler nelerdir?*' (Akgül v.d, 2007:13) sorusuna yer verilerek öğrencilerin konuya dikkati çekilmek istenmiştir. Soru, öğrencilerin kendilerine ve kendileri dışındaki varlıklara dikkat çekmesi açısından konunun içeriğiyle uygunluk taşımaktadır. Bunun yanında soru öğrencilerin önbilgilerini harekete geçirme açısından da uygun bir sorudur.

Kitap 2'yi incelediğimizde '*İnsan Akıllı ve İnanan bir Varlıktır*' konusunda öğrencilerin dikkatini çekmek için soruların yanında resimlere de yer verildiği görülmektedir. Öğrencilerin gözlemlerine dayanarak cevaplandırabileceği '*Akıl sağlığı yerinde olmayan bir insanın ne gibi zorluklar yaşayabileceğini düşündünüz mü?*' (Şahinbaş, 2009:10) sorusuyla başlayarak öğrencilerin Allah'ın kendilerine vermiş olduğu 'akıl' ne kadar güzel bir nimet ve ayrıcalık olduğunun farkına varılmasına yöneliktir. Bundan sonraki '*Akıl sağlığı yerinde bir insan olmanın ne kadar büyük bir nimet olduğunun farkında mısınız?*' sorusuyla da öğrencilerin duygularına hitap edilmekte ve duyuşsal olarak öğrencileri derse hazırlamaktadır. Bu iki soruyla öğrenciler hem duyuşsal hem de bilişsel yönüyle derse karşı güdülenmek istendiği görülmektedir. Yukarıdaki iki sorunun yanında, öğrencileri diğer varlıklardan ayıran özelliklerin neler olduğuna yönelik soru yöneltilerek, öğrencilerin insanı diğer varlıklardan ayıran özelliklerin farkına varılması istenmiştir.

Öğrencilerin derse dikkatini çekmek için şiirlere yer verildiğini söylemiştik. Kitap 1'de, '*Her Şeyi Yaratan Allah'tır*' konusunda öğrencilerin dikkatini çekmek için aşağıdaki şiire yer verilmiştir (Akgül v.d, 2007:22).

SEN YARATTIN

Baharları, yazları,

Güneşi, yıldızları,

Hakka tapan bizleri!

Sen yarattın Allah'im!

Bahçemizdeki gülleri,

Öten bülbülleri,

Dua eden dilleri,

Sen yarattın Allah'im!

Şiir; insanları, insanların organlarının, öğrencilerin çevresinde meydana gelen doğa olaylarının, canlılar ve bitkilerin Allah tarafından yaratıldığını konu edinmektedir. Yukarıdaki şiirle ilgili olarak öğrencilere *'Aşağıdaki (yukarıdaki) şiire göre Allah neleri ve kimleri yaratmıştır?'* (Akgül v.d, 2007:22) sorusu yöneltilerek öğrencilerin dikkati konuya çekilmek istenmiştir.

Bu gelişim çağındaki öğrencilerin şiir okumayı çok sevdiği bilinmektedir. Kitap 1'de, öğrencilerin bu ilgilerinden yararlanılarak dikkatleri konuya şiirle çekilmiştir. Bunun yanında öğrencilere yönlendirilen soru, öğrenciler tarafından kolaylıkla cevaplandırılacak bir sorudur. Bu da öğrencilerin konuya olan ilgilerini hem artırır hem de soruyu cevaplandırabileceği için öğrencilerin akademik özgüvenlerini geliştirir. Akademik özgüveni gelişmiş olan öğrenciler olmayanlara oranla daha başarılı olduğu düşünüldüğünde öğrenciyi konuya karşı cesaretlendirir ve onun başarılı olmasını sağlar (Akyürek, 2004:139).

Yeni DKAB programının ulaştırılması beklenen becerilerden bir tanesi de *'Kur'an-ı Kerim mealini kullanma becerisi'*dir (DKAB, 2006:20). Buna uygun olarak öğrencilerin derse dikkatini çekmek için âyetlerden yararlanılmıştır. Öğrenciler hem âyeti okuyacaklar hem de âyetle ilgili sorulan soru veya sorularla derse dikkatleri çekilecektir.

Kitap 1'e baktığımızda *'Allah bizimle beraberdir konusunda', 'Allah'a karşı sorumluluğunuzun bilincinde olun ve Allah'ın kendisine karşı sorumluluk bilinci taşıyanların yanında olduğunu bilin...'* (Bakara suresi 194.) âyetine yer verildiği görülmektedir. Âyet ile ilgili olarak *'Âyete göre Allah kimlerin yanında yer alır?'* (Akgül v.d, 2007:31). sorusu yöneltilerek öğrencileri hem âyet üzerinde düşündürmeye hem de konuya dikkati çekilmek istenmiştir. Soru konuyla ilgilidir. Fakat öğrencileri yeteri kadar düşünmeye sevk etmediği diğer bir deyiş ile üst düzey bilişsel davranışlarını harekete geçirmediği için eksik olduğu söylenebilir. Bunun yerine soru *'Allah'ın bizimle beraber olması için ne/neler yapmalıyız?'* şeklinde sorulabilirdi. Bu şekilde soru, hem bir üst davranışı yoklar hem de öğrenciyle konuşuyormuş gibi olduğu için öğrencinin öğrendiklerini davranışlarına yansıtması yönünde daha etkili olurdu.

Kitap 1'de, Allah'ın eşi ve benzeri yoktur konusunda bir tabloya yer verildiği görülmektedir. Tabloya baktığımızda Allah'ın belirli özelliklerine yer verilmektedir (Akgül v.d, 2007:24).

	<i>eşi</i>	<i>Y</i>
	<i>benzeri</i>	<i>O</i>
<i>Allah'ın</i>	<i>dengi</i>	<i>K</i>
	<i>ortağı</i>	<i>T</i>
		<i>U</i>
	<i>ilâh</i>	<i>R</i>
<i>Allah'tan başka</i>	<i>yaratıcı</i>	
	<i>ibadet (kulluk) edilecek</i>	

Duyusal kayda gelen belli uyarıcılara dikkat unsuru devreye girdiği zaman algılama süreci başlar. İşleyen belleğe (kısa süreli bellek) giren bilgi, duyusal kayda gelen çevresel uyarıcılardan, öğrenenin sadece algılayabildiği bilgilerdir. Öğrenen çevreden gelen uyarıcılar parça halinde değil; tam, doğru ve bütünler halinde algılanma eğilimindedir.

Yukarıdaki tabloyu incelediğimizde, tablonun konunun vermek istediği mesajı bir bütün olarak verilmesi, öğrencinin mesajı tam olarak algılaması açısından uygundur. Ancak, öğrencilerin derse dikkatini çekmeleri ve önbilgilerini harekete geçirmek için bir soruya da yer verilebilirdi.

‘Çalışırım, Allah’ın Yardımına Güvenirim ve Başarıyorum’ konusunda ‘*Çalışmadan başarılı olunabilir mi?*’ (Akgül v.d, 2007:32) sorusuna yer verilerek konuya başlanmıştır. Soru konuya uygun olmasına rağmen öğrencilerin önbilgilerini harekete geçirmek açısından eksiktir.

Öğrencilerin önbilgilerini harekete geçirmek ve konuya karşı dikkatini çekmek açısından yer verilen bu soruların öğrencilerin kendi davranışlarını ifade edebilecek tarzda olması gerekir. Ayrıca soru, öğrencinin üst düzey bilgilerini harekete geçirecek şekilde olmalıdır. Soru ‘Başarılı olmak için ne/neler yapmalıyız?’ şeklinde olabilirdi.

Kitap 2, ‘Evrende Bir Düzen Vardır’ konusunda öğrencilerin dikkatini çekmek için ‘**O ki birbiri ile ahenktar yedi göğü yaratmıştır. Rahman olan Allah’ın yaratılışında hiçbir uygunsuzluk göremezsin Gözünü çevir de bir bak, bir bozukluk görebiliyor musun? Sonra gözünü tekrar tekrar çevir bir bak; göz (aradığı bozukluğu bulmaktan) âciz ve bitkin hâlde sana dönecektir.**’ (Mülk suresi, 3,4) (Şahinbaş, 2009:12) âyetine yer verildiği görülmektedir. Âyet konuyla ilgili olması bakımından uygundur. Ancak âyetin mealinde kullanılan ‘ahenktar’ kelimenin yerine ‘uyumlu’ kelimesi tercih edilebilirdi.

Âyetin hem anlaşılması hem de öğrencilerin konuya dikkatini çekebilmek için âyetle ilgili olarak iki soruya yer verilmiştir. ‘*Yukarıdaki âyetlerin vermek istediği mesaj nedir?*’

(Şahinbaş, 2009:12) sorusuyla öğrencileri âyetin vermek istediği mesajı veya mesajları bulmaları istenerek evrendeki her şeyin düzen içerisinde olduğuna dikkat çekilmiştir. Soruda öğrencilerin düşüncelerini sınırlandırmamak için ‘mesaj’ yerine ‘mesajlar’ tercih edilmeliydi. ‘*Evrendeki düzenin kendiliğinden var olması mümkün müdür?*’ (Şahinbaş, 2009:12) sorusuyla da, öğrencilerin âyetin temel olarak vermek istediği evrendeki düzenin Allah tarafından sağlandığına dikkat çekilmek istenmiştir. Ayrıca soru ile öğrencilerin önbilgilerini harekete geçirerek onları konuya hazırladığı için sorunun uygun olduğu söylenebilir.

Aynı konuyla ilgili olarak Nasrettin Hoca’nın ‘Halim Ne Olurdu?’ (Şahinbaş, 2009:12) fıkrasıyla öğrencilerin dikkatini konuya çekilmek istenmiştir. Fıkra hayatın içersinden olduğundan dolayı onların dikkatini çeker ve onları motive eder. Konunun daha iyi anlaşılması için fıkra ile ilgili öğrencilere sorular yöneltilmiştir.

Kitap 2, ‘Her Şeyi Yaratın Allah’tır’ konusunda öğrencileri konuya karşı dikkatini çekmek amacıyla ‘*Bir maymunun anlamlı bir eser yazabilmesi mümkün müdür? Maymun, düzenli bir tek cümleyi bile rastgele de olsa yazabilir mi? Tesadüfen tek bir cümle bile yazılmazken koskoca evren tesadüfen meydana gelebilir mi?*’ (Şahinbaş, 2009:18) paragrafına yer verilmiştir. Daha sonra paragrafın içeriğinde verilen soruların cevaplarını ‘*Tartışınız*’ (Şahinbaş, 2009:18) sorusu ile hem öğrencilerin dikkatini konuya çekmek hem de soruyla öğrencilerin üst düzey zihinsel süreçlerini harekete geçirmek amaçlandığı görülmektedir.

Ders kitaplarında öğrencilerin dikkatini konuya çekmenin yanında yanlış öğrenmeleri engelleyecek şekilde düzenlenmelidir. Yukarıdaki paragrafa baktığımızda öğrencilere ‘Her şeyin Allah tarafından yaratıldığı’ bilgisini kazandırmak için ‘maymun’dan yola çıkıldığı görülmektedir. Paragrafın içeriğinde ‘maymun’un kullanılması insana fiziksel olarak benzemenin yanı sıra ileride öğrencide muhtemel oluşabilecek yanlış bilgileri/inançları konusunda önlemeye yöneliktir. Bu da öğretim ilkelerinden biri olan ekonomiklik ilkesine uygundur. Öğrencilerin yakından bildiği örnek olması yakından uzağa, öğrencilerin bildikleri bir konudan hareket etmesi bilinenden bilinmeyene, soyut konunun somutlaşmasına yönelik olduğu somuttan soyuta öğretim ilkelerine uygun olduğu görülmektedir. Hem paragraf hem de paragraf ile ilgili olarak yöneltilen soru, öğrencilerin dikkatini çekmek için yeterli olduğu kanaatindeyiz.

Ders kitabı yazarı, konunun öneminden dolayı, yukarıdaki paragraf ile yetinmemiş ayrıca ders kitabında bir şiire yer vermiştir (Şahinbaş, 2009:18). Şiire baktığımızda şiir, Allah’ın yaratmış olduğu insanı ve organları, doğadaki güneşi, ayı, kuşları v.b konu edinmiştir. Konuyla ilgili olarak öğrencilerin çevrelerini gözlemleyerek şiir yazmaları

istenmiştir. Öğrenciler konuyla ilgili olarak şiir yazdıklarında birden çok duyu organları öğrenme sürecine katılır, bu da öğrenmeyi daha da kalıcı hale getirir.

‘Çalışırım, Allah’ın Yardımına Güvenirim ve Başarıyorum’ konusunda öğrencilerin dikkatini çekmek için Mehmet Akif ERSOY’un aşağıdaki mısrasına yer verilmiştir (Şahinbaş, 2009:28).

*‘Kim kazanmazsa bu dünyada bir ekmek parası,
Dostunun yüz karası, düşmanın maskarası.’*

Yukarıdaki mısra konuyla ilgili olması bakımından yerindedir. Ancak öğrencinin mısrayı anlayabilmesi için ‘maskara’ kelimesinin anlamını bilmesi gerekir. Bunun için açıklayıcı bir bilgiye gerek olduğu kanaatindeyiz. Çocukların bu kelimenin anlamını sordukları tarafımızdan gözlemlenmiştir.

Aynı konuyla ilgili olarak ‘Çiftçinin Öğüdü’ şiirine de yer verilmiştir. Şiir (Şahinbaş, 2009:28) konuyla ilgili olup öğrenciler tarafından kolaylıkla anlaşılabilir bir dille yazılmıştır. Şiirin anlaşılması için onunla ilgili olarak sorulara yer verilmiştir. Sorular öğrencilerin üst düzey bilişsel davranışlarını yoklamaya yönelik olduğu için öğrencileri konuya hazırlamak açısından yeterli olduğu söylenebilir.

Sonuç olarak, öğrencilerin dikkatini konuya çekmek açısından baktığımızda kitap 2’nin Kitap1’den daha başarılı olduğu söylenebilir. Nitekim Kitap 2, Kitap 1 göre daha çok resim kullanmış ve öğrencilerin farklı öğrenme şekilleri olabileceğini göz önünde bulundurarak farklı soru stillerine yer vermiştir.

Öğrenci öğretilecek konuya karşı ihtiyaç duyurulursa, öğrenci bu ihtiyacını doyuruncaya kadar öğrenme çabasını sürdürecektir (Senemoğlu, 2009:127). Bu nedenle ders kitaplarında öğrencinin öğrenmeye karşı ihtiyaç duymasını sağlamak gerekir. Bunun için ders kitaplarında öğrencinin dikkatini çekmek için öğretilen konuların sonunda ulaşacakları kazanımları nerelerde kullanacakları konusunda bilgilendirerek, ihtiyaç haline getirilmesi gerekir. Bir başka deyişle öğrencin konu sonundaki kazanımları konusunda farkına varılması sağlanır. Bu açıdan baktığımızda ders kitaplarında öğrencinin eksiklerinin farkına varması ya da konuyu bir ihtiyaç haline dönüştürmesine yönü ile ilgili sorulara yer verilmediği görülmektedir.

‘Bilgi değerlidir ve önemlidir ama onun değeri ve önemi muhatabımızın ilgi ihtiyaç ile örtüştüğünde ortaya çıkıyor ancak’ (Selçuk, 2001:42). *‘Daha önce önemli olan bazı konular bugün öğrenci yaşantıları açısından o kadar önemli olmayabilir. Yine eskiden çok önemli olmayan konular bugün önem kazanmış olabilir. Bu nedenle öğretme-öğrenme sürecinde aktarılan içeriğin öğrenci yaşantıları ile ilişkilendirilmesi gerekir’* (Doğan, 2001:59). Ders

kitaplarında yer alan bilgiler öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılayacak ya da öğrenmeyi onlar için ihtiyaç haline getirecek şekilde sunulmalıdır.

Öğrencileri öğrenmeye karşı güdüleyen en önemli duygularından biri de merak duygusudur. Öğrencilerin merak duygusu harekete geçirilerek onları öğrenmeye karşı daha çok güdüleyebiliriz (Akyürek, 2004:139; Senemoğlu, 2009:465). Ders kitaplarında öğrenmeyi ihtiyaç haline getirecek ya da öğrencilerin merak duygusunu harekete geçirecek sorulara veya etkinliklere yer verilmemiştir. Hâlbuki bu yaşlardaki öğrencilerin en çok soru sordukları ve ihtiyaç duyduğu konu Allah ile ilgilidir (Şen, 1997:42).

Öğrencinin merak duygularını uyandırarak öğrenciyi derse daha çok güdüler. Bunun için ders kitaplarında öğrencinin ‘Ben bu konunun sonunda neler öğreneceğim?’ sorusuna cevap vermek için konunun başında ulaşılmaması gereken kazanımlara yer verilmesi gerekir.

3. 1. 2. Öğrenciyi Dersin Hedeflerinden Haberdar Etme

Derste ulaşılabilecek kazanımların dersin başında öğrencilere duyurulması, öğrencilerin konuya zihinsel hazırlığı açısından önemlidir. Öğrenciler dersin işlenişi esnasında kendilerine sunulan her bilgi birikimini daha kolay anlamlandırarak, organize edecek ve doğru bir şekilde kodlayarak zihne yerleştirecektir. Aynı dersteki öğretme durumu ve ilerlemesi hakkında daha bilinçli olacak öğrenme sürecini kontrol edebilecektir. Bunun için ders kitaplarında, öğrenme alanı sonunda ulaşmaları gereken kazanımlara yer verilmesi gerekir.

Öğrencinin öğreneceklerinden önceden haberdar olması, öğrencinin dikkatini öğrenilen konuya çeker, öğrenciyi öğretme sürecinde seçici davranmasını sağlar. Bunlara ulaşmak için hangi yöntem ve stratejileri kullanacağını bulması için öğrenciyi yardımcı olur. Öğrenciyi dersin hedeflerinden haberdar etme açısından baktığımızda, ders kitaplarında öğrencilerin öğrenme alanının sonunda neleri öğrenmeleri gerektiği konusunda her hangi bir bilgiye yer verilmemiştir.

3. 1. 3. Önbilgilerin Hatırlatılması

Öğrencilerin yeni öğreneceği konu ile ilgili sahip olduğu önbilgiler öğrenme hızını etkiler. Yeni öğreneceği konuyla ilgili önbilgiler yeterli ise öğrenme kolay ve anlamlı olur. Önbilgiler sınırlıysa yeni öğrenme zorlaşır ve sınırlı kalır.(Senemoğlu, 2009:383).

Önbilgiler, yeni bilginin kolayca kazanılmasında, özümsemesinde ve anlamlandırılmasında etkili olduğu gibi, yeni bilginin nasıl kazanılacağına yol göstermede de etkili olur (Senemoğlu, 2009:383). DKAB dersinde gerekli önbilgilere sahip olan bir öğrenci öğrenme alanı sonunda elde edeceği kazanımları nasıl kazanabileceğine ilişkin yürütücü biliş

bilgisini ya da zihinsel becerilerini de geliştirir. Çünkü önceki öğrenme yaşantılarına dayalı olarak hangi durumda hangi öğrenme stratejisinin uygun olduğuna ilişkin yürütücü biliş şemasını oluşturmuştur. Yeni öğrenme durumunda yürütücü biliş şemasını harekete geçirerek hangi öğrenme stratejisini işe koşarsa daha etkili öğrenebileceğine karar verebilir.

Bilgiyi işleme kuramına göre öğrencilerin önbilgileri, yeni öğrenmeler için hazırlayıcı ya da onları olanaklı kılıcıdır (Senemoğlu, 2009:285). Bu nedenle ders kitaplarının, öğrenciye yeni bir bilgi sunarken, yeni bilgiyi içine yerleştireceği, ilişkilendireceği önceki bilgilerle ilgili şemalarını harekete geçirmesi gerekir. Bu amaçla, öğretme-öğrenme ortamında yeni bilgi ile önbilgilerin hatırlanması, kullanıma hazır hale getirilmesi sağlanır. Bu açıdan ders kitaplarına baktığımızda, ders kitaplarında, sorular, şiir, âyet ve tablolara yer verilerek öğrencilerin önbilgileri yani şemaları harekete geçirilmiştir. Bunlara yukarıda konuya dikkat çekilmek istenilen yer verilen âyet, hadis, şiir, sorular v.b örnek verilebilir.

Ders kitaplarında öğrencinin dikkati çekilip, önbilgileri harekete geçirildikten sonra yani öğrenciyi öğrenmeye hazırladıktan sonra konu içeriğinin sunulmasına geçilir.

3. 1. 4. İçeriğin Sunulması

İçerik açısından ders kitaplarını incelerken öğretim ilkeleri açısından da değerlendireceğiz.

Kavramlar bilginin öğrenilmesi ve yeniden üretilmesinde aracı olan bilgi formlarıdır. Kavramlar, dünyayı anlamlandırma ve ilkeler geliştirmede etkilidir. Kavramlar öğretmenle öğrenci arasında sağlıklı iletişimin kurulmasını, verilen mesajın doğru anlaşılmasını sağladığı için eğitim, çoğu zaman kavranmaların öğrenilmesi ile ilgilidir (Akyürek, 2004:22).

Gagne'ye göre öğrenmenin kalıcı olabilmesi ve sonraki öğrenmelerin öğrenilebilmesi için kavram öğrenimi önemli bir yer tutar. Yeni öğrenilen kavramlar bir şema olarak uzun süreli bellekte kaydedilebilir. Önceki şemalarla birleştirilerek yeni bir şema oluşturulabilir. Bu oluşturulan şemalar gerektiği zaman geri çağrılır ve öğrenmede tekrar kullanılır (Gagne, 1975:39-40). Kavram öğrenme diğer bütün öğrenmeleri etkilediği için Gagne tarafından geliştirilen öğretim etkinlikleri ilkelerinde önemli bir yer tutar.

Yeni DKAB programında öğrenci merkezli öğrenme temel alan yapılandırmacı yaklaşımı esas alınmıştır (DKAB, 2006:8). Yapılandırmacı yaklaşıma uygun olarak yeni program da kavramsal bir yaklaşımı da izlenmiştir. Kavramsal yaklaşımda DKAB dersindeki kavramların ve ilişkilerin vurgulanması kastedilmektedir. *'Programın odağında kavram ve kavram ilişkilerinin oluşturduğu öğrenme alanları bulunmaktadır. Kavramsal yaklaşım, din ve ahlâkla ilgili bilgilerin kavramsal temellerinin oluşturmasına daha çok zaman ayırmayı ve*

böylece kavramsal ve işlemsel bilgiler arasında ilişkiler kurmayı gerektirmektedir. Benimsenen kavramsal yaklaşımla, öğrencilerin somut deneyimlerinden, sezgilerinden dinî ve ahlâki anlamlar oluşturmalarına ve soyutlama yapabilmelerine yardımcı olmak amaçlanmıştır. Bu yaklaşımla dinî ve ahlâki kavramların geliştirilmesinin yanı sıra, bazı önemli becerilerin (problem çözme, iletişim kurma, akıl yürütme v.b) geliştirilmesi de hedeflenmiştir. Öğrenciler DKAB dersinde dinî kavramları yorumlamayı ve düşüncelerini paylaşmayı, açıklamayı ve savunmayı, din ve ahlâki hem kendi içinde hem de başka alanlarla ilişkilendirmeyi öğrenirler. Dolayısıyla sağlam dinî ve ahlâki kavramlar oluştururlar' (DKAB, 2006:9). Oluşturulan bu sağlam kavramlar öğrencilerin din dilinin gelişmesini sağlar. Ayrıca öğrencinin günlük hayatta karşılaşacağı dinî olayları veya davranışları doğru ve sağlıklı bir şekilde yorumlamasına da katkıda bulunur. Bunun yanında okuyacağı dinî eserleri anlamasına da katkıda bulunması beklenir.

Bu yönüyle ders kitaplarına baktığımızda bu öğrenme alanında aşağıdaki kavramları öğretmeleri beklenir (DKAB, 2006:21).

- Allah
- Akıl
- Basar
- Tevhit
- Evren
- İhlâs
- İnanç
- İrade
- Kudret
- Müslüman
- Rahmet
- Semi'
- Tekvin
- Varlık
- Yaratan

Yukarıdaki kavramların öğretimine baktığımızda en önemli kavram 'Allah' kavramının öğretimidir. Öğrencilerde oluşturulacak olan 'Allah' şeması DKAB dersindeki diğer öğrenmeleri etkilediği gibi onların bütün yaşamını da etkileyecektir (Ayhan v.d,

2004:691). Buradaki amaç nasıl bir yaratıcıya inanıyoruz sorusuna cevap vermektir. Ders kitaplarında, bilinenden bilinmeyene öğretim ilkesine uygun olarak öğrencilerde sağlam bir şema oluşturmak için doğrudan yaratıcı gösterilemediğinden O'nu, eserlerinden yola çıkarak tanıtmaya yöntemi izlenmiştir.

Bu açıdan ders kitaplarına baktığımızda öğrencilerde 'Allah' şemasını oluşturmak için öğrencinin gözlemediği doğa olaylarından yararlandığı görülmektedir. Ders kitaplarında verilen örnekler öğrencinin günlük hayatta kolaylıkla gözlemleyebileceği gibi, diğer derslerde öğrendiği doğa olayları da örnek verildiği görülmektedir. Bu yönüyle ders kitapları somuttan soyuta ilkesine uymuştur. Ayrıca ders kitaplarında verilen örneklerin öğrencinin çevresinden başlayıp uzağa gitmeleri açısından yakından uzağa öğretim ilkesine uygun olduğu da söylenebilir.

Ders kitabında içeriği sunumunda önce öğrenciye istediği genel bilgiler verilmektedir. Bundan sonra da konu daha da genişletilerek bir sonuca varıldığı görülmektedir. Bu yönüyle ders kitaplarına baktığımızda öğretim türü olarak benimsenen yöntemin tümdengelimci bir yöntem olduğu söylenebilir. Bu yönteme göre önce bütün verilir, daha sonra konu parçalara veya kısımlara ayrılır.

Ders kitaplarında sunulan konunun öğrenciler tarafından anlaşılması için öğretilen bilgilerin öğrenciler tarafından anlamlandırılması gerekir. Anlamlandırma, işleyen belleğe gelen yeni bilgi ile uzun süreli bellekte var olan diğer bilgiler arasında uzun süreli bellekte pek çok sayıda ilişkiler, bağlantılar ya da çağrışımlar kurmayı amaçlayan bir terim olarak tanımlanabilir (Sünbül, 2007:227). Dolayısıyla öğrenmede anlamlandırma, öğrenilecek yeni bilgi ile bireyin önceden zihninde var olan bilgi arasında ilişkiler kurulması, yeni bilginin anlamlı hale getirmesini sağlamaktır.

Yeni bilgi, var olan eski bilgilerle ne kadar çok yolla ilişkilendirilirse, bilgiye ulaşma yolları o kadar artmakta ve hatırlanması kolaylaşmaktadır. Kısaca yeni bilgi ile var olan eski bilgiler arasında ne kadar çok ilişki kurulursa, bilgi o kadar anlamlı hale gelmektedir (Senemoğlu, 2009:283).

Ders kitaplarında sunulan konunun daha iyi anlaşılması için konunun önceki öğrenmeler ile ilişkilendirilmesi gerekir. Bu açıdan baktığımızda ders kitaplarında sunulan konunun öğrencilerin önceden bildikleri konular üzerine kuruldukları görülmektedir. Burada öğretim ilkelerinden biri olan bilinenden bilinmeyene ilkesine uygun olarak hareket edildiği görülmektedir.

Program geliştirilirken '*Öğrencinin din öğretiminde ana kaynaklar olan âyet (Kur'an) ve hadislere (Sünnet) erişebilmeleri ve bunları dini bilgi edinmede kendilerine merkez*

almaları gerektiği vurgulanmıştır' ilkesi dikkat edilen hususlardan biridir (DKAB, 2006:9). Kitap 1'e baktığımızda yukarıdaki ilkeye uygun olarak konunun anlatımında İslam'ın temel kaynakları olan âyet ve hadislerden yararlandığı görülmektedir. Bununla öğrencinin, Kur'an ve Sünneti İslam'ın temel kaynakları olarak öğrenciye kazandırmanın yanında ders kitaplarının içeriğini zenginleştirdikleri görülmektedir. Programın kazanımlara uygun olarak kullanılan âyet ve hadislerin öğrencilerin dikkatini çekmek için siyah puntuyla yazıldığı görülmektedir.

Kitap 2'ye içerik açısından baktığımızda, konunun içeriğinde âyet ve hadislerden yararlandığı görülmektedir. Öğrencilerde kazandırılmak istenen kazanımlara uygun olarak kullanılan âyet ve hadislerin öğrencilerin dikkatini çekmek için bunda da siyah puntuyla yazıldığı görülmektedir.

Konunun daha iyi anlaşılması için konu içerisinde değişik etkinliklere yer verilmesi gerekir. Piaget *'çocuklar bilgiyi pasif olarak almazlar, fakat etkinliklerle bilgiyi keşfederler ve yapılandırırılar'* (Sünbül, 2007:260) görüşüne sahiptir. *'Bilgiyi işleme kuramına göre birey, bilginin pasif alıcısı değil, kendi anlamasını, öğrenmesini aktif olarak organize eden bir varlıktır'* (Senemoğlu, 2009:281) anlayışına uygun olarak ders kitaplarında öğrencilerin bilgiyi keşfedip yeniden yapılandırmaları için değişik etkinliklere yer vermek gerekir. Böylece öğrenciler bilgiyi etkinliklerle keşfeder ve yeniden yapılandırır.

Yeni bir bilgi ne kadar çok yolla öğrenilirse o kadar iyi, organizeli uzun süreli belleğe kaydedilir. Bilgi uzun süreli bellekte o derece iyi saklanılıp geri getirilebilir. Bilgi işlem kuramına göre, bilginin yok olması söz konusu değildir. Ancak nerede kaydedildiği bulunmayabilir. Şema kuramına göre, yeni bir bilgi var olan iyi gelişmiş uygun bir şema içine yerleştirildiğinde kısa süreli belleğe geri getirmek daha kolay olur. Ancak uygun olmayan bir şema içine yerleştirildiğin de ise onu arayıp bulmak çok zordur (Senemoğlu, 2009:283).

Gagne'ye göre konunun sunumunda birçok etkinliğe yer vermek gerekir. Etkinlikler öğretilen konunun önceki öğrenmeleri ile ilişkilendirilmesi sonucu uzun süreli belleğe kodlanarak öğrencilerin konuyu öğrenmeleri sağlanır. Bu açıdan Kitap 1'e baktığımızda konunun daha iyi anlaşılması için çeşitli etkinliklere yer verildiği görülmektedir. Örneğin, *'İnsan Akıllı Bir Varlıktır'* konusunda *'Sıralayalım'* etkinliğine; *'Her şeyi yaratan Allah'tır'* konusunda *'Yazalım'* etkinliğine yer verildiği görülmektedir. Öğrencilerin üst düzey bilişsel öğrenmelerini sağlamak için de *'Paylaşalım, Değerlendirelim, Yorumlayalım'* gibi etkinliklerine yer verildiği görülmektedir.

Ancak Kitap 2'ye baktığımızda konunun aktarımı sırasında ders kitabında hiçbir etkinliğe yer verilmediği görülmektedir. Etkinlikler yeni öğrenilen bilgilerin

anlamlandırılarak uzun süreli bellekte uygun şema içerisine kodlanmasını sağlar. Böylece öğrenilen bilgi istenilen zamanda geri çağrılarak kullanılabilir. Ayrıca etkinlikler dersin tek öğretim yöntemi ile sıkıcı geçmesini engellediği gibi, öğrencileri öğrenmeye katarak (aktif öğrenme) öğrenmeyi daha kalıcı sağlar. Etkinlikler, konunun somutlaşmasına, günlük hayatla ilişkilendirmesine olumlu yönde katkı sağlar. Bu da öğrenmeyi daha kalıcı hale getirir.

İlköğretim I. Kademedeki öğrenciler için en iyi öğretim yöntemlerinden biri de konunun hikâyelerle öğretilmesidir. Bu yaştaki öğrenciler hikâye okumayı sevdikleri için konu daha çok ilgilerini çeker (Çağlayan, 2005:58). Bunun için ders kitaplarında konuyla ilgili hikâyelere yer verilmesi gerekir.

Bu yönüyle ders kitaplarına baktığımızda Kitap 1’de, konu içerisindeki etkinliklerde birçok hikâyeye yer verildiği görülmektedir. Bunlardan biri de ‘Allah’ın Her Şeye Gücü Yeter’ konusunda, ‘Düşünelim-yorumlayalım’ etkinliğinde yer alan ‘Bir Kayısı Öyküsü’dür (Akgül v.d, 2007:30). Öykü kayısı çekirdeğinden yola çıkarak Allah’ın ne kadar büyük olduğu mesajını öğrencilere vermek istediği görülmektedir. Konunun öğrenciler tarafından daha iyi kavranabilmesi için öğrencilere sorular yöneltildiği görülmektedir. Sorulara baktığımızda alt düzey bilişsel davranışları yoklayan sorulara yer verildiği gibi üst düzey bilişsel davranışları yoklayan sorulara da yer verildiği görülmektedir. Bu da öğrencilerin konuyu daha iyi bir şekilde öğrenmelerini sağlaması beklenmektedir.

Çoklu zekâ kuramını geliştiren Gardner’e göre 8 zekâ alanı vardır. Bu kurama göre öğrencilerin öğrenmelerini sağlamak için öğrencide gelişmiş olan zekâ/zekâlara göre konunun işlenmesi gerekir. Örneğin Sözel/dil zekâsı gelişen bir öğrencide Şiir yazma, hikâye anlatma v.b etkinlikleriyle daha çabuk öğrenirken; görsel zekâsı gelişen öğrencilerde resim çizme, boyama yapma ile daha çabuk öğrenirler (Sünbül, 2007:172, Bulut, 2006:391). Bu açıdan baktığımızda ders kitaplarının içeriğinin sunumunda zekâ türlerine hitap edecek değişik yöntemler kullanılmalıdır.

Ders kitaplarında öğrencilerin konuya olan ilgilerini artırmak ve kalıcı öğrenmelerini sağlamak için zekâ türlerine hitap edecek etkinliklere yer vermek gerekir. Ders kitaplarında öğrencilerin görsel ve sözel zekâ türlerine hitap edecek etkinliklere yer verirken diğer zekâ türlerine hitap edecek etkinliklere yer verilmediği görülmektedir. Bu yönüyle ders kitaplarının öğrenciye görelilik öğretim ilkesine uyulmadığı görülmektedir. Bunun için ders kitaplarında diğer zekâ türlerine hitap edecek etkinliklere yer verilmelidir. Örneğin çocukların severek öğrenmelerini sağlayacak olan ‘Minik Dualar’ grubunun ‘Teşekkür Ederim Allah’ım’ parçasına yer verilebilirdi.

Ders kitaplarında önemli bilgilere öğrencilerin dikkatini çekmek için değişik yollara başvurulur. Bu bilgiler siyah ve büyük puntuyla yazılabileceği gibi kutular içerisinde yer alabilir.

Kitap 1'e baktığımızda konu içerisinde önemli görülen bilgilerin 'Bilgi Kutusu', 'Not Edelim' şeklinde verilerek öğrencilerin dikkati bu bilgilere çekilmek istendiği görülmektedir. 'Bilgi Kutuları' veya 'Not Edelim' etkinliklerine baktığımızda verilen bilgiler bir veya birden fazla cümleler olduğu gibi, öğrencilerin konuyu somutlaştırabilmeleri için paragraflar ya da maddeler şeklinde de olabilmektedir. Örneğin; 'Her Şeyi Yaratan Allah'tır' konusunda, 'Not Edelim' kısmında '*Var Olan Her şey Allah'ı Anlatıyor*'(Akgül v.d, 2007:23) bilgisine yer verilmiştir. 'İnsan Akıllı ve İnanan Bir Varlıktır' konusunda ise öğrencilerin günlük hayatta bildikleri 'Ben sana inanıyorum' cümlesiyle 'Allah'a güveniyorum' (Akgül v.d, 2007:14) cümlesi bilinenden bilinmeyene öğretim ilkesine uygun olarak karşılaştırıldığı görülmektedir. Bu da öğrencilerin öğrenmelerinin daha kalıcı olmasını sağlar.

Kitap 2'ye baktığımızda konu içerisinde öğrencilerin dikkatini önemli görülen bilgilere çekmek için konunun sonunda 'Not Edelim' etkinliğine yer verildiği görülmektedir. Bu bilgiler her ne kadar öğrencilerin dikkatini çekmek için farklı zeminde yazılmışsa da; konu sonunda bulunması ve yeteri punto büyüklüğünde yazılmadığı için öğrencilerin dikkatini yeteri kadar çekememektedir.

Ders kitaplarında soyut olan konuların somutlaştırılarak öğrencilerin anlayabileceği bir şekilde sunulması beklenir. Allah inancı soyut bir konudur. Bu açıdan Kitap 1'e baktığımızda konuların somutlaştırılmak istendiği görülmektedir. Örneğin; 'Allah Vardır ve Birdir' konusunda Allah'ın var olduğunu öğrencilerin günlük hayatta kullandıkları bilgisayar ve okulda kullandıkları yazı tahtası üzerinde görülen bir harf nasıl kendiliğinden olamıyorsa aynı şekilde doğada bulunan hiçbir şeyin kendiliğinden olamayacağı örnek verilerek anlatılmak istendiği görülmektedir (Akgül v.d, 2007:19-20). Bu şekilde konu öğrencilerin önbilgileri ile ilişkilendirilerek uzun süreli belleğe kodlanılır. Bu da öğrenmenin kalıcı olmasını sağlar. Ayrıca konunun bu şekilde sunulması öğretim ilkelerinden biri olan somuttan soyuta ilkesine uygun olduğu söylenebilir.

Ders kitaplarında öğrencinin seviyesinin üzerinde ya da gereksiz ayrıntılara girilmemesi gerekir. Bu açıdan ders kitaplarına baktığımızda Kitap 2'de 'Allah Vardır ve Birdir' konusunda Allah'ın zati ve subiti sıfatlarına yer verildiği görülmektedir (Şahinbaş, 2009:17). Bu bilgiler öğrencilere Allah'ı tanıtmak açısından konuya uygundur. Ancak ders kitapları hitap ettiği öğrencilerin gelişim seviyelerini göz önünde bulundurmaları gerekir. Bu açıdan bu bilgilerin öğrencilerin seviyelerinin üzerinde olduğu görülmektedir. Bu yaştaki

çocukların seviyelerin üstünde olduğu için ders kitaplarında bu tür ayrıntılara girilmemesi gerekir. Bu da öğretim ilkelerinden biri olan öğrenciye görelilik öğretim ilkesine uygun değildir.

Kitap 1’de konunun anlaşılması için değişik etkinliklere yer verilirken; Kitap 2’de hiçbir etkinliğe yer verilmediği görülmektedir. Bunun için, konu içeriğın sunumu açısından, Kitap 1’in kitap 2’den daha iyi olduğu söylenebilir. Kitap 1’deki etkinlikler bir bütünlük taşımakta ve öğrenme alanın kazanımlarına uygundur.

Ders kitaplarında teknolojiyi özendirecek etkinliklere yer verilmesi gerektiğinden bahsetmiştik. Ancak ders kitaplarında teknolojiden yararlanmaya özendiren herhangi bir etkinliğe yer verilmemiştir. Ders kitaplarında teknolojiden yararlanmaya özendirecek etkinliklere yer verilmelidir.

Ders kitaplarında yer alan etkinliklerin aile katılımına olanak verecek etkinlikler olması gerektiğinden bahsetmiştik. Böylece öğrenci okulda öğrendiklerini ailesi ile paylaşarak öğrenmenin kalıcı olması sağlanır. Ayrıca bu etkinlikler ailede bulunması muhtemel olan yanlış öğrenmelerin düzeltilmesine ve eksik bilgilerin tamamlanmasına fırsatı verir. Ders kitaplarında aile katılımına olanak verecek etkinliklere yer verilmediği görülmektedir. Bu yönüyle ders kitapların eksik olduğu söylenebilir.

DKAB dersinde ulaşılmak istenen kazanımlar arasında bazı dua ve surelerin ezbere okunması ve anlamlarını söylemesi yer alır. Yeni programda dualar rastgele değil; öğrencinin ihtiyacına ve konuya uygun olarak programa yerleştirildiği görülmektedir. İnanç öğrenme alanında konuyla bütünlük taşıyan ‘İhlâs Suresine’ yer verilmiştir.

Ders kitaplarında sureler (dualar) ve anlamı yalnızca yazılmamalıdır. Surelerin (duaların) yanında ‘surelerin anlatmak istediği’, ‘surelerin vurguladığı noktalar’ veya ‘surenin ana fikri’ gibi başlıklara yer verilmelidir (Peker, 2004:46). Öğrencinin sureleri (duayı) anlaması ve hayatında uygulaması için etkinlikler olmalıdır. Sureler (dualar) konuyla beraber ele alınmalıdır (Doğın ve Tosun, 2003:137). Kitap 1’e baktığımızda ‘İhlâs Suresi’ hakkında yeterli açıklayıcı bilgilere yer verildiği görülmektedir. Surenin anlaşılması için ‘Biliyor musunuz’ adlı etkinliğine yer verilmiştir.

Kitap 2’de ise ‘İhlâs Suresi’ hakkında yeterli bilgilere yer verilmediği görülmektedir. Ancak ‘İhlâs Suresi’nin vermek istediği mesajın anlaşılabilmesi için bir resme yer verildiği görülmektedir. Resmin altında ‘*Evrendeki mükemmel düzen Allah’ın varlığının ve birliğinin göstergesidir*’ notuna yer verilmiştir. Bunun yanında surenin anlaşılabilmesi için ‘Listeleyiniz’ etkinliğine yer verilmiştir.

Ders kitaplarında ‘İhlâs Suresi’nin önceki konularla yeteri kadar ilişkilendirilmediği görülmektedir. Bu açıdan ders kitaplarının eksik olduğu söylenebilir.

3. 1. 5. Öğrenciye Yol Gösterme

Bilişsel öğrenme kuramına göre bir durumu, öyküyü, ders kitabını, işlenen dersi anlamak, kavramak için uygun şemayı seçmek, ayrıntıyı bunun içine yerleştirmek gerekir. Uygun şemayı bulmaksızın herhangi bir şeyi anlamaya çalışmak çok zor ve yavaş ilerleyen bir süreçtir. Şema bize, belli bir bilgiyi anlamlı bir şekilde yerleştirmemizde, organize etmemizde sorgulayıcı olarak rehberlik eder (Senemoğlu, 2009:283).

Öğrencilerin öğrenme düzeyini yükseltmesinde, öğrencinin eski oluşturduğu şemalarını, yeni öğrenmeler için etkileyici kullanılması önem taşımaktadır. Aynı zamanda yeni şemaların doğru bir şekilde oluşturulabilmesi için alınması gereken bazı önlemler vardır.

Bunlar:

1. Özellikle küçük yaşlardaki çocukların öğretiminde ve öğrenci hangi yaşta olursa olsun tamamen yeni oluşacak öğrenmelerde, somut görsel uyarıcılar kullanılarak öğrencilerin yanlış anlamaları ve yanlış şema oluşturmaları engellenmelidir.
2. Sık sık öğrencinin öğrenme eksik ve yanlışları belirlenerek zaman geçilmeden düzeltilmesi gerekir. Bu nedenle, izleme amaçlı değerlendirmelerin (formative evaluation) yapılması gerekir.

Bilginin uzun süreli belleğe yerleştirilmesi için yapılan kodlama ile bilgiyi uzun süreli bellekten geri getirme arasında sıkı bir ilişki vardır. Bilgi etkili bir şekilde kodlanmadığı takdirde kolayca geri getirilemez. Geri getirmenin temel ilkesi kodlamadır (Senemoğlu, 2009:325). Bu nedenle ders kitaplarında öğrencilere yeni bilgiyi etkili bir biçimde kodlayıp depolamaları, uygun şekilde dosyalamaları için yardım edilmesi gerekir. Etkili depolama, daha sonra bilginin kolaylıkla bulunup geri getirilmesini sağlar.

Öğrencilerin ders sürecinde yanlış kazanımları (istenmeyen davranışlar) kazanmaması ve başarılı olmalarının sağlanması için onlara öğrenme ortamında rehberlik edilmesi gerekir. Bu amaçla, ders kitaplarında öğrenme sırasında öğrencilere yeni bilginin hangi önbilgilerle birleştirileceği konusunda rehberlik yapan bilgilere yer verilmelidir. Bu rehberlik öğrencinin yeni öğrendiği bilgileri eski bilgileriyle karşılaştırarak yeni şemalarla yeniden yapılmasını sağlar.

Bu yönüyle ders kitaplarına baktığımızda, Kitap 1’de, öğrencide muhtemel oluşabilecek yanlış öğrenmeleri engellemek için, herhangi bir bilgiye ya da rehberlik edebilecek etkinlik, uyarı v.b. yer verilmediği görülmektedir. İleride oluşabilecek yanlış

öğrenmeleri engellemek için ‘Bilgi Kutusu, Not Edelim vb. etkinliklere yer verilebilirdi. Böylece, ileride yanlış olabilecek öğrenmeleri engellediği için, ekonomiklik öğretim ilkesine uyulurdu.

Kitap 2’de ise öğrencide muhtemel oluşabilecek yanlış öğrenmeleri engellemek için ‘Not Edelim’ etkinliğinin kullanıldığı görülmektedir. ‘Çalışırım, Allah’ın Yardımına Güvenirim ve Başarıyorum’ konusunda doğru ‘Tevekkül’ anlayışın ne olduğuna dikkat çekilmiştir (Şahinbaş, 2009:29). Öğrencilerin dikkatini çekerek, muhtemel oluşabilecek yanlış öğrenmeye engel olunarak, eğitimde ekonomik sağlanmıştır.

Ders kitaplarında, bazen konu başında yer alan sorularla bazen de konu içersinde yer verilen örneklerle veya etkinliklerle öğrencilerin yeni öğrendiklerini önceden öğrendikleri ile ilişkilendirildiği görülmektedir. Örneğin Kitap 1’de ‘Evrende Bir Düzen Vardır’ konusunda ‘Evrende bir ölçü, düzen ve uyum vardır’ (Akgül v.d, 2007:15) etkinliğinde aşağıdaki tabloya yer verilmiştir.

*‘ Yağmur ve karın oluşumu,
Güneş ve Ay’ın hareket etmesi,
Gece ve gündüzün birbirini takip etmesi,
Mevsimlerin oluşumu,
Gezegenerin kendi yörüngelerinde belli bir hızla dönmesi
Meyve-sebzelerin farklı tat ve renklerde olması’ tesadüf olabilir mi?’*

Yukarıdaki etkinliğe baktığımızda, etkinlikte verilen örneklerin tümü diğer derslerde öğrenciler tarafından öğrenilmiş olan bilgiler olduğu görülmektedir. Etkinlikle öğrencilerin önbilgilerini harekete geçirerek dikkatini derse çeker. Öğrencilerin yeni öğrendikleri bilgileri hangi bilgilerle ilişkilendirmeleri gerektiği konusunda da öğrencilere rehberlik eder. Böylece öğrenci yeni öğrendiklerini önceden öğrendikleri ile ilişkilendirerek uzun süreli bellekte kodlar. Konuların diğer derslerle bütünlük taşıyacak şekilde sunulması öğretim ilkelerinden biri olan bütünlük ilkesine de uygundur.

Kitap 1’de konunun anlatımına baktığımızda, öğrencilerin önbilgilerini harekete geçiren örneklere yer verilerek konuların önbilgiler ile ilişkilendirildiği görülmektedir. Örneğin, ‘Evrende Bir Düzen Vardır’ konusunda *‘Evrendeki düzen, milyonlarca yıldır bozulmadan devam etmektedir. Güneş, Ay, yıldız ve gezegenler de kendi yörüngelerde hareket etmektedir. Dünya’nın kendi etrafında dönmesiyle gece ve gündüz; Güneş etrafında dönmesiyle de mevsimler meydana gelir. Gece ve gündüz devamlı bir düzene bağlıdır.’* (Akgül v.d, 2007:15-16) bilgisine yer verilmiştir. Burada da yukarıda değindiğimiz gibi yeni öğrenilenler önceden öğrenilenlerle ilişkilendirilerek; öğrencinin yeni öğrendiklerini uzun

sürelî belleğe anlamlı bir şekilde kodlamasını sağlar. Bu da yeni öğrenilenler öğrenci için anlamlı olmasını sağlar, Böylece öğrenci, onu daha kolay hatırlayacaktır. Bu da öğretim ilkelerinden biri olan bilinen den bilinmeyene öğretim ilkesine uygundur.

Kitap 2'ye baktığımızda 'Evrende Bir Düzen Vardır' konusunda; *'Dünyamız; dağları, denizleri, ormanları ve akarsularıyla mükemmel bir yaşam alanıdır. Yağmurun yağması, bitkilerin yetişmesi, ineğin süt vermesi, arının bal yapması v.b her şeyde bir düzen vardır. Yağan yağmurla bitkiler yeşerir, ağaçlar meyve verir. Su, hayvanlar ve insanlar için yaşam kaynağıdır.'* (Şahinbaş, 2009:14) bilgisine yer verilmiştir. Bu da Kitap 1'de olduğu gibi öğrencinin yeni öğrendiklerini önceden öğrendikleri ile ilişkilendirerek öğrencinin öğrendiklerini anlamlı bir şekilde uzun süreli belleğe kodlayarak öğrenmenin kalıcı olmasını sağlar.

Ders kitaplarında, öğrencilerin yeni öğrendikler bilgileri ile önbilgilerini ilişkilendirildiği görülmektedir. Bilişsel kuramcı olan Gagne'nin 'yeni öğrenilenler öncekilerle ilişkilendirildiği kadar kalıcı olur' anlayışına uyulduğu görülmektedir. Ayrıca öğretimin temel ilkelerinden biri olan bilgilerin birbirine bağlı ve birbirlerini tamamlar mahiyette sunulması anlamına gelen bütünlük ilkesine de uygun olduğu söylenebilir.

Ancak yeni öğrenmelerin önceki öğrenmelerle tam olarak ilişkilendirilebilmesi için öğretmen tarafından öğrencilere rehberlik yapılması gerekir. Yani yeni öğrenilenlerin önceden öğrenilmiş olanlardan hangisi ile ilişkilendirilmesi gerektiği öğretmen tarafından açıklanması gerekir.

3. 1. 6. Davranışı Ortaya Çıkarma

Kısa süreli belleğin hacminin sınırlı olması nedeniyle öğrenci hızlı bir biçimde art arda gelen fikirleri anlamlandırıp uzun süreli belleğe göndermeden unutmaktadır (Senemoğlu, 2009:275). Öğrencinin sınırlı bilgileri sınırlı sürede depoladığı için ders kitaplarında açıklamaları sürekli yapmak yerine öğrencilerin kısa süreli bellekte işlem yapmalarına fırsat verecek biçimde etkinliklere, örneklere v.b yer verilmelidir. Ayrıca yapılan yeniden gözden geçirmeler, özetlemeler, önemli kısımların vurgulanması gibi etkinlikler, fikirlerin kısa süreli bellekte işlenerek uzun süreli belleğe geçirilmesine yardımcı olabilir. Bunların yanı sıra, sunulan önemli fikirler, işlemlerle ilgili olarak, öğrencilerin derste alıştırmalar yapmalarına fırsat verilmelidir. Bunun sonucunda öğrenilmekte olan konunun, kısa süreli bellekte etkili bir şekilde işlenip uzun süreli belleğe aktarılması sağlanabilir.

Davranışı ortaya çıkarma (Alıştırma) açısından baktığımızda, ders kitaplarında, öğrenme-öğretme sürecinde öğrenciye yeni öğrendiklerini, yeteneklerini veya davranışlarını

sergileme imkânının verilmesi gerekir. Bunlar ders kitaplarında yer alan etkinlikler olabileceği gibi, konu içerisinde yer alan sorular da olabilir.

Bu yönüyle ders kitaplarına baktığımızda, Kitap 1’de konu sonunda ağırlıklı olarak etkinliklere yer verilirken, Kitap 2’de ise yalnız bir hikâye etkinliğine ve birkaç soruya yer verilmiştir.

Kitap 1’de yer alan etkinliklere baktığımızda öğrencileri yorumlamaya, düşünmeye sevk eden etkinlikler olduğu görülmektedir. Öğrencilerin severek yapacakları etkinlikler olduğu için onların severek öğrenmelerini sağlayacaktır.

Kitap 2’de resimlerle veya âyetin yorumuyla ilgili soruların yanında, öğrencilerin duyuşsal nitelikli davranışları yoklamaya yönelik sorulara da yer verilmiştir.

Ders kitaplarında konu sonunda yer alan soruların yardımıyla öğrencilerin öğrendiklerinin doğru, eksik veya yanlış olduğunun farkına varılır. Öğrenilenler doğruysa pekiştirilir, eksik ise tamamlanır veya yanlış ise düzeltilir.

Ders kitaplarına baktığımızda, ders kitapları öğrencilerin yeni öğrendiklerini sergileme imkânının çok az verildiği görülmektedir. Ders kitaplarına baktığımızda bazı konuların sonunda etkinliklere veya sorulara yer verilmediği görülmektedir. Örneğin Kitap 1’de, ‘Allah’ın Her Şeye Gücü Yeter’, Kitap 2’de de ‘Allah’ın Eşi ve Benzeri Yoktur’ konusunda sorulara yer verilmediği görülmektedir. ‘Her konunun sonunda sorulara veya etkinliklere yer verilmesi gerekir’ (Senemoğlu, 2009:459) açısından baktığımızda ders kitapların bu yönüyle eksik olduğu söylenebilir.

3. 1. 7. Geribildirim Verme

Öğrenme-öğretim süreci sonunda istenilen davranışlar ortaya çıktığında öğrenmenin gerçekleşmiş olduğu varsayılır. Fakat öğrencinin gösterdiği davranışın doğruluğu hakkında bilgilendirilmesi gerekir. Öğrenci gösterdiği davranışın doğru olduğunu bilirse davranışı pekiştirir ve öğrenmeye karşı güdüsü artar. Öğrencinin gösterdiği davranış yanlışsa, bir daha aynı hatayı tekrarlamaması ve yanlış öğrenmeye neden olunmaması için hatanın düzeltilmesi gerekir (Senemoğlu, 2009:458) .

Öğrenciler, yaptıkları davranışların doğruluğu hakkında bilgilendirilmesi gerekir. Bunun için ders kitaplarında konu içerisinde ve sonunda yer verilen soruların cevaplarına yer vermek gerekir. Ders kitaplarında, öğrencilerin yaptığı etkinliklerle ilgili herhangi bir geribildirime yer verilmediği görülmektedir. Öğretmenlere ve öğrencilere rehberlik etmek amacıyla ders kitaplarında soruların cevaplarına yer verilmese de öğretmen kılavuz kitaplarında yer verilebilirdi.

3. 1. 8. Değerlendirme

Ders kitaplarında öğrenme alanındaki kazanımların gerçekleşme düzeyini ortaya koymak amacıyla sorulara ya da etkinliklere yer verilir. Bu değerlendirmenin amacı işlenen konuda öğrenme yeterliliğini, öğrenme eksikliklerini ve bunların kaynaklarını belirlemektir. Bu değerlendirmenin amacı not vermek değil; durum teşhisidir (Gagne, 1975:131).

Değerlendirme açısından baktığımızda, konu sonunda ulaşılmaması gereken kazanımlara ulaşıp ulaşılmadığının göstergesi davranışın ortaya çıkmasıdır. Ortaya çıkan bu davranış bir anlamda öğrenme ürününün değerlendirilmesidir. Bunun için öğretme sürecinin sonunda her öğrencinin istedik davranışı ne derecede kazandığının belirlenmesi gerekir.

Gagne'ye göre öğretme işinin ya da her bir öğrencinin ne kadar başarılı olduğunu bilebilmek için onların öğrendiklerinin değerlendirilmesi gerekir. Öğrenciler, kazanımlara ne kadar çok ulaşımlarsa o kadar başarılı olduğunu söyleyebilir. Bunun için Gagne'ye göre öğrencilerin değerlendirilmesi kazanımlara uygun olmak zorundadır (Gagne, 1975:159-160).

Gagne'ye göre sınavlarda yer alan soruların aşağıdaki özelliklere sahip olması gerekir.

1. Sorular ulaşılmak istenen kazanımlara uygun olmalıdır.
2. Soru yönergeleri net açık olmalıdır, belirsiz olmamalıdır.
3. Sorular ne çok kolay ne de zor olmalıdır.
4. Sınavların amacı kimin kimden daha çok öğrendiğini tespit etmek değil; öğrencilerin ne kadar öğrendiklerini tespit etmeye yönelik olmalıdır (Gagne, 1975:163-164).

Ders kitaplarında yer alan 'Ünitemizi Değerlendirelim' etkinliklerinin amacı öğrencilerin öğrenme alanıyla ilgili eksik ve yanlış öğrenmelerini tespit etmektir. Bu etkinliklerin bir diğer amacı başarısız olan öğrencilerin hangi öğretim ilkeleri adımında başarısız oldukları ve başarısızlığın nedenleri tespit edilmektir. Daha sonra başarısızlık giderilerek öğrencilerin öğrenme alanını tam öğrenmeleri sağlanır (Gagne, 166-167).

Gagne'ye göre sağlıklı bir ölçme-değerlendirme yapılabilmesi için her bir ölçüm aracının özelliklerini bilmek gerekir. Bu da öğrencileri kazanımlara uygun bir şekilde ölçmeye yardım eder (Gagne, 1975:65).

DKAB ders kitaplarında öğrencilerin öğrenme eksiklerini tespit etmek ve öğrenmelerini pekiştirmek amacıyla Kitap 1 'Ünitemizi Değerlendirelim' Kitap 2 ise 'Değerlendirme Çalışmaları' adlı etkinliğe yer verildiği görülmektedir. Ünitelerin değerlendirme soruları genel olarak ele alındığında: Açık uçlu, eşleştirme, çoktan seçmeli, doğru-yanlış testler; öz değerlendirme, boşluk doldurma, bulmaca türlerinde sorulardır.

Kitap 1'den aşağıdaki soruları örnek olarak gösterebiliriz.

1. *Allah'a inanmak, davranışlarımızı nasıl etkiler? Örneklerle açıklayınız.*

2. Başarının nedenlerini anlatan birkaç özlü söz bularak bunları arkadaşlarınızla paylaşınız ve bu sözlerden çıkarılması gereken öğütleri not ediniz.
3. Varlıkları gruplandırarak bunlar içerisinde insanın diğerlerinden farklı olan özelliklerini bulunuz (Akgül v.d, 2007:31).

Yukarıdaki soruların yanında öğrencileri eğlenerek öğrenmelerini sağlayan bir bulmaca, şiir, cümle yazma ve cümle tamamlama etkinliklerine yer verilmiştir (Akgül v.d, 2007:31).

Kitap 2'ye baktığımızda inanç öğrenme alanında aşağıdaki sorulara yer verilmiştir.

1. Akılla inanç arasında nasıl bir ilişki vardır? Anlatınız.
2. Allah'ın varlığını evrenden örnekler vererek açıklayınız.
3. Allah'ın bizimle beraber olması ne demektir? Belirtiniz.
4. 'İşleyen demir ışıldar.' atasözünü açıklayınız
5. Aşağıdakilerden hangisi Allah'ın zati sıfatlarından?
 - A. Semi B. Basar C. İrade D. Kıdem
6. Aşağıdakilerden hangisi, Allah'ın subuti sıfatlarından biridir?
 - A. Hayat B. Vücut C. Vahdaniyet D. Beka
7. Bir amaca ulaşabilmek için gereken tüm çabayı gösterdikten sonra Allah'a dua edip ondan yardım beklemek, aşağıdaki kavramlardan hangisiyle ifade edilir?
 - A. Tedbir B. Tevekkül C. Tevhit D. Dua
8. Aşağıdaki bilgilerden doğru olanların başına (D), yanlış olanların başına (Y) yazınız.
 - () Allah dualarımızı işitir, onlara karşılık verir.
 - () Allah gücü sınırlı olan bir varlıktır.
 - () İncancımıza göre Allah her an her yerededir.
 - () İhlas suresinde evrenin yaratılışından bahsedilmektedir (Şahinbaş, 2009:32).

Ders kitaplarında yer alan soruların öğrenme alanında öğretilmek istenen kazanımlara uygun olduğu görülmektedir. Ancak Kitap 1'de 'İhlas suresini ve anlamını ezbere söyler kazanımına yönelik soru/sorulara yer verilmediği görülmektedir. Bu kazanımı ölçmeye yönelik olarak boşluk doldurma tarzında bir soru da yer alabilirdi. Örneğin; 'Kul huvallâhu.....Allâhuslem.....velem yüled. Ve lem yekun lehûahad' boşluk doldurma sorularına yer verilebilirdi. Surenin anlamını ölçmeye yönelik olarak da 'İhlâs sûresi bize Allah'ı nasıl tanıttıyor' sorusuyla da kazanımlara ulaşıp ulaşılmadığı ölçülebilirdi.

‘Ünitemizi Değerlendirelim’ etkinliğinde yer alan soruların ayrıntılı bilgileri ölçmeye yönelik ve zor soru olmamalıdır. Kitap 2’de yer alan 5. ve 6. soruların ayrıntılı bilgileri ölçmeye yönelik ve zor sorular olduğu görülmektedir. Ayrıntılı bilgileri ölçmeye yönelik soruların yerine öğrencilerin öğrendiklerinin günlük hayatta nasıl kullanacaklarını ölçmeye yönelik sorulara yer verilmelidir. Bunun yerine Allah’ın zati/subuti sıfatlarını bilmenin öğrencilerin gerçek hayattaki yaşamlarını nasıl etkileyeceğini ölçmeye yönelik sorulara yer verilebilirdi. Örneğin; ‘Allah’ın her şeye gücü yettiğini bilmek; insana neler kazandırır?’ sorusu yer alabilirdi.

Ders kitabında yer alan soruların bilgi düzeyinde olduğu görülmektedir. Öğrencilerin üst düzey bilişsel davranışları yoklamak için analiz, sentez ve değerlendirme türü sorulara yer verilmesi gerekir.

‘Ünitemizi Değerlendirelim’ etkinliklerinde öğrencilerin soruları nasıl çözeceklerini gösteren bir yönergeye yer yerilmelidir (Gagne, 1975:163). Yukarıdaki etkinliğe baktığımızda bulmaca, cümle tamamlama, doğru-yanlış testlerinden önce soruları nasıl çözüleceğini gösteren bir yönergeye yer verilirken, diğer bölümler için yer verilmediği görülmektedir. Örneğin açık uçlu soruların nasıl çözüleceğini gösteren ‘Aşağıdaki açık uçlu soruları cevaplandırınız?’ tarzında bir yönergeye yer verilebilirdi.

3. 1. 9. Öğrenilenlerin Kalıcılığının ve Transferinin Sağlanması

Bilgi işlem modeline göre, yeni öğrenilen bilgilerin kalıcı olması ve kolay hatırlanabilmesi için, bilgilerin uzun süreli bellekte iyi bir biçimden örgütlenerek kodlanması gerekir. Uzun süreli bellekte kodlanan bilgilerin hatırlanabilmesi için belli aralıklarla tekrar edilmesi gerekir.

Öğrenilenlerin kalıcılığının ve transferinin sağlanması açısından baktığımızda, ders kitaplarında önemli görülen bölümlerin veya noktalar tekrar edilmelidir. Bu tekrar edilen önemli bilgiler, rastgele değil konu içerisinde onunla ilişkilendirilerek tekrar edilmesi gerekir. Örneğin Kitap 1’de ‘Evrende düzen olması Allah’ın varlığı ve birliğinin göstergesidir’ cümlesinin belirli konularda tekrar edildiği görülmektedir. Bu cümle ‘İnsan Akıllı ve İnanan Bir Varlıktır’ konusunda tekrar edildiği gibi, ‘Evrende Bir Düzen Vardır’ konusunda ve ‘Allah’ın Eşi ve Benzeri Yoktur’ konusunda da tekrar edilmiştir. Kitap 2’ye baktığımızda aynı cümlenin kendisi veya değişik varyantları aynı konularda tekrar edildiği görülmektedir.

Sonuç olarak Gagne’nin öğretim ilkeleri açısından ‘İnanç Öğrenme Alanı’na baktığımızda her iki kitabında bu öğretim ilkelerini tam olarak taşıdığını söyleyebilmek güçtür.

Öğrencilerin derse dikkatini çekebilmek için öğrencilerin önbilgilerini harekete geçirecek soruların yanı sıra onlarda merak duygusunu uyandıracak sorulara da yer verilmesi gerekir.

İçeriklerin sunumunda öğrencilerin zekâ türlerine hitap edebilecek etkinliklere yer vermek gerekir. Unutulmaması gereken hususlardan biri de çocukların her bir zekâsına gelişme fırsatı verildikçe gelişir. Ayrıca etkinlikler öğrencinin derse daha aktif katılmasını sağlar. Bunun için ders kitaplarında yer alan etkinliklerin zenginleştirilmesi gerekir.

Öğrencilerin, yeni öğrendiği konuları uzun süreli bellekte düzenli bir şekilde kodlayabilmesi için öğrendiklerini önbilgilerle ilişkilendirmesi gerekir. Bunun için ders kitaplarında, rehberlik etmek amacıyla, sorular kullanılabilir gibi kavram haritaları da kullanılabilir. Ders kitaplarında, öğrencilere yeni öğrendiklerini hangi önbilgilerle ilişkilendirmesi gerektiği konusunda rehberlik etmek amacıyla, daha çok kavram haritalarına yer verilmelidir.

Kavram öğretimi DKAB dersin önemli bir yer tutar. Kavramları öğrencilere istenilen düzeyde öğretmenin yollarından biri de kavram haritalarıdır. Kavram haritaları öğrenilenleri birbiri ile ilişkilendirerek sunmanın yanında bir bütün olarak öğrenilmesini sağlar (Akyürek, 2009:22). Ders kitaplarına baktığımızda kavram haritalarına çok az yer verildiği görülmektedir. Ders kitaplarında daha çok kavram haritalarına yer verilmesi gerekir.

Öğrencilerin yeni öğrendikleri konuyla ilgili eksik ve yanlış öğrenmelerin tespit edebilmek için konu sonunda sorulara yer vermek gerekir. Ders kitaplarına baktığımızda yer verilen sorular ve etkinliklerin yeterli olduğu söylenebilir. Ancak her konu sonunda soru veya etkinliğe yer verilmemesinin bir eksiklik olduğu görülmektedir.

Ders kitaplarında öğrencilerin öğrendiklerini değerlendirmek için ‘Ünitemizi Değerlendirelim’ etkinliklerini yer almaktadır. Etkinliklerde yer alan soruların nasıl yanıtlanacağını gösteren yönergelere yer vermek gerekir. Ders kitaplarına baktığımızda her soru türü için yönergelere yer verilmediği görülmektedir.

3. 2. İbadet Öğrenme Alanı (İbadet Konusunda Bilgilenelim)

Dinlere baktığımızda en önemli özelliklerinden biri de ibadettir. İbadetler insanların yaratıcıları ile iletişim kurmalarını sağladığı gibi insanları birbiriyle iletişim kurmalarına da katkıda bulunur.

İslam dinine baktığımızda ibadetler geniş yer tutar. İbadetler insanların kulluk bilincinde olmasından tutun insanların birbiri ile iletişimine kadar geniş bir alanı kapsar.

Yeni DKAB programına baktığımızda, İslam dininde bu kadar önemli yer tutan ibadetler, 5. sınıf programının %26'sını oluşturmaktadır (DKAB, 2006:28). İbadetlerde öğretilmek istenen kazanımların sayısı ise 11 tanedir (DKAB, 2006:42). Bunlar aşağıda yer alan kazanımlardır.

1. İbadetin anlamını kavrar.
2. İbadetle ilgili kavramları açıklar.
3. Niçin ibadet edildiğini gerekçelendirir.
4. Camiyi genel özellikleri ile tanıyarak birlik, beraberlik ve sosyal barışı sağlamadaki önemi fark eder.
5. Başlıca hangi ibadetlerin hangileri olduğunu belirtir.
6. Dua etmenin anlamını kavrar.
7. Niçin ve nasıl gerektiğini açıklar.
8. Kur'an'dan ve Hz. Muhammed'in sözlerinden dua örnekleri verir.
9. Her güzel iş ve davranışın (salih amel) dinimizdeki önemini örneklerle açıklar.
10. İbadetlerin davranışlar üzerindeki etkisini fark eder.
11. Rabbena dualarını ezbere okur ve anlamını söyler.

Daha önce ifade ettiğimiz gibi ders kitapları, kazanımlara ulaşmak için bir araçtır. Bunun için ders kitapları öğrenme alanında yer alan kazanımlara yönelik olmalıdır. Ders kitaplarında aşağıdaki konular yer almaktadır.

1. İbadet Nedir?
2. İbadetlerle İlgili Kavramları Öğreniyoruz (Farz, Vacip, Sünnet)
3. Niçin İbadet Edilir?
4. Başlıca İbadetler
5. Camiyi Tanıyalım
6. Dua
 - 6.1. Niçin Dua Edilir?
 - 6.2. Nasıl Dua Edilir?
 - 6.3. Dua İbadetin Özüdür
 - 6.4. Kur'an'dan ve Hz. Peygamberden Dua Örnekleri
7. Güzel İş ve Güzel Davranış: Salih Amel
8. İbadetler Davranışlarımızı Güzelleştirir
9. Rabbena Duaları ve Anlamları

Ders kitaplarında içerik konu başlıkları ile uygundur. Öğrencilerin etkili öğrenebilmeleri için içeriğinin ayet, hadis, resim ve etkinliklerle zenginleştirildiği görülmektedir. Bu yönüyle ders kitaplarının amaca yönelik öğretim ilkesine uygun olduğu söylenebilir.

3. 2. 1. Dikkat Çekme

İbadet öğrenme alanına baktığımızda öğrencilerin dikkatini çekmek için inanç öğrenme alanında olduğu gibi sorular, resimler, hikâyeler ve şiirlerden yararlandığı görülmektedir.

Kitap 1'e baktığımızda inanç öğrenme alanında olduğu gibi öğrencilerin dikkatini çekmek için sorulardan yararlanıldığı görülmektedir. Örneğin 'İbadet Nedir?' konusunda, '*Allah'a saygı göstermek ve kulluk etmek ne demektir? Arkadaşınızla konuşunuz.*' (Akgül v.d, 2007:39) sorusuna yer verilmiştir. Soru öğrencilerin önbilgilerini harekete geçirmeye yöneliktir. Bunlardan biri önceki senede öğrendiği dini kavramlardan biri olan 'Allah'a saygı Göstermek' ifadesi diğeri ise 'kulluk' kavramıdır. Öğrencilerin bu kavramları önceki senede 'Dilimizdeki Dini İfadeler' ünitesinde kazandıkları kazanımlardır. Ders kitapları öğrencilere önbilgileri hatırlatılarak dikkatleri çekilmek istendiği görülmektedir. Ayrıca ilerleyen bölümlerde değinileceği gibi sorular, öğrencilerin yeni konuyu hangi konuyla ilişkilendirmeleri gerektiği konusunda öğrencilere rehberlik yapmaktadır. Bu da önceki öğrenme alanında değindiğimiz 'İnanç Öğrenme Alanı'ndaki 'Allah İnancı'dır. Arkadaşları ile konuşulmak istenmesi, öğrencilerin birbirleri ile iletişim kurmalarına fırsat vererek öğrenmenin daha kalıcı olmasını sağlamaktadır.

Aynı konuda Kitap 2'ye baktığımızda öğrencilerin dikkatini çekmek için '*İbadet denince aklınıza neler gelmektedir? Aşağıda sıralayınız.*' (Şahinbaş, 2009:34) sorusuna yer verilmiştir. Soru öğrencilerin önbilgilerini yoklamaya yönelik bir sorudur. Ayrıca soru ile öğrencilerin önbilgileri harekete geçirilebilir. Aynı konu ile ilgili olarak '*Peygamberimiz bir hadisinde şöyle buyurmuştur: İslam beş şey üzerine kurulmuştur: Allah'tan başka tanrı bulunmadığını, Hz. Muhammed'in Allah'ın elçisi olduğunu kabul etmek; namaz kılmak, zekât vermek, hacca gitmek, oruç tutmaktır. Bu hadisin dinimizde emredilen hangi ibadetler ve ilkeler yer almaktadır? Listeleyiniz*' (Şahinbaş, 2009:34) etkinliğine yer verilmiştir Etkinlik konu ile uygunluk taşımasına rağmen derste öğrencilerin dikkatini çekmek için veya dersin başında kullanılacak bir etkinlik değil.

Gagne'ye göre öğrencilerin önbilgi gerektiren konuları öğrenebilmeleri için önceki öğrenmelerin hatırlatılması ya da önbilgilerin öğretilmesi gerekir (Gagne, 1975:125). Bu

yönüyle yukarıdaki etkinliğe baktığımızda öğrencilerin bu etkinliği yapabilmeleri için ‘İbadet’ kavramını bilmeleri gerekir. Bunun için bu etkinliğin bu konuda değil ‘Başlıca İbadetler’ konusunda daha uygun olacağı düşüncesindeyiz. Eğer bu konuda yer alacaksa konu başında değil, konu ortasında veya sonunda bir etkinlik olarak yer alabilirdi. Bu yönüyle etkinliğin uygun olmadığı düşüncesindeyiz.

Kitap 2’ye baktığımızda öğrencilerin dikkatini derse çekmek için, ayet, hadis, şiir, soru, resim v.b etkinliklere yer verilmiştir. Ancak Kitap 1’e baktığımızda Kitap 2’ye göre daha az sayıda ve türde etkinliğe yer verildiği görülmektedir. Dikkat çekmek açısından Kitap 2’nin Kitap 1’den daha başarılı olduğu söylenebilir.

3. 2. 2. Öğrenciyi Dersin Hedeflerinden Haberdar Etme

İbadet öğrenme alanına baktığımızda, diğer öğrenme alanında olduğu gibi öğrencilerin bu öğrenme alanında ulaşmaları gereken kazanımları önceden öğrencilere bildirilmediği görülmektedir. Bu yönüyle ders kitapların eksik olduğu söylenebilir.

3. 2. 3. Önbilgilerin Hatırlatılması

Öğrencilerin önbilgilerini hatırlatmak için, ders kitaplarında, genelde sorulara başvurulduğu görülmektedir. Kitap 1’e baktığımızda yukarıda ele aldığımız soru, öğrencilerin önbilgilerini hatırlamak amacıyla da kullanıldığını görülmektedir.

Kitap 2’ye baktığımızda ‘Başlıca İbadetler’ konusunda öğrencilerin önbilgilerini hatırlatmak için ‘İslam’da emredilen başlıca ibadetler hangileridir? Bildiklerinizi listeleyniz.’ (Şahinbaş, 2009:40) soruna yer verilmiştir. Soru öğrencilerin bir önceki konuda öğrendiği bilgileri hatırlatmaya yönelik bir sorudur. Aynı konuda ‘İslam’ın Şartları’ adlı bir şiire yer verilmiştir (Şahinbaş, 2009:40). Şiir İslam’ın şartlarını konu edinmektedir. Öğrencilerin dikkatini vurgulanan konulara çekmek için şiirle ilgili sorulara yer verildiği görülmektedir.

Ders kitapları soruların yanında öğrencilerin önbilgilerini hatırlatmak için dersin girişinde bilgilere yer verildiği görülmektedir. Kitap 1’e baktığımızda ‘Niçin İbadet Edilir?’ konusunda öğrencilerin önceden öğrendikleri ‘Allah bize sayısız nimeti karşılıksız vermiştir. Biz de Allah’a teşekkür etmek için O’na ibadet ederiz’ (Akgül v.d, 2007:40-41) bilgisi üzerine kurulduğu görülmektedir.

Kitap 2’de konun girişinde verilen bilgiler öğrencilerin önbilgileri ile ilişkilendirilerek anlatıldığı görülmektedir. Örneğin ‘Kur’an’dan ve Hz. Peygamberden Dua Örnekleri’ konusunda Kur’an-ı Kerim ve Hz. Muhammed ile ilgili olarak öğrencinin önceki sene

öğrendiği bilgilere yer verildiği görülmektedir. Allah bizleri doğru yola ulaştırmak için kutsal kitaplar ve peygamberler göndermiştir. Son kutsal kitabımız Kur'an-ı Kerim'in Allah tarafından Hz. Muhammed'e gönderilmiştir, bilgisine yer verilmiştir (Şahinbaş, 2009:54).

3. 2. 4. İçeriğin Sunumu

Ders kitaplarında içeriğin ayet, hadis, örnek olay, bulalım, yorumlayalım, not edelim v.b etkinliklerle zenginleştirildiği görülmektedir.

Günlük hayatta öğrencilerin en çok karşılaştıkları konulardan bir de din olduğuna değinmiştik. Öğretim ilkelerinden bir de 'hayata yakınlık' ilkesidir. Bunun için DKAB ders kitaplarında öğrencilerin günlük hayatta karşılaştıkları muhtemel problemlerin ders kitaplarına yansıtılması gerekir. Aynı şekilde günlük hayatta öğrendikleri bilgileri hatırlatılarak yeni öğrenilen bilgiler bu bilgilerle birleştirilerek yeni bilgilerin oluşmasına yani yeni şemaların oluşması sağlanmalıdır.

Bu yönüyle ders kitaplarına baktığımızda günlük hayatın içinde yer alan bilgilere yeteri kadar yer verilmediği görülmektedir. Bunun için ders kitapları gerek hayata yakınlık ve gerekse güncellik ilkesine uymadıkları söylenebilir. Örneğin; 'Dua' konusunda 'Günlük hayatta okulda başarılı olmak, sağlıklı yaşamak, hastaların iyileşmesi için v.b isteklerimiz olmaktadır. Bu isteklerimizin yerine gelmesi için sığınacak, yardım dileyecek, sevinçlerimizi paylaşacak birisine ihtiyaç duymaktayız. Bu sığınacağımız, yardım dileyeceğimiz kişinin her şeye gücü yetmesi gerekir. Bu da bizi yaratan Allah'tır. Demek ki dua; Allah'a istekleri iletmektir. Sevinç ve üzüntülerimizi yaradan ile paylaşmaktır.' bilgilerine yer verilebilirdi.

İnanç öğrenme alanında olduğu gibi öğrencileri meraklandırarak kışkırtıcı sorulara ya da öğrenmeyi ihtiyaç haline getirecek bilgilere yer verilmediği görülmektedir. Bu yönüyle de ders kitapların eksik olduğu söylenebilir. Bu yaştaki çocukların en çok merak ettikleri konulardan biri de duadır. En çok sordukları sorunun 'Dualarımız neden kabul olmuyor sorusudur.' Öğrencilerin konuyla ilgi öğrenmelerini ihtiyaç haline getirerek öğrenmeleri sağlanabilir. Örneğin 'Dua' konusuyla ilgili olarak ; **'Bana dua edin, duanıza karşılık vereyim...'**(Bakara, 186) ayetine yer vererek. Dua ile ilgili aşağıdaki hikâyeciğe yer verilebilirdi.

'Ali sabahleyin uyandığında başı şiddetli ağrır. Zaman geçirmeden annesiyle beraber doktora gider. Ali doktora:

- Doktor bey, başım çok ağrıyor. Bana aspirin verir misin?

Doktor:

- 'Tamam', der. Muayene etmeye başlar.

Doktor, Ali'yi muayene ettikten sonra, baş ağrısının diş ağrısından kaynaklandığını bulur. Ali'ye diş ağrısına uygun bir ilaç verir.

Sevgili çocuklar, nasıl doktor bey Ali'nin hastalığına en uygun olan ilacı veriyorsa Allah da bizim dualarımızı en uygun bir şekilde karşılık verir. Çocuklar unutmayalım dua bir ibadettir. Öbür dünyada ödülünü Allah'tan beklemek gerekir.'

Önceki öğrenme alanında değindiğimiz gibi Gagne'ye göre yeni bilgilerin öğrenilmesinde kavram öğrenimi önemli bir yer tutar. İbadet öğrenme alanında kazandırılması gereken kavramlar aşağıda listelenmiştir (DKAB, 2006:21).

- Amel-i Salih
- Cami
- Cuma
- Dini Davranış
- Dini
- Dua
- Farz
- İbadet
- Mescit
- Müstehap
- Sünnet
- Şart
- Vacip

Ders kitaplarında kavramların geçtiği yerde açıklandığı görülmektedir. Bu yönüyle ders kitaplarının dersin amaçlarından biri olan kavram öğrenmeye uygun olduğunu söylenebilir. Kitap 1 kavramları uygun olan konuda açıkladığı görülmektedir. 'İbadet Nedir?' konusunda ibadet kavramını '*Allah'a kulluk etmek, saygı göstermek, buyruklarını yerine getirmek ve yasaklarından kaçınmaktır*' diye tanımlamıştır. Ayrıca ibadetin '*Allah'a olan sevgi, saygı ve inanç bağlılığı çeşitli davranışlarla ortaya koymaktır*' (Akgül v.d, 2007:39) şeklinde tarif edilebileceği belirtilmiştir. Yukarıdaki tanımlara baktığımızda öğrencileri ezbere yönelten bir tarif olduğu söylenebilir. Hâlbuki 'ibadet' kavramın tarifi yapılmadan önce giriş mahiyetinde bir bilgiye yer verilip öğrencinin tanıma ulaşmasına katkıda bulunabilirdi. Örneğin öğrencinin günlük olarak gözdikleri ibadet olan bir davranıştan başlanarak ibadet kavramına ulaşılabilirdi.

Kitap 2'ye baktığımızda ibadet kavramını açıklamadan ibadetle ilgili önbilgiler hatırlatarak giriş yapıldığı görülmektedir. İnsanın akıl sahibi olduğu ve Allah'ın bize karşılıksız olarak birçok nimet verdiğini bunun için Allah'a teşekkürün bir göstergesi olarak, O'na ibadet etmemiz gerektiği vurgulanmıştır. Kitap 2'de 'İbadet' kavramı '*Yüce Allah'ın emirlerini yerine getirmek, O'na yönelip saygı göstermektir*' (Şahinbaş, 2009:35) diye tarif edilmiştir. Ders kitaplarında, Gagne'nin kavram öğretiminde vurguladığı gibi nelerin ibadet olabileceği örnekler verilerek üzerinde durulmuştur.

Yukarıdaki 'İbadet' kavramın öğretimine baktığımızda Kitap 1 kavramın tam olarak tanımlarken; Kitap 2 ise eksik tanımladığı görülmektedir. Allah'ın yasaklarından sakınmak da ibadet olduğuna göre tanım eksiktir. Ancak Kitap 2, yeni öğrenilen kavramın (ibadet) hangi şema ile ilişkilendirilmesi gerektiği ve bunları öğrencilere hatırlatması açısından baktığımızda uygun olduğu söylenebilir. Kısacası kavram öğretimi konusunda Kitap 1 yeni şema ile eski şemaların ilişkilendirilmesi konusunda eksik iken; Kitap 2 yeni oluşturulan şemanın içeriğinin tam olmaması yönüyle eksiktir.

Öğrenciler için yakın çevre daha anlamlı ve daha iyi bilinir. Bunun için ders kitaplarında konular yakın çevreden başlanarak öğretilmesi gerekir. Ders kitaplarında konuların yakın çevreden gözlenebilecek örneklerle yeteri kadar yer verilmediği görülmektedir. 'İbadet Nedir?' konusu işlenirken çevreden örnekler vererek içeriğinin zenginleştirilmesi gerekir. 'Büyüklerimizin namaz kıldıklarını görürüz. Ramazan ayında oruç tutarız. Komşularımıza, arkadaşlarımıza yardım ederiz. Komşularımızı, arkadaşlarımızı ve anne-babamızı üzmemek için çaba gösteririz. Bu yaptıklarımız güzel davranışlar ibadetlere örnektir. Demek ki ibadet...' bilgisine yer vererek öğrencilerin gerçek hayatla ilişki kurarak öğrenmeleri sağlanabilirdi.

Ders kitaplarında öğrencilerde oluşabilecek yanlış öğrenmeleri engellemek için bilgilere veya etkinliklere yer verilmelidir. 'Dua' konusunda yanlış öğrenmeleri engellemek için duanın tevekkül ile ilişkilendirildiği görülmektedir. Kitap 1'de 'Bulalım' etkinliği (Akgül v.d., 2007:47) duanın kabul olması için gerekli çabanın gösterilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Kitap 2'de ise yanlış öğrenmeleri engelleyecek herhangi bir bilgi veya etkinliğe yer verilmediği görülmektedir. Öğrencilerin yanlış öğrenmelerini engellemek için Kitap 2'de fiili duanın da gerekli olduğu vurgulanması gerekirdi. Bu da öğretimde ekonomikliği sağlar.

İçeriğin sunumu konusunda da 'İnanç Öğrenme Alanı'nda olduğu gibi, Kitap 1'de içeriğin sunumunda birçok etkinlikten yararlanırken; Kitap 2, Kitap 1'e göre, daha az etkinliklerden yararlandırdığı görülmektedir. Kitap 1'deki etkinliklere baktığımızda 'Çizelim, Şiir Yazalım, Tamamlayalım ve Yazalım' etkinlikleridir.

Kitap 1'deki etkinliklerinden biri de 'Nasıl Dua Edilir' konusunda 'Yazalım' etkinliğidir (Akgül v.d, 2007:50).

'Dualarımıza Allah'ın güzel adlarının anlamını içeren şu ifadelerle başlayabiliriz.

- *Ey yüce Rabbim!*
- *Ey merhameti bol olan Allah'ım!*
- *Ey koruyup gözeten Allah'ım!*
- *Ey kuluna her zaman iyilik ve hayır dileyen Rabbim!*

Yukarıdaki ifadelerden biriyle başlayan bir dua yazınız.'

Yukarıdaki etkinlik konunun kazanımlarına uygundur. Ancak etkinlikte verilen 'Merhamet, koruyup gözeten, iyilik ve hayır dileyen gibi Allah'ın güzel isimlerini parantez içinde de verilebilirdi. Ayrıca aynı ders kitabında 'İnanç Öğrenme Alan'ında geçen 'Allah'ın Eşi ve Benzeri Yoktur' konusunda yer alan 'Anlatalım' etkinliğine bakmaları için bir yönergeye yer verilebilirdi. Bu yönerge ile öğrenci Allah'ın isimleri hatırlayacağı gibi yeni öğrendiklerini önbilgilerle ilişkilendirme konusunda öğrenciye rehberlik yapılırdı. Bu da öğrencinin öğrendiklerini düzenli, anlamlı bir şekilde uzun süreli belleğe kaydetmesini sağlardı.

Kitap 2'de içeriğin sunumunda etkinliklere yer verildiğini söylemiştik. Etkinliklerden biri 'Başlıca İbadetler' konusunda yer alan bir dörtlük etkinliğidir (Şahinbaş, 2009:41).

NAMAZ

Allah'ı zikir için

Gelin namaz kılalım

Lütfüne şükür için

Gelin namaz kılalım

'Yukarıdaki dörtlüğe göre namaz niçin kılınır?' sorusuna yer verilmiştir. 'zikir' kelimesinin sözlük anlamına yer verilmesi yerindedir. Ancak 'lütuf' kelimesinin anlamına da yer verilmeliydi.

Ders kitaplarında, içeriğin sunumunun yeteri kadar etkinliklerle zenginleştirilmediği görülmektedir. Hâlbuki derste öğrencileri aktif kılmamanın yollarından bir de etkinliklerdir. Bunun için öğretim ilkelerinden biri olan aktiflik ilkesine uyulmadığı söylenebilir.

Etkinliklere baktığımızda öğrencilerin birbiri ile iletişim kurmalarına imkân vermeleri yani akran öğrenimine imkân tanımaları açısından olumludur. Ancak aileyi de öğretime katacak etkinliklere yer verilmesi gerekir.

Gardner tarafından geliştirilen çoklu zekâ kuramına uygun olarak içeriğin sunulması gerekir. Ayrıca etkinliklerin çoklu zekâyâ uygun olacak şekilde çeşitli olması gerekir. Bu yönüyle ders kitaplarına baktığımızda sözel ve görsel zekâ türü etkinliklere yer verildiği görülmektedir. Diğer zekâlara uygun olan etkinliklere de yer verilebilirdi.

Ders kitaplarında konu içerisinde yer alan önemli bilgilere öğrencilerin dikkatinin çekilmesi gerekir. Kitap 1'e baktığımızda öğrencilerin dikkatini önemli bilgilere çekebilmek için 'Bilgi Kutusu, Not Edelim' etkinliklerine başvurulduğu görülmektedir. 'İbadet Nedir?' konusuna baktığımızda 'Not Edelim' etkinliğinde '*Kulluk, yalnızca Allah'a yapılır*' (Akgül v.d, 2007:39) bilgisine yer verilmiştir. Kitap 2'ye baktığımızda 'Niçin İbadet Edilir?' konusunda 'Not Edelim' etkinliğinde '*Allah'tan başkasına ibadet edilmez. Çünkü ibadete layık olan tek varlık odur (O'dur)*' (Şahinbaş, 2009:39) bilgisine yer verilmiştir. Ders kitaplarında olması gereken, imla ve yazım kuralları açısından baktığımızda, 'Allah'ı işaret eden zamirlerin büyük harflerle yazılması gerekir. Ayrıca bu tür etkinliklerin öğrencilerin dikkatini yeteri kadar çekmesi gerekir. Kitap 2'deki etkinlik öğrencilerin dikkatini çekecek yeteri kadar büyük puntuyla yazılmadığı görülmektedir. Bu açıdan da Kitap 2'deki etkinliğin eksik olduğu söylenebilir.

Bilgilerin kısa süreli bellekten uzun süreli belleğe kaydetmenin yollarından birinin de tekrar olduğuna değinmiştik. Ayrıca bilgileri kısa süreli bellekte tutmanın yollarından biri de tekrardır. Bunun için ders kitaplarında önemli konular aralıklarla tekrar edilmesi gerekir. Bu açıdan ders kitaplarına baktığımızda gerekli tekrara yer verilmediği görülmektedir. Gerekli yerlerde tekrar yapıldığında bilgiler hem öğrencinin dikkatini çekecek hem de yeni öğrenilenlerle ilişkilendirilecektir. Örneğin Kitap 1'e baktığımızda 'İbadetlerle İlgili Kavramları Öğreniyoruz' konusunda öğrenilen kavramlardan biri de 'farz'dır. Aynı kavram öğrenilen 'Başlıca İbadetler' konusunda tekrar edilebilirdi. Bu tekrar sayesinde yeni öğrenilen konuların hangi önbilgilerle ilişkilendirilmesi gerektiği konusunda öğrencilere rehberlik edilirdi. Ayrıca öğrencinin 'farz' ile ilgili şeması ile 'İbadetler' şeması ilişkilendirilerek öğrenmenin daha kalıcı olması sağlanırdı. Aynı şekilde Kitap 2'de de aynı konularda bu yöntem izlenebilirdi.

Ders kitapları konu ile ilgili ayrıntıların içerisinde boğulmamaları gerekir. Nitekim programın geliştirilmesinde temel alınan ilkelerinden biri de 'gerekli ve yeterli bilgi' yaklaşımı olmuştur. Bu açıdan ders kitaplarına baktığımızda Kitap 2 'İbadetlerle İlgili Kavramları Öğreniyoruz' konusunda gereksiz ayrıntılar girildiği görülmektedir. Örneğin 'Farz' kavramı tanımlanırken 'farz-ı ayn' ve 'farz-ı kifaye' gibi ayrıntılara girildiği

görülmektedir. Bu açıdan Kitap 2'nin ders kitaplarında bulunmaması gereken ayrıntılara girilmemesi konusuna uyulmadığı görülmektedir.

Bilgin'e göre küçük sınıfların programları, mezhepler ve dinlerle ilgili ayrıntılara girilmeden, bütün dinlerin ve kültürlerin üzerinde birleştiği inanç ve davranış kuralları olarak öğrencilerin bütününe cevap verebilecek şekilde düzenlenebilir (Çapçuoğlu, 2006:33).

Yeni DKAB programına baktığımızda yaklaşımlardan bir de mezheplerüstüdür (DKAB, 2006:2). Bu açıdan programa baktığımızda programda yer alan 'vacip' kavramının mezheplerüstü anlayışına uyulmadığı görülmektedir. Ancak ders kitaplarının programa uygunluk taşımaları gerektiğinden ders kitapları için eksik olduğunu söylemek güçtür. Ders kitapları, Türkiye'de farklı mezhebe mensup olanları göz önünde bulunduracak şekilde hazırlanmalıdır.

Bu öğrenme alanında konuya uygun olarak kazandırılmak istenen dua 'Rabbena Duaları'dır. Ders kitaplarına baktığımızda 'Rabbena Duaları'nın anlamı ve önemi hakkında yeterli bilgilere yer verildiği görülmektedir. Kitap 1'de duanın âyet olduğu ve Peygamberimiz tarafından sık sık okunduğunun vurgulanması öğrencileri öğrenmeye daha çok teşvik etmesi beklenir. Ders kitaplarında duanın namazın son oturusunda selam verilmeden önce okunacağını vurgulanması yerindedir. Ancak öğrencilere namazın dışında da okunabilecek güzel bir dua olduğunun vurgulanmaması ise eksiklidir.

3. 2. 5. Öğrenciye Yol Gösterme

Öğrencinin yeni öğrendiklerini hangi öğrenmelerle birleştirmesi ya da ilişkilendirilmesi gerektiği konusunda öğrenciye rehberlik edilmesi gerekir. Bu açıdan ders kitaplarına baktığımızda rehberlik etme konusunda sorulardan yararlanmanın yanında konu içerisinde verilen önbilgilerden yararlandığını görülmektedir. Kitap 1'e baktığımızda önbilgilerin hatırlatılması konusunda değindiğimiz 'Niçin Allah'a İbadet Ederiz?' konusunda verdiğimiz örnek öğrencilerin öğrenecekleri yeni öğrenmeleri hangi önbilgilerle ilişkilendirmeleri gerektiği konusunda öğrencilere rehberlik eder niteliktedir. Aynı şekilde Kitap 2'de de 'Kur'an ve Hz. Peygamberden Dua Örnekleri' konusunda verdiğimiz örnek de öğrencilerin yeni öğrendiklerini hangi öğrenmelerle birleştirmeleri gerektiği konusunda onlara rehberlik eder özelliğindedir.

Rehberlik etmek açısından ders kitaplarına baktığımızda ders kitabının yeterli düzeyde olmadığı söylenebilir. Bu yaşta olan öğrencilerin yeni öğrendikleri bilgilerin hangi öğrenmelerle ilişkilendirmeleri gerektiği konusunda rehberliğe ihtiyaçları vardır. Bunun için ders kitaplarında öğrencilere gerekli rehberliğin yapılması gerekir.

Ders kitaplarında içeriğin, gerçek hayatla ilişkilendirilerek sunulduğu görülmektedir. Kitap 1’de ‘Dua’ konusu işlenirken ‘nasıl dua edileceğini’ gösteren bir örnek duaya yer verilmiştir (Akgül v.d., 2007:51). ‘Niçin Dua Edilir?’ konusunda da öğrencilere örnek olabilecek dualar ‘Bilgi Kutusu’nda yer almaktadır (Akgül v.d., 2007:49).

Kitap 2’de ‘Dua’ konusunda ‘Sabah Duası’ (Şahinbaş, 2009:48), ‘Niçin Dua Edilir’ konusunda ise ‘Sofra Dua’sı yer almaktadır (Şahinbaş, 2009:49). Şiirlere baktığımızda duanın önemi ve niçin yapıldığı konusunda bilgi vermektedir. Öğrencilere gerçek hayatla ilgili dualar şiirle öğretilmektedir.

3. 2. 6. Davranışı Ortaya Çıkarma

Öğrencilere konunun içeriği sunulduktan sonra konunun öğrenciler tarafından doğru ve eksiksiz olarak öğrenilip öğrenilmediğinin tespit edilmesi gerekir. Konu sonunda yer alan etkinlikler ile öğrencilerin eksikleri tespit edilerek, tamamlanabilir. Bu açıdan ders kitaplarına baktığımızda konu sonlarında birçok etkinliğe yer verildiği görülmektedir. Kitap 1’e baktığımızda ‘Yazalım, Listeleyelim, Bulalım’ türü etkinliklere yer verildiği görülmektedir. Bu etkinliklerden biri de ‘İbadetlerle İlgili Kavramları Öğreniyoruz’ konusunda yer alan ‘Listeleyelim’ etkinliğidir. Etkinlik ‘*Sünnet olan davranışları örnekler vererek listeleyiniz.*’ (Akgül v.d, 2007:40) sorusundan ibarettir. Hâlbuki bu etkinliği öğrencilerin yeni öğrendikleri ‘farz ve vacip’ ile zenginleştirilebilir. Böylece öğrencinin kavramları birbirinden ayırt edip edilmediği daha kolay bir şekilde tespit edilmiş olunurdu. Ayrıca öğrencinin ‘farz ve vacip’ kavramları ile ilgili eksikliklerinin olup olmadığı bu şekilde bulunabilirdi.

Kitap 2’ye baktığımızda öğrencilerin öğrenme eksikliklerinin tespit edilebilmesi için resimler, şiirler, âyetler ve hadislerden yararlanıldığı görülmektedir. ‘Niçin İbadet edilir?’ konusunda ‘**Muhakkak ki ben, yalnızca ben Allah’ım. Benden başka ilâh yoktur. Bana kulluk et; beni anmak için namaz kıl** (Ta-Ha suresi 14. Âyet).’ âyetine yer verilmiştir. Âyet ile ilgili olarak ‘*Yukarıdaki âyet üzerine konuşunuz. Bu âyete göre insan niçin ibadet etmelidir? Arkadaşlarınızla değerlendiriniz.*’ (Şahinbaş, 2009:39) sorularına yer verilmiştir. Konu için seçilen âyete baktığımızda öğrencilerin dikkatini Allah’ın varlığına ve birliğine çekilmesi açısından uygun olduğu söylenebilir. Sorulara baktığımızda ‘*Bu âyete göre insan niçin ibadet etmelidir?*’ sorunun cevabı âyette geçmemektedir. Bunun için bu âyetin konu açısından uygun olmadığı söylenebilir.

3. 2. 7. Geribildirim Verme

Öğrencilerin yaptıkları davranışların doğruluğu hakkında bilgilendirilmediği görülmektedir. Ders kitabında öğrencileri derse güdülemek, eksik öğrenmeleri tamamlamak ve yanlışlarını düzeltmek için davranışları ile ilgili geribildirim vermek gerekir. Ders kitaplarına baktığımızda gerekli geribildirimlere yer verilmediği görülmektedir.

3. 2. 8. Değerlendirme

Öğrencilerin öğrenme alanı ile ilgili öğrendiklerinin değerlendirilmesi için öğrenme alanı sonunda yer alan soruların ‘Ünitemizi Değerlendirelim’ etkinliğine başvurulduğu görülmektedir. Kitap 1’de aşağıdaki sorulara yer verilmiştir.

A. Aşağıdaki açık uçlu soruları cevaplandırınız.

1. İbadet ne demektir?
2. Başlıca ibadetler nelerdir?
3. Caminin toplumsal birlik ve dayanışmaya katkılarını açıklayınız.
4. Nasıl dua edilir?
5. Dualarımızın kabul edilmesi için dua etmeden önce bize düşen görevler nelerdir? Açıklayınız.
6. ‘Salih amel’ nedir? Yazınız.

B. Aşağıdaki çoktan seçmeli soruların doğru seçeneklerini işaretleyiniz.

1. Aşağıdakilerden hangisi İslamiyet’te belli zamanlarda yerine getirilen ibadetlerden biri **değildir**?

- A) Namaz B) Hac C) Oruç D) Dua (Akgül v.d, 2007:55)

2. Aşağıdakilerden hangisi Allah’ın Kur’an’da insanlardan kesinlikle yapılmasını istediği iş ve davranışlara verilen addır?

- A)Sünnet B) Farz C) Vacip D)Sadaka

3. Aşağıdaki kelimeler buldukları yer itibariyle gruplandırıldığında hangisi dışarıda kalır?

- A) Kurban B) Mihrap C)Minber D) Kürsü

C. Aşağıdaki cümlelerden doğru olanları ‘D’, yanlış olanları ise ‘Y’ ile işaretleyiniz.

- () Müslümanlar hac ibadetlerini yerine getirmek için her yıl Kâbe’yi ziyaret ederler.
 () Anne ve babaya saygı göstermek farzdır.
 () İbadetlerimizi yalnızca Allah rızası için yaparız.

Ç. Aşağıdaki tabloda numaralandırılmış bilgileri eşleştiriniz.

1. Minare,		vaaz verilen yer.
2. Minber,		abdest alınan yer.
3. Mihrap,		imamın namaz kıldırıldığı yer.
4. Kürsü,		hutbenin okunduğu yer.
5. Şadırvan		ezan okunan yer.

Kitap 2' ise aşağıdaki sorulara yer verilmiştir.

1. Niçin ibadet edilir? Açıklayınız.
2. Dua niçin ibadetin özüdür? Söyleyiniz.
3. Davranışlarımızın güzelleşmesinde ibadetlerin etkisi nedir? Örnek vererek açıklayınız?
4. Dua etmenin amacı nedir? Söyleyiniz.
5. Aşağıdakilerden hangisi, farz ibadetlerden biri değildir?
A.Zekat B.Kurban C.Namaz D.Oruç
6. Aşağıdakilerden hangisi caminin dışında yer alır?
A.Vaaz kürsüsü B.Minber C.Minare D.Mihrap
7. Aşağıdakilerden hangisi vaciptir?
A.Dişleri fırçalamak B.Hacca gitmek
C.Ezan okumak D.Bayram namazı kılmak
8. Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerleri uygun ifadelerle doldurunuz.
Yüce Allah'ın, yapılmasını kessin olarak emrettiği işlere.....denir.
Peygamberimiz bir hadisinde “..... **İbadetin özüdür.**” Buyurmuştur.
Camilerde cemaate namaz kıldırın kişiye, ezan okuyan kişiye..... denir.
İslam dininde her güzel iş ve davranış yani..... İbadet sayılır.
Rabbenağfirli..... velilmü'minine yevme yekumul hesab.
9. Aşağıdaki çemberde, ünitemizde geçen bazı kavramlar düzensiz olarak yazılmıştır. Bunları belirleyiniz.

ARZF	MİAC	MAZAN	İPCAV
.....
KETAZ	NESTÜN	ÇUOR	
.....	

Yukarıdaki etkinliklere baktığımızda kazanımlara uygun olduğu görülmektedir. Kitap 1'de 'Rabbena Duası'yla ilgili her hangi bir sorunun yer almaması bir eksiklikler. Rabbena

Duası ve anlamı için bir veya birkaç soruya yer verilebilirdi. Örneğin; ‘Rabbena Dua’sında kimler için dua ederiz?’ sorusu ve Kitap 2’de olduğu gibi Rabbena Duasını ezberlemeye teşvik edecek bir boşluk doldurma sorusu yer alabilirdi.

Kitap 2’de ‘Aşağıdakilerden hangisi caminin dışında yer alır?’ sorusunun kazanımlara uymadığı görülmektedir. Cami kısımlarının içindeki ve dışındakileri ölçmek yerine, özellikleri veya işlevlerini ölçmeye yönelik sorulara yer verilmesi gerekir. ‘İmamın hutbe okumak için üzerine çıktığı yere ne denir?’ şeklinde bir soruya yer verilebilirdi.

Ders kitaplarında yer alan ‘Ünitemizi Değerlendirelim’ etkinliklerinde soruların türüne göre gruplandırılarak verildiği görülmektedir. Bu da öğrencilere soruları cevaplandırmada kolaylık sağlar. Ancak her soru grubun önünde bulunması gereken soruların nasıl cevaplandırılması gerektiğini gösteren bir yönergeye yer verilmesi gerekir. Kitap 1’e baktığımızda soruların nasıl cevaplandırılacağı konusunda bir yönergeye yer verirken; Kitap 2’de bazı soru grupları için yer verilmediği görülmektedir. Kitap 1’de yer alan eşleştirmeli testin öğrenciler tarafından nasıl cevaplandırılacağı konusunda öğrencilere yol gösteren bir yönergeye yer verilmiştir. Ancak yönerge açık, net değildir. Bunu yerine yönerge: ‘*Aşağıda I. sütunda caminin kısımları II. sütunda kullanım alanları yer almaktadır. I. sütunda verilen caminin kısımları hangi görev için kullanılıyorsa o kısmın başındaki rakamı II. sütundaki boşluğa yazınız*’ tarzında olabilirdi (Gündüz, 2009:50).

Kitap 2’de açık uçlu sorular için ‘Aşağıdaki soruları cevaplandırınız’ çoktan seçmeli sorulardan önce de ‘Aşağıdaki sorulardan doğru olan seçeneği işaretleyiniz.’ şeklinde yönergelere yer verilebilirdi.

Ders kitabında yer alan soruların ne çok kolay ne de zor olmalıdır (Gagne, 1975:164). Ders kitaplarına baktığımızda soruların öğrenciler tarafından cevaplandırılacak sorular olduğu görülmektedir.

3. 2. 9. Öğrenilenlerin Kalıcılığının ve Transferinin Sağlanması

Yeni öğrenilen kazanımları kalıcılığının sağlanması için konuların belirli aralıklarla tekrar edilmesi gerekir. Bu yönüyle ders kitaplarına baktığımızda ‘*Allah’ın bize karşılıksız olarak birçok nimet verdiğini ona teşekkür etmemiz için bizim de ona bir iman etmemiz ve ibadet etmemiz gerekir*’ cümlesinin tekrar edildiği görülmektedir.

Sonuç olarak ders kitaplarına baktığımızda dikkat çekmek açısından, Kitap 2’nin Kitap 1’den daha iyi olduğu söylenebilir. Ders kitaplarında konunun ayrıntılarına geçmeden önce öğrencilerin ön bilgilerini hatırlatmaya yönelik günlük hayattan birkaç örnek verilerek konuya başlanması gerekir. Öğrencilerin yeni öğrendiklerini önceki öğrenmelerle

ilişkilendirilmesi veya yeni öğrenilenlerin birbirleri ile olan ilişkilerini göstermek için kavram haritalarından yararlanılabilir. Böylece öğrenilen yeni bilgiler düzenli bir şekilde uzun süreli bellekte kaydedilir. Bu da öğrenilen bilginin hatırlanmasını kolaylaştırır. Ders kitaplarına baktığımızda konunun anlatımında böyle bir yönteme başvurulmadığı görülmektedir.

Ders kitaplarında, öğrencinin ‘ben bu öğrenme alanının sonunda ne öğreneceğim’ sorusuna cevap vermek için öğrenme alanların başında, öğrenme alanı sonunda ulaşması gereken, kazanımlara yer verilmesi gerekir. Kavram haritalarından yararlanılarak kazanımlar öğrenme alanının başında yer verilebilir.

Konu içerisinde yer verilen etkinliklere baktığımızda konuya uygunluk taşımasına rağmen yetersiz olduğu kanaatindeyiz. Etkinliklerin diğer öğrenme alanında olduğu gibi sözel ve görsel zekâ arasında sıkıştığı görülmektedir. Hâlbuki gelişim aşamasında olan öğrencilerin diğer zekâlarını da geliştirmek için diğer zekâ türlerine de hitap eden etkinliklere yer verilmesi gerekir.

DKAB dersine baktığımızda ele alınan konular öğrencilerin gerçek hayatta sık sık karşılaştıkları konulardır. Bunun için gerçek hayatta veya ona yakın olan örnekler ders kitaplarında kullanılabilir. Ancak ders kitaplarına baktığımızda gerçek hayatta olan veya olabilecek örneklere yeteri kadar yer verilmediği görülmektedir.

Ders kitaplarında yer alan ‘Ünitemizi Değerlendirelim’ etkinliğinden yer alan soruların kolaylıkla cevap verecek sorular olduğu görülmektedir. Ancak soruların nasıl cevaplandırılacağını gösteren yönergeye yer verilmesi gerekir. Yönergelerin açık, net ve anlaşılır olmasına dikkat edilmesi gerekir.

Ders kitaplarında, her konu sonunda öğrencilere öğrendiklerini sergilime fırsatı verilmesi gerekir. Bunun için her konu sonunda soru veya etkinliklere yer verilmesi gerekir. Ders kitaplarına baktığımızda her konu sonunda alıştırmalara yer verilebilirdi. Bu alıştırmalar öğrencilerin okulda öğrendiklerini gerçek hayatta uygulamaya yönelik etkinlikler olabilir.

Ders kitaplarında önemli bilgilerin gerekli yerlerde tekrar edildiği görülmektedir.

3. 3. Hz. Muhammed Öğrenme Alanı (Hz. Muhammed ve Aile Hayatı)

İslam inancına göre Allah, insanların hem bu dünyada hem de öbür dünyada mutlu olabilmeleri için sayısız peygamber göndermiştir. İnsanlığa gönderilen son peygamber Hz. Muhammed (s.a.v)’tir.

Hz. Muhammed (s.a.v) getirdiği mesajla insanlığa büyük katkıda bulunmuş, inanan inanmayan sayısız insanların saygısını kazanmıştır. Kur’an-ı Kerim’de İnsanlığa rahmet olarak gönderildiği belirtilen Hz. Muhammed, İslam inancında önemli bir kültüre sahiptir. O,

geçmişte olduğu gibi günümüzde de insanlığı etkilemeye devam etmektedir (DKAB, 2006:15).

Hız. Muhammed öğrenme alanında amaçlarından biri de Hız. Muhammed (s.a.v)'in aile hayatıdır. Bu, yeni DKAB programında 5. Sınıf programının %8'ini oluşturmaktadır(DKAB, 2006:28). Bu öğrenme alanında 5 kazanım vardır (DKAB, 2006:43). Kazanımlar şunlardır.

1. Hız. Muhammed'in Hız. Hatice ile evliliği ve bu evlilikten dünyaya gelen çocukları hakkında bilgi sahibi olur.
2. Hız. Muhammed'in çocuklara değer verdiğini örneklendirir.
3. Hız. Muhammed'in ailesi içerisindeki örnek davranışları hakkında bilgi sahibi olur.
4. Hız. Muhammed'in ailesiyle ilgili örnek davranışlar hakkında bilgi sahibi olur.
5. Salâvat dualarını ezbere okur ve anlamını söyler.

Yukarıdaki kazanımlara uygun olarak aşağıdaki konular ders kitaplarında yer almaktadır.

1. Hız. Muhammed'in Evliliği ve Çocukları
2. Hız. Muhammed'in Ailesi İçindeki Örnek Davranışları
 - 2.1. Hız. Muhammed Aile Bireylerini Sever ve Aralarında Ayırım Yapmazdı
 - 2.2. Hız. Muhammed Aile Bireyelerine Danışır ve Görüşlerine Değer Verirdi
 - 2.3. Hız. Muhammed Akrabayı Ziyaret Ederdi
3. Hız. Muhammed'in Ailesinin Örnek Davranışları
 - 3.1. Hız. Muhammed'in Ailesinde Sevinçler ve Sıkıntılar Paylaşıldı
 - 3.2. Hız. Muhammed'in Ailesinde Misafire Cömert Davranılırdı
 - 3.3. Hız. Muhammed'in Ailesinde İsraftan Kaçınırdı
 - 3.4. Hız. Muhammed'in Ailesinde komşuluk İlişkilerine Önem Verilirdi
 - 3.5. Hız. Muhammed'in Ailesinde Öksüzler ve Yoksullar Gözetilirdi
4. Salâvat Duaları ve Anlamı

Ders kitaplarında içerik konu başlıkları ile uygundur. Ders kitaplarında içeriklerin ayet, hadis, hikayecik v.b etkinliklerle zenginleştirildiği görülmektedir.

3. 3. 1. Dikkat Çekme

Duyusal kayda gelen sayısız uyarıcılar arasında istenilen uyarıcıların kısa süreli belleğe geçmesi için öğrencilerin dikkati derse çekilmesi gerekir. Ders kitaplarında, öğrencilerin derse dikkatini çekmek için 'sorular, âyetler, hadisler, Hız. Muhammed'in

hayatından hikâyeciklerden' yararlanıldığı görülmektedir. Kitap 1'e baktığımızda 'Hz. Muhammed'in Evliliği ve Çocukları' konusunda öğrencilerin dikkatini çekmek için '*Fatma ve Zeynep isimlerinin toplumumuzda niçin zengin olduğunu hiç düşündünüz mü?*' (Akgül v.d, 2007:65) sorusuna yer verilmiştir. Soruya baktığımızda öğrencilerde merak duygusunun uyandırılmak istendiği görülmektedir. Ayrıca soru öğrencilerin okul dışındaki bilgilerini harekete geçirmek açısından da yerindedir. Ancak 4. sınıfta öğrencilerin öğrendikleri 'Hz. Muhammed'in Hz. Hatice ile evliliği ve çocukların isimleri' bilgileri harekete geçirecek sorulara da yer verilebilirdi. Böyle bir soru ile öğrencinin önbilgileri harekete geçirilir. Ayrıca soru ile öğrenci, 'Hz. Muhammed ve Ailesi' ile ilgili şema yeni öğrenecekleri ile ilişkilendirerek şemada ekleme olacağı konusunda onlara rehberlik yapılmış olunurdu.

Bu konuyla ilgili olarak Kitap 2'ye baktığımızda öğrencilerin dikkatini çekmek için '*Hz. Muhammed'in çocuklarının isimlerini biliyor musunuz?*' (Şahinbaş, 2009:66) sorusuna yer verilmiştir. Soru öğrencilerin önbilgilerini harekete geçirmek için uygundur. Ancak çocukları ile sınırlandırılması eksik olduğu söylenebilir. Soru, Hz. Hatice ile evliliği ilgili önbilgileri harekete geçirecek şekilde geniş tutulabilirdi.

Kitap 2'ye baktığımızda 'Hz. Muhammed Aile Bireylerine Danışır ve Görüşlerine Değer Verirdi' konusunda öğrencilerin dikkatini çekmek için kitapta Hz. Muhammed (s.a.v.) ile ilgili bir hikâyeciğe yer verildiği görülmektedir (Şahinbaş, 2009:70). Hikâyecik Hz. Muhammed (s.a.v.) ilk vahyi alırken Hz. Hatice'ye danışması ve Hz. Hatice'nin onu teselli etmek için söylediği sözleri konu edinmektedir. Hikâyecikle ilgili iki soruya verildiği görülmektedir. Sorulardan biriyle Hz. Muhammed (s.a.v.)'in ilk vahyi alırken, Hz. Hatice'ye danışmasına; diğer soruyla da Hz. Muhammed'in peygamberlik öncesi özelliklerine dikkat çekilmiştir. Son soru ile Hz. Muhammed (s.a.v.)'in sadece peygamberlik dönemindeki davranışları değil, peygamberlik öncesi davranışlarının da bizler için örnek davranışlar olduğunu vurgulaması açısından çok iyi bir etkinlik olduğu söylenebilir.

Dikkat çekmek açısından ders kitaplarına baktığımızda önceki öğrenme alanlarına göre yer verilen etkinliklerin hem sayı hem de çeşit olarak çok az olduğu söylenebilir. Ders kitaplarında öğrencilerin dikkatini çekmek için şiirlere, resimlere veya karikatürlere yer verilebilirdi. Bu açıdan ders kitapların eksik olduğu söylenebilir.

3. 3. 2. Öğrenciyi Dersin Hedeflerinden Haberdar Etme

Öğrencileri öğrenme alanında kazanacakları kazanımlardan haberdar etmek için herhangi bir bilgiye yer verilmediği görülmektedir. Bu açıdan ders kitaplarının önceki öğrenme alanında olduğu gibi bu öğrenme alanında da eksiklik olduğu söylenebilir.

3. 3. 3. Önbilgilerin Hatırlatılması

Öğrencilerin yeni öğreneceklerini öğrenebilmeleri için konuyla ilgili önbilgileri bilmeleri gerekir. Bu açıdan Kitap 1'e baktığımızda öğrencilerin öğrenmelerini harekete geçirmek için sorulardan yararlandığı görülmektedir. Yukarıda değindiğimiz 'Hz. Muhammed'in Evliliği ve Çocukları' konusunda yer alan soru öğrencilerin okul dışındaki öğrenmelerini harekete geçirmek açısından yerindedir denilebilir. Ayrıca aynı konuyla ilgili olarak konu başında 4. sınıfta öğrenilen Hz. Muhammed'in Hz. Hatice ile evliliği ilgili bilgilere yer verilmesi de öğrencilerin önbilgilerini harekete geçirmek açısından da değerlendirilebilir.

Öğrencilerin ön bilgilerini harekete geçirmek açısından Kitap 2'ye baktığımızda 'Hz. Muhammed'in Evliliği ve Çocukları' konusunda yukarıda değindiğimiz soru öğrencilerin önbilgilerini harekete geçirmek açısından da değerlendirilebilir. Öğrencilerin 4. sınıfta öğrendikleri bilgiler tekrar edilerek önbilgilerin hatırlatıldığı görülmektedir.

Önbilgileri hatırlatmak açısından ders kitaplarına baktığımızda bu öğrenme alanı için yeterli olduğu söylenebilir. Ancak öğrencilerin önbilgilerini hatırlatmak için doğrudan bilgi vermek yerine etkinliklerle hatırlatılması bizce daha uygun olur. Etkinlerle öğrenci derse daha aktif olarak katılacağı için konuya olan tutumunu olumlu yönde etkiler. Bu da öğrencinin daha kalıcı öğrenmesini sağlar.

3. 3. 4. İçeriğin Sunumu

Öğrencilerin yeni öğrenilen konuyu öğrenebilmeleri için konuyla ilgili kavramları bilmeleri gerekir. Bu öğrenme alanında aşağıdaki kavramlar yer alır (DKAB, 2006:21).

- Erdem
- Güven
- Öksüz
- Salâvat
- Yardım
- Yoksul
- Ziyaret

Yukarıdaki kavramalara baktığımızda öğrencilerin yeni konuyu öğrenebilmeleri için kavramların birbiri ile ilişkilendirilerek ve anlamlandırılarak öğrencilerde yeni şema oluşturulması gerekir. Bu açıdan baktığımızda öğrencilerin Hz. Muhammed (s.a.v.) ile ilgili

şemanın bu kavramlarla eklememesi gerekir. Bunun için ‘Hz. Muhammed ve Ailesi’ şemasının yeni bilgilerle eklenebilmesi için şemanın hatırlatılması gerekir.

Ders kitaplarına baktığımızda öğrencilerde var olan şemayı harekete geçirmek için önceki senelerde oluşturulan şemanın hatırlatıldığı görülmektedir. Bunun için ders kitapları ‘Hz. Muhammed’in Evliliği ve Çocukları’ konusuyla başlamaktadır. Konu içeriğine baktığımızda Hz. Muhammed’in Hz. Hatice ile evliliği ile ilgili kısımda Hz. Muhammed (s.a.v.)’in güvenilirliğinin tekrar vurgulanması öğrencilere bir model olarak sunulan Hz. Peygamber ile ilgili şemanın ahlâki davranışlarla eklememesini sağlar. Bu da aynı öğrenme alanında yer alan ‘Hz. Muhammed’in Ailesi İçerisindeki Örnek Davranışları’ konusunda öğrenmeyi olumlu olarak etkilemesi beklenir. Çünkü öğrenmeyi olumlu kılan etkenlerden biri de yeni öğrenilen konuların önceki öğrenmelerle ilişkilendirilmesidir. ‘Hz. Muhammed ve Ailesi’ şemasının eş(ler)i, çocukları ve torunları ile oluşturulmak istendiği görülmektedir.

Ders kitaplarında konuların, bilinenden bilinmeyene öğretim ilkesine uygun olarak, bilinen bilgiler üzerinde kurulduğu görülmektedir. ‘Hz. Muhammed’in Evliliği ve Çocukları’ konusunda Hz. Muhammed’in çocukluğu, gençliği ve güzel ahlakı hakkında bilgiler verildikten sonra evliliği konusuna geçtiği görülmektedir.

Ders kitaplarında öğrencilerin okulda öğrendiklerini gerçek hayatta uygulamalarına teşvik etmek için bilgilere ve etkinliklere yer verilmelidir. ‘Hz. Muhammed’in Ailesi İsraktan Kaçınırdı’ konusunda Hz. Peygamberin kızı Hz. Fatma’nın fazla giysi almasını reddettiği vurgulanmaktadır. Bu konu sonunda öğrencilerini gerçek hayatta uygulamak için etkinliğe veya bilgilere yer verilebilirdi. Örneğin;

Sevgili çocuklar Hz. Peygamberimiz güzel davranışları yapar, kötü davranışlardan kaçınır. Biz de peygamberimizi örnek aldığımızı göre aşağıda yapacağımız davranışların önüne (+) işareti koyunuz.

- () Hz. Peygamber fazla giysi ve ayakkabı alırdı.
- () Yeterli yemek yer, yediklerini başkalarıyla paylaşırdı.
- () Kitap ve defterlerini düzensiz kullanırdı.
- () Zamanını değerlendirir, vaktinde işini yapardı.
- () Okuldaki araç-gereçleri düzensiz kullanır, onlara zarar verirdi.

‘Biz de Hz. Peygamberimizi örnek alarak; fazla giysi ve ayakkabı almamalıyız. Elektrik ve suyu kullanmamalıyız. Okulumuzdaki duvar, tahta v.b eşyaları düzensiz kullanmamalıyız. Zamanımızı çalışarak değerlendirmeli boşa harcamamalıyız.’

İçeriğin sunumuna baktığımızda öğrencileri derste aktif kılabilmek için etkinliklere başvurulduğu görülmektedir. Kitap 1’e baktığımızda ‘Bulalım, Yorumlayalım ve Tartışalım’

etkinliklerine yer verildiği görülmektedir. ‘Hz. Muhammed Aile Bireylerine Danışır ve Görüşlerine Değer Verirdi’ konusunda ‘Hz. Muhammed’in Eşine Danışması’ adlı ‘Yorumlayalım’ (Akgül v.d, 2007:68) etkinliğine yer verildiği görülmektedir. Etkinlik ‘Hudeybiye Barış Antlaşması’ndan sonra Müslümanların Hz. Muhammed’in sözünü dinlememeleri sonucu eşine danışmasını konu edinmektedir. Yukarıdaki hikâyeciğe baktığımızda öğrencileri Hz. Muhammed’in ailesine danışması sonucu sorunun üstesinden geldiğini ve onun sürekli ailesine danıştığı kazanımını kazandırmak açısından yerindedir. Ayrıca etkinlik Hz. Muhammed’in Müslümanlar için yaparak, yaşayarak örnek olduğu konusunu vurguladığı için uygun olduğu söylenebilir.

Etkinliklerin Kitap 2’de kullanımına baktığımızda, iki etkinliğe yer verildiği görülmektedir. Etkinliklerden biri Hz. Ayşe’nin (Peygamberimizin Eşi) Peygamberimiz ile ilgili olarak ‘*Ben Hz. Peygamberden çok, insanlarla görüş alışverişinde bulunan bir kişi görmedim.*’ sözüne yer verilmiştir. Konuyla ilgili olarak ‘*Sizce Peygamberimiz insanlarla görüş alışverişinde bulunmaya neden önem vermiş olabilir? Tartışınız.*’ (Şahinbaş, 2009:71) sorusuna yer verilmiştir.

Yukarıdaki etkinliğe baktığımızda örnek konunun ulaşmak istediği kazanımlara uygundur. Ancak kitap hitap ettiği öğrenci kitlesinin temel özelliklerini göz önünde bulundurması gerekir. Bu yaştaki öğrenciler hikâye okumaktan zevk aldıkları için verilen örnek olaylar hikâyeleştirilerek öğrencilere sunulmalıdır. Ayrıca hikâyeler öğrencilerin anı belleğine kaydedildiği için öğrenciler tarafından daha çabuk öğrenilebileceği gibi hatırlanması daha kolaydır. Bu açıdan yukarıdaki etkinliğin eksik olduğu söylenebilir. ‘Hz. Muhammed’in Ailesinde Sevinçler ve Sıkıntılar Paylaşıldı’ konusunda yer verilen etkinlik için de aynısını söylenebilir (Şahinbaş, 2009:72).

Hz. Muhammed’in örnek davranışlarının Kur’an-ı Kerim’de yer alan âyetlerle birebir uyumlu olduğunu vurgulamak için konu ile ilgili âyetlere yer verildiği görülmektedir. Bu da Hz. Muhammed (s.a.v.) Kur’an-ı Kerim’i hayatında uyguladığı (gizli) bilgisini öğrencilere kazandırması beklenir. Öğrencilere bir model olarak sunulan Hz. Muhammed (s.a.v) örneğinin nedenlerinden birinin de Kur’an-ı Kerim’i hayatında uygulaması (gizli) öğrenmeyi öğrenmelerini sağlar. Bu açıdan ders kitaplarının ayetleri ve hadisleri yerinde kullanarak öğrencilerin daha iyi öğrenmelerini olumlu yönde katkıda bulunduğu söylenebilir.

Konuların anlatımında Hz. Peygamberin ailesi içerisindeki örnek davranışlarını vurgulamak için Peygamberimizin örnek davranışlarına başvurulduğu görülmektedir. Kitap 1’e baktığımızda ‘Hz. Muhammed Aile Bireylerini Sever ve Aralarında Ayırım Yapmazdı’ konusunda Hz. Muhammed’in çocukları arasında ayırım yapmadığını vurgulamak için kızı

Hız. Fatma'ya karşı olan sevgisine örnekler verildiği görülmektedir (Akgül v.d, 2007:67-68). Konu içerisinde yer alan bu tür örnekler konunun daha iyi öğrenilmesine katkı sağlar. Ancak örnek davranışların hikâyeleştirilerek sunulması öğrencilerin duyuşal kaydına kaydedileceği için bizce daha yararlı olur. Kitap 2'ye baktığımızda da aynı yöntemin izlendiği görülmektedir.

Ders kitaplarında öğrencilerin dikkatini önemli bilgilere çekmek için herhangi bir etkinliğe başvurulmadığı görülmektedir. Konu içerisinde günlük hayatta eksikliği çok görülen konulara öğrencilerin dikkatini çekmek için 'Bilgi Kutusu, Not Edelim' etkinliklerinden yararlanılabildi. Örneğin; Toplumda israf en çok görülen olumsuz davranışlardan biridir. Bu konuda öğrencilerin dikkatini çekmek için israftan kaçınmak ile ilgili bilgi notuna yer verilebilirdi.

Konu sonunda öğrencilerin yeni öğrendiklerini kendi hayatlarında uygulamaya yönelik cümlelere yer verilmesi gerekir. Bu cümlelerle öğrenci kitabın kendisi ile konuştuğu izlenimini uyandırır. Bu da öğrencinin konuya karşı olan tutumunu olumlu yönde etkiler. Ayrıca bu cümlelerle öğrencinin yeni öğrendiklerini günlük hayatında nasıl uygulaması gerektiği konusunda da kendisine rehberlik edilmiş olunur. Böyle bir bilgiye ders kitaplarında rastlanılmamaktadır. En azından konu sonlarında bir paragrafla bu sorun giderilebilirdi.

İslam dininde ve kültüründe 'Hz. Muhammed (s.a.v.) salât selam etmek önemli bir yer tutar. DKAB dersinde öğrenme alınana uygun olarak 5. sınıf programında yer almaktadır. Ders kitaplarına baktığımızda 'Salavat Duaları ve Anlamı' konusuna baktığımızda Kitap 1 duanın dinimizdeki yeri ve anlamı hakkında bilgilere yer verilirken Kitap 2'nin bilgilere yer vermediği görülmektedir. Ancak Kitap 2'de konunun anlaşılabilmesi için sorulara yer verilirken Kitap 1'de sorulara veya etkinliklere yer verilmediği görülmektedir. Ders kitabında konunun anlaşılabilmesi için açıklayıcı bilgilerin yanında sorular veya etkinliklere yer vermek gerekir.

3. 3. 5. Öğrenciye Yol Gösterme

Öğrencilere 'Hz. Muhammed ve Aile Hayatı' ile ilgili bilgiler sunulduktan sonra yeni öğrenilenlerin hangi öğrenmelerle ilişkilendirilmesi gerektiği konusunda öğrencilere rehberlik edilmesi gerekir. Ders kitapları öğrencilere rehberlik yapabilmek için sorular ve konu başındaki hatırlama bilgilerden yararlandığı görülmektedir. Bunlara yukarıda değindiğimiz için değinmeyeceğiz.

3. 3. 6. Davranışı Ortaya Çıkarma

Öğrencinin, Hz. Muhammed ve ailesi ile ilgili yeni öğrendiklerini günlük hayatına nasıl uygulaması gerektiği, konusunda rehberliğe ihtiyacı vardır. Bu açıdan ders kitaplarına baktığımızda konu sonunda etkinliklere yer verildiği görülmektedir. Etkinlikler ağırlıklı olarak Hz. Muhammed (s.a.v.) ile ilgili hikâyeciklerden oluştuğu görülmektedir. Bu konuda Kitap 1'e baktığımızda 'Hz. Muhammed'in Ailesinde Komşuluk İlişkilerine Önem Verilirdi' konusunda 'Komşunun Komşusu Üzerindeki Hakkı Nedir?' isimli bir etkinliğe yer verildiği görülmektedir (Akgül v.d, 2007:76). Etkinlikteki diyalog, komşuluk hakları ile ilgili Hz. Muhammed (s.a.v.) ile bir sahabe arasında geçmektedir. Etkinlikte '*Yukarıdaki metinden hareketle komşularınızla olan ilişkilerinizi listeleyiniz.*' (Akgül v.d, 2007:76) sorusuna yer verilmiştir. Soru öğrencilerin günlük hayattaki davranışlarını Peygamberimizin söyledikleri ile karşılaştırma imkânını vermektedir. Böylece öğrencinin komşuluk ilişkilerinde yanlış olan davranışları farkına varılarak onları terk etmesi sağlanır. Toplumda mevcut olan olumlu davranışlar Peygamberimizin sözleri ile pekiştirilerek öğrencilerin bunları yapmaları teşvik edilir.

Kitap 2'ye baktığımızda öğrencilerin öğrendiklerini sergilemek için konu sonunda etkinliklere başvurulduğu görülmektedir. 'Hz. Muhammed'in Ailesinde İraftan Kaçınırdı' konusunda '**Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyuruyor: yiyiniz, giyiniz, tasadduk ediniz. Fakat bunları yaparken israfa kaçmayınız, kibirlenmeyiniz.** (Buhari, Libas, 1. Hadis)' (Şahinbaş, 2009:77) hadisine yer verilmiştir. Yukarıdaki hadise baktığımızda konuyla ilgilidir. Ancak hadis içerisinde geçen 'tasadduk' kelimesinin Türkçeleştirilmesi gerekirdi veya aşağıda Türkçe karşılığının verilmesi gerekirdi.

Öğrencinin yeni öğrendiklerini sergileme fırsatı açısından ders kitaplarına baktığımızda Kitap 1'in konularla ilgili hikâyeciklere yer vermesi bakımından Kitap 2'den daha iyi olduğu söylenebilir.

Ders kitapları bu yaştaki öğrencilerin hikâyeye olan ilgilerinden yararlanmaları gerekir. Hikâyelere yer verilerek öğrencilerin, ilgilerine hitap edildiği için, konuya olan tutumları olumlu yönde değiştirilebilir. Hikâyelerin sonunda öğrencilerin hikâyelerden ilkeler çıkarmasına yönelik sorulara yer verilmelidir. Bu ilkeler ile günlük hayattaki davranışları karşılaştırma fırsatı veren sorulara da yer verilmelidir.

3.3.7. Geribildirim Verme

Ders kitaplarında öğrenciler yaptıkları davranışların doğruluğu hakkında bilgilendirilmelidirler. Ders kitaplarına baktığımızda gerekli geribildirimlere yer verilmediği görülmektedir.

3.3.8. Değerlendirme

Konu sonunda yer alan hikâyeler ile öğrencilerin öğrenme eksikleri tespit edilip onlara gerekli dönütler verildikten sonra yeni öğrendiklerinin değerlendirilmesi gerekir. Ünite sonunda yer alan ‘Ünitemizi Değerlendirelim’ etkinliğine yer verildiği görülmektedir. Kitap 1’de aşağıdaki sorulara yer verilmiştir.

A. Aşağıdaki açık uçlu soruları cevaplandırınız.

1. Hz. Muhammed’in aile bireylerini yazınız?
2. Hz. Muhammed’in ev işlerine yardımcı olmasını bir örnekle açıklayınız.
3. Hz. Muhammed’in ailesinde misafirler nasıl karşılanırdı? Bir örnekle açıklayınız.
4. ‘Komşu komşunun külüne muhtaçtır.’ Atasözünü açıklayan bir paragraf yazınız.
5. Hz. Muhammed, tutumlu olmak konusunda bizlere nasıl örnek olmuştur? Açıklayınız.
6. Hz. Muhammed, hangi sözüyle akraba ziyaretlerini teşvik etmiştir?
7. İsrraftan niçin kaçınılmalıyız? Açıklayınız.
8. Aşağıdaki kelimelerde bazı sesli harfler düşmüştür. Kelimeleri uygun harflerle tamamladığınızda Peygamberlerimizin sahip olduğu seçkin özellikleri tanımlayan kelimeleri bulacaksınız.

Ad_letl_	Ed_pli	Şefk_tl_	S_yg_l_	Gül_r_y_zlü
Dür_st	Y_rdımsev_r	Aff_dic_	C_mert	
Alç_kgön_llü	S_vgi Dol_	Sab_rlı	Em_n	Ç_l_şk_n

B. Aşağıdaki soruların doğru seçeneklerini işaretleyiniz.

1. Aşağıda verilen isimlerden hangisi Hz. Muhammed’in çocuklarından biri değildir?
 - A) Ali
 - B) İbrahim
 - C) Zeynep
 - D) Fatma
2. Her yıl Nisan ayında düzenlenen Kutlu Doğum Haftası etkinlikleri kimin doğum günü için yapılmaktadır?
 - A) Hz. Ebubekir
 - B) Mimar Sinan
 - C) Hz. Muhammed
 - D) Mevlana
3. Aşağıdakilerden hangisi Hz. Muhammed’in ailesinin seçkin özelliklerinden değildir?
 - A) Hz. Muhammed’in ailesinde misafire cömert davranılırdı.
 - B) Hz. Muhammed’in ailesinde komşuluk ilişkilerine önem verilirdi.
 - C) Hz. Muhammed’in ailesinde israftan kaçınılırdı.

9. D) Hz. Muhammed'in ailesinde yapılan iyilikler başa kakılırdı(Akgül v.d, 2007:80-82).

Kitap 2'de aşağıdaki sorular yer almaktadır.

1. Hz. Muhammed'in Hz. Hatice ile evliliği hakkında kısaca bilgi veriniz.
2. Hz. Muhammed'in aile bireyelerine adaletli davranmasını örnek vererek anlatınız.
3. Peygamberimizin ailesinde misafirlere nasıl davranılırdı? Bilgi veriniz.
4. Hz. Muhammed'in ailesinin komşuluk ilişkilerine verdiği önemi anlatınız.
5. Aşağıdakilerden hangisi, Peygamberimizin çocuklarından biri değildir?
A) Kasım B) Abdullah C) Zeyd D) İbrahim
6. Aşağıdakilerden hangisi, Hz. Peygamberin, ailesi içindeki örnek davranışlarından biri değildir?
A) Hz. Muhammed aile bireyelerini severdi.
B) Hz. Muhammed, aile içinde kararları tek başına alırdı.
C) Hz. Muhammed, aile bireyleri arasında ayırım yapmazdı.
D) Hz. Muhammed aile bireyelerinin görüşlerine değer verirdi.
7. Aşağıdaki bilgilerden doğru olanların başına (D), yanlış olanları başına (Y) yazınız.
() Peygamberimizin ailesinde misafirlere cömertçe ikramda bulunulurdu.
() Hz. Peygamber misafirlerine bizzat kendisi hizmet etmeyi severdi.
() Hz. Muhammed'in ailesinde yalnızca yakın komşularla ilgilenmeye özen gösterilirdi.
() Peygamberimizin ailesi öksüz ve yetimleri gözetirdi (Şahinabaş, 2009:82).

Yukarıdaki sorulara baktığımızda kazanımlara uygun olduğu görülmektedir. 'Salavat Duaları ve Anlamı' ile ilgili herhangi bir soruya yer verilmemesi bir eksikliklerdir. Ders kitaplarında 'Peygamberimize sevgimizi, bağlılığımızı ve saygımızı belirtmek için yaptığımız duaya ne denir?' tarzında bir soruya yer verilebilirdi.

Ders kitaplarında soruların nasıl cevaplandırılacağını gösteren yönergelere yer verilmelidir. Kitap 1'de soruların nasıl cevaplandırılacağını gösteren yönergelere yer verilirken; Kitap 2'de, açık uçlu ve çoktan seçmeli soruların nasıl cevaplandırılacağını gösteren yönergelere, yer verilmediği görülmektedir. Açık uçlu sorular için 'Aşağıdaki açık uçlu soruları cevaplandırınız.' yönergeye yer verilebilirdi. Çoktan seçmeli sorular için de 'Aşağıdaki sorulardan her bir sorudaki doğru seçeneği işaretleyiniz?' yönergesi yer alabilirdi.

Sorulara baktığımızda öğrenciler tarafından kolaylıkla cevaplandırılacak sorular olduğu görülmektedir. Kitap 1'de yer alan 8. soru öğrenciler tarafından kolaylıkla cevaplandırılabilir bir sorudur. Bu tür sorular yerine öğrencilerin üst düzey bilişlerini harekete geçirecek sorulara yer verilmelidir.

3. 3. 9. Öğrenilenlerin Kalıcılığının ve Transferinin Sağlanması

Konu ile ilgili kazanımlara ulaşmak için gerekli yerlerde gerekli tekrarın yapılması gerekir. Ders kitaplarına baktığımızda bu öğrenme alanında ‘Hz. Muhammed ve Ailesinin’ örnekliliğinin tekrar edilmesi gerekir. Bu açıdan ders kitaplarına baktığımızda gerekli tekrarlara yer verildiği görülmektedir.

Sonuç olarak ‘Hz. Muhammed Öğrenme Alanı’nı, Gagne’nin öğretim ilkeleri açısından değerlendirdiğimizde dikkat çekmek açısından kısmen yeterli olduğunu söylenebilir. Önbilgilerle ilişkilendirme açısından baktığımızda ise yeterlidir. Ancak ders kitapların öğrencilerin konu ile ilgili öğrenmeleri gereken kazanımları öğrencileri önceden haberdar etmedikleri için eksiktir.

Yeni konunun öğreniminde önemli bir yer tutan içeriğin sunumu açısından ders kitaplarına baktığımızda konuların sunumunda âyet, hadis ve hikâyelerden yararlandığı görülmektedir. Bu yönüyle ders kitapların olumlu olduğu söylenebilir. Ancak konu içerisinde öğrencilerin dikkatini çekmek için ‘Bilgi Kutusu, Not Edelim’ v.b etkinliklere yer verilmemesi açısından yetersiz olduğu söylenebilir.

Konu sonunda yer alan alıştırmalarda Kitap 1’in etkinliklerinde hikâyeciklerden yararlanması öğrencilerin yeni öğrendiklerini sergileme fırsatı vermek açısından olumludur. Kitap 2’de bu tür etkinliklere yer verilmemesi eksiklik olduğu düşüncesindeyiz.

Bu öğrenme alanında da öğrencilerin ‘Ünitemizi Değerlendirelim’ etkinliklerinde yer alan soruların nasıl cevaplandırılacağını gösteren yönergeler yer verilmediği görülmektedir.

3. 4. Kur’an ve Yorumu Öğrenme Alanı (Kur’an’da Kıssalar)

Kur’an mesajını insanlara ulaştırmak için birçok metot kullanmıştır. Kullanılan bu metotlardan biri de kıssadır. Kıssa kelime olarak ‘Hikâye, hikâye etme, anlatmak, haber vermek’ anlamında kullanılır (MEB, 2009:204; Okuyan, 2004:46). Terim olarak ise kıssa ‘*Kur’an-ı Kerim’de geçmiş peygamber ve milletlere dair kıssalara denir*’ (DİBY, 2005:377). Kur’an- Kerim’de kıssaların anlatım amacı, tarihi tespiti veya tarihi olayların yer, zaman ve şahıs bilgilerine yer vererek kronolojik sıralanması değildir. Buradaki amaç, geçmiş nesillerin başına gelen olayları ana hatlarıyla olayların sonuçlarına dikkat çekmek ve aynı davranışların benzer sonuçlar doğuracağını bildirerek daha doğru davranılmasını sağlamaktır. Yani insanların sonuçlarından ibret almalarını sağlamaktır (Okuyan, 2004:49; DİBY, 2005:377).

Kur’an-ı Kerim’in anlattığına göre Allah’a isyan eden ve başkalarının hukukuna saygı göstermeyen milletler yok olmuş, iyiler ve ilâhi emirlere göre hayat yaşayanlar ise varlıklarını

ve medeniyetlerini devam ettirmişlerdir. Kur'an-ı Kerim kıssa anlatımı ile insanlara iyilikten yana bir tavır sergilemelerini öğretmeyi amaçlamıştır (MEB, 2009:204).

Kıssanın önemli eğitici rolü vardır. Özellikle dini ve ahlâki değerlerin verilmesi için eğitimciler tarafından eskiden beri kullanılmaktadır. Kıssa olayları ve kişileri tasvir ettiğinden dikkatleri canlı tutar ve dinleyicileri olayları takip etmeye teşvik eder. Ayrıca onların duygularını öğrenmeye ortak ederek tam öğrenmelerini sağlar. Böylece kıssa, onları bilişsel ve duyuşsal olarak kıssanın vermek istediği mesajı alır hale getirerek, öğrenmeyi sağlar (Çelik, 2006:325).

Kur'an-ı Kerim'de bir öğretim metodu olarak kullanılan kıssalar yeni DKAB programında 5. sınıf programının % 14'ünü oluşturmaktadır (DKAB, 2006:28). Bu öğrenme alanında öğrencilere kazandırmak istenilen kazanım sayısı ise 7'dir (DKAB, 2006:44). Kazandırılmak istenilen kazanımlar şunlardır.

1. Kıssa kavramını açıklar.
2. Kur'an'da kıssalar yer verilmesinin nedenlerini belirtir.
3. Hz. İbrahim'in Allah'a inanç konusunda ne tür çabalar gösterdiğini fark eder.
4. Hz. Yusuf'un yaşadığı zorluklara rağmen ahlâklı davranmayı seçmesinin nedenlerini tartışır.
5. Hz. Eyyup kıssasından hareketle sabrın güçlükler ve olumsuzlukları aşmadaki rolünü kavrar.
6. Hz. Lokman'ın 'öğütler'inden çıkarımlarda bulunur.
7. Fil suresini ezbere okur ve anlamını söyler.

Yukarıdaki kazanımlara uygun olarak ders kitaplarında aşağıdaki konu başlıklarına yer verilmiştir.

1. Kıssa Nedir?
2. Kur'an Kıssalarının Amacı
3. Kur'an'da Peygamber kıssaları
 - 3.1. Allah'ı Arayan İnsan: Hz. İbrahim
 - 3.2. Sevgi ve Merhamet Örneği: Hz. Yusuf
 - 3.3. Sabır Örneği: Hz. Eyüp
 - 3.4. Bilge İnsan: Hz. Lokman
4. Fil Suresi ve Anlamı

Konu başlıkları, konunun kazanımlarına uygun olduğu görülmektedir.

3. 4. 1. Dikkat Çekme

Öğrencilerin yeni öğrenilen konuyu öğrenebilmeleri için dikkati konuya çekilmesi gerekir. Dikkat çekme ile öğrenci duyuşsal algısına gelen sayısız uyarıcılardan istenilen uyarıcı algılar, algılanan uyarıcı kısa süreli belleğe geçer. Böylece öğrenci öğrenmeye hazır hale gelir.

Kur'an ve Yorumu öğrenme alanına baktığımızda ders kitaplarında, öğrencilerin dikkatini konuya çekmek için önceki öğrenme alanlarında olduğu gibi 'âyet, hadis, soru, şiir, günlük hayatta kullanılan deyimler'den yararlanıldığı görülmektedir.

Kitap 1'e baktığımızda 'Kıssa Nedir?' konusunda öğrencilerin konuya dikkatini çekmek için '*Bildiğiniz peygamber isimlerinden birkaç tanesini söyleyiniz. Bu peygamberler hakkında bildiklerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız*' (Akgül v.d, 2007:85) sorusudur. Soruya baktığımızda soru öğrencilerin peygamberler ile ilgili günlük hayatta bildikleri bilgileri harekete geçirmeye yöneliktir. Çünkü toplumumuzda çocuklara peygamber isimlerini vermek yaygın bir gelenektir. Bu açıdan öğrencilerin peygamber isimlerini bilmeleri ve onlarla ilgili az da olsa hayat hikâyelerini bilmeleri beklenilir. Ayrıca öğrencilerin hikâye anlatmayı ve dinlemeyi sevmeleri de derse karşı olan tutumlarını olumlu yönde etkileyecektir. Bunun da öğrencilerin başarısını artırması beklenir.

Kitap 2'ye baktığımızda öğrencilerin konuya dikkatini çekmek için, aynı konu ile ilgili '*Kıssa*', '*kıssadan hisse*' ifadesini hiç duydunuz mu? Bunların anlamlarını biliyor musunuz?' (Şahinbaş, 2009:84) sorularına yer verilmiştir. İlk soruyla öğrencilerin dikkati 'kıssa' kavramına çekilmek istendiği görülmektedir. Ayrıca soru ile öğrencilerin varsa önbilgileri harekete geçirilmek istenmiştir. '*Bunların anlamlarını biliyor musunuz?*' (Şahinbaş, 2009:84) sorusuyla da öğrenciler belirsizliğe itilmiştir. Bununla da öğrencilerin öğrenmeye olan merak duygusu harekete geçirilerek öğrenmeye karşı güdülenmek istenmiştir.

3. 4. 2. Öğrenciyi Dersin Hedeflerinden Haberdar Etme

Diğer öğrenme alanlarında olduğu gibi öğrencinin bu öğrenme alanında kazanması gereken kazanımlara yer verilmediği görülmektedir. Bu açıdan diğer öğrenme alanlarında olduğu gibi bu öğrenme alanında da eksiklik olduğu söylenebilir.

3. 4. 3. Önbilgilerin Hatırlatılması

Öğrencilerin önbilgilerini hatırlatmak için sorulardan ve konu başında yer alan giriş mahiyetindeki bilgilerden yararlanıldığı görülmektedir. Kitap 1'e baktığımızda yukarıda 'Kıssa Nedir?' konusunda yer alan soru ile öğrencilerin önbilgilerini harekete geçirmek

amacıyla da kullanıldığını görülmektedir. Kur'an'da Peygamber Kıssaları' konusunda da 'Kur'an Kıssaların Amacı' konusundaki önbilgileri hatırlatmaya yönelik bilgilere yer verildiği görülmektedir.

Önbilgileri hatırlatmak açısından Kitap 2'ye baktığımızda ise yukarıda 'Kıssa Nedir?' konusunda yer alan soruların öğrencilerin önbilgileri harekete geçirmek amacı ile kullanıldığı görülmektedir. 'Kur'an'da Peygamber Kıssaları' konusunda da 'kıssa' kavramına yönelik önbilgilerin hatırlamaya yönelik bilgilerin yer aldığı görülmektedir.

Ders kitaplarına, öğrencilerin önbilgilerini harekete geçirmek açısından, baktığımızda Kur'an- ı Kerim'in kutsallığı ile ilgili yeteri bilgiye yer verilmediği görülmektedir. Hâlbuki öğrencilerin bir önceki sene, Kur'an-ı Kerim'in kutsallığı ile ilgili öğrendikleri, bilgileri hatırlatmak amacıyla birkaç bilgi notuna yer verilebilirdi. Öğrencilere, yeni öğrendiklerini hangi öğrenmelerle (şemalarla) birleştirmeleri konusunda da rehberlik edilmiş olunurdu.

3. 4. 4. İçeriğin Sunumu

Kur'an ve Yorumu öğrenme alanında aşağıdaki kavramların öğretilmesi beklenir (DKAB, 2006:21).

- Bilge
- Erdem
- İffet
- Kıssa
- Rahmet
- Sabır

Gagne'ye göre öğrencilerin yeni öğrenilen konuyu öğrenebilmeleri için önbilgileri bilmeleri gerekir. Öğrencilerin kavramları birbirinden ayırt edebilmeleri için kavramlara örnek verilmesi gerekir. Bu açıdan baktığımızda öğrenme alanına 'kıssa' kavramının öğretilmesiyle başlanması yerindedir. Öğrencilerde 'kıssa' şemasını oluşturmak için ders kitaplarında 'kıssa' kavramının tanımlandığı görülmektedir. Kitap 1'e baktığımızda 'kıssa' kavramını '*Kur'an-ı Kerim'de, geçmişte yaşamış topluluklar ve peygamberler hakkında anlatılan ibret verici hikâye ve tarihî olaylara kıssa denir*' (Akgül v.d, 2007:85) şeklinde tanımladığı görülmektedir. 'Kıssa' şemasının öğrencilerde tam olarak oluşabilmesi için 'Bilgi Kutusu'na yer verildiği görülmektedir. Bilgi kutusunda 'Peygamber Kıssaları', 'Peygamber olmayan bazı şahısları konu edilen kıssalar' ve 'Geçmişte yaşamış bazı toplulukları konu

edinen Kıssalar' bunların her birine ayrı ayrı örnekler verildiği görülmektedir. Bu da öğrencilerde oluşturulan şemanın bir bütün olarak uzun süreli bellekte kodlamasını sağlar.

Kitap 2'ye baktığımızda ise aynı konuyla ilgili 'kıssa' kavramı '*Kur'an-ı Kerim'de geçmişte yaşamış milletler ve peygamberlerden söz eden haberlere kıssa denir*' (Şahinbaş, 2009:84) şeklinde tanımlanmıştır. Öğrencilerde oluşturulacak olan şemanın doğru, tam ve bir bütün olarak oluşturulması gerektiğine değinmiştik. Bu açıdan 'kıssa' kavramına baktığımızda öğrencilerde oluşturulacak olan şemanın eksik olduğu söylenebilir. Çünkü Kur'an'da yer alan Hz. Lokman gibi kıssaların peygamber değil, salih kul oldukları bilinmektedir. Konunun ilerleyen kısımlarda öğrencilerin 'kıssa' kavramını diğerlerinden ayırt edebilmeleri için örnek verilmesi gerekir. Ancak Kitap 2'de kavramla ilgili her hangi bir örneğe yer verilmemiştir.

Ders kitaplarında, konu içerisinde geçen önemli bilgilere öğrencilerin dikkatini çekmek için 'Bilgi kutusu', 'Not Edelim' etkinliklerine başvurulur. Bu açıdan Kitap 1'e baktığımızda önemli konularda 'Bilgi Kutusu'na sık sık başvurulduğu görülmektedir. Bu etkinliklerde genellikle konu içerisindeki peygamberin özelliklerinden bahsedilmektedir. Örneğin 'Sabır Örneği: Hz. Eyüp' konusunda Hz. Eyüp ile ilgili '*Hz. Eyüp, cömert merhametli bir kimse idi. Zenginken fakirlere, misafirlere, yetimlere çok yardım ederdi. Onların dertleri ile ilgilenir, sıkıntılarına çare bulmaya çalışırdı*' (Akgül v.d, 2007:95) bilgilerine yer verilmiştir. Bu bilgiler ile peygamberler öğrencilere güzel, iyi davranış sahibi bir model olarak sunulur. Bu da öğrencilerin davranışlarını olumlu yönde değiştirmesi beklenir.

Kitap 2'ye baktığımızda öğrencilerin dikkatini konu içerisindeki önemli bilgilere çekmek için not edelim etkinliklerine başvurulur. Örneğin 'Sabır Örneği: Hz. Eyüp' konusunda Hz. Eyüp ile ilgili '*Hz. Eyüp yumuşak huylu, sabırlı, öfkesine hâkim bir kişiydi. Eyüp peygamber çok merhametli ve şefkatliydi. Yoksulları gözetir, muhtaçlara ve zor durumda olanlara her zaman yardım ederdi. Kimsesizlerle ilgilenirdi. Misafirlerine ikramda bulunur, hizmet ederdi. O; sofrasında mutlaka misafir bulundurmaya, özellikle yoksulları evine davet etmeye önem verirdi*' (Şahinbaş, 2009:92) bilgilerine yer verilmiştir. Kitap 1'de olduğu gibi öğrencilere bir model olarak sunulan Hz. Eyüp'ün örnek alınan davranışları vurgulanılmıştır. Ancak ders kitaplarına baktığımızda vurgulanması beklenen konulardan biri de sabır olmasıdır. Çünkü Hz. Eyüp kıssasında en çok ön plana çıkan örnek davranışı sabırdır. Konuyla ilgili kazanıma baktığımızda Hz. Eyüp'ün sabrının vurgulanması gerekirdi.

Konu içeriğinin sunumuna baktığımızda genel olarak peygamber kıssaların Kur'an-ı Kerim'de yer alan diyaloglardan yararlanılarak hikâye şeklinde anlatıldığı görülmektedir. Bu yaştaki öğrencilerin ilgilerini çekeceğinden anlatım yöntemi olarak uygundur denilebilir.

Yeni öğrenilen bilgilerin uzun süreli bellekte kodlanabilmesi için konunun anlatımında birçok etkinlikten yararlanması gerekir. Bu açıdan Kitap 1'e baktığımızda konunun anlatımında 'Bulalım', 'Düşünelim Söyleyelim' etkinliklere yer verildiği görülmektedir. 'Allah'ı arayan insan: Hz. İbrahim' konusunda 'Düşünelim Söyleyelim' etkinliğinde (Akgül v.d, 2007:89);

'Gecenin karanlığı onu kaplayınca (İbrahim) bir yıldız gördü, 'Rabb'im budur' dedi. Yıldız batınca, 'Batanları sevmem,' dedi.

Ay'ı doğarken görünce 'Rabbim budur,' dedi. O da batınca, 'Rabb'im bana doğru yolu göstermezse elbette yoldan sapan toplulardan olurum,' dedi.

Güneş'i doğarken görünce de 'Rabb'im budur çünkü bu daha büyük,' dedi. O da batınca, şöyle dedi: 'Ey kavmim! Ben sizin (Allah'a) ortak koştuğunuz şeylerden uzağım. Ben içtenlikle yüzümü, gökleri ve yeri yoktan var edene çevirdim. Ve artık ben asal Allah'a ortak koşanlardan değilim' (En'am suresi, 76-79). âyetlerine yer verilmiştir. 'Hz. İbrahim; yıldızlar, Ay ve Güneş'in tanrı olamayacağını halkına nasıl anlatmıştır? Aşağıdaki (yukarıdaki) âyetleri okuduktan sonra düşüncelerinizi söyleyiniz' (Akgül v.d, 2007:89) sorusuna yer verilmiştir. Etkinlikte âyetlerin kullanılması öğrencinin meâl kullanabilme becerisinin gelişmesi açısından yerindedir. Ancak Allah'ın nasıl olduğu vurgulandığı bir etkinlikte konunun inanç öğrenme alanıyla ilişkilendirilmesi gerekirdi. Uzun süreli bellekte kaybolmuş olan 'Allah' kavramı hatırlatılarak 'Güneş, Ay ve yıldızların' neden tanrı olamayacağı vurgulanabilirdi. Yeni öğrenilen bilgi öncekilerle ilişkilendirilerek uzun süreli bellekte düzenli bir şekilde kodlanır, istenilen zamanda kolay bir şekilde hatırlanmasına katkı sağlardı.

Aynı konuyla ilgili olarak Kitap 2'ye baktığımızda aşağıdaki etkinliğe yer verildiği görülmektedir (Şahinbaş, 2009:88).

'Bir gün İbrahim annesine, 'Benim Rabb'im kimdir?' sordu.

'Annesi, 'Benim,' dedi.

'Senin Rabb'in kimdir,' dedi.

Annesi, 'Babandır,' dedi.

'Peki, babamın Rabb'i kimdir?' dedi.

Annesi 'Nemrut'tur', dedi.

İbrahim, 'Nemrut'un Rabb'i kimdir?' deyince annesi 'sus' diyerek oğlunu azarladı.

H. İbrahim, aynı soruları babasına da sordu. Babası da aynı cevaplar verdi ve sonunda onu azarlayıp susturdu’ (Asım Köksal, Peygamberler Tarihi, s.145-146). Etkinlikle ilgili olarak *‘Yukarıdaki olay size neler düşündürmektedir?’* (Şahinbaş, 2009:88) sorusuna yer verilmiştir. Etkinlik Allah’ı arayan insan anlayışına uygun olarak sorgulamaya dayanmaktadır. Ayrıca öğrencilere bizi, annemizi ve babamızı kısacası her şeyi yaratanın Allah olduğunun vurgulanması açısından da konuya uygundur. Ancak Kitap 1’de gözükken eksiklik burada da görülmektedir. Konunun inanç öğrenme alanı ile ilişkilendirilmesi gerekirdi.

Okul ve öğretim hayattan kopuk, yapay bir ortam olmamalıdır. Gerçek hayatta karşılaşılan olaylar, ders kitabında yer verilerek, sınıfa taşınmalıdır. Ders kitaplarına baktığımızda gerçek hayatta karşılaşılan örneklerin yeteri kadar yer verilmediği görülmektedir. Örneğin ‘Sabır Örneği: Hz. Eyüp’ konusunda Hz. Eyüp’ün sabretmesi konusunun gerçek hayata taşıyacak bilgilere veya etkinliklere yer verilebilirdi. ‘Hz. Eyüp hastalandığında, çocuklarını ve mallarını kaybetmesine rağmen Allah’a isyan etmemiş ve dua ederek sabretmiştir. Bu sabrın karşılığı olarak Allah onu eski sağlığına kavuşturmuş, ona çocuk ve mal vermiştir. O halde biz de günlük hayatta bir sıkıntıyla karşılaştığımızda, bir yakınımızı kaybettiğimizde, sel, deprem v.b durumlarında, sabretmeli ve çalışıp Allah’a güvenmeliyiz.’ Bilgisine yer verilebilirdi.

Etkinlik olarak; ‘Sabır örneği olan Hz. Eyüp aşağıdaki davranışlardan hangisini/hangilerini yapmazdı. Yapmayacağı davranışların önüne (+) işareti koyunuz.

- Hastalandığında doktora gider, iyileşmek için Allah’a dua eder ve sabrederdi.
- Sel, deprem v.b doğal afetlerde Allah’a isyan ederdi
- Dua ettiğinde duası hemen kabul olmadığında duasını yarıda keserdi.
- Maddi durumu kötüyse Allah’a isyan ederdi.
- Derslerine çalışmaz Allah’a dua ederdi.

Öğrenme alanına uygun olarak öğrencilere kazandırılmak istene sure ‘Fil Suresi’dir. Sure konuya uygun olarak Hz. Muhammed (s.a.v)’in doğumundan önceki bir olayı konu edinmektedir. Ders kitaplarına baktığımızda surenin anlaşılabilmesi için ‘Fil Olayı’nın anlatıldığı görülmektedir. Ancak konunun anlaşılabilmesi için herhangi bir etkinliğe yer verilmediği görülmektedir. Ders kitaplarında konunun anlaşılmasına yönelik etkinliklere yer verilebilirdi.

3. 4. 5. Öğrenciye Yol Gösterme

Öğrencinin yeni öğrendiklerini hangi öğrenmeler ile ilişkilendirmesi gerektiği konusunda bilgilendirilmesi gerekir. Bu açıdan ders kitaplarına baktığımızda ‘Allah’ı Arayan İnsan: Hz. İbrahim’ konusunun ilk öğrenme alanı olan ‘İnanç Öğrenme Alanı’ ile ilişkilendirilmesi gerekir. Bu açıdan Kitap 1’e baktığımızda ‘Not Edelim’ etkinliğinde ‘*İnsan, evrende meydana gelen olayları düşündüğünde bunları gerçekleştiren bir yaratıcının var olduğunu anlar*’ (Akgül v.d, 2007:89) bilgisine yer verilmiştir. Bu konu ile ‘Evrende Bir Düzen Vardır’ konusunun ilişkilendirildiği görülmektedir.

Kitap 2’ye baktığımızda yeni öğrenilen konuların önceki öğrenmelerle ilişkilendirilmediği görülmektedir. Bu açıdan Kitap 2’nin eksik olduğu söylenebilir.

Öğrencilerin ‘İbadet Öğrenme Alanı’nda öğrendiği konulardan biri de duadır. Kur’an’da değinilen kıssalardan biri de duadır. Peygamber kıssalarının her birinde onların dualarına yer verilerek öğrencilerin dua şemasına eklemeye yapılabilir. Böylece öğrenciler ilgili peygamberin hem dualarını öğrenirler hem de yeni bilgi önceki bilgilerle ilişkilendirildiği için öğrenme daha kalıcı olurdu. Bu açıdan Kitap 1’ baktığımızda ‘Dua Edelim’ etkinliğinde peygamberlerin dualarına yer verildiği görülmektedir (Akgül v.d, 2007:85-98).

Kitap 2’ye baktığımızda ise Hz. Eyüp’ün duasına (Şahinbaş, 2009:92) yer verilirken diğer peygamberlerin dualarına yer verilmediği görülmektedir. Bu yaştaki öğrenciler ders kitaplarında yer alan kahramanların davranışlarını model olarak alırlar ve onları taklit etmekte isteklidir. Ders kitaplarında model olarak sunulan peygamberlerin dua etme davranışlarına yer verilerek öğrencilerde dua etme alışkanlığının kazanmasına katkıda bulunabilir.

Öğrencilere yeni öğrendiklerini önceki öğrenmelerle ilişkilendirme açısından baktığımızda Kitap 1’in Kitap 2’den daha iyi olduğu söylenebilir. Ders kitaplarında, öğrencilerin yeni öğrendiklerini birbiriyle ilişkilendirmek için kavram haritalarına yer verilebilirdi.

3. 4. 6. Davranışı Ortaya Çıkarma

Ders kitaplarında konuyla ilgili bilgiler sunulduktan sonra öğrencilerin yanlış ve eksik öğrenmelerini tespit etmek için konu sonunda alıştırmalara yer vermek gerekir. Kitap 1’e baktığımızda konu sonunda işlenen peygamber ile ilgi bilgilerin yer aldığı bir etkinliğe yer verildiği görülmektedir. Örneğin ‘Allah’ı Arayan İnsan: Hz. İbrahim’ konusunda ‘Ateşte Bir Gül Bahçesi’ (Akgül v.d, 2007:90-91) adlı bir etkinliğe yer verildiği görülmektedir. Etkinlik sonunda ‘Kıssadan Anladıklarımız’ adında tamamlayıcı bir etkinliğe yer verilmiştir.

Etkinliğe baktığımızda Hz. İbrahim'in ateşe atılma olayı hikâyeleştirilerek öğrencilere anlatıldığı görülmektedir. Hikâyeler öğrencilerin zevk alarak okuduklarına değinmiştir. Ayrıca kıssa ile ilgili olarak öğrencilerin öğrendiklerini sergileme imkânının verilmesi de ders kitabı açısından olumlu olduğu söylenebilir.

Öğrencilerin öğrendiklerini sergileme açısından Kitap 2'ye baktığımızda 'Sevgi ve Merhamet Örneği: Hz. Yusuf' konusunda 'Hz. Yusuf' (Şahinbaş, 2009:91) adlı bir etkinliğe yer verildiği görülmektedir. Etkinlik 'Hz. Yusuf'un hayatını anlatıyor. Etkinlik öğrencilerin ilgisini çekmek için hikâyeleştirildiği görülmektedir. Hikâye sonunda öğrencilerin öğrendiklerini hayatlarında uygulamaya teşvik etmek için sorulara yer verildiği görülmektedir.

Konu sonunda yer alan peygamber kıssaların hikâyeleştirilmesi ders kitapları için olumludur. Konular hikâyeleştirilerek anı belleğe kaydedilmesi sağlanır. Anı belleklerine kaydedilen yeni öğrenmelerin hatırlanması daha çabuk olmaktadır. Ancak hikâyeleştirilen kıssalardaki diyalogların metin içerisinde öğrencilerin dikkatini çekmek için tırnak işareti içerisinde ya da siyah puntolarla yazılmaktansa kısa çizgilerle belirtilmesi bizce daha uygun olur. Böylece öğrencilerin dikkati diyaloglara daha iyi çekilir.

3. 4. 7. Geribildirim Verme

Öğrencilerin konu içerisinde veya sonunda yanıtladıkları soruların doğruluğu hakkında bilgilendirilmediği görülmektedir. Öğrencileri derse güdülemek, eksik öğrenmelerini tamamlamak veya yanlış öğrenmelerini düzeltmek için onlara geribildirim vermek gerekir. Ders kitaplarında geribildirimlere yer verilmediği görülmektedir.

3. 4. 8. Değerlendirme

Öğrenciler konu sonunda yer alan etkinliklerle yeni öğrenilen konu ile ilgili gerekli dönütleri aldıktan sonra 'Ünitemizi Değerlendirelim' etkinlikleri ile öğrendikleri değerlendirilir. Kitap 1'de aşağıdaki sorulara yer verilmiştir.

A. Aşağıdaki açık uçlu soruları cevaplandırınız.

1. Allah Kur'an'da öğütlerini kıssalar yoluyla da iletmiştir. Niçin?
2. Peygamber kıssalarındaki ortak yönler nelerdir? Açıklayınız.

B. Aşağıdaki çoktan seçmeli soruların doğru seçeneklerini işaretleyiniz?

1. Aşağıdakilerden hangisi Kur'an-ı Kerim'de yer alan kıssaların amaçlarından biri değildir?
 - A) Bütün peygamberlerin aynı amaç için gösterildiğini göstermek

- B) Peygamberlerin verdikleri mücadeleyi anlatmak
 C) İnsanların ders almalarını sağlamak
 D) Peygamberlerin doğum ve ölüm tarihlerini bildirmek

2. Aşağıdakilerden hangisi diğerlerinden farklıdır?

- A) Hz. Lokman B) Hz. Ali C) Hz. Ömer D) Hz. Osman

Yukarıdaki soruların yanında kelime tamamlama, olayları sıralama ve öz değerlendirme türü sorulara yer verilmiştir.

Kitap 2’de ise aşağıdaki sorulara yer verilmiştir.

1. Kıssa nedir? Açıklayınız.
2. Kur’an-ı Kerim’de anlatılan kıssaların amacı nedir? Anlatınız.
3. Fil Suresinde hangi olaydan bahsedilmektedir? Söyleyiniz.
4. İslam kültüründe sabrın sembolü olarak bilinen peygamber aşağıdakilerden hangisidir?
 A. Hz. Adem B. Hz. Nuh C. Hz. İsa D. Hz. Eyüp
5. Hz. İbrahim’in babası aşağıdakilerden hangisidir?
 A. Lokman B. İlyas C. Azer D. Lût
6. Hz. Yusuf zamanında Mısır hükümdarlarına verilen unvan aşağıdakilerden hangisidir?
 A. Nemrut B. Firavun C. Kral D. Padişah

Yukarıdaki soruların yanında Fil suresinin okunuşuyla ilgili boşluk doldurmalı bir soruya yer verilmiştir.

Sorulara baktığımızda genel olarak kazanımlara yöneliktir. Kitap 1’de Fil suresi ile ilgili her hangi bir soruya yer verilmemesi bir eksikliktir. Fil suresi ile ilgili olarak, Kitap 2’de olduğu gibi, açık uçlu veya boşluk doldurma ile ilgili sorular sorulabilirdi. Kitap 2’deki 5. ve 6. soruların kazanımlara yönelik sorular olmadığı görülmektedir. Ayrıntılı konuların ölçmeye yönelik soruların yerine kazanımları ölçen sorulara yer verilmelidir.

Soruların nasıl cevaplandırılacağını gösteren yönergeler yer verilmelidir. Kitap 1’deki yönergeler net ve açıktır. Kitap 2’de ise yönergeler yer verilmediği görülmektedir. Kitap 2’de soruların nasıl çözüleceğini gösteren yönergeler yer verilmelidir.

‘Ünitemizi Değerlendirelim’ etkinliğinde yer alan soruların ne çok kolay ne de zor olması gerekir. Kitap 1’de yer alan sorular öğrencilerin kolaylıkla cevaplandırabileceği sorularken; Kitap 2’de yer alan soruların zor ve ayrıntılı bilgileri ölçmeye yönelik sorular olduğu görülmektedir.

3. 4. 9. Öğrenilenlerin Kalıcılığının ve Transferinin Sağlanması

Öğrencilerin yeni öğrendiklerini uzun süreli bellekte kodlayabilmeleri için tekrar edilmesi gerektiğine değinmiştik. Bu açıdan Kitap 1'e baktığımızda dinde önemli yer tutan 'dua' kavramının peygamberlerin dua örneklerine yer verilerek vurgulandığı görülmektedir. Kıssalarda 'tevekkül' kavramının her kıssada örnek olabilecek şekilde vurgulandığı görülmektedir. Ancak öğrenme alanı içinde birbiriyle ilişkilendirilebilecek ve tekrar edilebilecek bilgilerin tekrar edilmediği görülmektedir.

Kitap 2'ye baktığımızda önemli konuların yeteri kadar tekrar edilmediği görülmektedir. Hâlbuki tekrar uzun süreli bellekteki bilgilerin yeniden hatırlamasını sağladığı gibi yeni öğrenilen bilgilerin hangi bilgilerle ilişkilendirilmesi gerektiği konusunda da öğrencilere rehberlik eder. Bunun için ders kitabında gerekli bilgilerin tekrar edilmesi gerekir.

Sonuç olarak ders kitaplarını Gagne'nin öğretim ilkeleri açısından değerlendirdiğimizde ders kitaplarının öğrencilerin dikkatini çekmek açısından yeterli olduğu söylenebilir.

Diğer öğrenme alanlarında olduğu gibi öğrencilerin öğrenme alanı sonunda ulaşmaları gereken kazanmalara yer verilmemesi açısından eksik olduğu söylenebilir.

Ön bilgileri hatırlatma açısından Kitap 1, Kitap 2'ye göre daha yeterli olduğu söylenebilir. Ancak genel olarak ders kitapların eksik olduğu kanaatindeyiz. Ön bilgiler hatırlatılarak öğrencilerin yeni öğrenecekleri konuyu daha iyi öğrenmelerine katkıda bulunur. Ön bilgiler sayesinde öğrenci yeni öğreneceği konuyu hangi öğrenmelerle ilişkilendirmesi konusunda da rehberlik edilmiş olurdu.

İçeriğin sunumuna baktığımızda ders kitapları diğer öğrenme alanlarından farklı olarak konuları hikâyeleştirildiği görülmektedir. Bu açıdan ders kitaplarının olumlu olduğu söylenebilir. Ancak öğrencinin derste aktif olabilmesi için etkinliklere yer verilmesi gerekir. Ders kitaplarında öğrencilerin zekâlarını geliştirmek için farklı zekâ türlerine hitap edebilecek etkinliklere yer vermek gerekir.

Öğrencilerin öğrendiklerini sergileme fırsatı vermek için konu sonunda sorulara veya etkinliklere yer vermek gerekir. Kitap 1'e baktığımızda bu açıdan yeterli olduğu kanaatindeyiz. Ancak kitap 2'ye baktığımızda yetersiz olduğu söylenebilir.

Ders kitaplarında yer alan 'Ünitemizi Değerlendirelim' etkinliğindeki soruların nasıl yanıtlanacağını gösteren yönergelere yeteri kadar yer verilmediği görülmektedir.

3. 5. Ahlâk Öğrenme Alanı (Sevinç ve Üzüntülerimizi Paylaşalım)

Kelime anlamıyla ahlâk; din, tabiat, huy, mizaç v.b anlamlara gelir (Aydın, 2005:15; DİB, 2005:13-14). Terim olarak ise ahlâk; *'insanın kendisi de tüm dâhil tüm varlıklara karşı görevlerini yerine getirmesi için sahip olması gereken olumlu özelliklerin tümüdür'* (Aydın, 2005:16) şeklinde tanımlanabilir.

Güzel ahlâkı tamamlamak için ve insani değerleri yüceltmek amacıyla gönderilen İslam dininde ahlâkın kaynağı Kur'an ve sünnettir. İslam dinin bu iki temel kaynağı dini ve dünyevi hayatın temel çerçevesini çizmiş, ameli kuralları ortaya koymuştur. Müslümanlar bu iki temel kaynağa bağlı kalarak değişik ahlâki ilkeleri geliştirmiştir (DİB, 2005:14).

Ahlâk öğrenme alanın amacı yeni programda *'din-ahlâk ilişkisini, kişisel gelişim ve toplumsal barış için milli, ahlâki ve dini değerlerin önemini, hak ve özgürlüklerin kullanımını, barış içinde yaşamayı, dürüst ve güvenilir bir insan olmayı, affetme ve bağışlamayı öğretmek'* (DKAB, 2006:16) diye belirtilmiştir.

Aydın ise (2005) ahlâk öğretimin amacını *'insanın gerek kendisinin gerekse başkalarının mutluluğuna ve mükemmelliğine yardımcı olacak şekilde hareket eder hale getirilmesidir. Ayrıca ahlâk eğitimi, kişiden kişiye farklılık gösterebilen mizaçların uygun bir şekilde yönetilmesi, böylece insanlarda güzel huyların meydana gelmesi için çalışır'* şeklinde belirtmiştir.

Ahlâk öğretimi DKAB dersinde öğretmenlerin ihmal ettiği konulardan biridir. Bunların nedenlerinden biri de öğretmenlerin ahlâki konuların nasıl öğretileceği ile ilgili bilgi eksikliği yani yöntem sorunudur (Aydın, 2005:6).

İslam dininde bu kadar önemli bir yer tutan ve öğretiminde birçok problem barındıran ahlâk öğrenme alanında 5. sınıf programında 'Sevinç ve Üzüntülerimizi Paylaşalım' ünitesinde yer almaktadır.

Sevinç ve Üzüntülerimizi Paylaşalım, ünitesi 5. sınıf DKAB dersinin %16'sını oluşturmaktadır (DKAB, 2006:28). Bu öğrenme alanında 8 tane kazanım vardır (DKAB, 2006:45).

1. Paylaşmanın insan için bir ihtiyaç ve erdem olduğunun farkına varır.
2. Dini ve milli bayramlar ile kandil gecelerinin, sevgi ve paylaşma açısından önemini kavrar.
3. Sevinç ve üzüntülerin paylaşılmasında milli ve dini bayramlarımızın önemini kavrar.
4. Cuma gününün Müslümanlar için önemini kavrar.
5. Ramazan ayının sevinç ve heyecanla karşılandığını fark eder.

6. İnsanları iyilikle anmaya, zor durumda olanlara yardıma, hastaları ziyaret etmeye istekli olur.
7. Toplumdaki engellilerin sorunlarına çözüm önerileri geliştirir.
8. Tahiyyat duasını ezbere okur ve anlamını söyler.

Ders kitaplarında, yukarıdaki kazanımlara uygun olarak aşağıdaki konulara yer verilmiştir.

1. Paylaşmak Niçin Önemlidir?
2. Sevinçlerimizi Paylaşalım
 - 2.1. Bayramlar Sevinçli Günlerimizdir
 - 2.1.1. Dinî Bayramlarımız
 - 2.1.2. Millî Bayramlarımız
 - 2.2. Kandil Gecelerimiz
 - 2.3. Diğer Önemli Günlerimiz
 - 2.3.1. Cuma Günü Bütün Müslümanlar İçin Önemlidir
 - 2.3.2. Ramazan Ayını Sevinç ve Heyecanla Karşılıyoruz
3. Üzüntülerimiz Paylaşalım
 - 3.1. Hastaları Ziyaret Ederiz
 - 3.2. Geçmişlerimiz Anarız
 - 3.3. Zor Durumda Olanlara Yardım Ederiz
 - 3.4. Engellilere sevgi İle Bakar Sıkıntılarını Paylaşırız
4. Tahiyyat Duası ve Anlamı

Ders kitaplarında, içerik konulara uygundur. İçeriğin ayet, hadis ve hikâyeciklerle zenginleştirildiği görülmektedir. Ders kitapların, amaca yönelik ilkesine uygun olarak, dersin kazanımlarına ulaşmak için yeterli olduğu görülmektedir.

3. 5. 1. Dikkat Çekme

Duyusal kayda gelen uyarıcılar arasında istenilen uyarıcıları seçebilmeleri için öğrencilerin konuya dikkati çekilmesi gerekir. Ders kitaplarında öğrencilerin dikkatini konuya çekebilmek için önceki öğrenme alanında olduğu gibi ‘âyet, hadis, soru, şiir ve hikâyecik’lerden yararlanıldığı görülmektedir. Örneğin Kitap 1’e baktığımızda ‘Paylaşmak Niçin Önemlidir?’ konusunda öğrencilerin dikkatini çekmek için bir soruya yer verilmiştir. ‘*Oturduğumuz sıranın üretiminde kimlerin ne şekilde katkısı olmuştur?*’ (Akgül v.d, 2007:104) sorusuyla öğrencilerin, çevresindeki nesnelere, insanların sosyal bir varlık

olduğuna dikkat çekilmek istenmiştir. Soru öğrencinin 4. sınıfta oluşturduğu ‘insanın sosyal bir varlık olduğu şemasını’ harekete geçirmek açısından da uygundur.

Kitap 2’ye baktığımızda öğrencilerin konuya dikkatini çekebilmek için ‘Paylaşmak Niçin Önemlidir?’ konusunda ‘*Çevrenizdeki insanlarla neleri paylaşırsınız? Listeleyiniz.*’ (Şahinbaş, 2009:100) sorusuna yer verilmiştir. Soru öğrencilerin önbilgilerini harekete geçirmek amacını taşımaktadır. Ayrıca öğrencileri duyuşsal olarak derse hazırlamak için de bir etkinliğe yer verildiği görölmektedir (Şahinbaş, 2009:100). Etkinlik öğrencileri duyuşsal olarak konuyu almaya istekli hale getirir niteliktedir. Bunların yanı sıra öğrencilerde ‘paylaşmak’ şemasına eklemelerde bulunmak için resimlere de yer almaktadır.

Dikkat çekmek açısından baktığımızda Kitap 2’nin Kitap 1’e göre çeşitli ve daha çok etkinliğe yer verildiği görölmektedir. Bu açıdan daha başarılı olduğu söylenebilir.

3. 5. 2. Öğrenciyi Dersin Hedeflerinden Haberdar Etme

Ahlak öğrenme alanına baktığımızda, diğer öğrenme alanlarında olduğu gibi öğrencilerin bu öğrenme alanında ulaşmaları gereken kazanımları önceden öğrencilere bildirilmediği görölmektedir.

3. 5. 3. Önbilgilerin Hatırlatılması

Öğrencilerin yeni öğrenecekleri konuları uzun süreli bellekte kodlayabilmeleri için önbilgileri hatırlaması gerekir. Bu açıdan ders kitaplarına baktığımızda öğrencilerin konuya dikkati çekmek için yer verilen soruların, önbilgileri hatırlatmaya yönelik de olduğu görölmektedir. Ayrıca konuların giriş kısmında önbilgileri hatırlatmaya yönelik bilgilere yer verilmiştir. Kitap 1’e baktığımızda ‘Ramazan Ayını Sevinç ve Heyecanla Karşılız’ konusunda ‘farz, oruç’ kavramların hatırlatıldığı görölmektedir. Aynı yöntem Kitap 2’de de görölmektedir.

3. 5. 4. İçeriğin Sunumu

Önbilgiler hatırlatıldıktan sonra konu içeriğinin sunulması gerekir. Ancak öğrencilerin yeni konuyu öğrenebilmeleri için konuyla ilgili kavramların öğretilmesi yani şemaların oluşturulması gerekir. Bu öğrenme alanında öğrenilecek olan kavramlar şunlardır (DKAB, 2006:21):

- Bayram
- Cuma
- Kandil Gecesi

- Millet
- Millî
- Ramazan
- Yardım

Gagne'nin öğretim ilkelerinde önemli bir yer tutan kavramlar konunun uzun süreli bellekte kodlanmasını sağlar. Bu da istenilen bilginin daha kolay bir şekilde hatırlanmasını sağlar. Yukarıdaki kavramlardan 'Cuma' kavramının öğrencilerde oluşabilmesi için öğrencilerde mevcut olan şemaların harekete geçirilmesi gerekir. Örneğin; öğrencilerde daha önce oluşturulmuş olan 'farz' şemasının hatırlatılması gerekir. Bu açıdan ders kitaplarında 'Cuma Günü Bütün Müslümanlar İçin Önemlidir' konusunda öğrencilerin 'Cuma' kavramını öğrenebilmeleri için 'Cuma Namazı' kavramının 'farz' kavramı ile ilişkilendirilmesi gerekir. Bunun için 'farz' kavramının hatırlatılması gerekir. Ders kitaplarında böyle bir bilgiye rastlanılmamaktadır. Bu şekilde oluşturulacak olan 'Cuma' şeması eksik olacaktır.

İçeriğin sunumunda, konunun öğrenciler tarafından anlaşılabilmesi için tümdengelimci bir yöntem izlendiği görülmektedir. Ayrıca konuyla ilgili olarak âyet ve hadislerden yararlanıldığı görülmektedir. Öğrencilerin dikkatini âyet ve hadislere çekebilmek için konu içerisinde yer alan âyet ve hadislerin siyah puntoyla yazıldığı görülmektedir.

Ders kitaplarında içerik, ekonomiklik öğretim ilkesine uygun olarak, birden çok amaca hizmet edecek şekilde sunulmuştur. 'Paylaşmak Niçin Önemlidir' konusunun sunumunda 'Paylaşmak insan için temel bir ihtiyaçtır' bilgisini vurgulamanın yanında, 'Paylaşmaya istekli hale getirme' duyuşsal davranışı kazandırılmak istenmiştir. Ayrıca konunun 'vatanın birliği ve milletin bağımsızlığı' ile ilişkilendirilmesi, bütünlük öğretim ilkesine uygun olarak, öğrencilerin bir bütün olarak öğrenmelerini sağlar.

Ders kitaplarında yer alan konuların günlük hayat ile ilişkilendirmek için örneklere başvurulduğu görülmektedir. Ders kitaplarında verilen örnekler öğrencinin yakın çevresinde olan, gözlemleyebildiği ya da yaşayabildiği örnekler olması öğrendiklerini günlük hayata transfer etme oranını artmaktadır. Örneklerin yakın çevreden seçilmesi öğretim ilkelerinden biri olan yakından uzağa ilkesine de uygundur. Öğrencilerin yakından başlanıp uzağa gidilmesi yeni öğrenilen konunun daha kalıcı olmasını sağlar. Kitap 1'de öğrencilerin gerçek hayatta karşılaştığı örneklere yer verilmiştir. 'Paylaşmak Niçin Önemlidir' konusunda öğrencilerin sürekli karşılaştıkları ekmeğin yapılışından yola çıkarak konunun anlatıldığı görülmektedir (Akgül, 2007:104). Kitap 2'de ise böyle bir yöntem izlenilmemiştir. Kitap 2'de, Kitap 1'de olduğu gibi, yeni öğrenilen konu öğrencilerin bildikleri, gerçek hayatta

karşılaştıkları bir örnekle anlatılabildi. Öğrencilerin yeni öğrendiklerini hangi şemalarla birleştireceği konusunda onlara rehberlik ederdi. Ayrıca yeni öğrenilenler bilinenden bilinmeyene ve hayata yakınlık öğretim ilkelerine uygun olarak öğretileceği için uzun süreli bellekte düzenli, anlamlı kodlanması sağlanırdı.

Öğrenilen konunun düzenli bir şekilde uzun süreli bellekte kodlanabilmesi için konu içerisinde etkinliklere ihtiyaç vardır. Ayrıca etkinlikler öğrencinin derse daha aktif katılımını sağlar. Kitap 1 konu içerisinde farklı etkinliklere yer verirken; Kitap 2 de ise hiçbir etkinliğe yer verilmediği görülmektedir.

Kitap 1'in yer verdiği etkinliklerden biri de 'Dini Bayramlarımız' konusunda yer alan 'Düşünelim' etkinliğidir. Etkinlikte aşağıdaki sorulara yer verilmiştir (Akgül v.d, 2007:108).

1. *Ramazan ve Kurban bayramlarında neler yaşadınız?*
2. *Bayramda en çok neler yapmak istersiniz?*
3. *Arkadaşlarınızı, akrabalarınızı ve dostlarınızı görmediğiniz bir Ramazan Bayramı geçirdiğinizi düşünün. Kendinizi nasıl hissedersiniz?*

Duyuşsal nitelikli kazanımların yer aldığı bu öğrenme alanına uygun olarak yukarıdaki sorular öğrencilerin kendi duygularını ifade etmeye yönelik sorulardır. Ders kitaplarında, öğrencilerin kendilerini doğrudan ifade edecek bu tür sorulara yer verilmektense; konuyla ilgili bir hikâyeciğe yer verilmesi daha uygun olur. Hikâyecikle öğrencilerin konuya olan ilgileri artar. Diğer bir ifade ile öğrencilerin konuya olumlu tutum takınmaları sağlanır. Öğrenciler hikâyeyi okuyarak ondan ilkeler çıkarılması istenebilir. Çıkarılan bu ilkeleri günlük yaşamla karşılaştırılarak doğru-yanlış davranışların farkına varılması istenebilir.

Konu içerisinde yer alan önemli bilgilere dikkat çekmek için 'Bilgi Kutusu, Not Edelim' etkinliklerine başvurulmuştur. Diğer öğrenme alanlarda olduğu gibi bu öğrenme alanda da Kitap 1'in bu konudaki etkinlikleri öğrencilerin dikkatini çekebilecek şekildeyken; Kitap 2 için ise aynı şeyleri söylemek güçtür. Bu açıdan Kitap 2'nin eksik olduğu söylenebilir.

Kavram haritaları öğrencilerin öğrendiklerini bir bütün olarak, birbiriyle ilişkilendirerek öğrenmelerini sağladığı için öğrenme-öğretme sürecinde önemli bir yer tutar. Bunun için ders kitaplarında en çok başvurulması gereken yöntemlerden biri olmalıdır. Kitap 1'de 'Kandil Gecelerimiz' konusunda, 'Bilgi Kutusu' Etkinliğine yer verilmiştir. Etkinlikte 'Dini Günlerimiz' kavram haritasına yer verilmiştir (Akgül v.d, 2007:111). Bu da öğrencilerin öğrendiklerini birbiriyle ilişkilendirerek, bir bütün olarak uzun süreli belleğe kodlamasını sağlar. Ders kitaplarında yeteri kadar kavram haritalarına yer verilmediği görülmektedir.

İçeriklerin sunumu açısından baktığımızda, Kitap 1'in Kitap 2'ye göre daha iyi olduğunu söylenebilir. Ancak Kitap 1'de yer alan etkinlikler hem yetersiz hem de eksiktir. Çocuklar bu yaşlarda taklit çağında oldukları için ders kitaplarında yer alan hikâye kahramanlarını model olarak kabul ederler. Onların davranışlarını taklit etmek ve tekrar etmek isterler (Doğan ve Tosun, 2003a:140). Duyuşsal nitelikli davranışların öğretiminde öğrencilere doğrudan bilgi vermek yerine dolaylı olarak bilgi verilmesi bizce dahi iyi olmaktadır. Bunu için ders kitaplarında daha çok hikâyeciklere yer verilmesi gerekir.

Bu öğrenme alanında öğrencilere ezberletilecek olan dua Tahhiyyat Duasıdır. Ders Kitaplarına baktığımızda Tahhiyyat Duasının anlamıyla beraber verildiği görülmektedir. Ancak Tahhiyyat Duası ile ilgili herhangi bir bilgiye yer verilmemiştir. Ders kitaplarında duanın nerede okunduğu ve Müslümanlar için önemini ifade eden birkaç cümleye, anlamının anlaşılmasına yönelik birkaç etkinliğe yer verilebilirdi. Ayrıca Şafii mezhebine mensup olan öğrenciler göz önünde bulundurularak dipnot veya parantez içerisinde Tahhiyyat'ın diğer okuyuşuna da yer verilebilirdi.

3. 5. 5. Öğrenciye Yol Gösterme

Ders kitaplarında, öğrencilerin dikkatini konuya çekmek için yer verilen etkinliklerin, öğrenciye öğrendiklerini hangi öğrenmelerle ilişkilendirmesi gerektiği konusunda rehberlik eder niteliktedir. Bunun yanında ders kitaplarında konu girişlerinde yer verilen bilgilerle de öğrenciye rehberlik edilmektedir. Ders kitaplarında, 'Ramazan Ayını Sevinç ve Heyecanla Karşılız' konusunda, Ramazan ayının kutsallığı Kur'an-ı Kerim'in kutsallığı ile ilişkilendirilmektedir. Böylece yeni öğrenilen bilginin var olan Kur'an-ı Kerim şemasıyla ilişkilendirilmesi gerektiği konusunda öğrenciye yol gösterilmektedir (Akgül v.d, 2007:115; Şahinbaş, 2009:113).

3. 5. 6. Davranışı Ortaya Çıkarma

Ders kitaplarında, öğrencilerin yeni öğrendikleri ile ilgili eksik veya yanlış öğrenmelerini tespit edebilmek için, konu sonunda alıştırma etkinliklerine veya sorulara yer verilmesi gerekir. Kitap 1'e baktığımızda konu sonunda sorulara veya etkinliklere yer verilmediği görülmektedir. Hâlbuki öğrencilerin eksik ve yanlış öğrenmelerini tespit etmek için, öğrendiklerini gerçek hayata transfer edebilecek etkinlikler, sorular v.b yer verilmesi gerekir.

Kitap 2'ye baktığımızda etkinliklere, sorulara ve resimlere yer verildiği görülmektedir. Etkinliklerden biri de 'Zor Durumda Olanlara Yardım Ederiz' konusunda yer alan bir

hikâyeciktir (Şahinbaş, 2009:119). Hikâyecik öğrencilerin öğrendiklerini günlük hayata transfer etmeye yöneliktir.

Konu sonunda yer alan alıştırma etkinlikleri açısından baktığımızda Kitap 2'nin Kitap 1'den daha iyi olduğu söylenebilir. Ancak ders kitaplarında, öğrencilerin öğrendiklerini günlük hayata transfer edebilmeleri için hikâyeciklerin sayısının artırılması gerekir.

3. 5. 7. Geribildirim Verme

Öğrencilerin yanıtladıkları soruların doğruluğu hakkında bilgilendirilmesi gerekir. Ders kitaplarında soruların doğruluğu hakkında bilgiye yani geribildirime yer verilmediği görülmektedir.

3. 5. 8. Değerlendirme

Öğrencilere öğrendikleri hakkında, alıştırma soruları veya etkinlikleri ile dönüt verildikten sonra yeni öğrendiklerin değerlendirilmesi gerekir. Kitap 1'de aşağıdaki sorular yer almaktadır.

A. Aşağıdaki açık uçlu soruları cevaplandırınız.

1. Paylaşmak niçin önemlidir?
2. Cuma günlerden farkı ve önemi nedir?
3. Ramazan ayında neler yapılır?
4. Hastalar niçin ziyaret edilir?
5. Engellilere karşı davranışlarımız nasıl olmalıdır?

B. Aşağıdaki çoktan seçmeli soruların doğru seçeneklerini işaretleyiniz?

1. Milli bayramlar arasında hangisi yer almaz?
 - A) 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı
 - B) Ramazan Bayramı
 - C) 30 Ağustos Zafer Bayramı
 - D) 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı
2. Kandil Gecelerimiz arasında hangisi yer almaz?
 - A) Mevlit Kandili
 - B) Regaip Kandili
 - C) Cuma Günü
 - D) Miraç Kandili
3. Dini bayramlarımız Bayramı ve Bayramı'dır.
4. Ramazan ayında tutulur.

Yukarıdaki soruların yanında ‘Kelime Avı’ türü etkinliğe yer verilmiştir.

Kitap 2’de ise aşağıdaki sorulara yer verilmiştir.

1. *Paylaşmak niçin bir ihtiyaç ve erdemdir? Anlatınız.*
2. *Dini bayramlarımızı nasıl kutlarız? Söyleyiniz.*
3. *Cuma gününün Müslümanlar açısından önemi nedir? Belirtiniz.*
4. *Aşağıdakilerden hangisi, Peygamberimizin doğumunun anısına kutlanan kandil gecesidir?*
A. Beraat Kandili B. Miraç Kandili C. Mevlit Kandili D. Regaip Kandili
5. *23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı için aşağıdakilerden hangisi söylenemez?*
A. Atatürk Türk çocuklarına armağan etmiştir.
B. Türkiye Büyük Meclisi açılmıştır.
C. Hâkimiyetin kayıtsız şartsız milletin olduğu belirlenmiştir.
D. Cumhuriyet ilan edilmiştir.
6. *Aşağıdakilerden hangisinde Kur’an indirilmeye başlanmıştır?*
A. Cuma günü B. Kadir Gecesi C. Ramazan Bayramı D. Arife günü

Yukarıdaki soruların yanında öz değerlendirme türünde sorular da yer almaktadır.

Ders kitaplarında yer alan soruların kazanımları ölçmeye yönelik olduğu görülmektedir. Tahiyat Dua’sını ölçmeye yönelik sorulara yer verilmemesi eksiklidir. Tahiyat Dua’sını ölçmek için okunuşuna yönelik boşluk doldurma türü soru/sorulara yer verilebilirdi.

Ders kitabında yer alan soruların nasıl cevaplandırılacağını gösteren yönergelere yer vermek gerekir. Kitap 1’de soruların açık uçlu ve çoktan seçmeli türü soruların nasıl cevaplandırılacağını gösteren yönergeye yer verilirken; boşluk doldurma türü sorular için yer verilmediği görülmektedir. ‘Aşağıdaki boşlukları uygun bir şekilde doldurunuz.’ türünde bir yönergeye yer verilebilirdi.

Kitap 2’de ise soruların nasıl çözüleceğini gösteren yönergeye yer verilmediği görülmektedir. Açık uçlu türü soruların nasıl çözüleceğini gösteren ‘Aşağıdaki açık uçlu türü soruları cevaplandırınız.’ ve çoktan seçmeli ‘Aşağıdaki çoktan seçmeli soruların doğru seçeneklerini işaretleyiniz?’ şeklinde yönergeler yer alabilirdi.

Ders kitabında yer alan soruların ne zor ne de çok kolay olması gerekir. Yukarıdaki sorulara baktığımızda çok zor olmadığı gibi kolay olmadığı görülmektedir.

3. 5. 9. Öğrenilenlerin Kalıcılığının ve Transferinin Sağlanması

Bu öğrenme alanında öğrencilerin önceki sene veya önceki öğrenmede öğrendiklerinin tekrar edilmesi gerekir. Bu açıdan ders kitaplarına baktığımızda gerekli konuların tekrar edildiği görülmektedir. Örneğin Kadir gecesinde öğrencilerin bir önceki sene öğrendikleri Kur'an-ı Kerim'in indiriliş tarihi, 'İbadet Öğrenme Alanı'nda öğrendikleri 'Oruç' kavramının tekrar edildiği görülmektedir. Ders kitaplarında tekrar konusunda eksiklikler olmasına rağmen bu öğrenme alanı için yeterli olduğu söylenebilir.

Sonuç olarak, diğer öğrenme alanlarında olduğu gibi dikkat çekmek açısından Kitap 2'nin, Kitap 1'den daha iyi olduğu söylenebilir.

Öğrencilere rehberlik etmek açısından baktığımızda ders kitapların yeterli olduğu söylenebilir. Ancak ders kitaplarında öğrencilerin öğrenmeleri gereken kazanımlardan önceden haberdar edilmemesi bir eksikliktir.

İçeriğin sunumunda Kitap 1 etkinliklere yer verilirken, Kitap 2'de yer verilmediği görülmektedir. Bu açıdan Kitap 1'in Kitap 2'den daha iyi olduğu söylenebilir. '*Çocuklarımızda dini davranış geliştirme ve ahlâki bilinç kazandırma yolunda dini hikâyelerimizin rolü çok büyüktür*' (Selçuk, 2001:43). Bunun için duyuşsal nitelikli davranışların öğretilmesinde hikâyeciklerden daha çok yararlanılması gerekir.

Konu sonunda yer alan alıştırmalar açısından baktığımızda ise Kitap 1'in diğer öğrenme alanlarından farklı olarak soru ve etkinliklere yer verilmemesi bir eksikliktir. Kitap 2'ye baktığımızda konu sonunda yer verilen hikâyeciklerin sayısının artırılması gerekir.

Ders kitaplarında yer alan 'Ünitemizi Değerlendirelim' etkinliklerinin nasıl yanıtlanacağını gösteren yönergeler yeteri kadar yer verilmediği görülmektedir.

3. 6. Din ve Kültür Öğrenme Alanı (Vatanımızı ve Milletimizi Seviyoruz)

'İslam, Allah tarafından akıl sahipleri insanları kendi istekleri ile saadete ve mutluluğa ulaştırmak için gönderilen bir dindir. Kültür ise tarihi, toplumsal gelişme süreci içerisinde oluşturulan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları oluşturmada ve sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünüdür' (DKAB, 2006:17).

Kültürün en önemli öğelerinden bir olan din, kültürün oluşmasına katkıda bulunduğu gibi, kültürden de etkilenir. Bu gün kültürümüzde var olan değerlerin anlaşılabilmesi, yeni

nesillere sağlıklı bir şekilde aktarılabilmesi için İslam dininin bilinmesi gerekir. Bu yönüyle DKAB dersi Türkçe, Sosyal vb. derslere de yardımcı olması beklenir (DKAB, 2006:7).

Kültürümüzde en önemli değerlerin başında ‘vatan ve millet sevgisi’ gelmektedir. Kültürümüzde önemli bir yer tutan bu değerlerin yeni nesillere sağlıklı bir şekilde aktarılabilmesi için İslam diniyle ilişkilendirilerek öğretilmesi gerekir. Kültürümüzde mevcut olan bu değerler din ile pekiştirilerek şursuz bir vatan ve millet sevgisi yerine bilinçli bir vatan ve millet sevgisine dönüştürülebilir.

Kültürümüzde bu kadar önemli olan ‘vatan ve millet sevgisi’ konusu yeni DKAB ders programında yer almaktadır. 5. sınıf programının % 14’ünü oluşturan (DKAB, 2006:28) bu öğrenme alanında 8 tane kazanım vardır (DKAB, 2006:46).

1. Vatan ve Millet kavramlarını tanımlayarak bu vatanda yaşayan herkesin bir millet olduğunun bilincine varır.
2. Her insanın neden vatan ve milletini sevmesi gerektiğini açıklar.
3. Vatan ve milletine karşı kendisine düşen görevi yerine getirir.
4. Bayrağa ve ulusal marşa saygı göstermenin nedenlerini açıklayarak Bayrağımıza ve İstiklal Marşı’mıza saygı gösterir.
5. Gazilerimize saygı duyarak gereken değeri vermenin ve şehitlerimizi rahmet ve minnet duygusu ile anmanın bilincinde olur.
6. Askerlik yapmanın neden vatan borcu olduğunu açıklar.
7. Atatürk’ün askerliğin kutsallığını ortaya koyan sözlerinden örnekler verir.
8. Atatürk’ün ‘Yurtta barış, dünyada barış’ sözünün ne anlama geldiğini açıklar.

Ders kitaplarında, yukarıdaki kazanımlara ulaşmaya yönelik olarak aşağıdaki konu başlıklarına yer verildiği görülmektedir.

1. Vatan ve Millet Kavramlarını Öğreniyoruz
2. Biz Vatanımızı ve Milletimizi Çok Severiz
3. Bu Vatanda Hepimiz Bir Milletiz
4. Manevi Değerlerimiz Koruyup Saygı Gösteririz
 - 4.1. Bayrağımıza ve İstiklal Marşı’mıza Saygı Duyarız
 - 4.2. Gazilerimize Saygı Gösterir Şehitlerimiz Rahmetle Anarız
5. ‘Yurtta Barış, Dünyada Barış’ Temel İlkemizdir

Ders kitabında içeriğin konu başlıklarıyla uygun olduğu görülmektedir. Ders kitapların içeriğinin ayet, hadis, atasözleri, hikâyecikler ve Atatürk’ün sözleri ile zenginleştirildiği görülmektedir. Bu yönüyle ders kitapların kazanımlara uygun olduğu söylenebilir.

3. 6. 1. Dikkat Çekme

Öğrencilerin duyuşal kaydına gelen sayısız uyarıcılar arasında istenilen uyarıcıları seçebilmeleri için dikkatinin konuya çekilmesi gerekir. Ders kitaplarına baktığımızda öğrencilerin dikkatini konuya çekebilmek için ‘soru, şiir, türkü ve resimlerden’ yararlanıldığı görülmektedir. Kitap 1’e baktığımızda ‘Vatan ve Millet Kavramlarını Öğreniyoruz’ konusunda “‘*Bülbülü altın kafese koymuşlar, ‘Ah vatanım!’ demiş.*” Atasözüyle ilgili düşüncelerinizi sınıfta arkadaşlarınızla konuşunuz.’ (Akgül v.d, 2007:128) sorusuna yer verilmiştir. Öğrencilerin günlük hayatta kullana geldikleri bir atasözüyle konuya dikkat çekilmek istenmiştir. Ancak sorunun yanında bir Türkiye haritasına da yer verilmesi gerekirdi.

Kitap 2’ye baktığımızda ‘Vatan ve Millet Kavramlarını Öğreniyoruz’ konusunda öğrencilerin dikkatini çekmek için ‘*Vatan kavramı size neleri çağrıştırmaktadır?*’ sorusuna yer verilmiştir. Soru öğrencilerin önbilgilerini hatırlatmaya yöneliktir. Sorunun yanında ‘vatan’ şemasını oluşturmak için bir de şiire yer verildiği görülmektedir. Ayrıca Türkiye haritasına yer verilerek öğrencilerin dikkati derse çekilmek istenmiştir.

3. 6. 2. Öğrenciyi Dersin Hedeflerinden Haberdar Etme

Din ve Kültür öğrenme alanına baktığımızda, diğer öğrenme alanlarında olduğu gibi öğrencilerin bu öğrenme alanında ulaşmaları gereken kazanımları önceden öğrencilere bildirilmediği görülmektedir.

3. 6. 3. Önbilgilerin Hatırlatılması

Öğrencilerin önbilgilerini hatırlatmaya yönelik olarak sorular kullanıldığı görülmektedir. Ders kitaplarında yukarıda yer verilen sorular öğrencilerin önbilgilerini hatırlatmaya yönelik olduğu gibi öğrenilen konunun hangi konularla ilişkilendirilmesi gerektiği konusunda da öğrencilere rehberlik etmeye yönelik olarak da değerlendirilebilir.

3. 6. 4. İçeriğin Sunumu

Yeni öğrenilen konuyla ilgili aşağıdaki kavramların öğrenilmesi beklenir (DKAB, 2006:21).

- Gazi
- Güven
- İstiklal
- Manevi

- Millet
- Şehit
- Vatan
- Yadetmek

Yeni öğrenilen konuyla ilgili kavramların bilinmesi gerekir. Bunun için her bir kavramla ilgili bir şemanın oluşturulması gerekir. Bu öğrenme alanında öğrenilmesi gereken kavramlardan biri de ‘vatan’ kavramıdır. Öğrencilerde sağlam oluşturulabilecek bir ‘vatan’ şemasıyla gelecek öğrenmelerine kolaylık sağlayacağı gibi, vatanını seven bilinçli bir vatandaş olmasına da katkıda bulunur.

Ders kitaplarına baktığımızda ‘vatan’ şemasını oluşturmak için vatan kavramının tanımlandığı görülmektedir. Kitap 1’e baktığımızda vatan ile ilgili ‘*bir milletin bağımsız olarak üzerinde yaşadığı, sınırları belli olan toprak parçasına denir. Vatan, sadece bir toprak parçası değildir. Aynı zamanda halkımızın, ortak çabalarla kültürünü oluşturduğu yerdir.*’ (Akgül v.d, 2007:128) bilgilerine yer verilmiştir. Vatan şemasının kültürle ilişkilendirilerek öğrencilere sunulması onlarda olası olabilecek ‘vatan sadece bir toprak parçasıdır’ yanlış öğrenmeye engel olunması açısından önemlidir. Yanlış öğrenmelerin önceden tedbir alınarak engellenilmesi ekonomiklik öğretim ilkesine uygundur. ‘Vatan’ kavramının ‘millet’ kavramıyla ilişkilendirilmesi, bütünlük öğretim ilkesine uygun olarak, konunun bir bütün olarak öğrenilmesini sağlar. Ayrıca öğrenciler her iki kavramı da birbirleriyle ilişkilendirerek uzun süreli bellekte kodlanır. Bu da öğrenilen bilginin daha kolay hatırlanmasını sağlar.

Kitap 2’ye baktığımızda vatan ile ilgili ‘*bir milletin üzerinde yaşadığı, kültürünü oluşturduğu toprak parçasıdır.*’ (Şahinbaş, 2009:124) bilgisine yer verilmiştir. Kitap 1’de olduğu gibi ‘vatan’ şemasının kültür ile ilişkilendirilerek oluşturulmak istendiği görülmektedir. ‘Vatan’ ve ‘millet’ kavramları birbiriyle ilişkilendirilmek istendiği görülmektedir. Ayrıca, ‘vatan’ şemasında mutlaka yer alması gereken, Türkiye haritasına yer vermeleri de şemanın görsellikle zenginleştirilmesini sağlar. Bu da öğrenmeyi daha da kalıcı hale getirir.

İçeriğin sunumuna baktığımızda diğer öğrenme alanında olduğu gibi tümdengelimci bir yönteme izlenilmiştir. Ayrıca konuyla ilgili âyet, hadis ve Atatürk’ün sözlerine yer verildiği görülmektedir.

Ders kitabında yer alan etkinliklerin hayata uygun, güncel konular ve olaylardan seçilerek alınması gerekir (Aydın, 2007:20). Ders kitaplarına baktığımızda güncel

problemlere yeteri kadar yer verilmediği görülmektedir. Ülkemizde vatanını sevmenin vatana karşı görevini görevine yapmaya bağlı olduğu görüşü vurgulanması beklenir. Bunun için ‘Doğru Davranmayan Kim’ adlı aşağıdaki etkinliği yer alabilirdi.

Ali vatanını sevdiği için kaçak elektrik ve su kullanmaz.

Ahmet vatanını sevdiği için askerlik görevini severek yaptı.

Ayşe vatanını sevdiği için okul araç-gereçlerine zarar vermez, onları düzenleri kullanır.

Veli vatanını sevdiği için dışarıdan gelen turistleri hoş görmez.

Öğrenilenlerin kalıcılığını sağlamak ve öğrenciyi derste aktif kılmak için etkinliklere yer vermek gerekir. Bu açıdan Kitap 1’de ‘Listeleyelim, Açıklayalım, Sıralayalım, Tamamlayalım, Söyleyelim, Slogan Oluşturalım, Bulalım-Yazalım ve Şiir Oluşturalım’ etkinliklere yer verildiği görülmektedir. ‘Biz Vatanımızı ve Milletimizi Çok Severiz’ konusunda ‘Listeleyelim’ etkinliği yer almaktadır (Akgül v.d, 2007:129). Etkinlikte ‘*Vatanımıza ve milletimize karşı görevlerimiz neler olabilir? Listeleyniniz.*’ (Akgül v.d, 2007:129) sorusuna yer verilmiştir. Soru konuyla ilgili olup öğrencilerin vatan ve millete karşı sorumluluklarını ifade etmeye yönelik olması açısından yerindedir. Ancak soru ‘vatan ve millet sevgisi’ ile ilişkilendirilerek sorulabilirdi.

Kitap 2’ye baktığımızda içeriğin sunumunda sadece bir etkinliğe yer verildiği görülmektedir. ‘‘Yurtta Barış, Dünyada Barış’ Temel İlkemizdir’ konusunda ‘...*Sulh (barış) daima hayırlıdır... (Nisa Suresi 128. âyet)*’ ayetine yer verilmiştir. Âyetle ilgili olarak ‘*Barış niçin hayırlıdır? Tartışınız.*’ (Şahinbaş, 2009:141) sorusuna yer verilmiştir. Etkinlik öğrenciler birbiriyle iletişime geçme fırsatı verme açısından baktığımızda olumludur.

Ders kitaplarında konu içerisinde yer alan önemli bilgilere dikkat çekmek için ‘Bilgi Kutusu, Not Edelim’ etkinliklerine başvurulur. Kitap 1’e baktığımızda ‘Manevi Değerimizi Koruyup Saygı Gösteririz’ konusunda ‘Not Edelim’ etkinliğine başvurulduğu görülmektedir. ‘Çanakkale Savaşları’nı Kazandıran Ruh’ başlıklı etkinlik Atatürk’ün Çanakkale savaşları ile ilgili bir anısına yer verilmiştir (Akgül v.d, 2007:134). Böyle bir etkinlikle öğrencilere manevi değerlerimizin hayatımızdaki yeri ve önemi etkili bir şekilde öğretilmiş olur.

Kitap 2’ye baktığımızda önemli konulara dikkat çekmek için herhangi bir etkinliğe başvurulmadığı görülmektedir. Bu açıdan kitap 2’nin eksik olduğu söylenebilir.

3. 6. 5. Öğrenciye Yol Gösterme

Ders kitaplarında, öğrencilerin dikkatini çekmek için yer verilen etkinliklerle, öğrenciye yeni öğrenmeleri hangi önbilgilerle ilişkilendirmesi gerektiği konusunda yol

gösterilmektedir. Bunun yanında ders kitaplarında yer verilen bilgilerle de öğrenciye rehberlik edilmektedir. ‘Bayrağımıza ve İstiklal Marşı’mıza Saygı Duyarız’ konusunda, ‘bayrak’ ve ‘İstiklal Marşı’ manevi değerlerle ilişkilendirilmiştir. Yeni öğrenmeleri hangi önbilgilerle ilişkilendirmeleri gerektiği konusunda öğrenciler bilgilendirilmektedir (Akgül v.d, 2007:135; Şahinbaş, 2009:132).

3. 6. 6. Davranışı Ortaya Çıkarma

Öğrencilere konuyla ilgili içerik sunulduktan sonra eksik veya yanlış öğrenmeleri tespit etmek için konu sonunda alıştırmalara yer vermek gerekir. Bu açıdan ders kitaplarına baktığımızda öğrencilerin öğrendiklerine yönelik ‘Soru, Şiir Yazalım, Tartışalım, Eşleştirelim, Resimlere v.b’ etkinliklere yer verildiği görülmektedir. Kitap 1’e baktığımızda ‘Vatan ve Millet Kavramını Öğreniyoruz’ konusunda ‘Tartışalım’ etkinliğine başvurulduğu görülmektedir. Bu etkinlikte ‘*Her toprak parçası vatan mıdır? Arkadaşlarınızla tartışınız.*’ (Akgül v.d, 2007:128) sorusuna yer verilmiştir. Soru daha önce değindiğimiz gibi ‘vatan sadece bir toprak parçasıdır’ yanlış öğrenmeyi önlemeye yönelik olduğu için olumludur. Ayrıca öğrenme-öğretme sürecinde önemli bir yer tutan akran öğretimine de fırsat verdiği için öğrenmeye olumlu yönde katkıda bulunması beklenir.

Kitap 2’ye baktığımızda ‘Gazilerimize Saygı Gösterir Şehitlerimizi Rahmetle Anarız’ konusunda ‘*Şehitlerimize ve gazilerimize duygularınızı ifade eden bir mektup yazınız.*’ (Şahinbaş, 2009:138) sorusuna yer verilmiştir. Duyuşsal nitelikli kazanımın kazanılması beklenildiği bir konuda öğrencilerin duygularını ifade edebilecek bir etkinliğe yer verilmesi yerindedir. Ayrıca etkinliğin mektup şeklinde olması öğrencilerin etkinliğe karşı olan tutumlarını olumlu yönde etkilemesi beklenir. Bu da daha kalıcı öğrenmeyi sağlar.

3. 6. 7. Geribildirim Verme

Ders kitaplarında öğrencilerin, konu içinde veya sonunda cevaplandıkları soruların doğruluğu hakkında, bilgilendirilmediği görülmektedir.

3. 6. 8. Değerlendirme

Konu sonunda yer alan soru veya etkinliklerle öğrencilerin yeni öğrendikleri ile ilgili gerekli dönütler verildikten sonra öğrenci değerlendirilir. Ders kitaplarında öğrencilerin değerlendirilmesi için ‘Ünitemizi Değerlendirelim’ etkinliğine yer verildiği görülmektedir. Kitap 1’de aşağıdaki sorulara yer verilmiştir.

B.Aşağıdaki çoktan seçmeli soruların doğru seçeneklerini işaretleyiniz.

1. *Aşağıdaki kelimelerden hangi ikisi eş anlamlı değildir?*

A) Vatan-yurt B) Yurt-ülke C) Vatan-millet D) Vatan-ülke

2. Aşağıdakilerden hangisi bir milleti oluşturan öğelerden değildir?

A) Din B) Tarih C) Dil D) Sinema

3. Aşağıdakilerden hangisi vatanımızı sevdiğimizi göstermez?

A) Milli marşımızı saygıyla dinlemek

B) Şehitlerimizi rahmetle anmak

C) Bayrağımızı sevmek

D) Akarsuları kirletmek

C. Aşağıdaki boşlukları doldurunuz.

- Bayrak bir vatan uğruna var olmanın ve sembolüdür.

- Askerlik görevi, yurdumuzun gelen saldırılara karşı korunabilmesinde hazırlıklı olmak için yapılır.

- 'Yurtta barış dünyada' temel ilkemizdir.

Yukarıdaki soruların yanında cümle oluşturma, şiir tamamlama, cümle yorumlama ve bulmaca türü sorulara da yer verilmiştir.

Kitap 2'de ise aşağıdaki sorulara yer verilmiştir.

1. Vatanımızı ve milletimizi niçin sevmeliyiz? Açıklayınız.

2. Manevi değerlerin millet hayatındaki önem nedir? Söyleyiniz.

3. Bayrağımıza ve İstiklal Marşı'mıza saygımızı nasıl gösteririz? Belirtiniz.

4. Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerleri uygun ifadelerle doldurunuz.

Çoğunlukla aynı topraklar üzerinde yaşayan, aralarında ortak dil, tarih ve ülkü birliği olan insan topluluğuna denir.

Askerlik yapmak görevlerimizden biridir.

Ay yıldızlı bağımsızlığımızın simgesidir.

Vatanımızı savunmak için düşmanla savaşmış ve sağ olarak dönenlere, savaşta hayatını yitirenlere ise denir.

5. Aşağıdaki bilgilerden doğru olanların başına (D), yanlış olanlara ise (Y) yazınız.

() Vatanını sevmek, onun için her türlü fedakârlığı yapmayı gerektirir.

() İstiklal Marşı manevi değerlerimizden biridir.

() Mutlu ve huzurlu yaşamak için sadece kendi ülkemizde barışın sağlanması yeterlidir.

() Atatürk'e gazi unvanı ve mareşal rütbesi Balkan Savaşları'ndan sonra verilmiştir.

() Atatürk hem yurtta hem de dünyada barışın sağlanması için çalışmıştır.

Ders kitaplarında ‘Ünitemizi Değerlendirelim’ etkinliğinde yer alan soruların kazanımlara yönelik olduğu görülmektedir.

Ders kitaplarında yer alan soruların nasıl cevaplandırılacağını gösteren yönergelere yer verilmelidir. Kitap 1’de soruların nasıl cevaplandırılacağını gösteren yönergelere yer verilirken, Kitap 2’de açık uçlu sorular için yer verilmediği görülmektedir. Açık uçlu sorular için ‘Aşağıdaki açık uçlu soruları cevaplandırınız.’ tarzında bir yönerge yer alabilirdi.

Ders kitaplarında yer alan soruların ne çok kolay ne de zor olması gerekir. Bu yönüyle ders kitaplarına baktığımızda soruların öğrencilerin cevaplandırabileceği türden sorular olduğu görülmektedir.

3. 6. 9. Öğrenilenlerin Kalıcılığının ve Transferinin Sağlanması

Konunun örgütlenerek uzun süreli bellekte kodlanabilmesi için ders kitaplarında önemli bilgilerin tekrar edilmesi gerekir. Bu açıdan ders kitaplarına baktığımızda ‘Vatan’ kavramı ve ‘vatanın önemi’ bilgisinin belirli aralıklarla ders kitaplarında tekrar edildiği görülmektedir. Bu açıdan ders kitapların yeterli olduğu söylenebilir.

Sonuç olarak öğrencilerin dikkatini konuya çekmek açısından Kitap 2’nin Kitap 1’den daha iyi olduğu söylenebilir. Ders kitaplarında, öğrencilerin dikkatini çekebilmek için konu başında yer alan soruların çeşitlerinin artırması gerekir. Ayrıca öğrencilerde merak uyandıracak ve onlar için öğrenmeyi ihtiyaç haline getirecek sorulara da yer verilmelidir.

Diğer öğrenme alanlarında olduğu gibi bu öğrenme alanında görülen öğrencilerin önbilgilerini hatırlatmaya yönelik etkinliklere çok az yer verildiği görülmektedir. Bunun için konu başında yer alan etkinliklerin önbilgileri hatırlatmaya yönelik olabilecek şekilde olmasına dikkat edilmelidir. Bu etkinlikler öğrencilerin önbilgilerini hatırlatmanın yanında onlara öğrendiklerini hangi bilgilerle ilişkilendirerek uzun süreli belleğe kaydetmeleri gerektiği konusunda da rehberlik edecek nitelikte olmalıdır.

Öğrencilerin öğrenme alanı sonunda hangi kazanımlara ulaşması gerektiği ile ilgili bilgilendirilmesi gerekir. Bu bilgilendirme doğrudan verilebileceği gibi kavram haritası şeklinde de yer alabilir.

İçeriğin sunumunda öğrencilere kazandırılmak istenen kavramların neler olduğu konu başında bir kavram haritası şeklinde yer verilebilir. Bu kavramların öğretiminde kavramla ilgili örnekler verilmesi gerekir. Kavramın ne olduğu yanında ne olmadığı bilgisine de yer verilmesi gerekir. Böylece kavram şeması daha düzenli oluşur. Ayrıca aynı öğrenme alanında yer alan kavramların birbirleri ile ilişkilendirilerek sunulması gerekir. Bu açıdan bu öğrenme alanının yeterli olduğu söylenebilir.

Öğrenme-öğretme sürecinde öğrenciyi aktif kılmamanın yollarından biri de ders kitaplarında yer alan etkinliklerdir. Ders kitaplarında yer alan etkinlikler, öğrencilerin gelişim seviyesini göz önünde bulundurulmasının yanında zekâ türlerini de göz önünde bulundurularak hazırlanması gerekir. Bu açıdan ders kitaplarına baktığımızda Kitap 1'in Kitap 2'den daha iyi olduğu söylenebilir. Ancak etkinliklerin zekâ türlerini göz önünde bulunduracak şekilde hazırlandığı söylemek güçtür. Bunun için bu öğrenme alanında yer alan etkinliklerin nicel ve nitel olarak artırılması gerekir.

Konu güncel bilgilerden yararlanılarak sunulması gerekir. Konuların 'Sosyal Bilgiler' dersinde yer alan 'Kurtuluş Savaşı' ile ilişkilendirilmesi olumludur. Ancak çevremizde yaşanan güncel olaylar örnek verilerek öğrencilere 'vatanını ve milletini sevmek' duygusu kazandırılabilir.

Konu sonunda yer alan alıştırmalar açısından baktığımızda ders kitapların yeterli olduğunu söyleyebilmek güçtür. Her konunun sonunda sorulara veya etkinliklere yer verilmediği görülmektedir. Ayrıca konu sonlarında öğrencilerin duyuşsal nitelikli davranışları ortaya çıkarmaya yönelik bir etkinliğe de yer verilebilirdi.

Ders kitaplarında 'Ünitemizi Değerlendirelim' türü soruların nasıl yanıtlanacağını gösteren yönergelere yeteri kadar yer verilmediği görülmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuç

Bu çalışmanın temel amacı V. sınıf DKAB ders kitaplarını Gagne'nin öğretim ilkelerine uygunluğu açısından incelemektir.

Araştırma sonuçları iki başlık altında sunulacaktır. İlk başlık 'Ders Kitabının Eğitim-Öğretimdeki Faaliyetleri İçindeki Yeri ve Önemi' ve 'Gagne ve Öğretim İlkeleri' ile ilgili I. ve II. Bölüm ile ilgili sonuçlardır.

Bir kitabın ders kitabı sayılabilmesi için belirli özelliklere sahip olmak gerekir.

Bunlar;

1. Ders kitabının matbu eser olması
2. Ders kitapları hitap ettiği öğrencilerin seviyesine uygun olması
3. Ders kitabı içeriğinin belirli bir sistemle tasarlanması
4. Ders kitabı hazırlandığı dersin öğretim programına uygun olmasıdır.

Ders kitabı öğretme-öğrenme sürecinde geçmişte olduğu gibi bugün de önemini korumaktadır. Bunun nedenleri aşağıdaki şekilde sıralanır.

1. Ders kitabının bir öğretim aracı olması
2. Ders kitabının dersi organize etmesi
3. Ders kitapların kolay kullanılabilmesi
4. Ders kitapların objektif değerlendirmeyi sağlaması
5. Ders kitapların eğitimi bireyselleştirmesi
6. Ders kitaplarının öğretme-öğrenme sürecinin içeriğini belirlemesi

Ders kitabı öğretme-öğrenme sürecinde öğretmene, öğrenciye ve dersin kendisine birçok yararları vardır.

Ders kitabı öğretmene dersi nasıl işleyeceği konusunda rehberlik eder. Dersin planlı programlı bir şekilde işlemesine yardımcı olur.

Öğrenci ders kitabıyla programın kazanımlarından haberdar olur. Ders kitabı öğrenciye konuları istediği zaman istediği yerde ve istediği tempoda tekrar etme imkânı verir.

Ders kitapları öğrencilerin gelişim özelliklerini göz önünde bulundurarak hazırlanılır. V. sınıfta okuyan öğrenciler Jean Piaget'tin gelişim teorisine göre somut işlemler ve soyut işlemler dönemi özellikleri taşır.

Ders kitaplarında, Kohlberg'in ahlaki gelişim teorisini göz önünde bulundurarak, ahlaki konular işlenir.

Gagne öğrenmeyi ürünlerine göre beş kategoriye ayırmıştır. Bunlar şunlardır:

1. Sözel bilgi
2. Zihinsel beceriler
3. Bilişsel stratejiler
4. Tutumlar
5. Devimsel becerilerdir.

Etkili bir öğrenmenin oluşabilmesi için dış koşulların yanında içsel süreçlerin önemini ilk vurgulayanlardan biri de Robert Gagne'dir. Gagne'ye göre etkili bir öğrenme aşağıdaki adımlarla yapılır.

1. Dikkat çekme
2. Öğrenciyi dersin hedeflerinden haberdar etme
3. Önbilgilerin hatırlatılması
4. İçeriğin sunulması
5. Öğrenciye yol gösterme
6. Davranışı ortaya çıkarma
7. Dönüt-düzeltilme verme
8. Değerlendirme
9. Öğrenilenlerin kalıcılığının ve transferinin sağlanması

İkinci kısım 'İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi V. Sınıf Ders Kitaplarının Gagne'nin Öğretim İlkeleri Açısından İçerik Yönüyle Değerlendirilmesi' bölümünün sonuçlarıdır.

Yapılan literatür çalışması, ders kitaplarının her yönüyle Gagne'nin öğretim ilkeleri çerçevesinde tasarlanmasının oldukça güç olduğu ortaya koymaktadır. Ancak okullarda okutulan ders kitapları tasarlanırken Gagne'nin öğretim ilkelerinden yararlanılabilir.

Gagne'nin öğretim ilkeleri açısından V. sınıf 'MEB Yayınları' ve 'Tuna Matbaacılık yayınlı' ders kitapları incelenmiştir.

Öğrencilerin dikkatini çekmek için Kitap 2'nin Kitap 1'den daha çok soru, etkinlik, resim v.b yer verdiği görülmektedir. Bu açıdan Kitap 2'nin daha başarılı olduğu söylenebilir. Ders kitaplarında öğrencileri meraklandıracak, öğrenmeyi ihtiyaç haline getirecek sorulara çok az yer verilmektedir.

Ders kitaplarında öğrenme alanı veya ünite sonunda hangi kazanımlara ulaşmak gerektiği konusunda öğrencilerin bilgilendirilmeleri gerekir. Ders kitaplarına baktığımızda herhangi bir bilgilendirmeye yer verilmediği görülmektedir. Bu açıdan ders kitaplarının eksik olduğu söylenebilir.

Ders kitaplarında, öğrencilerin önbilgilerini hatırlatmak için soru, resim, ayet, hadis, hikâyecikler v.b etkinliklerden yararlanıldığı görülmektedir. Ancak konunun girişinde, öğrencilerin gerçek hayattaki önbilgileri hatırlatmaya yönelik bilgilere yeteri kadar yer verilmemiştir.

Kitap 1’de öğrencileri derse aktif katabilmek, konunun değişik yönlerini öğretebilmek ve onların eğlenerek öğrenmelerini sağlamak için etkinliklere yer verilmiştir. Bu etkinlikler öğrencilerin bilişsel, duyuşsal yapılarını ve zekâ türlerini göz önünde bulundurularak hazırlandığı görülmektedir. Kitap 2’de ise etkinliğe az yer verilmekte veya etkinliklere hiç yer verilmemektedir. Bu açıdan Kitap 1’in Kitap 2’den daha iyi olduğu söylenebilir. Ancak Kitap 1’de yer verilen etkinliklerin sözel ve görsel zekâ türleriyle yetindiği görülmektedir. Öğrencilerin değişik öğrenme türleri göz önünde bulundurularak etkinliklerin hazırlanması gerekir.

Ders kitaplarında, içerik kazanımlara uygundur. Öğrencilerin konuyu etkili öğrenebilmeleri için, içeriğin bilinenden bilinmeyene öğretim ilkesine uygun olarak, öğrencilerin önbilgileri üzerine kurulmuştur. Konu içerisinde yer verilen örnekler/bilgilerin öğrencilerin seviyelerine göredir. Ancak Kitap 2’de bazı konularda ayrıntı bilgilere yer verildiği göze çarpmaktadır.

Ders kitaplarında, öğrencilerin sosyalleşmesini sağlamak, okulda öğrendiklerini gerçek hayata transfer etmek, okul dışındaki yanlış öğrenmeleri düzeltmek ve eksik öğrenmeleri tamamlamak için gerçek hayatta yaşanan ve yaşanması muhtemel olan problemlere yeteri kadar yer verilmediği görülmektedir. Ders kitaplarının, hayata yakınlık ve güncellik öğretim ilkelerine uygun, etkinliklerle zenginleştirilmesinin daha verimli olacağı kanaatindeyiz.

Öğrencilere olumlu tutum kazandırmanın yollarından biri de hikâyelerdir. Öğrenciler hikâyelerde geçen kahramanlarla kendilerini özdeşleştirerek ‘ahlak, örf, adet, gelenek, görenek, dini vecibeler vb’ tutumları öğrenir. Ders kitaplarında, içeriğin hikâyeye, örnek olay vb etkinliklerle zenginleştirildiği görülmektedir. ‘Kur’an ve Yorumu’ öğrenme alanının içeriği kıssalarla zenginleştirilirken, ‘Ahlak’ öğrenme alanında yeteri kadar hikâyeye/örnek olaya yer verilmemiştir.

DKAB öğretiminde kavram öğretimi önemli bir yer tutar. Ders kitaplarında kavramların önceki öğrenmelerle ve birbiriyle ilişkisinin yeterli derecede kurulmadığı görülmektedir.

Ders kitaplarında, öğretme-öğrenme sürecinde istenmeyen ürünlerin öğrenilmesini engellemek için, öğrencilerin yanlış öğrenmelerini engelleyecek ‘Bilgi Kutusu, Not Edelim’ gibi etkinliklere yer verildiği görülmektedir. Kitap 1’de bu tür etkinliklere daha çok yer verilmiştir. Ayrıca etkinlikler, öğrencilerin dikkatini çekmek için, farklı zemin renginde yer almaktadır. Kitap 2’de ise bu etkinlikler, farklı zemin rengine yazılmasına rağmen, öğrencilerin dikkatini çekemeyecek şekilde küçük puntolarla yazılmıştır.

Ders kitabında, öğrenme alanlarının veya konularının birbiriyle ilişkilendirilerek öğretildiği görülmektedir. Ancak yeni öğrenmelerin hangi konu/konularla ilişkilendirilmesi gerektiği konusunda yeterli bilgilere yer verilmemiştir.

Öğrencilerin konuyla ilgili eksik ve yanlış öğrenmelerini tespit etmek için konu sonunda soru, resim v.b etkinliklere yer verilmiştir. Ders kitaplarına baktığımızda her konu sonunda etkinliklere yer verilmediği görülmektedir.

Ders kitaplarında öğrenme alanı sonunda ‘Ünitimize Hazırlanalım’ etkinliğine yer verilmiştir. Burada yer alan soruların öğretilmek istenen kazanımlara uygun olduğu görülmektedir. Ancak sorular, Bloom taksonomisi açısından baktığımızda, alt düzey bilişsel sorular olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin soruları nasıl cevaplandıracağını gösteren yönergelere yer verilmemiştir.

Ders kitaplarında öğretme-öğrenme sürecinde öğrenilen yeni bilgilerin, uzun süreli bellekte düzenli bir şekilde kodlanıp kolayca hatırlanabilmesi için, belirli aralıklarla tekrar edildiği görülmektedir.

Öneriler

1. Ders kitapların yanında, diğer derslerde olduğu gibi, öğrenci çalışma kitabı hazırlanmalıdır.
2. Ders kitapları Gagne'nin öğretim ilkeleri göz önünde bulundurularak hazırlanmalıdır.
3. Ders kitaplarında yer alan etkinlikler Gardner'in zekâ türlerini göz önünde bulundurularak hazırlanmalıdır.
4. Ders kitaplarında konuların anlatımında yer verilen örneklerin güncel ve öğrencilerin çevrelerinde gerçekleşmesi muhtemel olabilecek örnekler olmalıdır.
5. Öğrencilerin derse olan ilgilerini canlı tutabilmek ve öğrenilenlerin kalıcılığını sağlamak için ders kitaplarında konuyla ilgili hikâyelere yer verilmelidir.
6. Konuların anlatımında öğrencilerin önbilgilerin hatırlatacak soru veya etkinliklere yer verilmelidir.
7. Ders kitaplarında yeni öğretilen konuların uzun süreli bellekte düzenli olarak kaydedilebilmesi için önbilgilerle ilişkilendirilmelidir.
8. 'Ünitemizi Değerlendirelim' etkinliklerinde geleneksel ölçme ve değerlendirme türü soruların yanında alternatif ölçme ve değerlendirme türü sorulara da yer verilmelidir.
11. Ders kitapları bir komisyon tarafından yazılmasına özen gösterilmelidir. Komisyonda görev alan kişilerin özgeçmişlerine yer verilmelidir. Ders kitapları başka kişiler tarafından incelenmişse bu kişilerin de öz geçmişleri yer almalıdır.
12. Diğer kademelerde okutulan ders kitaplarının da, V. sınıf ders kitabını incelediğimiz gibi, konu alanı araştırmaları yapılmalıdır.
13. Ders kitapları ile ilgili öğretmen, öğrenci ve veli görüşlerini kapsayıcı araştırmalar yapılmalıdır. Ders kitapları, yapılan bu araştırmaların sonuçları doğrultusunda, yeniden tasarlanmalıdır.
14. Öğrencilerin konuyu anlayabilmeleri için ders kitapları fotoğraf, resim, karikatür vb görsel nesnelere zenginleştirilir. Bu nesnelere kalitelerini veya metinle olan ilişkilerini konu edinen araştırmalar yapılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Açıkgöz, Kamile Ün (2003) *Aktif Öğrenme* (3.Baskı) İzmir: Eğitim Dünyası Yay.
- Akdağ, Hakan (2009) Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar-1(Editör: Refik Turan, Ali Murat Sünbül ve Hakan Akdağ) *Sosyal Bilgilerin Tanımı Amacı ve Türkiye'deki Yeri* (1. Basım) Ankara: Pegem Akademi (1-23).
- Akgül, Mehmet v.d. (2007) *Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi İlköğretim 5. Sınıf* (1.Basım) İstanbul:MEB.
- Akgül, Mehmet v.d. (2008) *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretmen Kılavuz Kitabı 5. Sınıf* (1.Basım) İstanbul:MEB
- Akyürek, Süleyman (2004) *Din Öğretiminde Kavram Öğretimi* (1. Basım) İstanbul:Dem
- Akyüz, Yahya (2001) *Türk Eğitim Tarihi* İstanbul:Alfa Yayınları
- American Psychological Association (2000) The Legacy of Robert M. Gagne (Editör Rıta C. Reichey) *American Psychological Association Scientific Award for Application of Psychology (1983)* Syracuse:New York (283-307).
- Artut, Kazım (2001) Sanat Eğitimi Kuramları ve Yöntemleri Ankara: Anı Yayıncılık
- Atılgan, Hakan (2007) Değerlendirme ve Not Verme (Editör: Hakan Atılgan) *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme* (2. Baskı) Ankara: Anı Yayıncılık 350-389.
- Ay, Mehmet Emin (2010) *Çocuklarımıza Allah'ı Nasıl Anlatalım* (25.Baskı) İstanbul:Timaş
- Aydın, İrem Erdem (2002) *Yapıcı Görüşe Göre Ders Kitaplarının Tasarımı: AÖF Uzaktan Öğretim Ders Kitapları Örneği* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi Eskişehir Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir
- Aydın, Mehmet Zeki (2007) *Din Öğretiminde Yöntemler* (3.Baskı) Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Aydın, Mehmet Zeki (2005) *Ahlâk Öğretiminde Örnek Olay İncelemesi Yöntemi* (2.Baskı) Ankara:Nobel Yayın Dağıtım.
- Aydın, İsmail (2001) Osmanlıdan Günümüze Tarih Ders Kitapları Ankara: Eğitim-Sen Yayınları
- Ayhan, Halis; Hökelekli, Hayati v.d (2004) *Din ve Ahlak Eğitim ve Öğretimine Yeni Yaklaşımlar* (1.Baskı) İstanbul:Dem

- Bardakoğlu, Ali (2004) İslâm Dini (Editör: Hayrettin Karaman, Ali Bardakoğlu ve Yunus Apaydın) (6. Baskı) *İlmihal I İman ve İbadetler* Ankara: TDVY (15-65).
- Bulut, İlhami (2006) *Yeni İlköğretim Birinci Kademe Programlarının Uygulamadaki Etkiliğinin Değerlendirilmesi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ
- Bulut, Saliha (2008) *İlköğretim Ders Kitaplarının Görsel Boyut ve İçerik Tutarlığı Açısından İncelenmesi* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri
- Buyrukçu, Ramazan (2004) Değerlendirme, *Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersi Çalışma Toplantısı I* (1. Baskı) İstanbul: Dem (73-75).
- Ceyhan, ve Yiğit, Ünal (2003) *Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi* Ankara: Anı Yayıncılık
- Çağlayan, Ahmet (2005) *Ahlak Pusulası, Ahlak ve Değerler Eğitimi* İstanbul:Dem
- Çapçioğlu, Fatma (2006) *Din Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar Çerçevesinde İlköğretim ve Ahlâk Bilgisi Ders Yeni Öğretim Programlarının Değerlendirilmesi* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- Çelik, Muhammed (2006) *Kur'an'da İkna Husûsiyeti* (2.Baskı) İzmir: Yeni Akademi Yayınları
- Diler, Hatice (2001) *İlköğretim 4. Sınıf Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Ders Kitaplarının Değerlendirilmesi* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri
- DİBY. (Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları) (2005) *Dinî Kavramlar Sözlüğü*, Ankara:DİBY
- DKAB (Ankara 2006) *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi (4,5,6,7 ve 8.Sınıflar) Öğretim Programı ve Kılavuzu* <http://iogm.meb.gov.tr/pages.php?page=program> Tarih: 18. 08. 2007.
- Doğan, Recai (2001) Din öğretiminde Dikkat Edilmesi Gereken Temel İlkeler ve Örnek Bir Ders İşlenişi, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretim Programları ve Bir Uygulama Örneğı (Ankara Modeli)* İstanbul: Milli Eğitim Basım Evi (58-73).
- Doğan Recai ve Tosun Cemal (2003) *İlköğretim 6., 7. ve 8. Sınıflar için Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretimi Özel Öğretim Yöntemleri* (1.Basım) Ankara:PeGemA Yayıncılık

- Doğan, Recai ve Tosun, Cemal (2003a) *İlköğretim 4. ve 5. Sınıflar için Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretimi* (2. Baskı) Ankara: PeGama Yayıncılık
- Erden, Münire ve Akman, Yasemin (1996) *Eğitim Psikolojisi-Gelişim-Öğrenme-Öğretme* (4.Basım) Ankara: Arkadaş Yayınları
- Ertürk, Selahattin (1994) *Eğitimde Program Geliştirme* (8.Baskı) Ankara: Meteksan A.Ş.
- Fidan, Nurettin ve Erden, Münire (t.y.) *Eğitime Giriş* (1.Basım) İstanbul: Alkım.
- Fidan, Nurettin (1996) *Okulda Öğrenme ve Öğretme* Ankara:Alkım Kitapçılık Yayıncılık
- Fields, Dennis (2000) The Legacy of Robert M. Gagne (Editör Rita C. Reichey) *The Impact of M.R. Gagne's Work on Instructional Theory* Syracuse:New York (183-210).
- Gagne, M.Robert ve Briggs, Leslie J. (1975) *Principles of Instructional Design* New York: Holt, Rinehart ve Winston
- Gagne, M.Robert (2000) The Legacy of Robert M. Gagne (Editör Rita C. Reichey) *Mastery Learning and Instructional Design* Syracuse:New York (107-126).
- Gündüz, Muhammed Muhdi (2009) *İlköğretim 5. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabının Ölçme ve Değerlendirme Ölçütlerine Uygunluğu* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Seminer Selçuk Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya
- Güneş, Firdevs (2002) *Ders Kitaplarının İncelenmesi*, Ankara:Ocak yayınları
- Hesapçioğlu, Muhsin (1998) *Öğretim İlke ve Yöntemleri Eğitim Programları ve Öğretim* (5.Baskı) İstanbul:BetaB Yayınları
- Hökelekli, Hayati (2008) *Din Psikolojisi* (7. Baskı) TDVY:Ankara
- Karaca, Erol (2008) Ölçme ve Değerlendirmede Temel Kavramlar (Editör: Serdar Erkan ve Müfit Gömleksiz) *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme* (1.Basım) Ankara: Nobel Yayın ve Dağıtım (2-30).
- Karaca, Faruk (2007) *Dini Gelişim Teorileri* (1.Basım) İstanbul:Dem Yayınları
- Karaoğlu, M.Akif; Bademci, Kadir ve Şahinler İsmail Gagne'nin *Öğretim Durumları Modeli*http://www.donusumkonagi.net/makale.asp?id=6739&baslik=gagne_nin_o%C4%B1_modeli 26.10.2010
- Karşlı, Mehmet Durdu (2008) Eğitim Bilimlerine Giriş *İlköğretmen Eğitimci Dergisi* 3.cilt (12) (48-56).
- Kılıç Abdurrahman ve Seven Serdal (2002) *Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi* Ankara: Pegama Yayıncılık

- Kılıç, Ali (2003) *İlköğretim Ders Kitaplarında Resimleme-İçerik İlişkisi Üzerine Bir İnceleme, İlköğretim İkinci Sınıf İçin Türkçe Ders Kitabı'nın Tasarımı ve Resimlemesi* Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Ün. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- Kılıç, Ziya (2005) *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu Fen Bilgisi 4-8* Ankara:Nobel Yayınları
- Küçükahmet, Leyla (1999) *Öğretimde Planlama ve Değerlendirme* (10.Baskı) İstanbul: Alkım.
- MEB (Milli Eğitim Bakanlığı) (2009) *Dinî Terimler Sözlüğü*, Ankara, MEB.
- MEK (Milli Eğitim Kanunu) (1965). T.C. Resmi Gazete, 25212, KASIM 2003/2554 http://mevzuat.meb.gov.tr/html225_0.html
- Okuyan, Mehmet (2004) *Kur'an'da Gizemli Bir Yolculuğun Kıssası*, Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi, 13, (45-109).
- Özbek, Abdullah (2004) Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Derslerinin Müfredatı ve Buna Dayalı Olarak Yazılan Kitapların Değerlendirilmesi, *Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersi Çalışma Toplantısı I* (1. Baskı) İstanbul: Dem (21-35).
- Özdemir, Şuayip (2004) Malatya Özel İlköğretim Okulları Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersinde Yardımcı Araç Gereç Kullanım Düzeyi, *Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersi Çalışma Toplantısı I* (1. Baskı) İstanbul: Dem (52-72).
- Peker, Hüseyin (2003) *Din Psikolojisi* Çamlıca:İstanbul
- Peker, Hüseyin (2004) Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Derslerinin Müfredatında Yer Alan Surelerinin Anlamlarının Öğretimi, *Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersi Çalışma Toplantısı I* (1. Baskı) İstanbul: Dem (40-47).
- Saba, Ferhan (2002), **Robert Gagne Dies At Age 85**. <http://www.distance-educator.com/dnews/Article6712.phtml>18.07.2010
- 'Sanal' *Condirions of Learning* <http://tip.psychology.org/gagne.html>. 26.10.2009
- 'Sanal 1' *Robert Gagne Öğretim Durumları* [http://www. Donusumkonagi.net/makale.aspx](http://www.Donusumkonagi.net/makale.aspx)id 26.10.2009
- 'Sanal 2' *Gagne* <http://kisi.deu.edu.tr/eli.israel/gagne.html>
- Sarı, Ramazan (2002) *Zihinsel Gelişim, Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi* (2. Baskı) Ankara:Mikro (47-85)
- Selçuk, Mualla (2001) Din Öğretiminde Yeni Yönelişler, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretim Programları ve Bir Uygulama Örneği (Ankara Modeli)* İstanbul Milli Eğitim Basım Evi (40-50).

- Senemoğlu, Nuray (2009) *Gelişim Öğrenme ve Öğretim Kuramdan Uygulamaya* (15.Baskı) Ankara:Pegem Akademi
- Sever, Sedat (2003) *Çocuk ve Edebiyat* Ankara: Kök Yayıncılık
- Simith, Patricasan L. ve Ragan J. Tilman (2000) The Legacy of Robert M. Gagne (Editör Rita C. Reichey) *The Impact of M.R. Gagne's Work on Instructional Theory* Syracus:New York (147-182).
- Spector, J. Micheal (2000) The Legacy of Robert M. Gagne (Editör Rita C. Reichey) *Gagne's Influence on Military Training Research/Development* Syracus:New York (211-228).
- Sönmez (1994) *Program Geliştirmede Öğretmen El Kitabı* Ankara: Anı Yayıncılık
- Sünbül, Murat (2007) *Öğretim İlke ve Yöntemleri* (1.Baskı) Konya: Çizgi Kitabevi
- Şahinbaş, Mehmet (2009) *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 5. Sınıf Ders Kitabı* Ankara:Tuna MATBAACILIK
- Şahinbaş, Mehmet (2009a) *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 5. Sınıf Öğretmen Kılavuz Kitabı* Ankara:Tuna MATBAACILIK
- Şen, Şeref (1997) *İlkokullarda Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretimi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir
- Tanyeri, Tayfun (2004) *Fen Bilgisi Öğretmenlerinin Web Tabanlı Öğretime İlişkin Görüşlerinin Belirlenmesi –İlköğretim 8. sınıf fen Bilgisi Dersi 'Maddedeki Değişim ve Enerji' Ünitesinin Gagne'nin Öğretim Modeline Göre Web Tabanlı Öğretimi* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi Anadolu Üniv. Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eskişehir
- Tertemiz, Neşe (2004) *Çoklu Zekâ Kuramına Göre Bütünleştirilmiş Etkinliklerinin Öğrenci Başarısı Üzerindeki Etkisi*, Eğitim ve Bilim Dergisi, 134, (1-10).
- TDK, (2005) *Türkçe Sözlük*. (10.Baskı) Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Tosun, Cemal; Doğan, Recai ve Korkmaz, Ayşe (2001) *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 4-8* (Editör: Leyla Küçükahmet) (1. Basım) Ankara: Nobel Yayıncılı
- Tosunoğlu, Mesiha; M. Metin Arslan ve Karakuş, İdris (2001) *Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi* Ankara: Anıttepe yayıncılık
- Tural, Evren (2007) *Fen Bilgisi Ders Kitaplarında Kullanılan Görsellerin Biçim ve İçerik Yönünden İncelenmesi* Ondokuz Mayıs Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü Samsun

- Turgut, M.Fuat (1988) *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme* (6.Baskı) Ankara: saydam Matbaacılık.
- Ülgen, Gültekin (2007) *Eğitim Psikolojisi* (3.Baskı) İstanbul:Alkım Yayınları
- Ünal, Özgür (2001) *Ders Kitabı Resim ve Ürünün Analizi*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi Gazi Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- White Richard (t.y) In Memorias Robert Mills Gagné, 1916–2002, http://www.aera.net/uploadedFiles/Journals_and_Publications/Journals/Educational_Researcher/3109/3109_MemoriainGagne.pdf 18.07.2010
- Yıldız, Murat (2007) *Çocukların Tanrı Tasavvurunun Gelişimi* (1. Baskı) İzmir İlahiyat Vakfı:İzmir

Özgeçmiş

Adı Soyadı:	Muhammed Muhdi GÜNDÜZ			
Doğum Yeri:	Eruh			
Doğum Tarihi:	01.07.1981			
Medeni Durumu:	Bekar			
Öğrenim Durumu				
Derece	Okulun Adı	Program	Yer	Yıl
İlköğretim	Cumhuriyet İlkokulu	Örgün	Siirt	1994
Lise	Siirt İmam-Hatip Lisesi	Örgün	Siirt	2000
Lisans	Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	Örgün	Diyarbakır	2004
Yüksek Lisans	Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü	Örgün	Konya	2010
Becerileri:				
İlgi Alanları:	Futbol, Müzik			
İş Deneyimi:	Milli Eğitim Bakanlığında 6 yıllık Öğretmen			
Aldığı Ödüller:				
Hakkımda bilgi almak için önerebileceğim şahıslar:	Doç. Adem ŞAHİN Selçuk /Konya Yrd. Doç. Dr. Davut IŞIKDOĞAN Dicle/D.Bakır			
Tel:	05054575206			
E-Posta:	mehdi_g82@hotmail.com			
Adres				